

STHAVIRĀVALĪ CĪĀRITA

OR

PARISĪSHṬĀPARVAN

BEING

AN APPENDIX OF THE

TRISHAṢṬĪŚALĀKĀ PURUṢĀ' CĪĀRITA

BY

HEMACHANDRA

EDITED BY

HERMANN JACOBI, PH. D.,

PROFESSOR OF SANSKRIT IN THE UNIVERSITY OF BONN

PUBLISHED FOR THE BIBLIOTHECA INDICA.

CALCUTTA :

PRINTED AT THE BAPTIST MISSION PRESS.

AND PUBLISHED BY THE

ASIATIC SOCIETY, 57, PARK STREET.

1891.

THE *Sthavirāvalī-charita*, i. e., the *Lives of the Jaina Patriarchs*, by Hemachandra is, as its other and more frequently used title *Parīśiṣṭaparvan* indicates, the Appendix or continuation of the same author's great work in ten parvans or books on the Hagiology of the Jainas, the *Trishasṭīśalākā-puruṣa-charita*. The sixty-three *śalākā-puruṣas* are the great personages, divine or human, who, according to the belief of the Jainas, have, since the present order of things, risen in the history of the world, and directed or influenced its course; they comprise the twenty-four *Tirthakaras* or prophets, the twelve *Chakravartins* or universal monarchs, the nine *Vāsudevas*, the nine *Baladevas*, and the nine *Prativāsudevas*. With the exception of the last two *Tirthakaras*, *Pārśvanātha* and *Mahāvira*, all these great men must be regarded as belonging not to history, but mythology or epical fiction. It is different with the patriarchs of which the *Parīśiṣṭaparvan* treats. For it cannot reasonably be doubted, that patriarchs of the name and, partially at least, in the order which the unanimous tradition of the *Svetāmbaras* has preserved, have really existed. But nobody will therefore go the length of maintaining the historical character of the tales which Hemachandra has pieced together into something like a connected history of the Jaina church. For most of these legends are, on the face of it, legends, which, however, may have preserved some grains of historical truth imbedded in a ground-work of fiction and miracles. But an attempt to separate the historical facts from the legendary matter which has grown round them, would be a futile undertaking, because we have

no mark by which we can distinguish between what is fact and what is fiction. If we were to put aside as deserving no credit, whatever is miraculous or against the course of nature, and were to retain only what appears plausible, it is almost certain that we should retain a mixture of fiction and fact; since fiction not only invents what is impossible but also what is possible, and even looks quite natural; and it is not unlikely, that we should reject something historical, since fiction may distort facts to such a degree that they appear fabulous. Nor would our criticism derive considerable benefit from a comparison of Hemachandra's tales with other and older versions of the same; for, wherever the latter are preserved, they generally agree with Hemachandra's narrative in the main points or essential parts.

We cannot, however, avoid discussing the most important question connected with this subject, viz., the relation between the history of Jainism and the general history and chronology of India.

In the Introduction to my edition of the *Kālpasūtra* of Bhadrabāhu, I have called attention to *Parīśiṣṭaparvan* viii, 339, where it is stated that 155 years after the liberation of Mahāvira, Chandragupta "became king." As in the memorial verses which give the adjustment between the eras of Vira and Vikrama, and make the interval between them consist of 470 years, Chandragupta's succession to the throne is placed 255 years before Vikrama, I concluded that, according to a tradition, different from the generally accepted one, the Nirvāṇa was placed $255 + 155 = 410$ years before Vikrama, or 467 B. C. Professor Bühler¹ objects to my conclusions, because it can be proved that Hemachandra in the *Mahāvira Charitra* adopts the general tradition which places

¹ Professor Leumann informs me that no date is mentioned in the *Āvaśyaka*.

² *Denkschriften der phil. hist. Classe der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften zu Wien*, Vol. XXXVII, p. 213.

the Nirvāṇa 470 years before Vikrama. Therefore, he says, unless Chandragupta's date, 155 A.V., is due to some mistake of Hemachandra, he must have placed Chandragupta's succession to the throne 315 before Vikrama, just as the southern Buddhists placed this event too early. Now I do not think that Chandragupta's date, 155 A.V., is an error of Hemachandra, because it tallies with another traditional date of the Śvetāmbara Jains. For in their Paṭṭāvalis and similar works, they place the death of Sambhūtavijaya in 156 A.V. This sthavira was the teacher of Sthūlabhadra who, according to the legends told in the Pariśiṣṭaparvan, was Śakaṭāla's son, and became monk under the last Nanda; consequently he was also a contemporary of Chandragupta. It will be seen that Chandragupta's succession to the throne and Sambhūtavijaya's death occurred nearly at the same time, which, if the legends are based on facts, must indeed come near the truth. Thus far collateral evidence corroborates Hemachandra's date. We arrive at a similar conclusion by arguing from the date of Subastin's death 265 A.V. Subastin was a contemporary of Samprati, the successor of Aśoka. Accordingly 110 years intervened between Chandragupta's accession to the throne and the death of Subastin. This interval of 110 years must contain the reigns of Chandragupta, Bindusāra, Aśoka, and Samprati, which is by no means incredible as the Buddhist give 84 years to the three first reigns.¹

As regards Buhler's suggestion that Hemachandra must have placed Chandragupta's accession to the throne 315 years before Vikrama, we must leave this question undecided. For though thus much may be inferred from the dates adopted by Hemachandra, it does not necessarily follow that he did make this inference. At all events no other Jaina

¹ It must, however, be admitted that 100 years is too large a period for two successive sthaviras.

author, as far as we know at present, explicitly placed Chandragupta 315 years before Vikrama.

The main point is the interval between Chandragupta and the Nirvāṇa. As Hemachandra's statement on this head is not, as we said above, gratuitous, but well-supported by collateral proof, we can use it for fixing the Nirvāṇa. The date of Chandragupta's accession to the throne has been fixed by Professor Kern between 321 and 322 B. C.;¹ accordingly the date of the Nirvāṇa is somewhere about 476 and 477 B. C.; and this date is probably correct within a few years, as it nearly agrees with the adjusted date of Buddha's Nirvāṇa in 477 B. C.

Hemachandra seems to have taken from older works all the stories and legends which form the subject of the *Parīśiṣṭaparvan*, without materially altering or augmenting them. Many older versions of his stories can be pointed out. I have published as an appendix of this work, a few such parallel texts: a passage from the *Rishimandala-stotra* by Dharmaghosha,² whose age is as yet unknown, a passage from *Padmamandira's* commentary thereon, and *Kathānakas* in *Prākṛit* from *Devendra's* commentary on the *Uttarādhyaṇa*³ which was completed in *Samvat* 1179 or 1122 A. D. All these *Kathānakas*, except those on pp. 2 and 20, are taken, as Professor Leumann of Strassburg informs us, from the *Chūrṇi* and *Haribhadra's* commentary on the *Āvaśyaka Nirukti*.⁴ Since my appendix has been printed, Professor Leumann, to

¹ See Kern, *der Buddhismus und seine Geschichte in Indien*. Leipzig, 1884, p. 331, note **

² I used one MS. of the text, A, and one of the commentary B; both in my possession. These MSS. are not dated, but A is very old, B modern.

³ The two MSS. used, A and B, belong to my collection. They are dated *Samvat* 1611 and 1660 respectively.

⁴ The verses inserted in *Devendra's* text are wanting in the original, except the verse *कीर्तिनः श्रुत्यैः* on p. 11, and the verses on pp. 17—19. The verse *कुर्विषाद्यः श्वाश्वराद्यः*, however, is added by *Devendra*.

whose zeal and sagacity the Jaina studies owe so many fine discoveries, has investigated the Kathānaka literature. One result of his researches is, that he traced many stories contained in the Parisīshṭaparvan to the following works: the Āvaśyaka Nirukti, the Āvaśyaka Chūrni, the Viśeshāvaśyaka Bhāshya by Jinabhadragaṇi, Haribhadra's commentary on the Āvaśyaka, the Bhāshya and the Chūrni on the Bṛihat Kalpasūtra and the Nisīthasūtra, and the Vasudevahiṇḍī. The numerous references to these authorities with which Professor Leumann most kindly and liberally has supplied me, are incorporated in the notes to my analysis of the Parisīshṭaparvan. It will thus be made apparent that for a great part of Hemachandra's narrative, ancient authorities can be proved to exist, and it is beyond doubt that for the rest they existed likewise.

On comparing Devendra's, or to be more accurate, Haribhadra's texts printed in the Appendix with Hemachandra's text, it will be found that the latter closely follows the former with very few and immaterial alterations. Hemachandra's narrative is fuller, while that of Haribhadra is very condensed and sometimes verging on the enigmatical; it is so to such a degree that if we did not know the chronological position of Haribhadra¹ and Hemachandra, we should suppose the latter to be the original author and the former his epitomator. I am therefore inclined to believe that Haribhadra's tales are no original work but abstracts from a more detailed work either in prose or verse;² yet, I must

¹ Haribhadra is said to have died in Samvat 595. Hemachandra lived Samvat 1145—1229.

² There are some verses in Haribhadra's text which have been copied by all his followers. These verses appear to me to have been taken over from his original which is lost to us. Hemachandra knew these verses and had them before him. For he paraphrases them in the Parisīshṭaparvan. As it is of interest to see what use he made of his original, I subjoin these verses together with Hemachandra's paraphrase.

mention that Professor Leumann who thoroughly knows Haribhadra's writings, considers them original and does not subscribe to my opinion. Whichever opinion may in the end turn out to be correct, whether mine or Professor Leumann's, I am convinced that Haribhadra's kathānakas were not the direct source of Hemachandra's *Parīśiṣṭaparvan*. Such an original, for the ten first books of the *Trishasṭiśalākā Puruṣa* at least, has turned up. For Professor Peterson "saw on the occasion of his" first visit to Cambay, a copy on palm leaf of a *Mahāpuruṣa* character in Pīākrit

वादि दंतवीर्यं दरिद्रिणीं अथ कंभिरसरीरा । App, p 1.

Comp नदा दरिद्रिण्यानां दग्धादीषाप्रवादका । VI, 13

राघ नंदु न विद्याएह । ज सगडालु करेसर ।

नंदु राघ भारेता । चिरिपउ रज्जि उवेसर ॥ App, p 4

Comp न वेति राजा यदसौ शकटाक्षः करिष्यति ।

व्यापाद्य नन्दं नदाञ्च यौपर्णं स्थापयिष्यति ॥ VIII, 50.

कोमेन भृत्यैश्च निवहन्तं पुत्रैश्च मित्रैश्च विहदशास्त्रं ।

उत्पाट्य नन्दं परिवर्तयामि नदाद्रुमं वायुरिवीपवेगम् ॥ App, p 14

Comp सक्रीडभृत्यैश्च निवहन्तं सवल्वाचनम् ।

नन्दमुत्पाटयिष्यामि नदावायुरिव द्रुमम् ॥ VIII, 225.

The verse अधेराश्वहरं मित्रं (भृत्यं) यो न हन्यात् हन्यवे । App, p 17 occurs also VIII, 33C with the better reading

हो मउम धाउरगाई कंचणकुंडिया तिदं च ।

राया नियनसवनी च राय वि ता मे होलं वारदि ॥ App, p 17.

Comp. वक्षे द्वे धातुरास्ते मे विदष्टे स्वर्णकुंडिका ।

अपतिर्धर्मवर्तो च तदादयत भुम्बरीम् ॥ VIII, 353.

अपपीपयस्तु मत्तस्तु उपपययस्तु जीपययस्तु ।

पर पर अपययस्तु क्त्य वि ता मे होलं वारदि ॥ App, p 18

Comp. योजयययययाने यानोभन्य यदाम्यहो ।

तानि स्वर्णमहेश्वरं प्रत्यक्षं यज्याययम् ॥ VIII, 361.

and प्रतिचिकीर्षु, the use of the simplex चतिर् instead of the causative. Another proof of Hemachandra's careless and hasty composition is his rather too frequent use of meaningless words to fill up an otherwise too short verse. His verses frequently bear the marks of rapid versification like those of the Latin poet who

in hora saepe ducentos,
ut magnam, versus dictabat stans pede in uno

Some verses contain metrical faults: in श्रेष्ठिचरमदत्तस्य, I, 264, किं वचनाधपरासुं II, 329, नौ मयता प्रीययितु VI, 49, सम्यगपलक्षयेदं, XI, 38, कान्दविकानद्यादिश्व, XI, 110, मालवकैशिकीमुष्य*, XIII, 59 the second and third syllables of the *pāda* are short, though this is expressly forbidden by writers on metrics. In I, 238, II, 251, 484, III, 9, VIII, 370, XIII, 73 an enclitical monosyllabic word stands after the caesura against the rule. The third *pāda* in III, 214 छलिताङ्गवत्तयाचाञ्चि consists of nine syllables; such *pādas* of nine syllables are not unfrequent in epical poetry, but classical poets avoid them. There are some nicer rules on the Vipulā form of the śloka which though not laid down in native works on metrics are always observed by Mahākavis. Hemachandra's verses set these rules aside nearly as often as they conform to them, e. g., in III, 115 the first *pāda* is correct, but the third is bad. Moreover he uses not only those Vipulās, to which the epical poets and mahākavis restrict themselves, but any other that comes handy.¹

Now as Hemachandra composed a grammar (Śabdānuśāsana), a dictionary (Ābhidhānachintāmaṇi), a work on poetics (Ālankārachintāmaṇi) and on metrics (Chandonuśāsana),

* It seems that the metrical instinct or tact, which taught the older poets to make melodious verses without the help from express rules of the Śāstra, had grown faint in later times especially in Guzerat. For it is at least remarkable that another highly accomplished poet of that province, Somdevarāra, the author of the Kirtikāsumallī, throughout abstains from the use of the Vipulā.

he certainly did not lack the learning necessary to avoid the blemishes we have pointed out. His inaccuracies therefore prove that he rapidly and somewhat carelessly composed the Paríśiṣṭaparvan. He would not have been able to do so, if the sources on which he drew had furnished him only the materials and not something more. I therefore think that his source was a Prākṛit poem, and that his own work is scarcely more than a Sanskrit paraphrase of it. Still he has done his work cleverly, and he has succeeded in producing a narrative which the reader will peruse with as much pleasure and interest as many works of greater pretension.

The chronology of Hemachandra's literary compositions has been fully discussed by Professor Buhler in his masterly monograph "On the life of the Jaina monk Hemachandra" quoted above. To this work the reader is referred for all details concerning our author. The conclusion at which Professor Buhler arrived, is that the Trishasṭiśalākā-purusha-charita has been composed at some time between Samvat 1216 and 1229, the dates of Kumārapāla's conversion to Jainism by Hemachandra and the latter's death. As the first event is mentioned in the Mahāvīracharitra, the last parvan of the Trishasṭiśalākā-purusha-charita, the completion of that work, and, *a fortiori*, the composition of the appendix belonging to it, viz., the Paríśiṣṭaparvan, must be subsequent to Samvat 1216. Hemachandra composed, in the period specified above, the following works in the order in which they are named :

1. The commentary on the Yogasūtra.
 2. The Trishasṭiśalākā-purusha-charita.
 3. The Sanskrit Dvyāśraya.
 4. The Prākṛit Dyāśraya.
 5. The commentary on the Abhidhāna Cluntāmāni.
-

I proceed now to give a detailed analysis of the contents of the *Parīśiṣṭaparvan* which will be useful for reference to the student of Jainism. In the notes I have named the older works in which the same legends are told or alluded to. The references which I owe to Professors Tawney and Leumann are distinguished by their names in brackets. I have mentioned also such stories which bear some resemblance to those told by Hemachandra.

CONTENTS OF THE PARISISHTAPARVAN.

CANTO THE FIRST.

After a mangala of four verses, the author states that after having related the history of the sixty-three great personages of the Jain history of the world (*trishashṭiśalākāpuruṣa*) in ten books, he will now proceed to narrate the lives of the *sthaviras* from Jambūsvāmin downwards, in an additional book, the present *Parisishtaparvan* (1—6)

¹The book opens with a flowery description of Magadha (7—12), and its capital Rājagriha (13—21), and with a eulogy on Srenika, the king of Rājagriha (22—28)

In the courtyard of the temple Ganaśila, near Rājagriha, Mahāvira had taken his residence and was preaching to the assembled Sangha Srenika, hearing of Mahāvira's arrival, set out in full state to visit the Jina (29—45)

²Two soldiers in the king's retinue observed on their way an ascetic doing severe penance One of them admired and praised the ascetic, but the other declared those austerities would not benefit their author. The ascetic was king Prasannachandra who, on taking *pratyajñā*, had left his young son and his wives in the care of his ministers But they wanted to kill the prince, and thus the king, having become an ascetic, would cause the extinction of his line (46—56)

The ascetic overhearing this conversation was instantly seized with wrath against his vile ministers In his rage he wildly fancied himself putting his foes to death and cutting them to pieces (57—65).

When Srenika had come to Mahāvira, and paid him his reverence, he asked him what would be the future lot of the ascetic whom he had seen on his way there Mahāvira answered, that if

¹ All that follows down to II, 311 closely agrees with the *Vasudevahindī*, (LECMAN)

² Prasannachandra and his adventures are mentioned in the *Āvaśyaka Niryukti* X, 80, (LECMAN).

the ascetic had died at the moment when the king saw him, he would have gone to hell; but were he to die now, he would go to heaven. For when the king had passed by, the ascetic had forgotten his *tapas* and relapsed into worldly passions; but now he had repented and entertained but the purest thoughts (66—90)

¹At the request of Srenika, Mahāvira related the history of Prasannachandra. In the town of Patana ruled Somachandra; his wife was Dhārini. Once dressing the king's hair, she detected a white hair and rallied him upon it². The king became melancholy; for all his ancestors had adopted a religious life before their heads had turned grey; he, therefore, resolved to go to the woods as a hermit. The queen, not willing to be separated from him, accompanied him. Their son Prasannachandra was installed king (91—108). In the woods they led a hermit's life, and being very fond of each other, they spent their time pleasantly enough. After some months the queen gave birth to a boy, but she died in childbed. The boy was called Valkalachirin. He was first in charge of a nurse who had come out with the king and the queen to the woods. But the nurse too soon died, and the father had to bring up the child with buffalo's milk. Valkalachirin grew up in the company of his father, seeing only *munis*, never any females, of whose very existence he thus remained totally ignorant (109—128).

Meanwhile Prasannachandra who had succeeded to his father's throne, was told that a young brother of his was growing up in the woods with his father, the hermit. He sent painters to take

¹ Vakkalachiri is mentioned by Haribhadra as an example to Āv. VIII, 161, 3. (LXXIV). The story of Valkalachirin itself is evidently an imitation of the well-known story of Rishyaśringa in the Ādikāṇḍa of the Rāmāyaṇa.

² The same motive is found in the ninth Jātaka of the Boḍḍhista, ed. Fanabōll, I, p. 137. (LXXIV). Compare also Raghu Vaṇśa, 12, 2, (and Kathā Sarit Sāgara I, 67, II, 629. A similar incident is found in the Kathā Kośa, in the story of Amarakṣita and Mitrasānda, Sanskrit College MS., Folio 57 B. Here a queen finds a white hair while combing her husband's head. She says "My lord, here is a messenger of religion (*dharma* [et al]) come to you." TAWNEY.] See also the sculpture of the Mahādeviya Jātaka in Genl Sir A. Cunningham's Bharhut Stūpa, p. 74, plate XLVIII, No. 2. (LXXV).

how far they had succeeded. It was doubtful whether Valkalachîrin would find the way to Patana, or be lost in the woods. While the king was desponding, and the whole town seemed to share his grief, the sound of the music, the merry-making in the courtesan's house, jarred upon his ear. The king's complaint about it was no sooner repeated to the woman, than she apologized to the king by telling him all that had happened. He readily guessed who the juvenile hermit was who had been enticed to marry the courtesan's daughter, and after having identified him by those who had seen him before, he had him brought to his palace. Valkalachîrin got a share in the government from his brother, and was married by him to girls of royal birth (196—217).

He soon got an opportunity to show his gratitude to his fellow-traveller, the cartman. For the man had sold some of the robber's treasure, which was recognised by several inhabitants as their own. He was therefore arrested and brought before the king, but set at liberty on Valkalachîrin's recognition (218—221).

Somachandra, the old hermit, had lost his eyesight by excessive crying over the separation from his lost son, though he was soon informed that he was safe with his brother. In his state of helplessness fellow-hermits tended him. Twelve years had now elapsed, when one night Valkalachîrin reflected on his ingratitude towards his old father in leaving him alone in the woods. He made up his mind to visit him, and was joined in this by Prasanachandra. When they drew near the hermitage, Valkalachîrin, after so many years of absence, beheld with mingled feelings of joy and sadness the scene of his childhood, and pointed out to his brother such places as were dearest to his memory. They at last met their old blind father, who weeping for joy suddenly recovered his eyesight (222—246).

Valkalachîrin seeing in the hut the implements of the ascetic lying about, rubbed them clean with his clothes. Thus employed he fancied that he had been in a similar situation he did not know when and where. He strained his memory, when all of a sudden the remembrance of his former births came upon him, of the times when he had been a pious monk. Concentrating his

under Susthita. Once a member of his *Gachekha* asked and got leave to visit his relations and to convert his step-brother. He found, however, the young man so engaged in the preparations for his marriage, that he scarcely took any notice of his brother's arrival. Disappointed at his failure, the monk returned (287—297). Bhavadatta inveighed against the undutiful brother, upon which another monk challenged him to try the same experiment on his own brother. Bhavadatta agreed, and when they had come near his native place, he visited his brother who was just on the point of marrying Nāgilā, the daughter of Nāgadatta and Vāsukī. The relations greatly rejoiced at Bhavadatta's visit and pressed him to stay. He saw Bhavadeva, who according to custom was assisting at his bride's toilet, but rose at once on seeing his brother. Promising to return presently, he followed his brother who made him carry his almsbowl. Many of the relations joined them, but after some time returned, first the women, then the men. Only Bhavadeva would not return, unless expressly dismissed by his brother. The latter amused him with pleasant conversation and remembrances of old times, till they reached the village where his *Gachekha* was staying. Bhavadatta introduced his brother to the Āchārya as intending to take *dikshā*, and Bhavadeva dared not contradict him, lest his brother should appear to have said anything untrue. Accordingly he was ordained and sent somewhere else. His relations, arriving after some time and enquiring where Bhavadeva was, were put off by Bhavadatta (298—347).

Bhavadeva kept the vows which had been forced upon him, till his brother died; but then he considered himself free to keep his engagement with Nāgilā whom he had forsaken against his will. He secretly returned to his native village, and rested somewhere near a temple (348—357). Just then he was met by Nāgilā and a Brāhmaṇ, but he did not recognise his bride, nor did she him, when he asked her news of his parents who had died long ago. But when he enquired after his bride, Nāgilā guessed who he was, and asked him whether he was not Bhavadeva, and why he had come. He then explained how he had been induced to become a monk, and how he was now longing for his beloved bride. Upon this Nāgilā made herself known to him, but blaming him for his

intention to break his vows, bade him return to his Āchārya and repent of his sins (357—373).

A chance occurrence lent weight to her words. For the child of the Brāhmaṇi, Nāgilā's companion, ran up to his mother asking for some jar or pot. He had drunk his milk, he said, but he had now got an invitation; he would therefore vomit the milk to enjoy the promised treat, and afterwards drink the milk he had saved. All blamed the boy, and Bhavadēva said he would be like a dog who returns to his vomit. Nāgilā now turned upon Bhavadēva and said, he would be no better, since he intended to return to her whom he had as it were vomited. Bhavadēva was thus persuaded by her to repent of his sins. He henceforth led a pious life. After his death he was born again in the Ādikālpa as a Sakrasīmānika (374—389).

Bhavadatta had after his death become a god in the Sandharma Kalpa, whence his soul again descended on earth and was born as Sāgaradatta, son of the emperor Vagradatta and Yaśodharā, in the town of Puṇḍarikṣi of Puskalāvati, a district of Videha. Grown up he once amused himself with his wives on the flat roof of the palace, when he saw a cloud shaped like mount Meru. While he gazed upon the cloud, it slowly dissolved. This phenomenon brought home to him the truth of the instability of all things.¹ He therefore desired to become a monk, and though his parents were at first against the plan, he finally succeeded in obtaining their consent. He was then ordained and converted many princes. Persevering in his tapas, he was at last endowed with the Avadhi knowledge (390—418).

Bhavadēva, descending from heaven, was re-born as Siva, son of Padmaratha, king of Vitastoka in Videha, and Vanamālā. When Siva had grown up and been married, Sāgaradatta took up his residence near that town in the house of a rich merchant Kāmasaṃpiddha whose hospitality was rewarded by a sudden influx of riches. Siva, hearing of this, visited Sāgaradatta and respectfully listened to his sermon. He felt an unaccountable affection for the

¹ In the *Katā Kōśa* there is a similar incident. King Kanakaratha is in the same way convinced of the instability of the world. *Sanskrit College MS., folio 43 B. (TANAY)*

went to the hills and became chief of a gang of robbers (166—170). His spies having informed him of Jambū's impending wedding, he went there in expectation of a rich booty. He possessed two spells, one for opening doors, the other for casting all asleep.¹ By means of these spells, he and his men entered Jambū's house, and began their work. Then Jambū calmly bade them not to touch one of his sleeping wives. Prabhava was greatly astonished to see Jambū proof against his spell, and thought he possessed a counterspell. He made himself known to Jambū, and asked him to exchange their spells. But Jambū said, he had no spells and did not set any value on them; for he intended to take *dikshā* on the next morning; being already a *bhārayati*, the spells had no influence upon him. Prabhava then took the influence of his spell from Jambū's wives, and implored Jambū to give up his premature design and to enjoy life together with his wives. But Jambū answered that he would not be induced by pleasures of short duration to bring down upon him heavy consequences. In confirmation of his opinion he told the story of the man in the well (171—190).

1st story (191—223).² Once upon a time a merchant and his caravan were in a forest attacked by robbers; their goods were taken, and all the people dispersed. The merchant himself had penetrated the thicket, when suddenly an enormous elephant rushed upon him. The furious beast drove him on till he reached an old well, into which the man jumped to save his life. He caught hold, however, of a root of a banyan tree which stood on the brink of the well, and sent from an overhanging branch, one root down into it. From the mouth of the well, the elephant, putting forth his trunk, just touched the miserable man's pate. At the

¹ In Europe this effect was produced by candles of human fat. See Kathā Sarit Sāgara, Addendum to Fasciculus IV. It comes immediately after p. 331. (TAWNEY)

² A full monography on this apologue "which has edified Brāhmins, Jainas, Buddhists, Muhammadans, Christians, and Jews" has been given by Prof. E. Kuhn. (Festgruss an Otto von Böhtlingk, Stuttgart, 1858, p. 637. The oldest Indian version is found in the Mahābhārata, Śrīparvan, Adhy. 5 and 6.

bottom of the well an enormous serpent opened his jaws ready to devour the prey which could not be long in dropping. From the walls of the well issued four snakes trying to sting him, and a black mouse and a white one alternately gnawed the root, to which he clung. The elephant not able to catch the man, furiously shook the branch of the tree, and thus disturbed a swarm of bees which had built their hive on it. Flying about and covering the man, they stung him. But from the shattered hive, drops of honey fell on the man's forehead, and thence into his mouth. Notwithstanding his dangerous situation, the man relished the honey (191—214).

The moral of this apologue is as follows: The man is the worldly man; the forest, the world; the elephant, death; the well, human life; the serpent, hell; the four snakes, the passions, wrath, etc.; the root of the banyan tree, man's life; the two mice are the dark and light fortnights; the bees, sorrows and cares, the drops of honey, worldly pleasures (215—218).

If a god should rescue the man from danger, would he not be thankful? Thus, Jambū said, he would not reject the help of the Gaṇadhara to escape from the Saṃsāra. As Prabhava reminded him of his duty towards his family, he said family-ties were rather an illusion (219—233) and related

The 2nd story of the courtesan who married her son (224—314).

Kuberasenā, a courtesan in Mathurā, once became mother of twins, Kuberadatta and Kuberadattā. Her mother, however, prevailed upon her to expose them. So the twins were put in a tight box, which was floated on the Yamunā and at last landed at Sauryanagara. There they were discovered by two merchants, who adopted each one of them. Their names were discovered on two rings found on them. The children were carefully educated, and developed to such beauty, that they were thought a proper match, and accordingly betrothed to one another (224—247). Once the newly married couple was playing some game, when Kuberadatta's ring was thrown into the lap of his wife, who perceiving it to be exactly like her own, readily guessed the true relation between Kuberadatta and herself. She then returned the ring, together with her own, to Kuberadatta who, of course,

came to the same conclusion. In order to arrive at the truth, he induced his nominal mother to tell him all she knew about him and Kuberadattâ. Her tale left no doubt that he was betrothed to his sister. His only comfort was, that nothing criminal, beyond the marriage ceremony itself, had taken place. He therefore resigned his bride to the care of her guardians, and went on a journey. In Mathurâ he fell in with Kuberasenâ, the courtesan, whom he did not know to be his mother, and conquered by her charms he made her his wife and got a son by her¹ (248—279). Kuberadattâ meanwhile had become a nun. Her devotion was rewarded by the Avadhi knowledge which disclosed to her Kuberadatta's new incest. In order to reclaim him, she went to Mathurâ and, not recognised by Kuberadatta, took up her lodging in his house. When her host's boy was once playing about her, she said to him: "You are my brother, son, brother-in-law, nephew, uncle, and grandson, and child. Your father is my brother, father, grandfather, husband, son, and father-in-law. Your mother is my mother, grandmother, my brother's wife, daughter-in-law, mother-in-law, and my husband's second wife." Asked by Kuberadatta about the meaning of her words, she explained to him their mutual relation. The consequences of this discovery was, that Kuberadatta became a monk and Kuberasenâ a devout laywoman. Therefore Jambû concluded, let us put no trust in relations but in Jina who is our only true friend* (280—311). As Prabhava reminded Jambû of his duty towards the manes, viz., to engender a son, he answered by telling

*The 3rd story,*² of Maheśvaradatta (315—354).

In Tāmralipti there lived a rich merchant Maheśvaradatta. His parents, Samudra and Bahulâ, a greedy and cunning couple, were, after their death, reborn, he as a buffalo, she as a bitch. Maheśvaradatta frequently went on long journeys during which his handsome wife Gāngilâ consoled herself with her paramours. Once

¹ The reader will scarcely require to be reminded of Oedipus nor of the mediæval legend of Gregorius, the subject of many works in different languages — [Cp. the 17th story in the *Erotica of Parthenius*, *De Periandri Matre*. TAWNEY.]

² Compare 4th night of the *Arabian Nights* (LEUMANN)

when her husband returned unexpectedly, he found his wife in the embrace of another man, and beat him so thoroughly that he could but crawl a short distance, when he broke down and died. But his soul was lodged in the embryo which he had just engendered. Gāngilā gave, in due time, birth to a boy whom, in spite of his being evidently a bastard, Maheśvaradatta loved tenderly, and believed to be his son. On the anniversary of his father's death, he bought and killed a buffalo who chanced to be his transformed father. He ate of the meat himself, and gave slices of it to his son, the bones he threw to that very bitch, in whom his mother's soul had been embodied. These deeds were witnessed by a monk who chanced to come there for alms. The holy man, by his superhuman knowledge, perceived at once in what relation the actors in that scene stood to each other, and turned away in disgust. Maheśvaradatta ran after him, but could not induce him to accept any gift. At last the monk explained the nature of the sins he had just witnessed. To confirm his tale, he bade the bitch dig up a hidden treasure, which she did. Upon this Maheśvaradatta, disgusted with the world, became a monk (315—354).

Samudra⁴ri warned Jambū not to renounce rashly worldly pleasures lest he should repent of it like the husbandman in

The 4th story (356—378)

In the village of Susiman, there lived a husbandman, Baka. He sowed his field with pance seed and corn. When the seed had well sprung up, he went to visit some relations in a remote village. There he was treated to sweet cakes, which delicacy he had never tasted before; but he relished them very much, and asked how the materials for them were obtained. His relations told him that on a field well watered by a Persian wheel, wheat should be sown; when ripe and gathered in, it should be ground and laked in iron pans. In the same way sugarcane should be grown, and from its juice sugar should be produced. Baka returned with seeds of wheat and sugarcane and decided to use them as he had been directed. He began by mowing his still green crop, and notwithstanding the earnest remonstrations of his sons, he cleared the field. Then he sunk a well, but there was no water. Thus he had ruined his fine crop of corn, and was not able to grow

wheat and sugarcane. He repented when it was too late (356—378) Jambû replied that he would not act foolishly like the crow in

The 5th story (380—403) ¹

In the Vindhya hills an old elephant once stumbled in the dry bed of a torrent and died. Many beasts of prey assembled about the carcase, and finding no other way attacked it by the anus. A greedy crow forcing his way into the interior lost himself in the inflated mass. The sun shone upon the carcase, and by the influence of its rays the anus closed.² Then the rains set in, and the torrent swelled carrying the dead elephant into the Narmadâ. Thence it drifted into the ocean. There the skin of the elephant burst and the crow got out of its prison. Flying about, the crow could discover no land, but was forced to remain on the floating carcase; and when the latter was gradually eaten up by fishes, the crow was drowned in the sea.

The carcase of the elephant is to be compared to woman; the ocean to the Samsâra, and the crow to man. He who hankers after women will sink in the Samsâra.

Padmaśrî objected that the known should not be given up for the unknown, illustrating this sentence by

The 6th story³ of the monkey (407—430)

In a wood on the Ganges there lived a couple of monkeys who loved each other tenderly. Once the male monkey jumped carelessly, fell down and died, but rose at once as a man, such was the holiness of the place.⁴ His spouse followed his example and became a girl of great beauty. The man, hoping to become a god by repeating the experiment, jumped again, but was changed into a monkey. The woman was found and brought before the king,

¹ The same story in *Āvaśyaka Chûrni* III, 129 (LEUMANN.)

² A somewhat similar incident is related in the 12th Taranga of the *Kathâ Sarit Sâgara*, see p. 77 of Tawney's translation.

³ The same story in *Kalpabhāṣya* Pedhīā, 293, and *Vīśeṣhivaśyaka Bhāṣya* by Jñānabhadragam, I, 862. (LEUMANN.)

⁴ In the *Kathâ Kōśa* a bathing place is mentioned, which has the power of turning animals into men. Two monkeys created by magic are heard talking about it. Sanskrit College MS, Folio, 19 B. (TAWNEY.)

who made her his favourite consort. The monkey was caught by strolling actors, and taught to dance. Once he was made to perform before the king and queen. When he recognised the queen as his former companion, he burst into tears, repenting of his foolishness.

Jambū relates

The 7th story of the charcoal-burner, (432—443)

A charcoal-burner going to the woods had provided himself with plenty of water. However he grew so thirsty by his work, that he had soon spent his provision, and was obliged to go in search of more water. Creeping along in a scorching sun, he dropped exhausted in the shade of a tree. The coolness somehow refreshed him, so that he fell asleep. He dreamt that he was quaffing the water of many wells, tanks etc., but not yet satisfied he came to an old well, from the bottom of which he licked up the muddy remnant of water.

Resembling him is a man who, having in former births enjoyed the delights of heaven, is still attracted by the empty pleasures of human life.

Padmasenā then told

The 8th story (446—610) of the cunning woman with the anklet, and of the jackal.

Devadinnā, son of Devadatta, a goldsmith in Rājagṛīha, had married a shrewd beauty, Durgilā. Once she bathed in the river and was seen by a young man, who instantly fell in love with her. He succeeded in making sure that she returned his love, and then enquired of some boys her name and the place where she lived. He employed an old nun as a go-between, but Durgilā, who was just scouring sooty vessels, first reviled her as a prostitute, and then beat her with her hand. The lover however, heard patiently the lamentations of the old woman, for he saw at once that the impression of Durgilā's hand with the five fingers stretched out,¹ which the nun showed him on her back, meant that they should meet on the fifth night of the waning moon, but he did not know where. So the go-between had again to see Durgilā, but failed

wheat and sugarcane. He repented when it was too late (356—378). Jambū replied that he would not act foolishly like the crow in

The 5th story (380—405) ¹

In the Vindhya hills an old elephant once stumbled in the dry bed of a torrent and died. Many beasts of prey assembled about the carcase, and finding no other way attacked it by the anus. A greedy crow forcing his way into the interior lost himself in the inflated mass. The sun shone upon the carcase, and by the influence of its rays the anus closed ². Then the rains set in, and the torrent swelled carrying the dead elephant into the Narmadā. Thence it drifted into the ocean. There the skin of the elephant burst and the crow got out of its prison. Flying about, the crow could discover no land, but was forced to remain on the floating carcase; and when the latter was gradually eaten up by fishes, the crow was drowned in the sea.

The carcase of the elephant is to be compared to woman; the ocean to the Samsāra, and the crow to man. He who hankers after women will sink in the Samsāra.

Padmaśrī objected that the known should not be given up for the unknown, illustrating this sentence by

The 6th story³ of the monkey (407—430).

In a wood on the Ganges there lived a couple of monkeys who loved each other tenderly. Once the male monkey jumped carelessly, fell down and died, but rose at once as a man, such was the holiness of the place ⁴. His spouse followed his example and became a girl of great beauty. The man, hoping to become a god by repeating the experiment, jumped again, but was changed into a monkey. The woman was found and brought before the king,

¹ The same story in *Āvaśyaka Chūra* III, 128. (LECMAN)

² A somewhat similar incident is related in the 12th Taranga of the *Kathā Sarit Sāgara*, see p 77 of Tawney's translation.

³ The same story in *Kalpabṛhishya* Pedhuyā, 293, and *Vīśeshāvaśyaka Bhāṣya* by Jinabhadraganin, I, 862 (LECMAN).

⁴ In the *Kathā Kośa* a bathing-place is mentioned, which has the power of turning animals into men. Two monkeys created by magic are heard talking about it. Sanskrit College MS, Folio, 19 B (TAWNEY).

even worse than before. For Durgilā grasped her by the throat and, dragging her through the Aśoka-grove, expelled her by the western gate. This, therefore, was the place, the young man concluded, where they should meet (446-499). Accordingly he went, on the appointed night, to the Aśoka-grove and met Durgilā. The lovers gratified their passion till they fell asleep. About that time Devadatta chanced to go to the Aśoka-grove, and there discovered his daughter-in-law sleeping with a stranger. Having ascertained that his son was alone in his bed, he returned and abstracted an anklet from Durgilā's foot as evidence of her crime. Durgilā, however, observed Devadatta abstracting the anklet, and guessing his intentions took her measures accordingly. Having dismissed her lover and joining her husband's couch, she roused him, saying, that she could not bear the close heat in the room. She prevailed on him to spend the rest of the night in the garden, and there she lay down with him on the very spot where Devadatta had seen her with her lover. Devadinna resumed his slumber in his wife's embrace, but she soon woke him up and said that the father-in-law had just now insulted her; for he had by stealth taken an anklet from her foot. The husband promised to charge his father with his wickedness, but Durgilā insisted upon his doing so at once, lest Devadatta should pretend to have seen her lying with a stranger. At last she prevailed upon her husband to swear that he would repeat in the morning what he had just said. And so he did, but his father denied the charge and declared that he had at that time seen Devadinna alone in his bed when Durgilā slept with a stranger in the garden. Upon this Durgilā appealed to an ordeal in order to prove her innocence. Now there was there a statue of the Yaksha Sobhana of such sanctity that no guilty person could pass through between its legs.¹ There she went and, in the presence of a crowd of

¹ Cf. the termination of the *Andabhūta Jātaka*, No. 62 in Fausbøll's first Volume. A Brāhman woman promised to enter the fire, if she had ever touched the hand of *any one* except her husband. The fire was made ready. But she secretly instructed her paramour to be present at the ceremony. She exclaimed, "Brāhman, I have never touched the hand of any man except you; if this is true, may the fire not burn me." Then she began to enter the fire.

found out that even ladies of noble birth were so deeply degraded by their sensuality. He at once fell into a sound sleep which lasted a whole week. When he woke up, he was brought before the king who inquired into the cause of the sudden change in the guard's condition. Devadatta then related all he had seen of the queen's intercourse with the elephant's keeper. The king ascertained the truth of this information in the following way. He caused the naked queens to ascend an elephant constructed out of mats. When it was the guilty queen's turn to get on the counterfeited elephant, she pretended to be afraid of it, and being beaten by the king with a lotus-stalk, she feigned a swoon. The king discovering on her back the marks which the shackle had left, condemned her to death. She had to ascend the elephant together with her low-born lover, who had to drive the animal to a precipice on the Vaebhâra mountains, and thence to precipitate the elephant together with themselves. When the crowd of spectators saw the elephant on the brink of the abyss first lifting one, then two, and at last three legs, they besought the king to spare the noble animal. The king assenting, the keeper undertook to lead the elephant safely back, on condition that his and the queen's lives should be spared. This they were granted, but they were banished from the country (546—584). Once at nightfall the couple reached an empty shrine and there put up for the night. After awhile a robber, pursued by policemen, entered the same temple, and feeling his way in the dark, touched and woke the queen up, who by his touch at once became enamoured of him, and promised to save his life. In the morning when the policemen entered the temple in search of the robber, the queen gave him out for her husband, and the policemen believing her, and naturally mistaking the elephant's driver for the robber they sought, seized and impaled him on the spot. The tortured man greatly suffered from intense thirst, but nobody dared to bring him water. At last a compassionate Jaina, called Jinadâsa, promised to fetch him water if he would mean-

reached a swollen river. The robber proposed to bring over first the queen's clothes and jewels, and then herself. But when he had crossed the river with everything the queen had had on her body, he thought it safer to part company with so dangerous a woman and left her naked like a newborn baby on the opposite bank. In this plight she was discovered by the Vyantara god, the late elephant's driver, who had resolved upon saving her soul. He therefore took the form of jackal who had a piece of flesh in his mouth. But seeing a fish who had jumped out of the water and tumbled on the dry ground, he let go the flesh and rushed on the fish; the fish, however, jerked himself again into the water, while a bird coming suddenly down seized the piece of flesh. The queen seeing this, laughed at the jackal who had lost his flesh and missed the fish, whereupon the transformed god rejoined that she too had lost her first and her second lover. He exhorted her to repent of her sins and to take refuge with the Jinās. The queen followed his advice and became a nun (619—640).

Jambū, in order to show the effects of indulgence in passion, related

The 9th story of the enamoured Vidyādhara

In the celestial city of Gaganavallabha on the Vairādhya mountain there lived two Vidyādhara, the brothers Megharatha and Vidyūnmālin. In order to attain some magical power they each resolved to marry a girl of low extraction, with whom, however, they were to live in chastity for a whole year. So these brothers went to Vasantapura and thence to a village of Chāṇḍīlas whose confidence they succeeded in gaining. They gave themselves out to be natives of Kṣhatripratiṣṭha and to have been disowned by their parents. The Chāṇḍīlas admitted them into their community on condition of their conforming to the habits of Chāṇḍīla life, and gave them each a deformed girl for wife. Vidyūnmālin nevertheless loved his spouse who at the end of the year, was big with child. He therefore refused to leave her, when his brother, who had been true to his purpose, went home promising, however, to return after a year. At that period things were worse than before. The wife of Vidyūnmālin, who had given birth to a boy, was again pregnant, and her husband was not willing to quit

found out that even ladies of noble birth were so deeply degraded by their sensuality. He at once fell into a sound sleep which lasted a whole week. When he woke up, he was brought before the king who inquired into the cause of the sudden change in the guard's condition. Devadatta then related all he had seen of the queen's intercourse with the elephant's keeper. The king ascertained the truth of this information in the following way. He caused the naked queens to ascend an elephant constructed out of mats. When it was the guilty queen's turn to get on the counterfeited elephant, she pretended to be afraid of it, and being beaten by the king with a lotus-stalk, she feigned a swoon. The king discovering on her back the marks which the shackle had left, condemned her to death. She had to ascend the elephant together with her low-born lover, who had to drive the animal to a precipice on the Vaebhāra mountains, and thence to precipitate the elephant together with themselves. When the crowd of spectators saw the elephant on the brink of the abyss first lifting one, then two, and at last three legs, they besought the king to spare the noble animal. The king assenting, the keeper undertook to lead the elephant safely back, on condition that his and the queen's lives should be spared. This they were granted, but they were banished from the country (546—594). Once at nightfall the couple reached an empty shrine and there put up for the night. After awhile a robber, pursued by policemen, entered the same temple, and feeling his way in the dark, touched and woke the queen up, who by his touch at once became enamoured of him, and promised to save his life. In the morning when the policemen entered the temple in search of the robber, the queen gave him out for her husband, and the policemen believing her, and naturally mistaking the elephant's driver for the robber they sought, seized and impaled him on the spot. The tortured man greatly suffered from intense thirst, but nobody dared to bring him water. At last a compassionate Jaina, called Jinadāsa, promised to fetch him water if he would meanwhile invoke the Arhats. This the poor man did, but before Jinadāsa returned, he died, still invoking the Arhats. He was reborn as a Vyantara god (595—618).

The queen and her new lover had set out on their journey and

reached a swollen river. The robber proposed to bring over first the queen's clothes and jewels, and then herself. But when he had crossed the river with everything the queen had had on her body, he thought it safer to part company with so dangerous a woman and left her naked like a newborn baby on the opposite bank. In this plight she was discovered by the Vyantara god, *the late elephant's driver, who had resolved upon saving her soul*. He therefore took the form of jackal who had a piece of flesh in his mouth. But seeing a fish who had jumped out of the water and tumbled on the dry ground, he let go the flesh and rushed on the fish; the fish, however, jerked himself again into the water, while a bird coming suddenly down seized the piece of flesh. The queen seeing this, laughed at the jackal who had lost his flesh and missed the fish, whereupon the transformed god rejoined that *she too had lost her first and her second lover*. He exhorted her to repent of her sins and to take refuge with the Jinās. The queen followed his advice and became a nun (619—640).

Jambū, in order to show the effects of indulgence in passion, related

The 9th story of the enamoured Vidyādhara.

In the celestial city of Gaganavallabha on the Vartādhya mountain there lived two Vidyādharaś, the brothers Megharatha and Vidyunnālin. In order to attain some magical power they each resolved to marry a girl of low extraction, with whom, however, they were to live in chastity for a whole year. So these brothers went to Vasantapura and thence to a village of Chāṇḍālas whose confidence they succeeded in gaining. They gave themselves out to be natives of Kāśīprastishṭha and to have been disowned by their parents. The Chāṇḍālas admitted them into their community on condition of their conforming to the habits of Chāṇḍāla life, and gave them each a deformed girl for wife. Vidyunnālin nevertheless loved his spouse who, at the end of the year, was big with child. He therefore refused to leave her, when his brother, who had been true to his purpose, went home promising, however, to return after a year. At that period things were worse than before. The wife of Vidyunnālin, who had given birth to a boy, was again pregnant, and her husband was not willing to quit

her. The close of the third year found Vidyumnâlin equally unsuccessful in attaining his end; for the love for his children had added a new tie which he had not the heart to break, though his wife was a deformed shrew, and his life among the Chândâlas was loathsome. Megharatha therefore left his infatuated brother, never to return. He enjoyed the most exquisite pleasures in his state of life. At last, being ordained by the monk Susthita, he died to be reborn as a god, while his brother's soul err'd about in the Saṃsâra (645—691).

Kanakasênâ warning Jambû against over-eagerness, told

The 10th story of the shell-blower

A husbandman in Sâlggrâma used to protect his fields from inroads of deer by sounding a conch while sitting on a tree. One night a gang of robbers was driving off a herd of stolen cattle when they heard the conch, and supposing themselves pursued, they dispersed in all directions. In the morning the shell-blower discovered the herd without a shepherd, grazing close by. He drove it to the village and gave it away to his co-villagers, pretending to have received it from some deity. But he had to pay dearly for his easily won popularity; for when, in the next year, he was again on the same tree blowing the conch, the same robbers coming again with a herd of stolen cattle, heard the same sound issuing from the same spot as on their former expedition. They now ascertained the cause, and finding out their mistake, brought the man down from the tree, beat and tortured him, took away his cattle and stripped him naked. Then they left him alone to reflect on the evil effects of over great zeal.

Jambû relates

The 11th story of the monkey and the bitumen (720—745)

In the Vindhya hills a very strong monkey drove away the other males and dallied with the females. Once another monkey, young and strong, came and courted the females, but the older one resenting the liberty he took, threw a stone at him. A bloody quarrel ensued, in which, however, the older monkey decidedly suffered the most. He retired, covered with wounds and thoroughly exhausted. Coming to a rock from which bitumen was oozing, he mistook the liquid for water and began to lick it. But the

only part of the good things intended for her, and consumed the rest himself. To atone for this fraud, he was, after his death, again and again born as an animal, till at last he was born as the son of Somadatta and Somasri, Brāhmans of Kshitipratishṭha. About the same time, the soul of the mare became embodied in the daughter of the courtesan Kāmapatākā, who grew up the finest girl in the town. All the young men outbade each other in order to purchase her favour. The son of Somadatta had also fallen in love with her, but as he was very poor, the courtesan did not even vouchsafe a kind look. To be at least near her, the infatuated lover became her servant, and when he was turned out, he rather submitted to the worst treatment than to leave the house of the beloved girl.

Kamalavati relates

The 16th story (142—147).

A man driven from home by famine joined a caravan. Once when the caravan was making a halt in the woods, the man strolled about, and saw a bird tearing a piece of flesh from the mouth of a sleeping lion. Flying off and perching on the bough of a tree it croaked *mā adhasa*, i. e., 'beware of rashness'! The man was astonished at the ludicrous contrast between the words and the act of the bird. Kamalavati warns her husband not to act like that bird.

Jambū relates

*The 17th story of the three friends¹ (149—184) **

The domestic priest and chief minister of Jitasatru, king of Kshitipratishṭha, was Somadatta who had three friends Sahamitra, Parvamitra, and Pranāmamitra. Sahamitra was his constant and intimate companion, Parvamitra was occasionally his guest on parties of pleasure, with the third, Pranāmamitra, he used to talk when they met, but he never admitted him to greater intimacy. Now it happened that the minister fell in disgrace with the king, so that he thought fit to hide himself, till the

¹ This closely resembles the 129th story in the *Gesta Romanorum* (Bohn's Antiquarian Library). See also *Kathā Sarit Sāgara*, Vol. II. p. 57, and note. (Tawant.)

* Cf. *Mahābhārata* XII, 12156, Manu IV, 232 E.

filthy floor, she had waited till Chātṭa was asleep and had then crept into the same bed. Chātṭa, however, had become aware of her presence, and tried to suppress his suddenly awakened passions. This effort had killed him. When she had discovered the fact, she had become afraid that as appearances told against her, she would be thought guilty of having killed Chātṭa and be punished accordingly. She therefore had cut the corpse into pieces and buried them secretly.¹ When she had effaced all traces of what had happened, her parents had arrived. The king asked Nāgaśrī whether what she had told was true or not. The girl laughed and said that there was no more truth in her story than in any other which he had heard before. Jayaśrī winds up her tale by saying Jambū would not succeed in deluding them by empty stories.

Jambū relates

The 19th story about Lalitānga (215—275).

King Satāyudha of Vasantapura had a beautiful wife, Lalitā. Once she was looking from the pavilion of the palace on the passing crowd in the street, when she observed a very handsome young man of whom she at once became passionately enamoured. Her servant, a shrewd woman, abetted her passion and found out for her that the young man was a certain Lalitānga, son of the merchant Sāmandrapriya of this town. The queen wrote him a letter in which she owned her passion, and sent it to him by her servant. The woman encouraged the timorous lover, and promised to bring him together with the queen. When on a festival the king went a-hunting and but few people remained in the palace, the servant woman there introduced Lalitānga disguised as a statue of a Yaksha. Thus he and the queen were enabled to gratify their passion for each other. But the guards of the seraglio somehow made sure that a strange man was concealed in it, and on the return of the king communicated to him their suspicion. The king at once went into the seraglio, but though he trod noiselessly, he was perceived by the watchful servant who warned the queen. Both women threw Lalitānga

¹ Compare *Āvśyaka Niryāsi* IX, 59, 16. (LALITAM.)

and asked what had happened that all the people were leaving the town. Being informed that Sudharman was staying in the neighbourhood, he dressed splendidly and went there in great state. Arriving, however, at the park, he put off the royal insignia, and barefooted he approached the Gaṇadhara who was preaching to the people (1—37). When the sermon was at an end, the king asked Sudharman who Jambū was; for the king was greatly struck with the beauty and remarkable appearance of Jambū (38—47). Sudharman related to him Jambū's history and foretold that he would be the last Kevalin. After him nobody would reach the *Manahparyāya* and the *Paramāvadhi* stages of supernatural knowledge, the *Jinakaḥpa* would be abandoned together with other holy institutions and practices, while on earth the sanctity of men would go on decreasing. Having heard all this the king paid his reverence to Sudharman, and returned to his palace (49—55). Sudharman entered the order at the age of fifty; thirty years he was the disciple of Mahāvira, twelve years after whose death he reached the *kevalam*. He died eight years later, having accomplished his one hundredth year.

Jambū reached beatification sixty-four years after Mahāvira's *nirvāṇa*, having appointed Prabhava of the Kātyāyana gotra as the visible head of the church (56—61).

CANTO THE FIFTH

Prabhava anxious to find a worthy successor to his own place, in vain mustered his faithful flock. But his mental sight (*upayoga*) discovered among the heretics a fit man in the person of Sayyambhava of the Vatsa gotra, who was just celebrating a sacrifice in Rājagriha (1—7). He then proceeded towards Rājagriha, despatching two monks to the place where the sacrifice was going on. They were to ask alms from the priests, and if the priest should give them nothing, they should loudly exclaim: "Ah, you know not the Truth." All happened as Prabhava had foreseen, and the monks acted as they had been told. Sayyambhava overhearing the strange exclamation of the holy men became unsettled in his mind about the Truth. His guru whom he questioned on this head, of course, affirmed that the Vedas were

truth, and that there was no truth beyond the Vedas. But Sayyambhava did not let himself be put off in this way. He charged his guru with deceiving him and the public in order to gain his livelihood, and he threatened to cut off his head, if he withheld the truth from him (8—24). The guru thoroughly intimidated, then confessed that a Jina idol was hidden below the sacrificial post. Only by its influence sacrifices could be celebrated, otherwise Nārada, a faithful believer in Jina, would hinder any sacrifice.¹ He showed the idol to Sayyambhava, and declared that only the *dharma* of the Jinas was true, and that the Vedas were an imposture, upheld only for the purpose of procuring the priests an easy livelihood (25—35). Sayyambhava taking an affectionate farewell from his former guru, went in search of the two monks, and at last came to Prabhava whom he asked for instruction in the Jaina religion. Prabhava explained to him the five vows of the Jainas; and when Sayyambhava had renounced his former heretical views, he received *dīkṣā* and became a zealous ascetic. He learned the fourteen *pūras* and became, after Prabhava's death, the head of the church (36—54). When Sayyambhava took *dīkṣā*, he left his young wife behind. They had as yet no children. This circumstance made the forsaken woman's case appear still more miserable, so that people compassionately asked her if there was no hope of offspring. She answered in Prākṛit, *manayaṃ, i e*, a little. Hence the boy to whom she did eventually give birth was called Manaka (55—62). When Manaka was eight years old, and became aware that his mother was not dressed like a widow, he asked her who was his father. He then learned that his father was Sayyambhava, who becoming a monk had left her, before he, Manaka, was born, and never returned since. Manaka who yearned after his father, secretly left his mother and went to Champā. There he met his father, and as he did not recognise him as such, he inquired of him after his father by whom he wanted to be ordained. Upon which Sayyambhava gave himself out for the most intimate friend of his father in whose stead he would ordain him. Manaka agree-

¹ Compare Rishumandalastotra, v, 161, Appendix, p. 30.

ing to this, S'ayyambhava brought him to the monks without explaining the relation subsisting between the boy and himself. Then the boy was ordained (63—80). S'ayyambhava, by means of his supernatural knowledge, perceived that his son would die in six months. The time being too short for mastering the whole sacred lore *in extenso*, S'ayyambhava condensed its essence in ten Lectures which he composed in the afternoon. Hence the work is called Daśavaikālika.¹ For though to make abstracts of the Law is allowed to none but to the last Daśapūrvīn, yet under certain circumstances a Śrutakevalīn may do so. Maṇaka learned the Daśavaikālika, and thus he was well instructed in his religion. When the six months were over and he died (81—88), S'ayyambhava so heartily wept at Maṇaka's death that his disciples were at a loss to comprehend his deportment which appeared so unbecoming a world-renouncing sage, and said as much. He then told them Maṇaka's history, and declared that he wept for joy because his son had died as a saint. The disciples only learning then that Maṇaka was their *ācārya's* son, wondered why he had not told them this before. S'ayyambhava replied that if they had known Maṇaka to be his son, they would not have exacted the obedience which is the duty of every novice, and the most meritorious part of his moral exercise. He added that for the sake of Maṇaka's instruction he had composed the Daśavaikālika Sūtra, but now the object being attained, he would cause his work to disappear (89—100). The disciples, however, moved the Sangha to solicit S'ayyambhava that he should publish the Daśavaikālika. S'ayyambhava complying with their wishes, that work has been preserved (101—105). At last S'ayyambhava died, having appointed Yaśobhadra as his successor (106, 107).

CANTO THE SIXTH

After a most exemplary life of an ascetic and a teacher Yaśobhadra died, leaving the management of the church to his disciples Bhadrabāhu and Sambhūtavajaya (1—4).² Four traders of

¹ Cf. Appendices, p. 36

² See Appendices, pp. 1 and 32 (Rishimandalistotra, v. 183)

Rājagriha, who had grown up together, took *dīkṣā* under Bhadrabāhu and became most zealous monks. They separated and wandered about till the cold season when they returned to Rājagriha (5—15) In the afternoon, after having collected alms, they left the town for the Vaibhāra hill. When the evening set in, one of them had got to a mountain-cave, another to the park, the third near the park, the last not far from the town. They put up for the night at the places which they had severally reached, and there they were killed by exposure to the cold. The one on the hill died in the first watch of the night where the cold was most intense, he in the park died in the second watch and so on, as the cold decreased as one approaches the town (16—21.)

The founding of Pāṭaliputra.¹

Udāyin succeeded his father Kūṇika in the reign of Champā. Everything in his residency brought back to him the memory of his deceased father, and rendered him exceedingly sad. His ministers, therefore, persuaded him to found a new capital, just as Kūṇika had founded Champā, after leaving Rājagriha on the death of his father (21—32) In order to find a site suitable for the future capital, Udāyin despatched men versed in the interpretation of omens. When they had reached the bank of the Ganges, they came on a magnificent Pāṭali tree. On a bough of this tree was perched a Chasha bird, and opened from time to time its bill in which insects fell by themselves. The augurs, noticing this remarkable omen, returned to the king and recommended the spot for erecting there the new capital. An old augur then declared, that the Pāṭali tree was not a common tree, for he had heard from some wise man the following story about it (33—41.)

The story of Annakāputra (43—174).

There are two towns of the name of Mathurā, one in the north, the other in the south of India. Devadatta, the son of a trader

¹ *Āvaśyaka Nirukti* XVII, 11, 27, (LEUMANN). For other legends on the founding of the city of Pāṭaliputra, see *Kathā Sarit Sāgara*, Vol. I, pp. 15, 16; *Pilgrimage of Fabian* (Calcutta, 1848), p. 257, ff.

treating her children to dissolve their criminal union. But perceiving her remonstrations utterly disregarded, she became a nun. At last she died and was born again as a god (105—107). This god being aware by his superior knowledge of the awful punishment which Pushpachûlâ would incur in the next world if she did not separate from her husband brother, showed her in a dream the different hells. Great was the terror which these sights caused her, and in vain did the king try spells and incantations to allay it! (108—116). At last he assembled wise men of different creeds and asked them for a description of hell. They identified hell with various ills inherent in the human lot. Of course the queen knew better and dismissed these men with open contempt. Then Annikâputra was brought forward: and his description of the hells² exactly coincided with what the queen had seen in her dream (117—126). Again the god sent the queen a dream in which she saw the delights of heaven, and again the heretic philosophers put forward their rationalistic views of heaven. But Annikâputra's description of the heavens satisfied the queen, so that she was persuaded of the truth of the Jaina faith and desired to join the order of nuns. Her husband consenting on condition that she would beg alms only at his house, she took *dikshâ* (127—146). Annikâputra foreseeing that a famine would set in, sent off his *gacchâ* to some other country. He stayed behind himself as he was too old to wander about, and the queen carefully ministered to all his wants. For her devotion she was at last rewarded by acquiring the *kevala* knowledge. But she concealed this fact from all and especially from Annikâputra, whom continuing to attend she astonished by divining all his wishes. Once she arrived with his food in a shower of rain. The old monk upbraided her, because it is forbidden to go out in the rain; but she excused herself by saying that she knew the water-bodies on the road to be lifeless, and in order to account for such knowledge she was obliged to confess that she possessed the *kevala* (147—159). Annikâputra then asked her when he should

¹ For the queen had the same dream every night.

² Which he stated to be given according to the sacred books.

attain the *kevala*. She replied that this would happen on his crossing the Ganges. Annikâputra therefore hastened to the ferry-boat on the Ganges; but on whatever side of the boat he placed himself, that part of the boat went down. The other passengers perceiving this threw him over board; the same moment a demon, an enemy to the Jainas, erected a pike in the river so as to impale the unhappy monk. Even in this painful situation Annikâputra succeeded in concentrating his thoughts, and thus at last reached Nirvâna which event was duly celebrated by the gods near the place, which henceforth became a famous Tirtha called Prayâga (160—169). The skull of Annikâputra was drifted down by the river and landed on the bank. There the seed of a Pâtala tree found its way into it, and springing up it developed into the tree which was to mark the site of the new capital (170—174).

Such being the auspiciousness of the place, the king gave order to build in it the new capital, which was to be called after the tree Pâtaliputra. The artisans of the king arriving at the spot went round the tree in an ever widening circle till they heard the cry of a jackal. At that moment they dropped the measuring line, thus marking the limits of the city. In its centre a fine Jaina temple was raised by the order of the king who was a devout Jaina, and many other stately buildings adorned the new capital of Uddâyin. He became a powerful monarch of whom the other kings stood in great awe (175—188) ¹. Once a king who had incurred Uddâyin's displeasure was dethroned by him and died in the flight. His son entered the service of Uddâyin's enemy, the king of Avanti, and promised to rid him of his rival, if he would acknowledge him afterwards as his friend and equal. He accordingly went to Pâtaliputra watching for an occasion to get near Uddâyin. Observing that the Jaina monks had free access to the king, the disguised prince entered the order as a novice, and succeeded in completely gaining the confidence of his superior. On a paushadha-day the Sûri accompanied by the novice who carried a concealed weapon about him, went to the palace and preached to the king. After the sermon, all laid themselves down and soon fell asleep,

¹ Compare *Avastya Niryukti* XVII, 11, 29

except the novice who boldly cut the king's throat and escaped unchallenged by the guards (189—210). Being afraid that he might be regarded an accessory to the crime, and thereby bring disgrace on the Jain community, the *guru* determined to cut his own throat, so that the murderer would appear to have killed the king and him. Accordingly when in the morning the corpses of the king and the monk were discovered, but the novice could not be found, all thought the latter guilty of the deed. He was pursued, but having the start of his pursuers he escaped. However, he met with the reward he deserved. For the king of Avanti disowned and banished him. Thus he wandered about an exile, detested by all as the murderer of Uḍḍiṇ (211—230).

¹In Pāṭaliputra there lived a certain Nanda, the son of a courtesan by a barber. Dreaming once that the town was surrounded by his entrails, he told his dream to his *guru*. This man, guessing the meaning of the omen, betrothed his daughter to Nanda. Now the marriage procession took place at the same time, when, on the death of Uḍḍiṇ who left no heirs, the five royal insignia, viz, the state elephant, the horse, the parasol, the *kumbha*, and the two *chauris* were anointed by the ministers and led through the streets. When the two processions met, the state elephant put Nanda on his back, the horse neighed, etc.; in short, it was evident, that the royal insignia themselves pointed him out as the successor of Uḍḍiṇ. He was accordingly proclaimed king and ascended the throne sixty years after the Nirvāṇa (231—243).

Nanda's dependent chiefs were disinclined to acknowledge his authority; even in his *sabhā* they refused him the customary respect. For, when he rose, nobody stirred to leave the room with him. Returning therefore and seating himself on the throne, he ordered the armed guards to put the assembled chiefs to death. But the guards smiling at each other disobeyed him. Now there were two sentinels, painted *al fresco* on the wall. Into these pictures a goddess, moved by Nanda's merits, put life, upon which the sentinels, slipping out of the wall, immediately put to death

¹ Compare Āv. Niry, XVII, 11, 30.

the disloyal chiefs. Thus the king's authority was restored and soon acknowledged throughout his kingdom (244—252).

CANTO THE SEVENTH.

¹In a suburb of Pāṭaliputra lived a Brāhman called Kapila. Once after sunset a Jaina monk arrived at his house, and as it was too late to enter the town, he asked for shelter in the Brāhman's house. He succeeded in converting him to the Jaina faith and left him in the morning (1—13). During the rainy season some Jaina monks were staying in Kapila's house when a boy was born to him. This child, however, was at once possessed of Revatī demons who were expelled by pouring water from the monks' bowls on him. From this circumstance being *muni-bhājana-kalpāmbho'-bhishikṭa* the boy was called Kalpaka. He grew up a very learned and very pious man, who refusing offers of marriage, led the single life of a scholar and gained the esteem of all citizens (14—23). In a street where Kalpaka used to pass on his daily walks, lived a beautiful Brāhman girl. However, as she was afflicted with dropsy, nobody would marry her. Her father, therefore, resolved to cheat somebody into marriage with her, and fixed on Kalpaka as the man most likely to be taken in and to keep his word. Having sunk a well near his house, he placed the girl in it, and when Kalpaka passed the place, he cried for help, promising to marry his daughter to him who should save her. Not heeding the second part of the Brāhman's cry, Kalpaka rescued the girl. But then the father forced him to accept her as bride, as he had silently agreed to this proposition in rescuing her. Kalpaka, in the simplicity of his mind, thought himself bound by honour to marry the girl quite against his will, and did so after having cured her of her disease (24—39).

Nanda, hearing of Kalpaka's wisdom, wanted to make him his minister, but could not induce him to accept his offer. He then closely watched Kalpaka, hoping by some casual trespass of the man he would get him in his power. Kalpaka's life, however, continuing unrepachable, the king resolved by artifice to involve him in difficulties. He therefore ordered his washerman, a neigh-

hour of Kalpaka's, never to return the clothes which Kalpaka should give him to wash. Once Kalpaka's wife wanted her best clothes to be washed for a festival by the king's washerman, and her husband, though unwilling at first to risk his things with the fashionable washerman, ended by letting her have her way. Of course he could not get her clothes back, though he constantly called at the washerman's for two years. His patience being worn out at last, he swore to dye the clothes in the cheat's blood. One night he furiously entered the washerman's house and frightened him so much that the clothes were at once given to him; however true to his word, he ripped open the poor man's belly and dipped the clothes in his blood. The wife of the washerman pleaded in vain that the king had commanded them to retain the clothes (40—70).

Kalpaka becoming aware that the king had used this artifice in order to get him in his power, now hastened to the palace to appease him. To his utter astonishment, however, he was most graciously received by the king and pressed to accept the post of Minister, which, in his present situation, he of course did not refuse. Thus the guild of washermen, coming to the palace in order to prosecute the murderer of their member but finding him high in the king's favour, had to return without having presented their grievances. Under Kalpaka as prime minister, the power and fame of Nanda attained its meridian (70—84).

A former minister of Nanda, and predecessor of Kalpaka, anxious to overthrow the minister, made friends with his favourite servant, and was informed by her all that was going on in Kalpaka's house. Once Kalpaka prepared the wedding feast for one of his sons, and intending to invite the royal family, had a crown, parasol, &c prepared with which to present the king on this occasion. Of these doings the fallen minister informed Nanda, at the same time artfully rousing his suspicions as to Kalpaka's treacherous designs of assuming himself the royal state. The king had therefore the minister's house thoroughly searched, and finding the information true, cast Kalpaka and his sons into a deep empty well. As only a pittance of food, hardly sufficient for one man, was daily let down for the prisoners, the sons resolved to give the whole of it to their father

in order that he might save his life and revenge them on their enemy (85—104).

The vassals of Nanda perceiving that Kalpaka was no more, laid siege to the capital and reduced it to great distress. It was then that Nanda remembered the services of Kalpaka and deeply regretted his absence. Hearing that one of the prisoners in the well had survived, he gave order to set him free. Thus Kalpaka pale and weak was at last delivered from his prison. Seated on a palankin he was paraded on the walls in sight of the enemy, who, however, thinking the whole thing an imposture, designed to frighten them, renewed their attacks (105—115) Kalpaka proposed to the enemy to meet their prime minister on a boat on the Ganges. When both boats were at a little distance, Kalpaka holding up part of a sugarcane, cut off the joints at its bottom and top, asking by gestures his opponent what would become of the sugarcane.¹ The latter was, of course, unable to guess Kalpaka's meaning which was this. as the sugarcane grows at both its joints (*sandhi*), thus the Kshattriya thrive by either true or sham treaties (*sandhi*). The enemy, however, could not make a true treaty with Nanda, nor could they deceive him into a sham treaty. Therefore they would have no chance of success but must perish in the contest. Kalpaka then pointed out to his opponent an Abhira girl, carrying on her head a pot of sour thick milk which was smashed by a stick. His meaning was, that just as the milk was spilled, the army of the enemy would be scattered by him. At last Kalpaka had his boat rowed round and round the other to indicate that the enemy, would be beaten on all sides,² and then left his puzzled opponent. The latter returning to his party was obliged to confess that he could not make out the meaning of Kalpaka's strange behaviour. The enemy, being thus convinced that the formidable minister was again at the head of affairs, fled in a panic leaving behind all their train. Under the ad-

¹ Cf the symbolic action of Tarquinius Superbus when Sextus sent a messenger to him from Gabii (TAWNEY)

² The double meaning in the original देज आवरिखिते allows no literal translation.

ministration of Kalpaka, Nanda regained his power and severely punished Kalpaka's enemy (116—138)

CANTO THE EIGHTH.

¹There were nine Nandas succeeding each other. Their ministers were Kalpaka and his descendants; for Kalpaka had new offspring after the loss of his sons which has been related above. The minister of the ninth Nanda was Sakatāla, whose wife bore him two sons. The elder, Sthūlabhadra, was enamoured of the courtesan Koshā, with whom he had lived twelve years, while the younger son, Sriyaka, was in the king's service, whose confidence and love he had gained (1—10). Vararuchi a Brāhman, famous as poet, philosopher, and grammarian, daily attended the king's audience and recited one hundred and eight stanzas of his own making. The king, though pleased with the verses, did not reward the poet, because Sakatāla, a zealous Jaina, looking upon him as a heretic, withheld his praise. Vararuchi² therefore wormed himself into the favour of the minister's wife who induced her husband to applaud his composition. The king then daily gave the poet one hundred and eight dinārs (11—91). The minister once asked the king why he gave such sums to Vararuchi? Nanda replied, that he did so, because the minister himself had applauded the poet. Upon which Sakatāla

¹ With 1—168 comp *Āv. Nir.*, XVII, 32 f. See Appendices, p. 2 ff. Devendra's text agrees with the *Chārṇi* and *Ṭikā* of the *Āvaśyaka Nirukti*. (LEHMANN.)

² In the 4th and 5th Tarangas of the *Kathā Sarit Sāgara* are related some stories in which figure the same persons as in our narrative, but their relation to each other and the incidents differ widely from those related by Hemachandra. The persons mentioned in the *Kathā Sarit Sāgara* are: Vararuchi and his wife Upatoshā, the last Nanda and a false Nanda, Sakatāla their minister and his sons who starve in a dark dungeon, while he subsists on the scanty food permitted them, Chāpakya and an obscure antagonist of his, Sobandhu and Chandragupta. Very little that may claim to be historical, can be made out from these two traditions if traditions they may be called. Only thus much can be asserted with safety, that some centuries after the beginning of our era popular stories about the epoch of the Nandas and the Mauryas were current in India.

said that he admired the verses, which were not of Vararuchi's making, but were well known by all. He could even produce some girls who would recite Vararuchi's pretended composition. The minister had seven daughters, namely Yakshâ, Yakshadattâ, Bhûtâ, Bhûtadattâ, Epikâ, Vepâ, and Renâ. The first of these could repeat anything which she had once heard, the second could do so after two hearings, and so on. These girls were placed by the minister behind a curtain when Vararuchi recited a new composition of his, and then repeated the verses to the king. The latter, thinking himself deceived by Vararuchi, stopped his pension (20—29). The poet now secretly hid a machine in the Gangâ which, when touched, would jerk up a purse of one hundred and eight dinârs previously deposited there. Taking his morning bath in the river he used to sing a hymn in praise of Gangâ, and moving the spring by his foot would catch up the purse, pretending it to be the gift of the goddess. The news of this apparent miracle spreading fast, at last reached the king who talked about it with his minister. To come to the bottom of this mystery, Sakaṭâla set a spy to watch Vararuchi, and thus discovered the whole trick. He *caused the purse to be abstracted from the machine where Vararuchi had deposited it in the evening.* Therefore when on the following morning Vararuchi tried, in the presence of the king and his minister, to play his trick again, he searched in vain for the purse. Then Sakaṭâla exposed the trick and returned the purse to the utterly confounded poet (30—45). Vararuchi impatient of his defeat, learned from the servants of Sakaṭâla everything that passed in the minister's house. Once a servant girl told him, that at the impending wedding feast of Sakaṭâla's son, Sriyaka, the king would be among the guests, and that he would be presented with weapons, &c. Availing himself of this opportunity for his revenge, Vararuchi engaged some boys to recite everywhere a verse of his, stating that Sakaṭâla would kill Nanda and proclaim Sriyaka king. Ere long this rumour came to the king's knowledge, who, in order to find out the truth, had the minister's house searched. The collection of weapons being there discovered confirmed the suspicion prevailing against the minister. The latter finding himself in disgrace and anxious to prevent the ruin of his whole

wonderful, since it depended merely on practise. But the deed of Sthūlabhadra, she asserted, was of a different kind; for he had, of his own will, subdued his passion and not yielded to the greatest temptations. The charioteer, learning who Sthūlabhadra was, desired to serve him, and being further instructed by Koshā, adopted the Jaina faith. Koshā herself became a nun. About this time a famine of twelve years set in (170—193).

¹In Chanaka, a village of the Golla district, lived the Brāhman Chanin, a devout Jaina, whose wife was Chapeśvari. Their son, who got the name Chānakya, had all his teeth complete² on being born. The monks being informed of this marvellous circumstance, foretold that the boy would become a king. But the father being rather of a religious turn of mind, desired to spare his son a lot which he considered dangerous to the well-being of the inner man. Accordingly to remove the omen he broke out the boy's teeth. Upon which the monks foretold that Chānakya would govern by proxy Chānakya, growing up and becoming learned in all sciences, married a poor Brāhman girl. Once the wife of Chānakya went to her parents on the wedding of her brother. There she met her sisters who, being married to rich men, were fine ladies,³ while she made but a poor appearance,

¹ Compare Appendices, p 13. These stories are taken, as Prof. Lenmann informs me, from the Chūrpi and Tīkā on the Āvaśyaka Niryukti IX, 64, 33, VIII, 149, 2.

² The same circumstance is told of Richard III of England. See Henry VI. C. V. 6. 52,

“Teeth hadst thou in thy head when thou wast born
To signify thou camest to bite the world.”

See also line 74 of the same scene, and Richard III. IV, 4. 49. (TAWNEY)

³ Cf. the following story in the history of Rome, which lead to the enactment that one of the Consuls should always be a Plebeian: M. Fabius Ambustus, a Patrician, had two daughters, the elder married to Serv. Sulpicius, a Patrician, the younger to C. Licinius, a Plebeian. It happened that Sulpicius was Consular Tribune in the same year that Licinius was Tribune of the Plebs; and as the younger Fabia was on a visit to her sister, Sulpicius, returning home from the forum with his victors, alarmed the Plebeian's wife by the noise he made in entering the house. The elder sister laughed

that he entreated her to return his love. But she replied, that being a courtesan, her love was to be had only for money. In order to procure with what to pay her, the infatuated monk went to Nepal, the king of which country gave a precious shawl to every monk on his first arrival. Having got the king's liberal gift, the man returned. On the route by which he was travelling, there halted a gang of robbers who kept a presaging bird. Now, when the monk approached, the bird said: "there comes a *lākḥ*." The robbers, keeping a sharp look out, were astonished to see only a monk. They searched him, however; but finding nothing on him, they set him free. Then the bird sang out: "there goes a *lākḥ*." Upon which the leader of the robbers, anxious to learn the truth, recalled the monk who confessed that he had concealed in his stick a precious shawl which he intended as a present for a courtesan. Being dismissed without farther interference, he hastened back to his beloved Koshā and presented her with the shawl. But she flung it in a gutter, and told the monk who deprecated her folly, that he was a still greater fool to allow his precious soul to sink in the mud of worldly passions. On which the monk repented and commenced a new life of austerities. It was about this time that Sambhūtavijaya died (133—169).

¹The king gave Koshā to a charioteer, a favourite of his. As Koshā continually praised Sthūlabhadra in his presence, he thought that by showing his skill, he would be able to gain her applause. To carry out his plan, he sat down in the garden and pierced a cluster of mangoes by an arrow; then hitting the end of the arrow by a second arrow, and that arrow by a third &c, he was at last able to draw the fruits towards him, and to deliver them to Koshā without leaving his place. Koshā, in order to show her skill, made a heap of mustard seed on the floor, and putting a needle in it, covered it by petals of flowers. She then danced on the heap without scattering the seeds or hurting her feet by the needle. Exceedingly pleased by this performance, her lover promised her any reward which she would ask and he could give. Koshā, however, replied, that skill was nothing so very

¹ Comp. *Av. Nir.* XVII, 11, 31. (लक्ष्मण्य.)

wonderful, since it depended merely on practise. But the deed of Sthûlabhadra, she asserted, was of a different kind ; for he had, of his own will, subdued his passion and not yielded to the greatest temptations. The charioteer, learning who Sthûlabhadra was, desired to serve him, and being further instructed by Koshâ, adopted the Jaina faith. Koshâ herself became a nun. About this time a famine of twelve years set in (170—193).

¹In Chapaka, a village of the Golla district, lived the Brâhman Chanin, a devout Jaina, whose wife was Chaneshvari. Their son, who got the name Chânakya, had all his teeth complete² on being born. The monks being informed of this marvellous circumstance, foretold that the boy would become a king. But the father being rather of a religious turn of mind, desired to spare his son a lot which he considered dangerous to the well-being of the inner man. Accordingly to remove the omen he broke out the boy's teeth. Upon which the monks foretold that Chânakya would govern by proxy. Chânakya, growing up and becoming learned in all sciences, married a poor Brâhman girl. Once the wife of Chânakya went to her parents on the wedding of her brother. There she met her sisters who, being married to rich men, were fine ladies,³ while she made but a poor appearance,

¹ Compare Appendices, p. 13. These stories are taken, as Prof. Leumann informs me, from the Chûrpi and Tîkâ on the Âvâsyaka Niryukti IX, 64, 33, VIII, 143, 2.

² The same circumstance is told of Richard III. of England. See Henry VI. C. V. 6. 52,

"Teeth hadst thou in thy head when thou wast born
To signify thou camest to bite the world."

See also line 74 of the same scene, and Richard III. IV, 4. 49. (TAWNEY)

³ Cf. the following story in the history of Rome, which lead to the enactment that one of the Consuls should always be a Plebeian: M. Fabius Ambustus, a Patrician, had two daughters, the elder married to Serv. Sulpicius, a Patrician, the younger to C. Licinius, a Plebeian. It happened that Sulpicius was Consular Tribune in the same year that Licinius was Tribune of the Plebs; and as the younger Fabia was on a visit to her sister, Sulpicius, returning home from the forum with his lectors, alarmed the Plebeian's wife by the noise he made in entering the house. The elder sister laughed

and was accordingly ridiculed by her rich relations. Greatly dejected, she returned home, and being earnestly questioned by her husband, she told him how she had been treated because of her poverty (194—213).

Chânakya, intent on making money, went to Pâtaliputra; for he had heard that Nanda was wont to make a very liberal present to renowned Brâhmanas. Arrived at the court he sat down on the first chair which was the king's seat. As Nanda's son, entering together with the king, noted Chânakya's presumption, an attendant girl offered him another chair. Chânakya, however, did not rise, but put his drinking vessel on the second chair, his stick on the third, his rosary on the fourth, his Brahmanical cord on the fifth. Impatient at his arrogance, the girl in attendance kicked him from his seat. Upon which Chânakya, furious with rage, vowed that he would dethrone Nanda and destroy his power. He then left the town (215—226).

Remembering the prophesy that he should reign through the intervention of a nominal king, he searched for a person fit to play that part. Wandering about he arrived at the village of the feeders of the king's peacocks (*mayûraposhaka*). There he heard that the chief's daughter, who was pregnant with child, had a strange craving for drinking the moon. Chânakya promised to satisfy her, on condition that the child to be born should be handed over to him. The parents of the woman agreed, because they were afraid that if balked in her desire she would miscarry. Chânakya now caused a shed to be constructed, the thatch of which had an opening. In the night when the moon shone through the opening and was reflected in a bowl of milk placed below it, he led the woman into the shed, and ordered her to drink the milk; and as she drank it in her delusion, a man on the thatch of the shed gradually covered up the opening. Thus the woman was satisfied that she had drunk the moon. In due time she gave birth to a boy who, from the circumstance just related, was called Chandragupta. Chânakya then continued to wander about in quest of means for procuring money (227—241).

at her ignorance; and the younger Fabia, stung to the quick, besought her husband to place her on a level with her proud sister. (TANNEY)

and was accordingly ridiculed by her rich relations. Greatly dejected, she returned home, and being earnestly questioned by her husband, she told him how she had been treated because of her poverty (194—213).

Chânakya, intent on making money, went to Pâṭaliputra; for he had heard that Nanda was wont to make a very liberal present to renowned Brâhmanas. Arrived at the court he sat down on the first chair which was the king's seat. As Nanda's son, entering together with the king, noted Chânakya's presumption, an attendant girl offered him another chair. Chânakya, however, did not rise, but put his drinking vessel on the second chair, his stick on the third, his rosary on the fourth, his Brahmanical cord on the fifth. Impatient at his arrogance, the girl in attendance kicked him from his seat. Upon which Chânakya, furious with rage, vowed that he would dethrone Nanda and destroy his power. He then left the town (215—226).

Remembering the prophesy that he should reign through the intervention of a nominal king, he searched for a person fit to play that part. Wandering about he arrived at the village of the feeders of the king's peacocks (*mayûraposhaka*). There he heard that the chief's daughter, who was pregnant with child, had a strange craving for drinking the moon. Chânakya promised to satisfy her, on condition that the child to be born should be handed over to him. The parents of the woman agreed, because they were afraid that if balked in her desire she would miscarry. Chânakya now caused a shed to be constructed, the thatch of which had an opening. In the night when the moon shone through the opening and was reflected in a bowl of milk placed below it, he led the woman into the shed, and ordered her to drink the milk; and as she drank it in her delusion, a man on the thatch of the shed gradually covered up the opening. Thus the woman was satisfied that she had drunk the moon. In due time she gave birth to a boy who, from the circumstance just related, was called Chandra-gupta. Chânakya then continued to wander about in quest of means for procuring money (227—241).

at her ignorance; and the younger Fabia, stung to the quick, besought her husband to place her on a level with her proud sister. (TANNER)

resolution he had found out in observing him laying fire to such places in his house as were nests of bugs¹ This man proved equal to his task, for he succeeded in putting to death all robbers (340—346).

Châpakya had an old grudge against the inhabitants of a village who had once refused him food. He now gave them an order which could be interpreted in two ways. When the men had done what they thought they were bidden to do, Chânakya could charge them with disobeying him, and under this pretext he had the village burnt down together with all its inhabitants (347—351).

Chandragupta's treasury having by this time become almost empty, Chânakya was anxious to fill it again. He, therefore, invited the rich to gamble with him. Through staking a cup filled with dinârs against a single dinâr, he easily won great sums as he employed forged dice. But as even this operation took too much time, he hit on the following plan. He invited the richest merchants to a party; when all were in their cups, he sang a stanza in which he boasted of his luck, his influence with the king, &c, and there the musicians sounded a flourish. The guests, excited by the example he had set them, sang in their turn, stanzas in which each man boasted of his wealth. Chânakya thus learned the extent of their means, and used this knowledge to fill the king's treasury (352—376).

The Âchârya Susthita lived in Chandragupta's capital, when a famine, which lasted twelve years, forced him to send his *Gana* to some other country. Two young pupils of his unable to bear the separation from their teacher, returned after awhile, but soon severely suffered from the scarcity of food. Having learned the art of making themselves invisible by rubbing their eyes with a miraculous ointment, they secretly determined to procure food by this art. Unseen by anybody, they entered the palace, and sitting by the side of the king, ate from his plate. They thus daily shared

¹ A similar story is told about a low minstrel of Cologne whose house swarmed with bugs. He set it on fire and danced before it, singing to his fiddle to this effect: "If this will not do for the bugs, the devil may know what is more effective."

the king's dinner. But the diminution of his food soon told upon the king, he grew thinner every day. At last Chânakya being alarmed by these symptoms, directly questioned the king. The latter owned that though plenty of food was always set before him, he did scarcely get half of it, the rest disappearing by some unseen cause. In order to discover it, Chânakya had the floor of the dining-hall strewn with a very soft powder, in which at the next dinner the imprints of human feet became visible. By this means he made sure that somebody was the constant guest of the king, and he correctly guessed that the man must have made himself invisible by applying a miraculous ointment to his eyes. On the next day, therefore, when the king was at his dinner, Chânakya caused the room to be filled with a thick smoke which brought the tears to the eyes of all present. Thus the miraculous ointment being washed down from the eyes of the two monks, they suddenly were seen sitting near the king and eating from his plate. All were dumb-founded in spite of their resentment; but Chânakya afraid of offending the church, addressed the intruders as heavenly saints and dismissed them. Chandragupta thought himself degraded for having eaten food left over by somebody else, but Chânakya allayed his misgivings by saying that it was highly meritorious to feed monks. Afterwards, however, he complained about the two monks to the Âchârya who laid the blame on the laity; for, he said, by neglecting the duty of charity, they forced the monks to help themselves as well as they could. His arguments induced Chânakya henceforth liberally to give alms to the monks (377—414).

¹As Chandragupta patronised the heretic teachers, Châpakya tried to persuade him that they did not deserve his favour because they were given to sensual pleasures. Though the king affirmed that he placed implicit trust in his minister's words, still he insisted on having the charge proved. Châpakya, accordingly, invited all heretic teachers together to expound their doctrines in the king's presence. They gladly obeyed his orders, and were conducted to a part of the palace facing the queen's apartments, near which the

¹ Compare *Āv. Niry.*, XX, 15 19, 2, 4. (LITMAN.)

floor was strewn with a fine dust. These men finding that the king had not yet arrived, stole to the seraglio and glanced through the windows at the women, till the king came to hear their discourse. After their departure, Chânakya proved by the traces of their feet, that they had been looking at the women. The Jaina teachers, however, who were invited on the next day, remained in their seats from the beginning till the end of their visit, and this time, of course, the dust on the floor in front of the windows was found untouched. Chandragupta seeing this proof of the sanctity of the Jaina teachers, henceforth made them his spiritual guides (415—435). On Chânakya's order, the food of Chandragupta was mixed with a gradually increased dose of poison, so that in the end even the strongest poison had no effect upon him. Once the queen Durdharâ who was big with child was dining with the king, when Chânakya came upon them. Observing that the poison almost instantly killed the queen, he ripped open her womb and extracted the child. He had been nearly too late; for already a drop (*bindu*) of the poison had reached the boy's head, who, from this circumstance, was called Bindusâra. In ripe age he was placed on the throne by Chânakya on the decease of his father who died by *samâdhi* (436—445).

Chânakya had adopted Subandhu as his colleague, but this ambitious man anxious to become prime minister himself, warned Bindusâra not to trust Chânakya, because he had ripped open the belly of the queen, his mother. The king, learning on inquiry, that this charge against Chânakya was true, began to hate him. The fallen minister, however, feeling that his life was drawing to its close, and being therefore indifferent to worldly interests, resolved that after his decease his enemy should not enjoy his victory. He laid his plan in the following way: Having pronounced strong spells over exquisite perfumes, he placed them, together with some lines written on *bhûrjapatra*, in a well-varnished casket, this he put in a chest, which he carefully locked and hid in his house. Having done this, he distributed his riches among the poor, and retired to a dunghill near the town, there to starve himself to death. About this time the king, who had learned the details of his mother's death, repented of his inconsiderate ingratitude towards the benefactor of his

race, and went to Chānakya, imploring him to resume his office. But finding him firm in his purpose, the king vented his anger on Subandhu, who pleaded his innocence and offered to pacify Chānakya. He actually visited him, but while he made a show of paying his compliments to him, he contrived to put a faintly burning charcoal among the dry dung. The dunghill soon caught fire, and the great minister was consumed in its flames (446—469)

CANTO THE NINTH

With the king's consent Subandhu took possession of Chānakya's house. Searching it for hidden treasures, he came on the chest and forced its locks, it yielded the casket. When he had burst it open, a delicious smell spread about, which he eagerly inhaled. At last he found the *bhūṛjapatra*, which he supposed to contain the inventory of the looked-for treasures. But he was greatly alarmed by the perusal of the lines written on it; for they briefly stated that whoever, not leading the life of an ascetic, should smell the perfume must die by it. Subandhu tried the effect of the perfume on somebody else, and as that man died, though he was plied with all sorts of antidotes, he saw no other way of escaping a similar lot, but to turn monk. But as he conformed to monastic life in appearance only, he became the object of contempt wherever he went (1—13)

On Bindusāra's decease, his son Aśoka-śri ascended the throne. He sent his son and presumptive heir, Kunāla, to Ujjayinī, there to be brought up. When the prince was eight years old, the king wrote (in Prākṛit) to the tutors that Kunāla should begin his studies (अधीयत). One of Asoka's wives who wanted to secure the succession to her own son being then present, took up the letter to read it, and secretly putting a dot over the अ changed अधीयत into अधीयत, i. e., "he must be blinded"¹. Without re-reading the letter, the king sealed and despatched it. The clerk in Ujjayinī was so shocked by the contents of the letter, that he was unable to read it aloud to the prince. Kunāla, therefore, seized the letter and read the cruel sentence of his father. Considering

¹ See *Indian Antiquary* for 1891, Vol. X, p. 120 (TAMNEY)

that as yet no Maurya prince had disobeyed the chief of the house, and unwilling to set a bad example, he stoutly put out his eyesight with an hot iron. Great was the king's grief when these news reached him. For he dearly loved Kunāla, and he had intended him for his successor. But now he had to give up what hopes and plans he had formed; for Kunāla's blindness definitely disabled him from reigning. The king gave him a rich village on the revenue of which he might comfortably live, and placed the son of the rival queen in the residency of Ujjayinî (14—34).

In the course of time S'arachchhri, the wife of Kunāla bore him a son for whom he decided to secure the succession. Disguised as a minstrel he went to Pāṭaliputra and won the hearts of the people by his fine voice. At last the king heard of the famous blind minstrel, and ordered him to perform in his presence. Kunāla, exhibiting his art, sung a lay to that effect that Aśoka's blind son claimed his penny (*rdlini*). On the king's question who he was, he made himself known. The king pushing aside the curtain behind which he had been concealed, now recognised and tenderly embraced his son. He promised to grant him whatever he should ask. Kunāla merely repeated that he claimed his "penny." Being then informed by the ministers that princes denoted the kingdom by "penny," Aśoka sadly objected that being blind Kunāla never could ascend the throne. Thereupon the latter said, he claimed the kingdom not for himself, but for his son. "When" cried the king "has a son been born to you?" "Just now" (*samprati*) was the answer. Samprati, accordingly, was named Kunāla's son, and, though a baby in arms, he was anointed Aśoka's successor, after whose demise he ascended the throne and became a powerful monarch. Samprati was a staunch Jaina (35—54).

¹A dreadful dearth prevailing about this time forced the monks to emigrate as far as the seaside. During these unsettled times they neglected their regular studies, so that the sacred lore was on the point of falling into oblivion. The Saṅgha therefore reassembled.

¹ Compare *Av. Nir.*, XVII, 11, 35 f. There is this difference that only two and not four adhyayanas, viz., the *lāṣṭrak* and *śvetas* are mentioned. (LERNER)

that as yet no Maurya prince had disobeyed the chief of the house, and unwilling to set a bad example, he stontly put out his eyesight with an hot iron. Great was the king's grief when these news reached him. For he dearly loved Kuṇāla, and he had intended him for his successor. But now he had to give up what hopes and plans he had formed; for Kuṇāla's blindness definitely disabled him from reigning. The king gave him a rich village on the revenue of which he might comfortably live, and placed the son of the rival queen in the residency of Ujjayinī (14—34).

In the course of time S'arachchhri, the wife of Kuṇāla bore him a son for whom he decided to secure the succession. Disguised as a minstrel he went to Pāṭaliputra and won the hearts of the people by his fine voice. At last the king heard of the famous blind minstrel, and ordered him to perform in his presence. Kuṇāla, exhibiting his art, sung a lay to that effect that Aśoka's blind son claimed his penny (*rālini*). On the king's question who he was, he made himself known. The king pushing aside the curtain behind which he had been concealed, now recognised and tenderly embraced his son. He promised to grant him whatever he should ask. Kuṇāla merely repeated that he claimed his "penny." Being then informed by the ministers that princes denoted the kingdom by "penny," Aśoka sadly objected that being blind Kuṇāla never could ascend the throne. Thereupon the latter said, he claimed the kingdom not for himself, but for his son. "When" cried the king "has a son been born to you?" "Just now" (*samprati*) was the answer. Samprati, accordingly, was named Kuṇāla's son, and, though a baby in arms, he was anointed Aśoka's successor, after whose demise he ascended the throne and became a powerful monarch. Samprati was a staunch Jaina (35—54).

1A dreadful dearth prevailing about this time forced the monks to emigrate as far as the seaside. During these unsettled times they neglected their regular studies, so that the sacred lore was on the point of falling into oblivion. The Sangha therefore reassemb-

* Compare *Āv. Nir.*, XVII, 11, 35 f. There is this difference that only two and not four *adhyāyana*s, viz., the *bhāra* and *vimolli* are mentioned. (LICHMAN)

strength at last gave way and he died. She had reproached herself with having caused his death, and though the Sangha had declared her free from all guilt, she would not be satisfied without an absolving sentence from a Jina. The Sangha, therefore, by joining in a common penance, induced a Śāsanadevatā to carry her to Simandharasvāmin. This Jina had not only confirmed her innocence, but had also taught her four sacred texts: the Bhāvanā Vimukti, Ratikalpa, and Viclitracharya. On her return to the Sangha, who had remained in the same posture (*rāyotsarga*) for the whole time, she communicated these texts to the community. The first two texts were added to the Āchārāṅga Sūtra, the remaining two to the Daśavaikālika Sūtra¹ (84—100).

When his sisters had left Sthūlabhadra, he went to Bhadrabāhu for his daily lesson. But the latter refused to teach him any more, as he had become unworthy of it. Sthūlabhadra replied that he remembered no sin since his ordination, but on being reminded by him of what he had done, he fell at his feet and implored his forgiveness. Bhadrabāhu, however, would not take up his instruction. Even the whole Sangha could only with great difficulty overcome his reluctance. He at last consented to teach Sthūlabhadra the rest of the Pūrvas on the condition only that they (*i.e.*, the four last Pūrvas) should not be handed down by him to anybody else. On Bhadrabāhu's death, 170 years after the Nirvāṇa, Sthūlabhadra became the head of the church (101—103).

CANTO THE TENTH.

Sthūlabhadra once visiting Śrāvastī preached there in a suburban park. In the crowd of faithful hearers he missed his old friend Dhanadeva, and to inquire after him he went to his house. Dhaneśvari, his friend's wife, received him with deep respect, and told him that her husband had lost all he possessed, and was now travelling about as a trader. Sthūlabhadra knowing by his superior knowledge that an immense treasure was hidden below a pillar of the house, stretched out his hand in that direction, saying, "Lo, such is this house, such your husband's trade, and such is this"!

¹ See Appendix, p. 86.

marked deference, rose and greeted him to the utter astonishment of Vasubhûti who could not imagine that anybody did rank above Suhastin. The latter, however, declared Mahâgiri to be the holiest of men because of his austerities; for he did only eat the offal of food, and if he could not get that, he would not break his fast. After this interruption Suhastin accomplished the conversion of Vasubhûti, and returned to his place (6—15).

On Vasubhûti's suggestion his kinsmen always kept some remnants of their meals in store for Mahâgiri, in case he should beg at their doors. The saint, however, by dint of his superior knowledge perceived at once that the alms offered him were unacceptable, because they were especially reserved for him. He, therefore, severely rebuked Suhastin for having caused this nuisance, but at last he forgave him on his promise never to give him any more annoyance (16—22).

During a visit of Suhastin in Ujjayinî¹ a procession of Jivanta-svâmin's image took place. Suhastin and Mahâgiri, having come to that town, followed the sacred car together with the whole community. When the procession passed the palace, Samprati intently regarded Suhastin, whose very prepossessing appearance struck him as having been familiar to him in some far off period. But while he racked his memory, he suddenly swooned. With his returning breath came the remembrance of his meeting with Suhastin in his preceding life. Eagerly hastening to, and prostrating himself before him, he professed his faith. On his question whether Suhastin also did recognise him, the latter answered in the affirmative and proceeded to relate their former meeting (23—38). Once,² he said, he and Mahâgiri were staying in Kanûmbh. Although there was then a dearth, the laity continued to provide the monks with food. When on some day they returned from their begging tour, a starving vagabond begged food of them. They excused themselves, however, by saying that they could do nothing without the consent of their superior. The vagabond, therefore, went up to Suhastin who, foreseeing that this man in

¹ Compare Rishimagdalaśāstra, v. 184, Appendices, p. 32.

² Compare Rishimagdalaśāstra, v. 185, Appendices, p. 32.

future times, would become a patron of the church, offered him food on condition that he should first take the vows. Complying with this demand, the beggar received plenty of food, but he gorged himself with it to such a degree that he was suffocated. He died in the following night, and was born again as Kunāla's son, the present king Samprati (39—54).

The king looking up to Suhastin as his greatest benefactor, was converted by him to the true faith, and henceforth strictly performed all duties enjoined to the laity. He further showed his zeal by causing *Jaina temples* to be erected over the whole of Jambūdvīpa (55—65).

During Suhastin's stay in Ujjayinī, and under his direction, splendid religious festivals and processions in honour of the Arhat were celebrated, and great was the devotion manifested by the king and his subjects on this occasion. The example and advice of Samprati induced his vassals to embrace and patronise his creed, so that not only in his kingdom but also in the adjacent countries the monks could practise their religion (66—83).

In order to extend the sphere of their activity to uncivilized countries, Samprati sent there messengers disguised as Jaina monks. They described to the people the kind of food and other requisites which monks may accept as alms, enjoining them to give such things instead of the usual tax to the revenue collectors who would visit them from time to time. Of course these revenue collectors were to be Jaina monks. Having thus prepared the way for them, he induced the Superior to send monks to those countries, for they would find it in no way impossible to live there. Accordingly missionaries were sent to the Andhras and Dramilas, who found everything as the king had told. Thus the uncivilized nations were brought under the influence of Jainism (89—102).

Remembering that in his preceding life he had been a starving beggar, Samprati gave order that at the gates of the town the needy should be supplied with food and drink. The remnants of the food which the cooks used to eat themselves, he caused to be reserved for the monks, and compensated the cooks with money. Such was the religious zeal of the king, that he ordered the merchants to give the monks gratis all things they should ask for,

and to draw on the royal treasury for the value of the goods. It may be imagined that the merchants did not hesitate to obey the liberal king's order (103—112).

Although the alms with which the monks were thus supplied, are expressly forbidden by the rules of the church, Suhastin, afraid to offend the zealous king, dared not make any opposition. Mahâgiri, therefore, severely blamed Suhastin, and resolved definitely to separate from him. For, as he said, there was an old prophecy that after Sthûlabhadra the conduct of the Jainas would deteriorate. Accordingly after saluting the image of Jivantasvâmin he left Avanti and went to the Tirtha Gajendrapada, i. e., the footprints of the elephant on which Indra rode to attend the sermon of the last Arhat when he converted Daśarnabhadra. There, starving himself to death, he reached *niarga*. Samprati dying at the end of his reign, during which he continued a patron of the Jainas, became a god and at last he will reach Siddhi (113—127).

Suhastin, returning after an absence of some time to Ujjayini in order to pay homage to Jivantasvâmin, sent two of his pupils into the town to procure lodgings. A merchant's wife, Bhadrâ, offered them a spacious stable of which Suhastin gladly took possession¹. While in the evening he repeated the Nalinigulma Adhyayana to the monks assembled in the stable, Avantiskumâla, Bhadrâ's son, amused himself with his wives on the top of the house. Listening to Suhastin's description of the Nalinigulma, he suddenly remembered having in a former existence lived as a god in that realm. He went down to Suhastin and asked him for *dikshâ*, in order that on his death he might return to that delightful place. Suhastin refused to comply with his wish on account of the young man's delicate health, but as the latter persevered, he ordered him first to obtain the consent of his relations, which, however, was withheld from him. Avantiskumâla, therefore, of his own will, plucking out his hair and assuming the appearance of an ascetic, presented himself before Suhastin who in order to prevent such irregularities, consented to ordain him in due form (128—148).

¹ Compare Rishumandastotra, vv. 186, 187, Appendix, p. 32.

As Avantisukumāla's constitution rendered him unable long to sustain the hard life of an ascetic, he at once asked and got permission to end his earthly career by self-starvation. He, therefore, went to a Kanthârîka grove in a burial-ground, his delicate feet bleeding as he walked on, and there laid down in religious contemplation. Meanwhile a female jackal with her young ones licked the bloody footprints, and following them came up to Avantisukumāla. The hungry beast now began to gnaw the feet, to eat the legs, to feed on the entrails of the young monk who, out of compassion with all living beings, did not chase away his tormentors. Dying at last, his soul was transferred to the Nalinîgulma while the gods celebrated a festival over his corpse (149—162).

The wives of Avantisukumāla, learning from Suhastin the death of their husband, communicated the sad news to Bhadrâ, who, bewailing the lot of her son, went to the burying place. Having burnt her son's corpse on the bank of the Sîprâ, she and her daughters-in-law took the vows with the exception of one who was big with child. The son, to whom the last-mentioned widow gave birth, built a magnificent shrine on the spot where his father so manfully had faced death. This temple still exists famous in the world as the temple of Mahākāla.

In the course of time Suhastin left this world starving himself to death and entered heaven (163—178).

CANTO THE TWELFTH

After Suhastin, Vajrasvâmin became the head of the church. ¹In Tumbavana, a village in the Avanti district, there lived about that time a pious layman, Dhanagiri, who had made up his mind to become a monk. Whenever, therefore, his parents would marry him to some girl, he informed her family of his intention. In spite of this discouragement, the merchant Dhanapâla's daughter, Sunandâ, whose brother Ârya Śamita had been ordained by Sîmhaḡiri, insisted upon becoming the wife of Dhanagiri. Soon

¹ The story of Vajra is epitomised in the Âvâśyaka Nirvṛkti, VIII, 40 f. The verses have been inserted in the Râshimandâhastotra, see Appendices, p. 33 f. vv. 196—204.

after the marriage, she became big with child, the soul of which was that of a Vaiśramaṇa Sāmānika god who, on the Âṣṭâpada hill, had listened to Gautamasvâmin's delivering the Pundarikâdhya-yana. Upon this, Dhanagiri, true to his purpose, left his wife and was ordained by Simhagiri (1—20)

Sunandâ in due time gave birth to a boy who was endowed with preternatural gifts. A short time after his having come into the world, he overheard the conversation of the ladies who attended his lying-in mother, and learned from it that his father had become a monk. Though still a baby he desired to share his father's lot. He, therefore, did his utmost to tire out his mother's patience by continually crying, notwithstanding all sorts of artifices were employed to amuse him (21—30).

Six months after the boy's birth, Simhagiri came to that place together with his disciples Dhanagiri and Âryasamita. Just when the two disciples asked Simhagiri's permission to visit their relations, he happened to observe a good omen. Accordingly he enjoined them to accept whatever should be offered them. As soon as the two monks arrived at Sunandâ's house, her relations, who were thoroughly tired of the troublesome boy, advised her to get rid of her burden by leaving him to the care of his father. Dhanagiri gladly carried off his son, after he had been legally made over to him before witnesses (31—44).

The boy, ceasing at once to cry, was brought by the two monks to Simhagiri. But he was so preternaturally heavy that his father's arms were quite stiff from carrying him, and Simhagiri, too, who afterwards took him up, was scarcely able to hold him. He thought that he had a thunderbolt in his hands, for with reason the boy got the name of Vajra, i. e., thunderbolt. The nuns gave him in charge of the women in their lodging, under whose care he grew up an exemplary boy and became the favourite of all who knew him. When Sunandâ saw him so different from what he had been, she reclaimed him as her own. But the women to whom the Vajra had been entrusted, would not give up their charge; they allowed, however, the mother to see and nurse her boy in their own houses (45—68).

In the Achalapura district between the rivers Kanyâ and Pârṇâ

after the marriage, she became big with child, the soul of which was that of a Vaiśramana Sāmānika god who, on the Āṣṭāpada hill, had listened to Gautamasvāmī's delivering the Pandarikādhyayana. Upon this, Dhanagiri, true to his purpose, left his wife and was ordained by Simhagiri (1—20)

Sunandā in due time gave birth to a boy who was endowed with preternatural gifts. A short time after his having come into the world, he overheard the conversation of the ladies who attended his lying-in mother, and learned from it that his father had become a monk. Though still a baby he desired to share his father's lot. He, therefore, did his utmost to tire out his mother's patience by continually crying, notwithstanding all sorts of artifices were employed to amuse him (21—30).

Six months after the boy's birth, Simhagiri came to that place together with his disciples Dhanagiri and Āryasamita. Just when the two disciples asked Simhagiri's permission to visit their relations, he happened to observe a good omen. Accordingly he enjoined them to accept whatever should be offered them. As soon as the two monks arrived at Sunandā's house, her relations, who were thoroughly tired of the troublesome boy, advised her to get rid of her burden by leaving him to the care of his father. Dhanagiri gladly carried off his son, after he had been legally made over to him before witnesses (31—44).

The boy, ceasing at once to cry, was brought by the two monks to Simhagiri. But he was so preternaturally heavy that his father's arms were quite stiff from carrying him, and Simhagiri, too, who afterwards took him up, was scarcely able to hold him. He thought that he had a thunderbolt in his hands, for with reason the boy got the name of Vajra, i. e., thunderbolt. The nuns gave him in charge of the women in their lodging, under whose care he grew up an exemplary boy and became the favourite of all who knew him. When Sunandā saw him so different from what he had been, she reclaimed him as her own. But the women to whom the Vajra had been entrusted, would not give up their charge; they allowed, however, the mother to see and nurse her boy in their own houses (45—68).

In the Achalapura district between the rivers Kanyā and Pūrnā

there lived some Bráhmanical ascetics of the Tâpasa sect. One of them, anointing his feet with a magical unguent which enabled him to walk on the water as if it were dry land, used to visit the town to the wonder and astonishment of the inhabitants. On the strength of this miracle, the real cause of which he concealed, he maintained the superiority of his religion and abused Jainism. Ārya Samita, therefore, who discerned the nature of his deceit, was anxious to show him up as an impostor and to vindicate the true faith. On his advice a rich Śrāvaka invited the Tâpasa to a splendid dinner, and in apparent devotion, begged to wash his feet. He rubbed the feet so thoroughly that no atom of the magical ointment was left on them. Accordingly, when after the dinner the Tâpasa, trusting that not all the ointment was gone, attempted to cross the river as usual, he at once sunk down in the water, hooted and laughed at by the crowd on the shore. Ārya Samita then bade the banks of the river meet, and thus stepped on the opposite shore. This miracle made such an impression on the Tâpasas that they changed religion and became Jaina monks. They are mentioned in the scriptures under the name of Brahma-dvīpikas, because they lived in Brahmadvīpa (69—99).

During a visit of Dhanagiri to his native place, Sunandā reclaimed her boy who was then three years old. But the father was not willing to surrender Vajra to her, as she had of her own will given up all rights in her child. The king, to whom the case at last was referred, declared that the boy should belong to the party whose call he would obey. The monks being placed on the right hand of the king, and Sunandā on the left, it was decided that the mother should first try her chance. In vain she tried to allure the boy with playthings, promised him everything, implored him to come to her. Vajra did not stir from his place. But when, in his turn, Dhanagiri told him to take up the broom, if he had once wished to become a monk, Vajra at once obeyed, and getting on his father's knees never so much as took off his eyes from the broom. Sunandā was deeply distressed by the ruin of her hopes and by the prospect of her loneliness, for her brother and her husband were already monks, and her son would become one in time. She, therefore, resolved to retire from the world, and entered the order. Vajra was

brought up by the nuns, from whom¹ he, without effort, acquired the knowledge of the Angas ; but in his eighth year he was transferred to the care of the monks (100—138).

During a journey to Avantī, on which Vajra accompanied his *guru*, a heavy shower of rain drove them to the shelter of a Yaksha shrine. Some Jṛimbhaka gods, friends of Vajra in a former life, thought his present situation an opportunity for putting his character to the test. Producing by magic an encampment in which all sorts of goods were laid out, they assumed the form of merchants and invited the Âchârya to get his alms from them. The latter, however, sent Vajra who presently returned, because nearly imperceptible drops of rain were still falling. The gods then caused the rain entirely to cease, upon which Vajra again sallied out to collect alms. But from the nature of things offered and the demeanour of the donors, he inferred the latter to be gods from whom he, as a Jaina monk, was not allowed to accept alms. Being pleased with the correctness of his conduct, the gods made themselves known to him and gave him the Vaikriya spell. On another occasion the gods disguised as merchants offered him pots filled with *ghī*. But Vajra again found out who the donors were and refused the alms. This time he was rewarded by the Âkāṣa-gâmini spell² (139—160).

Vajra's memory was such that he soon had mastered the whole canon ; still he hid his knowledge from his superiors, and behaved so that he was considered rather a lazy scholar. Once when the monks had gone out and had left him to mind their lodging, he arranged the cushions of the monks in a circle round him, and sitting down in the centre, recited some parts of the scriptures as if he was teaching. Meanwhile the *guru* returned and overheard Vajra. He at once became aware that he had been thoroughly mistaken about the boy, who was indeed master of almost the whole sacred lore. In order not to surprise Vajra, he went back some

*¹ The text has पठदायि, I think we should read पठदायि.

² The possession of magic spells appears to be attributed to Vajra in the legends, because the sign of the Vajra is made much use of by the professors of the occult art.

so impressed in his favour that she vowed to marry none but him. *If she could not get him for her husband, she said, she would enter the order to share his lot (242—250).*

About that time Vajra accompanied by many monks went to Pāṭaliputra. The king of that town hastened to meet him, but he could not make him out in the crowd of his followers, for all of them appeared to him to be beings of a higher order. When Vajra was pointed out to him, he humbly bowed to him and attentively listened to his sermon. Returning to the seraglio, he related to the queens his meeting with the saint, and easily induced them to pay a visit to Vajra (251—272).

Rukmini, who had heard of Vajra's arrival, implored her father Dhana now to give her in marriage to Vajra. Dhana, therefore, had her splendidly decked out and took enormous treasures *with him in order to make Vajra accept his offer (272—280).*

On the preceding day Vajra had been preaching, and the people were so much impressed by his many accomplishments that they wondered what would be the effect, if Vajra's outward appearance were in harmony with his mental perfection. The saint who had reduced his natural splendour in order not to cause any disturbance, was aware of the thoughts of the people; assuming therefore his true form, he appeared seated on a beautiful lotus; but after having produced a great sensation, he prudently resumed a more humble appearance. Thus the king and all the people came to know of Vajra's magical powers (280—291).

Dhana then addressed Vajra and offered him his daughter, at the same time promising him great riches as Rukmini's dowry. Vajra, however, smilingly declined the offer, but he advised the noble girl to become a nun. Rukmini of course did as she was bidden, and many besides her were awakened to the knowledge of truth (292—306).

Vajra, who possessed the Padānṇarīti Vidyā since his very birth, extracted from the Mahāparijñā Adhyāyana of the Āchārāṅga Sūtra the Ākāśagāminī Vidyā³ which enabled him to go through

³ Above XII, 160, we are told that the gods gave to Vajra the Ākāśagāminī Vidyā, while in this place he gets it himself from the Āchārāṅga. We are

the air wherever he listed; but he resolved to keep the knowledge of it to himself (307—310). *

Once when Vajra travelled in Northern India a dreadful famine caused incredible distress; the people were starving, the country swarmed with famished vagabonds, and the monks could scarcely obtain any alms. As the Sangha implored Vajra to save the faithful, he produced by magic a very large carpet on which he bade all monks stand. The carpet flew up in the air with the Sangha assembled on it¹. At that moment Datta, a layman, who had been Vajra's host, cried to be taken with the rest, tearing out his hair, so that he might be regarded as a monk. Vajra, out of consideration for the man's religious zeal, made him ascend the magical carpet, which then pursued its journey, while the gods and genii of the upper regions hastened to worship the saint. At last the carpet landed the travellers in the town Puri (311—334).

The king of that town was a Buddhist, and so were part of the inhabitants, while the majority of them were Jainas. As the two rival sects were continually competing with each other, the Jainas, being richer than their rivals, bought up all flowers so that the Buddhist could get none to offer in their temples. But the Buddhists induced the king to issue a strict order that no flowers should be sold to the Jainas. In this calamity the latter entreated Vajra to help them; for the Paryushanâparvan was drawing near, when the laity used to worship the images of the Arhats with flowers (335—350).

Promising his aid, Vajra went through the air to the town of Mahesvara, and entering the park of Hutâtana he met the gardener Tadjit who was a friend of his. Feeling greatly honoured by Vajra's visit, the gardener inquired with what he could serve him, and being told that flowers were wanted, he promised

not explicitly told what the Pāṇinists say. But I make no doubt that the word is a wrong translation from Prākṛit. For *payānādi* may be *paṇḍitādi* or *paṇḍitasmādi* (cf. *jñāna* = *jñānasmā*). Vajra remembered every word that he had heard of XII, 161.

* A flying carpet is found in *Hyriacke Märchen* by Frym and Kuhn, p. 72 of the translation. (TAMNEY)

Nepāla 54, 65	Bhadrāgupta 75, 80
Naishedhiki 79	Bhadrabāhu 41, 42, 65, 66
Patana misprint for Potana	Bhadrā 70, 71
Padānusriti (spell) 75	Bhavadatta 17—19
Padmaratha 19	Bhavadeva 17—19
Padmaśrī 21, 26	Bhāvanā 66
Padmasenā 21, 27	Bhūtadattā 51
Padmahrada 78	Bhūtā 51
Padmāvati 21	Bhola, °ka (a Yaksha) 33
Parvataka 58, 59	Magadha 13, 17
Parvamiṭra 35, 36,	Manaka 40, 41
Pāṭaliputra 42, 45-47, 56, 57, 59, 64, 65, 67, 75, 76, 78	Mathurā I 23, 42, 43
Pundarikādhyayana 72	Mathurā II 42, 43
Pundarikinī (town) 19	Mahākāla 71
Puri 77, 78, 80	Mahāguri, Ārya° 67, 68, 70
Pushkalāvati (district) 19	Mahāparijñā adhyayana 76
Pushpaketa 43	Mahāvira 13, 14, 17, 20, 39, 59
Pushpachūla 43	Maheśvara's town 77
Pushpachūlā 43, 44	Maheśvaradatta 24, 25
Pushpabhadra (town) 43	Megharatha 31, 32
Pushpavati 43	Meru 19
Pūrnā (river) 72	Maurya 64
Potana (town) 14-17	Yakshadattā 51
Pranāmamiṭra 35, 36	Yakshā 51
Prabhava 21—24, 38—40	Yakshāryā 67
Prabhu 21	Yamunā 23
Prayāga 45	Yaśodharā 19
Prasannachandra 13—17, 20	Yaśobhadra 41
Priyasamudra 20	Yaśomitra 20
Phalgurakshita 78, 80	Ratikālpa 66
Baka 25	Rathāvartta (hill) 81
Babulā 24	Ramaniya town 36
Bindusāra 62, 63	Rājagṛha 13, 17, 20, 21, 27, 39, 42
Buddhi 33	Rāshṭrakūṭa 17
Brahmadvipa 73	Rukmiṇī 75, 76
Brahmadvipika monks 73	Rudrasoma 78
	Reṇā 51

Sopâra 82	Sollaka 34
Somachandra 14, 16	Sandharmakalpa 19
Somadatta I 35	Sthûlabhadra 50, 52—55, 65—67,
Somadatta II 35, 36	70.
Somadeva 78	Himavatkûta 58
Somaśrî I 35	Himâlaya 78
Somaśrî II 36	Hutâśana's park 77

My edition of the Text is based on the following MSS.

A, a fairly good MS. in my possession, bought in Râjpûtânâ, no date, but not modern, 77 folios, 15 lines

B, a modern MS of nearly no value, in the Berlin collection. In the latter part of my work I have used this MS. only to settle doubtful readings.

C, a good MS in the Deccan College (collection of 1872-73) Samvat 1648, 117 folios, 13 lines

D, a good MS originally in Professor Buhler's possession. It has been corrected, and contains marginal glosses; the separation of words is usually indicated, 84 folios, 15 lines; no date, but not modern.

My thanks are due besides to the scholars mentioned in the course of this Preface, to the Director of Public Instruction, Bombay, and the Chief Librarian of the Royal Library in Berlin, who have liberally complied with my applications for the loan of manuscripts

Bonn, May, 1891

HERMANN JACOBI.

Sopāra 82	Sollaka 34
Somachandra 14, 16	Sandharmakalpa 19
Somadatta I 35	Sthūlabhadra 50, 52—55, 65—67,
Somadatta II 35, 36	70
Somadeva 78	Himavatākṣa 58
Somaśrī I 35	Himālaya 78
Somaśrī II 36	Hutāśana's park 77

My edition of the Text is based on the following MSS.

A, a fairly good MS. in my possession, bought in Rājputānā; no date, but not modern, 77 folios, 15 lines

B, a modern MS. of nearly no value, in the Berlin collection. In the latter part of my work I have used this MS. only to settle doubtful readings.

C, a good MS. in the Deccan College (collection of 1872-73) Saṃvat 1648, 117 folios, 13 lines.

D, a good MS. originally in Professor Bühler's possession. It has been corrected, and contains marginal glosses; the separation of words is usually indicated, 84 folios, 15 lines; no date, but not modern

My thanks are due besides to the scholars mentioned in the course of this Preface, to the Director of Public Instruction, Bombay, and the Chief Librarian of the Royal Library in Berlin, who have liberally complied with my applications for the loan of manuscripts.

BOMBAY, May, 1891

HERMANN JACOBI.

CANTO I.

श्रीमते वीरनाथाय सनाथायाहुतश्रिया ।
 महानन्दमरोराजमरान्नायार्हते नमः ॥१॥
 सर्वपां वेधसामाद्यमादिमं परमेष्ठिनाम् ।
 देवाधिदेवं सर्वज्ञं श्रीवीरं प्रणिदधहे ॥२॥
 कल्याणपादपारामं श्रुतगङ्गादिमाचलम् ।
 विश्वाम्भोजरविं देवं वन्दे श्रीज्ञातनन्दनम् ॥३॥
 पान्तु वः श्रीमहावीरस्वामिनो देशनागिरः ।
 भव्यानामान्तरमलप्रक्षालनशलोपमाः ॥४॥
 चिपष्टिशलाकापुंसां दशपर्वीं विनिर्मिता ।
 इदानीं तु परिशिष्टपर्वाम्नाभिः प्रतन्यते ॥५॥
 अत्र च जम्बूस्वाम्यादिष्वविराणां कथोच्यते ।
 विश्वस्य कण्ठान्नद्वारकृते दारावसो शुभा ॥६॥
 अथैव जम्बूदोषस्य भरतार्धे ऽत्र दक्षिणे ।
 देशो ऽस्ति मगधाभित्यो वसुधामुखमण्डनम् ॥७॥
 तस्मिन्मगधोपमा गोष्ठा यामाद्य पुरमग्निभाः ।
 पुराणि शेखरपुरमायाणहुतया द्रिया ॥८॥
 अथेकवारमुत्तानि नूनान्यपि हि कथंकेः ।

शिरोदेशपरिसृंशि तत्रोच्चैर्जिनमद्गनाम् ।
 स्वर्णकुभाविभक्तव्रीण्डुन्याभान्ति रात्रियु ॥२८॥
 तत्र राजतसौवर्णैः प्राकारः कपिशौर्यकैः ।
 भाति चन्द्रांशुमद्विमैर्मर्त्यात्तर इवाचलः ॥२९॥
 तत्र वासगृहे मुष्टधूपगन्धाधिवासितः ।
 प्रेयानिव लग्नवृद्धे खेचरीणां मुदे ऽनिलः ॥२१॥
 श्रेणीकृतयशास्तत्र श्रेणिको ऽभून्महोपतिः ।
 नेतेव दक्षिणः क्षोणीं लङ्गीं चावर्जयन् गुणैः ॥२२॥
 सम्यक्तरन्वोद्योतेन हृदि तस्य प्रसर्पता ।
 मिथ्यात्वतिमिरस्यावकाशो नाभून्मनागपि ॥२३॥
 कर्णपेया-सुधेयान्या द्युमदां ददती मुदम् ।
 मध्ये सुधमं तत्क्षीर्तिरसरोभिरगीयत ॥२४॥
 केन्द्रे दुष्टपक्ष इव तस्मिन्प्रातीयवर्तिनि ।
 अनर्थं कलयामासुः परितः परिपन्थिनः ॥२५॥
 अखण्डभापने राक्षि तस्मिन्नाखण्डलोपमे ।
 एकातपत्रैवाभूद्भूर्ध्वारिवैकनिष्ठाकरा ॥२६॥
 शोदार्यधैर्यगाम्भीर्यशौर्यप्रभृतयो गुणाः ।
 सायुद्रलक्षणानीव जगन्तस्तस्य जज्ञिरे ॥२७॥
 विदधानस्य वसुधामेकच्छत्रां महीजमः ।
 तस्याज्ञा वक्षिणो वक्षमिव नासुलि केनचिन् ॥२८॥

२० a A तथा । २२ c A C pr. m. भेदेन, A B C तेदेन, D pr. m.
 रक्षिण, d D पावर्जयन्तुः । २४ b A मृदा, c A द्युममं । २६ d D
 निष्ठाकराः ।

एकदा तेत्पुराभ्यर्णे चैत्ये गुणशिलाह्वये ।

सुरासुरपरीवारः श्रीवीरः समवासरत् ॥२८॥

रूप्यस्वर्णमणिमयैः प्राकारैर्भूषितं त्रिभिः ।

चक्रुः समवसरणं तत्प्रदेशे तदामराः ॥३०॥

अग्नोकवृक्षस्तस्यान्तर्विचक्रे व्यन्तरामरैः ।

पद्मवैः पवनोद्भूतैर्भयजन्तूनिवाहयन् ॥३१॥

सुमेरुरिव पुंरूपो जात्यजाम्बूनदद्युतिः ।

तस्मिन्समवसरणे पूर्वद्वाराविशद्दिभुः ॥३२॥

अशोकाधःस्थिते देवच्छन्दे स्वामौ यथाविधि ।

सिंहासनमलङ्करो राजहंस इवाम्बुजम् ॥३३॥

निषसाद यथाम्यानं सङ्घस्तत्र चतुर्विधः ।

स्वाम्यथमृतवृक्षाभां प्रारेभे धर्मदेशनाम् ॥३४॥

तद्देशवासिनस्त्वर्यं भवमाना मृगा इव ।

स्वामिनं समवसृतमेत्य राज्ञे व्यजिज्ञपन् ॥३५॥

राज्ञः पीतवतो नायागमोदन्तामृतं तदा ।

वपुः पनसफलवदुत्कण्टकमभून्मुदा ॥३६॥

सिंहासनं पादुके च विहाय मगधाधिपः ।

स्वामिनं मनसिकृत्यानमद्भूत्यस्तमस्तकः ॥३७॥

स्वाम्यागमनशंसिभ्यो भृपालः पारितोषिके ।

हिरण्यमनृणीकारकारणं प्रचुरं ददौ ॥३८॥

31 c A B •ङ्गुतैः म., C pr. m. •तैर्भे. 32 a A पुंरूपे. d A द्वारे. 33 a B इवे, b A B विधिः. 34 c B दृष्टान्ता, C •दृष्टा. 37 A numbers 34 etc. 38 b A B पारितोषिकं.

अर्हद्वन्द्वनयात्रार्हं सदग्रे श्वेतवासमी ।
 क्षीरोदलहरीव्यूते इव राजाथ पर्यधात् ॥३८॥
 तदा च रत्नाभरणैरामुक्तेमुकुटादिभिः ।
 अनल्पैः कल्पशाखीव रेजे राजगृहेश्वरः ॥३९॥
 हस्त्यश्वादीनि यानानि राजद्वारे तदाजया ।
 मञ्जीकृतान्यट्टाकान्त द्राम् ज्ञातय इव त्रिया ॥४०॥
 कन्याणकारणं भद्रकुञ्जरं नृपकुञ्जरः ।
 अयारुरोह तेजस्वी पूर्वाचलमिवार्यमा ॥४१॥
 कुम्भिभिर्नवमिन्दूरारुणकुम्भैरनेकशः ।
 सन्ध्याभ्रविभ्रमकरैः परिवर्धे नृपदिपः ॥४२॥
 गजघण्टाटण्टकारैः पूरयन्परितो ऽम्बरम् ।
 प्राचालीदचलानायस्तीर्थनायमनूत्सुकः ॥४३॥
 गजेन्द्रगर्जितैरश्वहेपितैरथ चीत्ततैः ।
 मिलद्भिरम्बरतले शब्दो ऽम्बरगुणो ऽभवत् ॥४४॥
 राजो ऽप्यमैगिकौ च द्वावेकमेकाग्रमागमम् ।
 एकांशिण तस्मिवांसमेकमूलमिवांशिपम् ॥४५॥
 सिद्धिचेचमिवाकटुमुदक्षितभुजद्वयम् ।
 आदर्श इव सूर्यो ऽपि निष्कल्पन्यस्तलोचनम् ॥४६॥

39 d D अर्हदे । 40 b B अर्हदे । 41 d MSS श्वेत, A. D अर्हदे
 manu विव । 44 b A अर्ह, c C अर्ह । 46 a B अर्हदे, d C
 अर्हदेविवांशिपम् । 47 a C अर्हदे, D अर्ह ।

- * तद्वचोवात्यया कर्णकोटरेण प्रविष्ट्या ।
 प्रमन्नचन्द्रराजर्षेः समाधिद्रुमञ्चत ॥५७॥ ५
 दध्यौ चैवं स राजर्षिरहो तेषां कुमन्विणाम् ।
 सन्मानो यो मयाकारि स भक्तानि ज्ञतं भुवम् ॥५८॥
 भक्तून्मोः क्षीरकण्डस्य तैः शठैः पापकर्मभिः ।
 राज्यमाक्तेतुमारेभे धिक् तावन्निश्चयातकान् ॥५९॥
 तवाहमभविष्यं चेत्तदा तेषां दुरात्मनाम् ।
 अकरिष्यं नवनवैर्निघडैरनुशामनम् ॥६०॥
 जीवितेनामुना किं मे तपसा भूयसापि ।
 श्रुतिगोचरमायाषीत्स्वयनोर्यत्पराभवः ॥६१॥
 एवं राजर्षिरारोहदुर्ध्यानमधिकाधिकम् ।
 आविष्टः क्रोधभृतेन आमर्त्यं व्यसरन्निजम् ॥६२॥
 मिंशवलोकनन्यायेनालीढः चततेजसा ।
 प्रत्यक्षानिव शो ऽद्राक्षीत्तानमात्यान्सुतद्विपः ॥६३॥
 पूर्ववद्भरणरत्नैकसूचधारो ऽभिधारया ।
 मनसा खण्डशयने तान् रणे सुरणानिव ॥६४॥
 छेदनं भेदनं चान्यदपि दुःकर्म दासणम् ।
 क्रोधाभ्यां मनसाकार्षीद्राजर्षिः किं न मन्त्रिणाम् ॥६५॥
 तत्र प्रदेशे च तदा राजा राजमहेन्दरः ।
 आजगाम जिनेपगधर्मद्रुमविहंगमः ॥६६॥

59 d D हेन, A कुमन्विण। 55 d B इतो। 61 c A पन। 62 d D विहरनिजः। 63 a C ने वना, b B चाप, c D अर्यपनिज। 64 d A अर्यापनिज। 66 c A आसनाम।

उत्ततार मुनिं दृष्ट्वा कुञ्जराद्राजकुञ्जरः ।
 भालं तिलकयम्भूमिरेणुना प्रणनाम च ॥६७॥
 उद्धाऊमेकपादम्यं तं दृष्ट्वा तापनापरम् ।
 अमोदिष्ठान्वमोदिष्ट चात्यर्थं पार्थिवायणीः ॥६८॥
 प्रसन्नचन्द्रराजर्षेस्तपःसामर्थ्यमद्भुतम् ।
 चिन्तयन्नथ राजागाज्जगद्गुरुजिनान्तिके ॥६९॥
 प्रभुं प्रणम्य पञ्चाङ्गस्पृष्टभूर्भुजां वरः ।
 निषसादे यथाभ्यानं पद्मकोशीकृताञ्जलिः ॥७०॥
 समये ऽथ जगन्नाथं महीनाथशिरोमणिः ।
 नत्वापृच्छन्मुखद्वाररचितप्रच्छदाञ्जलः ॥७१॥
 ध्यानस्यः समये यत्र प्रसन्नर्षिर्मदैक्ष्यत ।
 तत्रैव चेदिपद्येत तत्कामासादयेद्गतिम् ॥७२॥
 स्वाम्याख्यान्तत्र समये कृतकालो प्रजेनृपः ।
 प्रसन्नचन्द्रे राजर्षिः सप्तमीं नरकावनिम् ॥७३॥
 अमणोपासको राजा अजुधीरित्यचिन्तयत् ।
 अणुयतपसो ऽमुष्य गतिः केयं महामुनेः ॥७४॥
 नृपो भूयो ऽपि पप्रच्छ समये ऽग्निन्महामुनिः ।
 स कालं यदि कुर्वीत कां लभेत ततो गतिम् ॥७५॥

67 d D प्रणनाम । 69 b C सार्थ्यम्, D सामर्थ्यम् । 70 d D कृतजिति ।
 72 a A ध्यानस्य, C ध्यानस्य, b A B सचिन्तयत्, C चत, D चत, d B
 •भाषये• । 73 d B मरकावनी । 74 a A अवनी, B राज । 75 c
 D चतुप । 75 d B A लभते ।

प्रभुः प्रोवाच हे राजन्स राजर्षिर्महातपाः ।
 सर्वार्थमिद्विगमनयोग्यः सम्प्रति वर्तते ॥७६॥
 राजा जगाद भगवन्किमियं व्याकृतिर्दिधा ।
 समाख्याहि ममाशस्य सार्वज्ञी वाक्कुतोऽन्यथा ॥७७॥
 स्वाम्याचख्यौ यदा राजन्राजर्षिर्वन्दितस्त्वया ।
 रौद्रध्यानी तदा सोऽभूच्छुक्रध्यानी तु सम्प्रति ॥७८॥
 स तदा नरकाहोऽभूद्रौद्रध्यानपरायणः ।
 सर्वार्थमिद्वियोग्यस्तु शुक्रध्यानपरोऽधुना ॥७९॥
 ज्ञानालोकार्कमहन्तं पप्रच्छ त्रेणिकः पुनः ।
 रौद्रध्यानी कथमभूच्छुक्रध्यानी कथं च सः ॥८०॥
 स्वाम्यपुत्राव राजंस्त्वदयमैनिकवार्त्तया ।
 श्रुत्यावाभिभवं तुनोर्मन्त्रिभ्यः स्वेभ्य एव सः ॥८१॥
 स्पृष्टः सुतममत्वेन प्रसन्नो विस्मृतप्रतः ।
 मगमा चोद्गुमारेभे तैः समं क्रूरमन्त्रिभिः ॥८२॥
 प्रायतेरिव तैः सार्धं युध्यमानोऽधिकाधिकम् ।
 निष्ठितास्तः प्रसन्नोऽभूदप्रमद्यमनाः क्रुधा ॥८३॥
 स मत्तुं स्वमज्ञापीदिति चाचिन्तयत्क्रुधा ।
 शिरस्तेजापि हृष्येताग्मवं शस्त्रं हि दोषताम् ॥८४॥
 ततश्च शिरमि न्यास्यशिरस्कादिगया करम् ।

76 c B प्रभुः । 77 d O कु नाम्बदा O pr. m. कृदिनम्बदा ७७. m.
 A निबन्धदा, D वाक्कि नाम्बदा । 80 a A D प्रभुः । 82 a B ७८ ।
 83 c MSS निबन्ध, d B नरकाः । 84 a A मत्तुं स्वम, c A B C निबन्धदापि,
 D निबन्धदापि । 85 c B मत्तुं स्वमत्तुं स्वम ।

तं लुप्तितं स्पृशन्नान्तप्रतमात्मानमस्मरत् ॥८५॥

अचिन्तयच्च धिग्धिग्मां रौद्रध्यानानुबन्धिनम् ।

किं तेन खनुना किं तैर्मन्त्रिभिर्निर्ममस्य मे ॥८६॥

इति चिन्तयतस्तस्य विलीने मोहदुर्दिने ।

विवेकभास्करः प्रादुरभूद्भूयो ऽपि भास्करः ॥८७॥

भक्त्या तत्रैव वन्दित्वा सो ऽस्मानये स्थितानिव ।

आलोच्याथ प्रतिक्रम्य प्रशस्तं ध्यानमास्थितः ॥८८॥

प्रसन्नचन्द्रो राजर्षिः शुभध्यामकृशानुना ।

कर्मकलमुषोष द्राग्दुर्ध्यानारण्यसम्भवम् ॥८९॥

श्रेणिकस्तस्य राजर्षेश्वरितेन सुगन्धिना ।

वासितः श्रीमहावीरं धर्मवीरो व्यजिज्ञपत् ॥९०॥

अपि बालं सुतं राज्ये विनिवेश्य विशां पतिः ।

प्रसन्नचन्द्रो भगवन्प्रप्रज्यामाददे कथम् ॥९१॥

अथाख्यङ्गगवाच्याजन्नगरे पोतनाभिधे ।

अभूत्सौम्यतया चन्द्रः सोमचन्द्रो महीपतिः ॥९२॥

सधर्मचारिणी तस्य धारिणी धर्मधारिणी ।

यभूव शीलालङ्कारा विवेकजलदीर्घिका ॥९३॥

सा गवाले ऽन्यदा पत्युरासीनस्य कचोचयम् ।

स्वयं करमरोजाभ्यां विवरीतुं प्रचक्रमे ॥९४॥

ददर्श च तदा राज्ञः पलितं मूर्ध्नि धारिणी ।

स्याने स्त्रीहृत्यभिज्ञानं जरयेव गियेशितम् ॥९५॥

व्याजहार च राजानं स्वामिन्दूतो ऽयमागतः ।
 दिशो ऽवलोक्य राजापि प्रोचे किं नेह दृश्यते ॥८६॥
 राज्ञयादर्शयद्राज्ञः पलितं मूर्ध्नुवाच च ।
 प्राणेश केशराजो ऽयं प्रशस्यो धर्मदौत्यकृत् ॥८७॥
 दत्तीयवयसः शयमिव धौवनघातकम् ।
 तन्मूर्ध्नि पलितं दृष्ट्वा राजा दुरमनायत ॥८८॥
 अभ्यधाद्धारिणी देव किं दृष्ट्वेन लज्जसे ।
 श्येकं पलितं दृष्ट्वा यद्येवं दुर्मनायसे ॥८९॥
 पटहोहोयणां कृत्वा लोकः सर्वो निषेक्ष्यते ।
 न यथा दृष्ट्वा भावं ते वार्त्तयापि प्रकाशयेत् ॥९०॥
 राजा प्रोवाच जिह्रेमि नाहं पलितदर्शनात् ।
 दौर्मनस्ये पुनरिदं कारणं जीवितेश्वरि ॥९१॥
 श्रद्धृष्टपलितैस्सन्तुपूर्वजैराददे प्रतम् ।
 अहं तु विषयामक्तः प्रिये पलितवानपि ॥९२॥
 अहमज्ञाय गृह्णामि प्रतमेवं म्रियते ऽपि हि ।
 किं तु दुग्धमुखे रुनौ राज्यमारोप्यते कथम् ॥९३॥
 यदा मे प्रवमादित्थोः किं राज्येन सुतेन किम् ।
 धौमति प्रतमादाम्ये त्वं त्वं संवर्धयात्माजम् ॥९४॥
 धारिण्यभिदधे नाहं त्वां विना म्यातुमीशरी ।
 सत्यः पत्यनुयायिन्यः समये यच्च तच्च वा ॥९५॥

तद्वाले ऽपि सुते राज्यं निदधीथा अहं पुनः ।
 गृश्रूषिष्ठे वने ऽपि त्वां देहच्छायेव पार्श्वगा ॥१०६॥
 अरण्यजस्तद्वरिव सुतः स्वैरेव कर्मभिः ।
 प्रसन्नचन्द्रो वालो ऽपि वर्धतां तेन किं मम ॥१०७॥
 सोमचन्द्रस्ततो राज्यमारोप्य तनुजन्तानि ।
 दिक्प्रोषितस्तापसो ऽभूत्पत्न्या धात्र्या च संयुतः ॥१०८॥
 स आश्रमपदं किञ्चिच्चिरं गृह्यन्ममश्रियत् ।
 दुस्तपं च तपस्तेषु गृह्यन्ममश्रियत् ॥१०९॥
 पलाशपत्राण्डादाय स आश्रमकुटीं व्यधात् ।
 गृगाणामध्वगानां च शीतच्छायाभृतप्रपाम् ॥११०॥
 स्वादुस्वादून्युदकानि वनस्पतिफलानि च ।
 सोमेन्दुरानयत्पत्न्यै स्तूतस्तप्तेमतनुभिः ॥१११॥
 तत्रापि धारिणी सा तु पत्यावत्यन्तभक्तिभाक् ।
 तत्पं प्रकल्पयामास तदर्थे कोमलैस्तृणैः ॥११२॥
 तत्रेङ्गुदानि पक्वानि पेषं पेषं च धारिणी ।
 स्नेहं जघाह दिवसे चक्रे च निशि दीपकान् ॥११३॥
 अरण्यगोमयैर्द्रुमैः सा लिलेपाशमाङ्गणम् ।
 पत्युः सुखामिकाहेतेर्मार्जयामास चामरम् ॥११४॥
 तत्राश्रमे दम्पती तौ लालयन्तौ गृगार्भकान् ।
 तपःकष्टमजानन्तौ कश्चित्कालं व्यतीयतुः ॥११५॥

सन्तोषमुखधारिण्या धारिण्याः पूर्वसम्भवः ।
 तत्र क्रमेण वटुधे गर्भा ऽनुत्पादितव्ययः ॥११६॥
 धारिण्याः स्रुनुरन्यूनलक्षणः सुपुत्रे ऽन्यदा ।
 कान्त्या दीप इवातैलपूरो ऽन्तःस्रुतिकागृहम् ॥११७॥
 आश्रमे वल्कलान्येवेत्यवेक्ष्यत स वल्कलैः ।
 पित्रा वल्कलचौरीति ततस्तन्नाम कल्पितम् ॥११८॥
 विपेदे धारिणी स्रुतिरोगेण तनयः पुनः ।
 अट्टष्टमादकः सो ऽभूत्पुमानिव निरक्षरः ॥११९॥
 अरण्यमहिषीचौरं पाययित्वा मुञ्जमुञ्जः ।
 सोमेन्दुरार्पयद्वाच्या धारणाय तमर्भकम् ॥१२०॥
 अवाप्य मापि पञ्चलं कालेन कियतापि हि ।
 धात्री दैववशेनानुयियासुरिव धारिणीम् ॥१२१॥
 अपीण्यमहिषीचौरं सोमेन्दुस्तं शिशुं स्वयम् ।
 यान्निषणः शयानो वा स्वयमङ्गे दधार च ॥१२२॥
 स क्रमाद्धर्मानो ऽभूत्पादचंक्रमणक्षमः ।
 चक्रे च प्रत्यहं पांशुकौडां वनमृगार्भकैः ॥१२३॥
 एधोभिः स्वयमानौतैर्निवारैः स्वयमादृतैः ।
 स्वयं रमवतो कृत्वा सोमेन्दुस्तमभोजयत् ॥१२४॥
 वनधान्यैर्वनफलैः पोष्य पोष्यं तमर्भकम् ।
 सोमचन्द्रे व्यधादात्ममखं तपमि दुस्तपे ॥१२५॥
 यौवनाभिमुखयासाद्धर्मणिः सर्वकर्मसु ।

पितृचर्याप्रवीणो ऽभूदथ वल्कलचौर्यपि ॥१२६॥

फलाद्यानयनैर्नित्यमङ्गसंवाहनेन च ।

शुश्रूषां स पितृशुके सा हि सर्वप्रतोत्तमा ॥१२७॥

आजन्मत्रह्णचार्येव प्रती वल्कलचौर्यभूत् ।

स्त्रीणां नामापि नाशामीदस्त्रीके निवसन्वने ॥१२८॥

प्रसन्नचन्द्रः शुश्राव वनस्यस्थान्यदा पितुः ।

धारिणीकुक्षिसभूतं सुतं सेदरमात्मनः ॥१२९॥

कीदृशो ऽस्ति स मे भ्राता मिलिष्यति कथं पुनः ।

इत्यभूद्रणरणको राज्ञो मनसि दुर्धरः ॥१३०॥

अथादिशचित्रकरांस्तत्र यात तपोवने ।

यच्छ्रीमन्तातपादानां पादपद्मैरलङ्कृतम् ॥१३१॥

पितृपादाब्जदंसस्य मदीयस्थानुजन्मनः ।

वने निवसतो रूपमालिख्यानयत द्रुतम् ॥१३२॥ युग्मम्॥

प्रमाणमादेश इति प्रोच्य चित्रकरा अपि ।

ययुस्तत्र वने पुष्पीकृते वल्कलचौरिणा ॥१३३॥

ते विश्वकर्मणो मूर्त्यन्तराणीवातिकौशलात् ।

तमालिखन्यथावम्यमादर्शप्रतिबिम्बवत् ॥१३४॥

आनीय दर्शयामासु रूपं वल्कलचौरिणः ।

ते चित्रकारिणो राज्ञः सुधावर्तिनिभं दृशोः ॥१३५॥

दध्यौ नृपतिराकृत्या मत्पितुर्नैव हीयते ।

आत्मा वै जायते पुत्रः श्रुतिरेषा हि नान्यथा ॥१३६॥

दिष्ट्या सोदर दृष्टो ऽमीत्यभिधायासकृन्वृषः ।
 तं सखजे मूर्ध्नि जघ्नौ न चाङ्गादुदतारयत् ॥१३७॥
 वल्कलाच्छादनधरं दृष्ट्वा वल्कलचौरिणम् ।
 उदयुर्द्रागभृद्राजा सनिर्झर इवाचलः ॥१३८॥
 ऊचे च प्रवयास्तातो युक्रमाचरतु व्रतम् ।
 मङ्गातुस्त्वस्य बालस्य वनवासो ऽपि नार्हति ॥१३९॥
 अहं राज्यसुखद्वदे मग्नः क्रीडामि चंसवत् ।
 पुलिन्द इव मे भ्राता वनवृत्त्यानुजीवति ॥१४०॥
 अरण्यजो जीव इव दुरानेयः स पत्तने ।
 कष्टं तु मम राज्ये ऽपि तस्मिन्वाज्याविभागिनि ॥१४१॥
 वनकष्टमिति भ्रातुरनुशोचन्महीपतिः ।
 एवमाज्ञापयामास वेग्याद्यातुर्यशालिनीः ॥१४२॥
 मुनिवेपेण गलाङ्गस्त्रैर्नवनवोक्तिभिः ।
 प्रलोभ्य खाण्डेय फलैरिहानयत मे ऽनुजम् ॥१४३॥
 इति राजाज्ञया वेग्या मुनिवेपभृतो द्रुतम् ।
 तदाश्रमपदं जग्मुः सोमचन्द्रेण सेवितम् ॥१४४॥
 फलान्यादाय मित्वादीन्यायान्तमृषिपुत्रकम् ।
 वल्कलाच्छादनं तत्र ददृग्मुं मृगीदृग्ः ॥१४५॥
 मुनिवेपभृतां तामां सो ऽकार्षेदिभिवादनम् ।
 यत्रुधीरित्यष्टक्षय के दूर्य को व आश्रमः ॥१४६॥

ताः प्रोचुर्वयमृषयः पेतनाश्रमवासिनः ।

तत्रागताः स्मो ऽतिथयः किमातिथ्यं करिष्यसि ॥१४७॥

उवाच स फलान्येतान्याहृतानि मया वनात् ।

यूयमश्रीत पक्वानि मधुराणि महर्षयः ॥१४८॥

ताद्योचुराश्रमपदे ऽस्मदीये नेदृशान्यहो ।

फलानि कश्चिदश्राति नीरसान्यतिनीरसः ॥१४९॥

अस्मदाश्रमवृत्ताणामीचस्व फलवर्णिकाम् ।

इत्युक्त्वा ता निषेदुर्दुमूले तं च न्यपादयन् ॥१५०॥

ताश्च तं प्राशयन्खण्डफलान्यविफलाशयाः ।

सो ऽपि सद्यस्तदास्वादाद्विल्लाद्युद्वेगभागभृत् ॥१५१॥

एकस्थानस्थितं तासं स्वाङ्गस्पर्शमचौकरन् ।

तत्करं च न्यधुः पौनसुचकुम्भे निजेरसि ॥१५२॥

स ऊचे कोमलमिदं किमङ्गं वो महर्षयः ।

किमुन्नते स्थले एते यौष्माकीणे च वक्षसि ॥१५३॥

ताः प्रोचुस्तं स्पृशन्त्यः स्त्रैः कोमलैः पाणिपद्मैः ।

अस्मद्वनफलास्वादे क्षीदृक् स्वादङ्गमार्दवम् ॥१५४॥

आस्वादितैर्वनफलैरस्मदीयैर्महारसैः ।

अत्यन्तोपचयादेते जायेते हृदि च स्थले ॥१५५॥

तद्विमुञ्चायममिममसाराणि फलानि च ।

अस्मादाश्रमसमायाता नमण्यस्याहृशो भव ॥१५६॥

अथ खण्डफलास्त्रादलुब्धो वल्कलचौर्यपि ।
 सङ्केतमग्रहीन्मुग्धस्ताभिः सह यियामया ॥१५७॥
 संस्थाप्य तापसभाण्डमागाद्वल्कलचौर्यपि ।
 यथोदितं च सङ्केतस्थानं ताभिरधिष्ठितम् ॥१५८॥
 तदा च ददृशे वृत्ताधिखट्वैश्वरपूरुषैः ।
 आगच्छन्धोमचन्द्रिरेकय्यत च योषिताम् ॥१५९॥
 म्ना शास्त्रीदेव इति तास्तस्माद्भीता द्रुतद्रुतम् ।
 नेशुर्मृग्य इव व्याधादमिलन्त्यः परस्परम् ॥१६०॥
 स्थानं गते च पितरि कुमारस्ताः पणाङ्गनाः ।
 नष्टस्तः स्वमिवान्वेष्टुमुपाक्रंस्ताखिले वने ॥१६१॥
 ददर्श रथिनं चैकं स धावन्मृगवदने ।
 तमपृष्टिं मन्यमानो ऽवदत्तातामिवादये ॥१६२॥
 रथ्यष्टच्छकुमार त्वं क गमिष्यसि सो ऽवदत् ।
 गमिष्याम्याश्रमपदं महर्षे पोतनाभिधम् ॥१६३॥
 रथ्यवादीदहमपि यियासुः पोतनाश्रमम् ।
 ततो ऽन्वगात्तमयेगूमिव वल्कलचौर्यपि ॥१६४॥
 स तापसकुमारो ऽपि पथि यान्त्रथिकप्रियाम् ।
 रथाधिखट्वां तातेति भापते स्म मुज्जमुज्जः ॥१६५॥
 रथिनं तन्प्रियावोक्त्येयमस्योपचारगीः ।
 यत्तापसकुमारो ऽयं मयि तातेति जल्पति ॥१६६॥

158 a A तापसं । 160 b sec. m. B तता द्रुतं । 161 a D गवेय ।
 162 d B •वादेत् ।

रथिकः स्नात्तु मुग्धो ऽयमस्त्रीके ऽस्मिन्वने वसन् ।

स्त्रीपुंसयोरभेदज्ञो नरं त्वामपि मन्यते ॥१६७॥

प्रवीयमानानन्ददृष्ट्याश्वानूचे वल्कलचौर्यदः ।

वाङ्मते किममौ तात मृगा नार्हन्त्यदौ मुनेः ॥१६८॥

व्याजहाराय रथिकः स्मिता वल्कलचौरिणम् ।

“हं ह्ये कर्मेदमेवैषां मृगाणां नात्र दुष्यति ॥१६९॥

रथिको मोदकान्खादुन्ददौ वल्कलचौरिणे ।

षो ऽखादच्च तदाखादसुखमग्नौ जगाद च ॥१७०॥

ईदृशानि वनफलान्यहमग्रे ऽप्यखादियम् ।

महर्षिभिः प्रदत्तानि पोतनाश्रमवासिभिः ॥१७१॥

श्रभुच्च मोदकाखादात्पोतनं गन्तुमुत्सुकः ।

कषायरूचेर्नटितः स खिलामलकादिभिः ॥१७२॥

रथिनश्चाभवद्युद्धं चौरैरेकेन दोषता ।

रथी गाढप्रहारेण तं चौरं निजघान च ॥१७३॥

चौरो ऽप्युवाच घातो हि वैरिणे ऽपि प्रशस्यते ।

मामजैषीः प्रहारेण तेन तुष्टो ऽस्मि मानव ॥१७४॥

विपुलं धनमवाप्ति मदौयं तद्गृहाण भोः ।

अयो ऽप्यारोपयामासुरद्य तद्विणं रथे ॥१७५॥

क्रमेण पोतनं प्राप्नो रथी वल्कलचौरिणम् ।

प्रोवाच प्रेम्णितो यस्ते पोतनाश्रम एष सः ॥१७६॥

किञ्चिच्च द्रविणं तस्मै रथी तर्पिसर्तुनवे ।
 प्रददौ मार्गसुहृदे स्त्रायमानो जगाद च ॥१७७॥
 अमुष्मिन्नाश्रमपदे न विना द्रव्यमाश्रमः ।
 तदाश्रमार्थी कस्मैचिद्द्याद्रव्यमवक्रये ॥१७८॥
 किमत्र यामि याम्यत्र किं वेति सकले पुरे ।
 उत्प्रेक्षमाणो हर्म्याणि वभ्राम मुनिपुङ्गवः ॥१७९॥
 नराणामथ नारीणामृषिबुद्ध्या न सुगन्धीः ।
 अभिवादनवात्सल्य उपादास्यत नागरैः ॥१८०॥
 पुरे भ्रमन्नयैकस्या वेग्नायाः स निकेतने ।
 विवेश त्वरितं चापमुक्तः शर इवास्तुलन् ॥१८१॥
 स तद्देशाश्रमं मेने वेग्नां मुनिममन्यत ।
 इति तामप्युवाचैवं तात त्वामभिवादये ॥१८२॥
 इति च प्रार्थयाञ्चक्रे समर्पय ममोदजम् ।
 अमुष्यावक्रये द्रव्यं महर्षे गृह्यतामिदम् ॥१८३॥
 तदीय उदजो ह्येष गृह्यतामिच्छुदीर्य सा ।
 तदङ्गसंस्कारकृते दिवाकौर्त्तिमगूहवत् ॥१८४॥
 अनिच्छतो ऽपि तत्सर्वेर्नापितो गणिकाश्रया ।
 शूर्पेपमान्पादनखानदुन्वन्नुदतारयत् ॥१८५॥
 कृत्वा वत्कलचीरापनयनं सा पणाङ्गना ।
 तं कुमारं स्वपयितुं वराणि पर्यधापयत् ॥१८६॥

178 b C •यय । 179 c A B D उत्प्रेक्षमाणो । 180 c C बागुर्ध ।
 182 d B •भिवादयेत् । 183 d A गृह्यतामिदम् । 185 c MSS शर्पा or
 शर्पा । 186 d A चीरा ।

आजन्म मुनिवेयं मे मापनैषीर्महामुने ।
 स वक्त्रलापनयनादिति बाल इवारटन् ॥१८७॥
 वेग्रावोचन्महर्षीणामतिथीनामिहाश्रमे ।
 उपचारपदं ह्येतत्तत्प्रतीच्छसि किं न हि ॥१८८॥
 त्वमस्मादाश्रमाचारानीदृशंशेत्प्रतीच्छसि ।
 तदा हि लक्ष्यसे वस्तुमुदञ्जं मुनिपुत्रक ॥१८९॥
 ततस्तद्वासलोभेन स तापसकुमारकः ।
 नाङ्गमप्यधुनेन्मन्त्रवशीकृत इवारगः ॥१९०॥
 तत्केशपाशं जटिलं तैलेनाभ्यज्य सा स्वयम् ।
 ऊर्णापिण्डमिव शनैर्विवशे वरवर्णिनी ॥१९१॥
 अभ्यज्य मृज्यमानाङ्गस्तया सोमेन्दुभरभृत् ।
 कण्डूयमान इव गौः सुखनिद्राणलोचनः ॥१९२॥
 गणिका स्तूपयित्वाय कवोष्पैर्गन्धवारिभिः ।
 तमामोचयदप्याणि वस्त्राण्याभरणानि च ॥१९३॥
 तयैकस्या दारिकायाः पाणियहमकारि सः ।
 साभात्तस्य करगता गार्हस्थ्यश्रीरिवाङ्गिनी ॥१९४॥
 बधूवरं च गायन्त्यः सर्वास्तस्यः पणाङ्गनाः ।
 दध्यावृषिकुमारसु चषथेऽमी पठन्ति किम् ॥१९५॥
 श्रवीवदच मङ्गल्यान्यातोद्यानि पणाङ्गना ।
 किमेतदिति सम्भ्रान्तः यथात्कर्णौ च सोमभूः ॥१९६॥

मुनिवेषजुषो वैश्याः कुमारानयने गताः ।

यथा गतास्तथैवेत्य तदेवैर्षं व्यजिज्ञपन् ॥१८७॥

तैस्तैः प्रकारैः प्रालोभि स कुमारो वनेचरः ।

इहागन्तुं च मङ्गेतमस्त्राभिः सममयहीत् ॥१८८॥

अप्यायान्तं तदा दूरे दृष्ट्वा तत्पितरं वयम् ।

तस्य शापभयान्नष्टाः कातराः स्त्रीस्वभावतः ॥१८९॥

षो ऽस्मान् गवेपयन्नस्मत्प्रलोभनवशंवदः ।

भ्रमन्वनादनं गामी न गामी पितुराश्रमम् ॥२००॥

अनुश्रिये विशामीशः किमकार्यमहं जडः ।

वियोजितौ पितापुत्रौ मया प्राप्तश्च नानुजः ॥२०१॥

पितृपार्थात्परिभ्रष्टो जीवियति कथं नु सः ।

कियच्चिरं जीवति हि मीनो नीराद्विष्कृतः ॥२०२॥

एवं दुःखादरतिभागभूङ्क्षुमिलापतिः ।

उद्वेक्ष्ययने ऽप्यस्थान्मीनः स्तोक इवाभसि ॥२०३॥

वैश्यायाः सद्ने तस्यास्तदा च मुरजध्वनिः ।

कर्णयोरवनीभर्तुरप्रियातिथितां ययौ ॥२०४॥

ऊचे च राजा नगरं सर्वं महुःखदुःखितम् ।

लोकोत्तरसुखी को ऽयं यस्यागे मुरजध्वनिः ॥२०५॥

स्वार्थनिष्ठो ऽथवा सर्वो मृदङ्गध्वनिरेव हि ।

मुदे कस्यापि मम तु मुद्राघातसन्निभः ॥२०६॥

197 c C D pr. m. वेत्य । 199 a B अप्यायान्तं । 200 c C भ्रमन् ।
200 d Bi marg. नागामी । 201 a MSS अनुश्रिये, b A *कर्मिणः ।
203 c MSS उद्वेक्ष्य । 204 a C सद्नेत् । 205 b C दुःखितं, A दुःखित ।

सा राज्ञो वाग्जनश्रुत्या पानीयमिव कुल्यथा ।
 कर्णालवालं वेग्यायास्तस्यास्तरुणमपूग्यत् ॥२०७॥
 प्रमन्नचन्द्रं राजानं माथ गत्वा कृताञ्जलिः ।
 वेग्या विज्ञपयामास धार्ष्ट्यात्कष्टप्रगल्भवाक् ॥२०८॥
 पुरा मे देव देवज्ञो ऽकथयद्यस्तवौकसि ।
 ऋषिवेषो युवाग्नेति दद्यास्तस्य निजां सुताम् ॥२०९॥
 ऋषिवेषो युवा को ऽपि गोवन्न व्यवहारवित् ।
 अभ्यागान्मदृष्टे सो ऽद्योदाहितः सुतया स्वया ॥२१०॥
 तद्विवाहोत्सवे देव गौतपाद्यादि मदृष्टे ।
 दुःखिनं त्वां न जानामि यद्यागो मे सहस्र तत् ॥२११॥
 अथादिशन्नरावाजा कुमारं दृष्टपूर्विणः ।
 उपललयितुं ते ऽपि गत्वोपालक्ष्यंश्च तम् ॥२१२॥
 अथैत्य ते नरेन्द्राय तं तथैव व्यजिज्ञपन् ।
 राजापि दृष्टसुखप्र दवात्यर्थममोदत ॥२१३॥
 तया ममन्वितं बभूवा करेणुमधिदृष्ट्वा च ।
 आनिनाय निजं वेग्न राजा वल्कलचौरिणम् ॥२१४॥
 अखिलव्यवहारज्ञो राज्ञाकारि क्रमेण सः ।
 पशवो ऽपि हि शिष्यन्ते निसृक्तैः किं पुनः पुमान् ॥२१५॥
 तस्मै राज्यंविभागं च दत्त्वा राजा कृतार्थभृत् ।
 राजकन्याश्च तेनोदवाहयत्सर्वधूपमाः ॥२१६॥
 बधूभिः सहितः ताभिरखण्डितसमीहितः ।

रेमे वल्कलचौर्युच्चैः सुखाब्धिजलकुञ्जरः ॥२१७॥
 सो ऽन्यदा रथिको मार्गसुदृढल्लचौरिणः ।
 तद्यौरदत्तं स्वर्णादि विक्रीणानो ऽभ्रमत्पुरे ॥२१८॥
 यद्यस्य यस्य चौरिणापद्धतं स स तद्धनम् ।
 उपलब्धवारचकाणामूर्ध्वबाह्वरचौकयत् ॥२१९॥
 मंथम्य च स आरचौ राजद्वारमानीयत ।
 तं च राजानुजो ऽद्राक्षीदृष्या जीवानुकल्पया ॥२२०॥
 तमुपालययदल्लचौरी मार्गापकारिणम् ।
 अमोचयच्च सन्तो हि नोपकारस्य घमराः ॥२२१॥
 सोमचन्द्रो ऽपि पुत्रं स्वमपग्नन्नभ्रमदने ।
 वृक्षाद्वृत्तं नेत्रजलैः सिञ्चन्निव निरन्तरम् ॥२२२॥
 प्रसन्नचन्द्रप्रदितैर्नरैर्वल्कलचौरिणः ।
 प्रवृत्तौ कथितायां च सो ऽभ्युद्भूतलोचनः ॥२२३॥
 परं सुतवियोगेन तेन तस्यातिरोदनात् ।
 अक्रो ऽपि रात्रौकरणमन्वत्समुदपद्यत ॥२२४॥
 स जरत्तापसो ऽन्यैश्च तपःसप्रह्वाचारिभिः ।
 तापसैस्तपसः प्रान्ते फलादिभिरपार्यत ॥२२५॥
 पूर्णेषु द्वादशस्त्रन्देस्वन्यदैवमचिन्तयत् ।
 प्रसन्नचन्द्रावरजो रजन्यर्धं प्रबोधभाक् ॥२२६॥

विपेदे मन्दभाग्यस्य जातमात्रस्य मे प्रसूः ।

कुमारभृत्यामकरोत्तातो ऽरुणे वसन्नपि ॥२२७॥

अहर्निशं कटिस्थेन मया दूरं दुरात्मना ।

तपःकष्टादप्यधिकं कष्टमुत्पादितं पितुः ॥२२८॥

यावत्प्रत्युपकाराय क्षमीभृतो ऽस्मि यौवने ।

दैवादिहागमं तावत्पापो ऽहमजितेन्द्रियः ॥२२९॥

पितुरानृण्यभागाहं भवान्येकेन जन्मना ।

येनाहं सोढकष्टेन पूतरः कुञ्जरीकृतः ॥२३०॥

स एवं चिन्तयन्नेव गत्वा राजानमब्रवीत् ।

देवाहं तातपादानां भृशमुत्को ऽस्मि दर्शने ॥२३१॥

राजा प्रोवाच हे भ्रातः पिताहि सम आवयोः ।

तत्पाददर्शनौत्सुक्यं तदेवास्ति ममापि तत् ॥२३२॥

राजा च युवराजश्च ततस्तौ सपरिच्छदौ ।

तदाश्रमपदं तातपादालङ्कृतमीयतुः ॥२३३॥

द्वावणुत्तेरतुर्यानादूचे वल्कलचौर्यदः ।

दृष्ट्वा तपोवनमिदं राज्यश्रीस्तृणवन्मम ॥२३४॥

सरोवराणि तान्येतान्यक्रीडं यत्र हंसवत् ।

ते ऽमी द्रुमाः कपिरिवाखादिषु यत्फलान्यहम् ॥२३५॥

ते ऽमी मे भ्रातर इव पाण्डुक्रीडासखा मृगाः ।

सह्यिस्ता दमा मादृनिभा यामामपां पयः ॥२३६॥

स्वामिन्वने सुखान्यस्मिन्कियन्ति कथयाम्यहम् ।
 अथेकं पितृशुश्रूषा सुखं राज्ये कुतो मम ॥२३७॥
 तत्राश्रमे विविशतुर्भ्रातरौ तावुभावपि ।
 तातं चाग्रे ददृशतुर्नयनाभोजभास्करम् ॥२३८॥
 उवाच सोमचन्द्रपिं प्रणमन्नेदिनीपतिः ।
 प्रसन्नचन्द्रस्तो हृगुस्तात त्वां प्रणमत्यसौ ॥२३९॥
 प्रणमन्तं च राजानं सोमः पश्यं पाणिना ।
 मार्जन्निव तदङ्गेषु सङ्क्रान्तवर्तनैरजः ॥२४०॥
 पित्रा स्वपाणिपद्मेन स्पृशमानो ऽवनीपतिः ।
 उत्कोरककदम्बाभो बभूव पुलकाङ्कुरैः ॥२४१॥
 राजानुजो ऽपि सोमपिं प्रणमन्निदमब्रवीत् ।
 प्राप्नो वल्कलचौर्येण तत्पादाभोजभृङ्गताम् ॥२४२॥
 मौलिमाघ्राय तस्याङ्गमिव सोमः प्रमोदभाक् ।
 तमालिलिङ्गं सर्वाङ्गं नगं नव इवाम्बुदः ॥२४३॥
 सोमर्षेस्तु तदा कोष्णो बाष्प्यः प्रादुर्भवद्दृशोः ।
 बभूव तत्क्षणादान्ध्यप्रध्वंसपरमौषधम् ॥२४४॥
 दृग्भ्यां तत्कालमालोकवतीभ्यां तावुभौ मुनिः ।
 ददर्श पुनरावृत्तगार्हस्थ्यस्त्रेहबन्धनः ॥२४५॥
 पृच्छति स्म च हे वत्सौ सुखं कालो ऽतिवाहितः ।
 तावूचतुल्यप्रसादात्कल्याणद्रुमदोहदात् ॥२४६॥

240 d D B संक्रान्तं, B बर्क्रेति रजः, A रजा । 241 a A पिता, A B स्पृशमानो, d C महीपतिः । 245 d A बभूव ।

अप्रेक्षमाणं तत्कौटुम्भभृत्तापसभाण्डं कम् ।

इति वल्कलचौर्यन्तरुटजं प्राविशद्द्रुतम् ॥२४७॥

तानि तापसभाण्डानि स्त्रोत्तरीयाञ्चलेन सः ।

प्रतिलेखितुमारभे प्राग्गमत्वं परिसृजन् ॥२४८॥

तस्य दैवमभृच्चिन्ता पाचाणि यतिनामहम् ।

किं पाचकेसरिकया कापि प्रत्यसिखं पुरा ॥२४९॥

इति चिन्तयतस्तस्य जातिस्यतिरजायत ।

सस्मार च ह्यःकृतवद्देवमर्त्यभवाच्चिजान् ॥२५०॥

आमर्शं प्राग्गम्यतं स्मरन्वल्कलचौर्यं च ।

वैराग्यं परमं भजे मित्रं निर्वाणमपदः ॥२५१॥

धर्मध्यानं व्यतिक्रम्य शूक्तध्याने द्वितीयके ।

म्यितो वल्कलचौर्यापत्केवलज्ञानमुज्ज्वलम् ॥२५२॥

तत्कालकेवलज्ञानी महात्मा सोमचन्द्रभूः ।

पितुर्भातुय विदधे सुधाभां धर्मदेशनाम् ॥२५३॥

सोमचन्द्रः प्रसन्नय ततो वल्कलचौरिणम् ।

सुरार्पितयतिनिद्रां प्राप्तबोधौ प्रणेतुः ॥२५४॥

वयं च समवामार्शं विहरन्तो ऽन्यदा गृप ।

उद्याने पोतनप्रयामये नाग्रा मनोरमे ॥२५५॥

प्रत्येकबुद्धः पितरं निजं वल्कलचौर्यपि ।

अर्पयित्वा तदाम्नाकं गतो ऽन्यथा शराधिप ॥२५६॥

राजा प्रसन्नचन्द्रो ऽपि प्रययौ पोतने पुरम् ।
 तस्यौ च स्थिरवैराग्यो वाग्मिर्वल्कलचौरिणः ॥२५७॥
 तदा प्रसन्नचन्द्रः स्वे राज्ये ऽर्भमपि नन्दनम् ।
 स्वयं न्यस्य विरक्तात्मा प्राप्ताजीदम्नदन्तिके ॥२५८॥

एवमाख्याय विरते श्रीवीरे परमेश्वरे ।
 ददर्श देवसम्पातमाकाशे मगधेश्वरः ॥२५९॥
 पप्रच्छ श्रेणिको भूयः प्रणम्य जगदीश्वरम् ।
 किमेव देवसम्पातो दृश्यते द्योतिताम्बरः ॥२६०॥
 स्वाम्यप्याख्यत्प्रमन्नर्षेरुत्पन्नमिह केवलम् ।
 कर्तुं च तन्महिमानममराः सम्पतन्धमौ ॥२६१॥

पुनर्विज्ञपयामास जिनेन्द्रं मगधाधिपः ।
 भगवन्केवलज्ञानं कस्मिन्व्यच्छेदमेष्यति ॥२६२॥
 नाथो ऽयकययत्पग्न्य विद्युन्माली सुरो ह्यसौ ।
 सामानिको ब्रह्मेन्द्रस्य चतुर्देवीसमावृतः ॥२६३॥
 अक्रो ऽमुष्मासप्तमे ऽङ्गि श्रुत्वा भावी पुरे तव ।
 श्रेष्ठिच्छपभदत्तस्य जम्बू पुत्रो ऽन्यकेवली ॥२६४॥
 राजापृच्छदभौ यद्यासन्नप्रच्यवनो ऽमरः ।
 तेजो ऽस्य तक्किमलीणमयाचख्यौ जगद्गुरुः ॥२६५॥
 राजन्नेकावताराणामन्तकाले ऽपि नाकिनाम् ।
 तेजःसयादिष्यवनलिङ्गान्याविर्भवन्ति न ॥२६६॥

तदा मुशानादृताख्यो जम्बूद्वीपपतिः सुरः ।

शब्देन महतावादीदहो मे कुलमुत्तमम् ॥२६७॥

तदा च श्रेणिको ऽष्टच्छङ्खगवन्तं कृताञ्जलिः ।

देवो ऽयमेवं स्वकुलप्रशंसां कुरुते कुतः ॥२६८॥

सर्वज्ञः कथयामास राजन्त्रयैव पत्तने ।

इभ्यो गुप्तमतिर्नाम बभूव भुवि विश्रुतः ॥२६९॥

तस्य द्वौ तनुजन्मानावभृतां क्रमयोगतः ।

ज्यायानृपभदत्ताख्यो जिनदासाभिधो लघुः ॥२७०॥

ज्यायानतिसदाचारो धूतादिव्यसनी लघुः ।

तौ द्वावाद्यन्तयुगयोः प्रत्यक्षे इव वर्णणी ॥२७१॥

ततश्चर्षभदत्तेन जिनदासः सुमेधसा ।

त्यक्तो दुराचार इति सर्वस्वजनसाक्षिकम् ॥२७२॥

अहमभ्रातृको ऽस्मीति ज्येष्ठः स श्रेष्ठिसुखदन् ।

कनिष्ठस्य शून इव प्रवेष्टुं न गृहे ऽप्यदात् ॥२७३॥

जिनदासो ऽन्यदा दीव्यन्नन्येन धूतकारिणा ।

संजातधूनकलहे सद्यो ऽस्त्रेण न्यहन्यत ॥२७४॥

फलं धूतविपतरोरायुधाघातवेदनम् ।

जिनदासो ऽन्वभद्रङ्क इव भूमितले लुठन् ॥२७५॥

स्वजनाद्यर्पभदत्तमूर्ध्ना परमार्हत ।

प्राणिमात्रसाधारिण्या दयया जीवयानुजम् ॥२७६॥

पात्रं कीर्त्तैर्विशुद्धायाः स बन्धुः स च नायकः ।
 यो बन्धु सेवकं चाभ्युद्धरते व्यसनावटान् ॥२७७॥
 ऋषभो ऽप्यभ्यधाद्गत्वावरजं स्वजनेरितः ।
 समाश्रयसिहि हे वत्स चास्ये त्वामौषधादिभिः ॥२७८॥
 जगाद् जिनदासो ऽपि क्षमस्व मम दुर्नयान् ।
 कार्यमासुप्रिकं कुर्या जीवितव्यासृहस्य मे ॥२७९॥
 प्रयच्छ परलोकाध्वप्रस्थितस्य ममाधुना ।
 धर्मोपदेशपाथेयमार्यान्शनपूर्वकम् ॥२८०॥
 ऋषभो ऽप्यश्वशादेवमनुजं निर्भंसो भव ।
 जप स्वच्छमनाः पञ्चपरमेष्ठिनमस्त्रियाम् ॥२८१॥
 एवमाद्यनुश्रित्यानुजन्मानमृषभः स्वयम् ।
 आराधनां शानशनां कारयामास शुद्धधीः ॥२८२॥
 विपद्य जिनदासो ऽपि तेन पण्डितमृत्युना ।
 जम्बूद्वीपाधिपो जज्ञे देवो ऽयं परमर्द्धिकः ॥२८३॥
 अयं चास्मद्वचो ऽथौषधीद्राजमृहपत्तने ।
 केवली चरमो भावी जम्बूर्च्छपभदत्तजः ॥२८४॥
 श्रुत्वा केवलिनो भावि स्वे कुले जन्म पावनम् ।
 देवो ऽयमेवं स्वकुलप्रशंसां कुरुतेतमाम् ॥२८५॥
 राजाष्टच्छत्पुनर्विद्युन्मान्येष भगवत्सुरः ।
 किं सुरेख्यतितेजस्वी गृहेष्विव दिवाकरः ॥२८६॥

आचख्यौ प्रभुरप्येवं जम्बूद्वीपस्य भारते ।
 मगधाख्ये जनपदे ग्रामे सुग्रामनामनि ॥२८७॥
 आर्यवाचाष्टकूटो ऽभूत्तस्य पत्नी तु रेवती ।
 भवदत्तो भवदेवश्चाभूतां तनयौ तयोः ॥२८८॥ युग्मम् ।
 भवदत्तो भवाम्बोधेरुत्तारणतरिं दृढाम् ।
 यौवने ऽप्याददे दीक्षां सुम्यिताचार्यमन्त्रिणौ ॥२८९॥
 स व्रतं पालयन्स्वर्गधारोयं श्रुतपारगः ।
 व्यहरद्गुणं सार्धं द्वितीयकीव तत्तनुः ॥२९०॥
 तस्मिन्गच्छे साधुरेको ऽन्यदाचार्यान्वजिज्ञपत् ।
 अनुजानीत मां ग्रामि यत्र बन्धुजनो ऽस्ति मे ॥२९१॥
 तत्रास्ति मे लघुभ्राता स भृशं खेदलो मयि ।
 प्रव्रजिष्यति मां दृष्ट्वा प्रकृत्याग्रे ऽपि भद्रकः ॥२९२॥
 ततस्तं श्रुतभृत्साधुसमेतं गुरुरादिशत् ।
 परनिस्तारणपरे गुरुः शिष्ये हि मोदते ॥२९३॥
 स जगाम पितुर्धाम गतमात्रो ददर्श च ।
 भ्रातुर्ददाहमारब्धं मन्मथद्रुमदोहदम् ॥२९४॥
 विवाहकौतुकव्यग्रः स भ्रातां कन्यसो मुनेः ।
 विसृजतान्यकरणीयो मुद्धातुलस्तदाभवत् ॥२९५॥
 विवाहसमये प्राप्तमजानन्निव सो ऽप्यजम् ।
 नाकार्पीत्स्वागतमपि व्रतादानकथापि का ॥२९६॥

विलचः स मुनिर्भूयो ऽप्यागमत्सन्निधौ गुरोः ।
 आलोप्याकथयत्सर्वामनुजस्य कथां तथा ॥२८७॥
 भवदत्तो ऽवददहो काठिन्यमनुजन्मनः ।
 व्यायांसं यदवाज्ञासीदृपिमभ्यागतं गृहे ॥२८८॥
 गुरुभक्तेरपि श्रेयः किं नामोद्वाहकौतुकम् ।
 तत्परित्यज्य सानन्दः स ज्येष्ठं नान्वियाय यत् ॥२८९॥
 कश्चिदूचे तदा साधुर्भवदत्तासि पण्डितः ।
 यदि त्वमनुजन्मानं निजं प्रयाजयिष्यसि ॥३००॥
 भवदत्तो ऽप्रवीक्ष्ये मगधाख्ये गुरुर्यदि ।
 विहरिष्यति तददः कौतुकं दर्शयिष्यते ॥३०१॥
 विहरन्तो ऽन्यदा जग्मुर्मगधानेव स्वरयः ।
 समीरणवदेकत्र श्रमणानां स्थितिर्न हि ॥३०२॥
 आचार्यपादान्वन्दित्वा भवदत्तो व्यजिज्ञपत् ।
 स्वजनानित आसन्नान्दिदृत्ते युष्मदाज्ञया ॥३०३॥
 भवदत्तं ततश्चैकमपि तत्रादिगङ्गुः ।
 एकाकिनो ऽप्यर्हति हि विहारो वज्जिनो मुनेः ॥३०४॥
 भवदत्तो जगामाय स्त्रियां मंसारिणां गृहे ।
 प्रज्याग्राहणेनानुपहीतुमनुजं निजम् ॥३०५॥
 मागदत्तस्य तनयां वामुकीकुक्षिमभ्याम ।
 उपयोमे भवदेवो भवदत्तानुजस्तदा ॥३०६॥

297 b C एवमनु, d B तदा । 300 b B भवदत्तोऽपि स पण्डितः । 301
 b C गृह, c B C by second hand गृहिह । 303 d A B •दिह• ।
 305 b B C b. 2. h वेवः, c A एवरे• ।

कृतोद्वाहोत्सवाः सर्वे बन्धवस्तं मुदाभ्ययुः ।

मन्यमाना उत्सवोपर्युत्सवं तत्समागमम् ॥३०७॥

सद्यः पाद्येन तत्पादौ प्रक्षाल्य प्रासुकेन ते ।

पादोदकमवन्दन्त मत्वा तौर्योदकाधिकम् ॥३०८॥

भवाभिमञ्जनभयादवलम्बमिवेच्छवः ।

लगित्वा पादयोः सर्वे बन्धवस्तं ववन्दिरे ॥३०९॥

मुनिरप्यभ्यधाद्वन्धून्निवाह्वयाकुलाः स्य भोः ।

यामो विहर्तुमन्यत्र धर्मलाभो ऽस्तु वो जनघातः ॥३१०॥

तमृषिं बन्धवः सर्वे भक्तपानादिभिर्मुदा ।

एषणीयकल्पनीयप्रासुकैः प्रत्यलाभयन् ॥३११॥

तदानीं भवदेवो ऽपि कुलाचारं प्रपालयन् ।

सेव्यमानां वयस्याभिर्नवोढां मण्डयन्नभूत् ॥३१२॥

चक्रे ऽङ्गरागं प्रेयस्याः श्रीचन्द्रनरसेन सः ।

चन्द्रातपरसेनेवाकृष्टेन शशिमण्डलात् ॥३१३॥

तस्या मूर्ध्नि च धग्विज्जं सुमनोदामगर्भितम् ।

बबन्ध यस्तशशिनः स्वर्भाणोः श्रीमलिस्तुचम् ॥३१४॥

तत्कपोलफलकयोः कस्तूर्या पञ्चवक्त्ररीम् ।

मीनकेतोस्त्रिव जयप्रशस्तिमलिस्तुत्तयम् ॥३१५॥

कुचयोर्मण्डनं यावन्नवोढः स प्रचक्रमे ।

तावदागममश्रीपीड्वदत्तमहामुनेः ॥३१६॥

स भ्रातृदर्शनोत्तालः कितवो जयवानिव ।
 द्रागुदम्यादिद्वयार्धमण्डितानपि वल्लभाम् ॥ ३१७ ॥
 हिलार्धमण्डितां कान्तां न गन्तुमुचितं तव ।
 तस्याः मखीनामित्युक्तिं म एड इव नागृणोत् ॥ ३१८ ॥
 मायहं वारयन्तीनां ताषां चेत्युत्तरं ददौ ॥
 कृत्वा गुरुप्रणिपातं पुनरेष्यामि बालिकाः ॥ ३१९ ॥
 भवदेवस्ततः स्यानात्प्रवमानः प्रवङ्गवत् ।
 अभ्येत्य भवदत्तपिं तत्र स्थितमवन्दत ॥ ३२० ॥
 वन्दित्वेत्यितमात्रस्यानुजस्य घृतभाजनम् ।
 मुनिः श्रामण्डदानाय भयं कारमिवार्पयत् ॥ ३२१ ॥
 भवदत्तमातो ऽगारादनगरशिरामणिः ।
 निर्जंगाम धियां धाम भनाम्भ्रातरि दत्तदृक् ॥ ३२२ ॥
 भवदेवो ऽपि तत्सर्पिर्भोजनं भाग्यन्करे ।
 अन्यगाद्वदत्तपिं तत्पद्माभोजयदपदः ॥ ३२३ ॥
 अन्ये ऽपि यद्यवो नार्थो नराय भवदेववत् ।
 अन्ययुर्भवदत्तपिंमुदूर्भिप्रमददृदाः ॥ ३२४ ॥
 मुनिर्न कश्चिद्व्यज्रमुनीनामुचितं ह्यदः ।
 श्रविष्टष्टाय मुनिना न व्यावृत्तिरे जनाः ॥ ३२५ ॥
 दूरं गत्वा च गिरिष्णामं वन्दित्वा महामुनिम् ।
 मयमेव व्याज्रपुटुगदौ नार्था नरात्मनः ॥ ३२६ ॥

319 d D बालिकाः । 320 a A अभयः आनामः । 321 d D जयवानिव ।
 322 d A विमर्शमिच्छदृदाः । 323 a A विविदिः । 325 b A D
 ०४तिरः । 326 a C विविदिः ।

भवदेवस्तु भद्रात्मा चिन्तयामासिवानिदम् ।

अप्यविष्टया व्याघुटन्त्येते नैते हि सोदराः ॥३२७॥

अहं तु सोदरो ऽमुष्यो द्वावावां स्नेहलौ मिथः ।

तदनेनाविष्टस्य न्यायं व्याघुटनं न मे ॥३२८॥

भक्तपानादिभारेणाक्रान्तो ऽयं नूनमग्रजः ।

ततो ममार्पयद्दोढुं प्रसीदघृतभाजनम् ॥३२९॥

चिरादभ्यागतं आन्तं ज्यायांसं भ्रातरं मुनिम् ।

अमुक्त्वा तदमुं स्थाने न निवर्तितुमुत्सहे ॥३३०॥

मामौ वलेदिति मनोव्याचेपार्थं कनीयसः ।

गार्हस्थ्यवार्तां प्राकंस्तु भवदत्तो महामुनिः ॥३३१॥

एते ते ग्रामपर्यन्तपादपाः पान्यमण्डपाः ।

भ्रातरावां वानरवद्येषु स्त्रैरमरंस्वहि ॥३३२॥

सरोवराणि तान्येतान्यावाभ्यां यत्र शैशवे ।

अकारि नलिनीनालैर्हारश्रीः कण्डयोर्मिथः ॥३३३॥

एताश्च ग्रामपर्यन्तभूमयो भृरिवालुकाः ।

यत्रावां वालुकाचैत्यक्रौडां प्रावृथ्यह्रस्वहि ॥३३४॥

भवदत्तो ऽनुजन्मानमेवमध्वनि वार्तयन् ।

जगाम ग्राममाचार्यपादपद्मैः पवित्रिनम् ॥३३५॥

मानुजं भवदत्तार्थिं वसतिदारमागतम् ।

निरीक्ष्य तुलकाः प्रोचुः हृतवक्रोष्ठिका मिथः ॥३३६॥

327 d A नैतेहि सोदराः B सोदराः । 328 d A न्यायं । 330 a A चिरादि B चिरादा । 332 o A वानिर० । 333 d A B C हरि A B D श्री ।

दिव्यवेपथरो नूनमनुजो मुनिनामुना ।
 प्रव्राजयितुमानीतः स्वं सत्यापयितुं वचः ॥ ३३७ ॥
 सूरिरूचे भवदत्त तरुणः को ऽयमागतः ।
 सोऽवदद्भगवन्दीक्षां जिघृक्षुर्मे ऽनुजो ह्यसौ ॥ ३३८ ॥
 सूरिणा भवदेवो ऽपि पप्रच्छे किं प्रतार्यसि ।
 माभृङ्गाता मृपावादीत्येवमित्यवदत्स तु ॥ ३३९ ॥
 भवदेवस्तदैवाथ पर्यव्राज्यत सूरिभिः ।
 साधुभ्यां सहितो ऽन्यत्र विहर्तुं च न्ययोज्यत ॥ ३४० ॥
 भवदेवः किमद्यापि नायात इति चिन्तया ।
 स्वजनाः पृष्ठतो ऽभ्येत्य भवदत्तं वभाषिरे ॥ ३४१ ॥
 भवदेवोऽन्वगाद्युष्मान्प्रियां हित्वार्धमण्डिताम् ।
 तन्मुदे किं त्वनायाते तस्मिन्जीवन्मृता वयम् ॥ ३४२ ॥
 खिद्यते चक्रवाकीव सा युक्तिविधवा वधूः ।
 वियाम्यति न तस्यास्य नयनान्बु मिराम्बुवत् ॥ ३४३ ॥
 एकाक्षस्माननापृच्छ्य भवदेवः कचिद्भजेत् ।
 इति स्वप्ने ऽयमभाष्यं गतश्च ह्यापि किं ह्यदः ॥ ३४४ ॥
 नष्टस्वानिव यद्विलान्भवदेवमपश्यतः ।
 अस्मानमुगृह्णार्ण्यं कथय क स ते ऽनुजः ॥ ३४५ ॥
 धर्मोदार्कच्छुरनुजस्योचे मिथ्याप्ययो मुनिः ।
 यात आयातमात्रो ऽपि न विद्मः स ययौ कश्चित् ॥ ३४६ ॥

गतो ऽन्येनाध्वना किं स इति जल्पन्त आशु ते ।

प्रत्यावर्तन्त दीनास्या दस्युभिर्मुपिता इव ॥३४७॥

तां नवोढां हृदि ध्यायन्भ्रातृभक्त्यैव केवलम् ।

प्रव्रज्यां भवदेवो ऽपि सशब्दां पर्यपालयत् ॥३४८॥

महर्षिर्भवदन्नो ऽपि कालेन बह्नेयुषा ।

विषेदे ऽनशनं कृत्वा सौधर्मे च सुरो ऽभवत् ॥३४९॥

भवदेवो ऽप्यदो दध्यौ नागिला प्रेयसी मम ।

प्रेयांस्तस्या अहमपि विरहो ह्यी द्वयोरभूत् ॥३५०॥

भ्रातुरेवोपरोधेन व्रतं चिरमपालयम् ।

तस्मिंस्तु स्वर्गते किं मे व्रतेनायासहेतुना ॥३५१॥

न तथा व्रतकष्टेन दुष्करेणास्मि पीडितः ।

यथा तद्विरहेणोच्चैर्भविष्यति कथं नु सा ॥३५२॥

गजीव चारीपतिता पद्मिनीव हिमाविला ।

मरालीव मरुगता वल्लीव ग्रीष्मतापभाक् ॥३५३॥

यूथभ्रष्टेव हरिणी पाशबद्धेव शारिका ।

सा मन्ये दैन्यभाग्लोकानुकम्प्यैव भविष्यति ॥३५४॥ युग्मम् ॥

यदि प्राश्यामि जीवन्तीं तां प्रियामायतेक्षणां ।

तदद्यापि हि गार्हस्थ्यदत्तो रंस्ते तथा सह ॥३५५॥

चिन्तातन्तुभिरेवं स्वं नियच्छन्पूर्णाभावत् ।

स्यविरर्षिनिनाष्टच्छ भवदेवो विनिर्ययौ ॥३५६॥

तूष्णीं जगाम च घामं सुषामं राष्ट्रकूटभूः ।
 तस्यौ च संवृतद्वारवाच्यायतनमनिधौ ॥३५७॥
 गन्धमाल्यधरा नारी ब्राह्मण्डा सममेकया ।
 तत्राभ्यागान्गुनिरसावित्यवन्दत तं च सा ॥३५८॥
 पप्रच्छ भवदेवतां राष्ट्रकूटः स आर्यवान् ।
 पत्नी च रेवती तस्य भद्रे जीवति वा न वा ॥३५९॥
 कथयामास साप्येवमार्यवाचेवती च सा ।
 व्यपद्येतां तयोद्यागाद्भूयान्कालो विपन्नयोः ॥३६०॥
 भूयो ऽप्यष्टच्छत्सु मुनिरार्यवत्सूनुना प्रिया ।
 भवदेवेन या त्यक्ता नबोढा सास्ति वा न वा ॥३६१॥
 सा दथौ भवदेवो ऽयं नूनमात्तप्रतो ऽयजात् ।
 यदि वा वार्तयाम्येनमनेनममिहागतम् ॥३६२॥
 उवाच चिन्तयित्वैवमार्यवद्रेवतीसुतः ।
 तमेव भवदेवो ऽसि किमिहागाम्प्रपोधन ॥३६३॥
 भवदेवो ऽवदत्साधु तयाहमुपलक्षितः ।
 स एव भवदेवो ऽस्मि नागिलाजीवितेश्वरः ॥३६४॥
 तदाप्यजोपरोधेन तां विमुच्य निरीयुषा ।
 अग्निच्छतापि हि मया प्रनमादायि दुष्करम् ॥३६५॥
 विपन्ने साम्प्रतं भ्रातर्यहमद्गुणवर्जितः ।
 नागिना सा कथमभद्रिद्यागां तद्दिदृक्षया ॥३६६॥

नागिला चिन्तयामास चिराद्दृष्टां हि मामसौ ।

न हि प्रत्यभिजानाति परावृत्तवयोगुणाम् ॥३६७॥

आत्मानं ज्ञापयाम्येनमिति प्रोवाच नागिला ।

नागिला सास्म्यहं हन्त नवोढात्याजि या त्वया ॥३६८॥

एतावता च कालेन यौवने ऽपि व्यतीयुषि ।

किं नाम मयि लावणं पुण्याशय विमृश्यताम् ॥३६९॥

मुक्ता रत्नत्रयं स्वर्गापवर्गफलदायकम् ।

वराटिकामात्रनिभां मा यद्दीर्घां महाशय ॥३७०॥

अत्यन्तघोरनरकपातप्रतिभुवामहो ।

विषयाणां स्मरास्त्राणां मा गास्त्वं भेदनीयताम् ॥३७१॥

याहितो ऽसि घृतं भ्रात्रा क्षुद्रनापि द्वितैषिणा ।

तमप्यनाम्रं मा मंस्या मयि पापखनौ रतः ॥३७२॥

तदद्यापि निवर्तस्व गुरुपादाननुव्रज ।

मयि रागकृतं चाघमालोचय तदन्तिके ॥३७३॥

यावदेवं भवदेवं नागिला मृगमन्त्रशात् ।

प्राक्षाण्या दारकस्तावत्तत्रागाहुकपायसः ॥३७४॥

ऊचे च पायसं भुक्तं यन्मयाद्य सुधोपमम् ।

तदमिथ्यान्वहं मातरधो धारय भाजनम् ॥३७५॥

निमग्नितो ऽहमन्यत्र लस्ये तत्र च दक्षिणाम् ।

अत्रान्तपायसो मातर्भोक्तुं शक्यामि नो पुनः ॥३७६॥

आदाय दक्षिणमवागतो भूयो ऽपि पायसम् ।
 स्वयं वान्तं स्वयं भोक्ष्येका द्वीः स्वोच्छिष्टभोजने ॥३७७॥
 घ्राह्मण्युवाच वान्ताग्नी जुगुप्सस्त्वं भवियसि ।
 अन्नं जुगुप्सनीयेन कर्मणानेन दारक ॥३७८॥
 तच्छ्रुत्वा भवदेवो ऽपि निजगादेति हे बटो ।
 त्वं भवियसि वान्ताग्नी निरुष्टः कुक्कुरादपि ॥३७९॥
 नागिलोवाच तमृषिं यद्येवं वेत्सि वचि च ।
 तन्नामुदम्य किमिति भूयो ऽप्युपबुधुषे ॥३८०॥
 मांमासृगम्यविष्णुवर्णोऽहमधमाधमा ।
 वान्तादपि जुगुप्स्यास्मि मामिच्छन् किं न सज्जसे ॥३८१॥
 पश्यत्यद्वैतं ज्वलदग्निं न पुनः पादयोरधः ।
 यत्परं श्रितयस्तेवं न स्वं श्रितयसि स्वयम् ॥३८२॥
 का हि पुंगवणा तेषां ये ऽन्यश्रिताविवचणाः ।
 ये स्वं श्रितयितुं दत्तास्तेषां पुंगवणा नृणाम् ॥३८३॥
 भवदेवो ऽवदत्ताधु श्रितितो ऽग्निं तयानये ।
 आभीतः पथि जात्यन्ध इव यानहमुत्पथे ॥३८४॥
 तदद्य स्रजनान्द्रुष्ट्वा घाम्यामि गुरुमग्निधी ।
 प्रतापीचारमानोऽप्य तस्ये ऽहं दुःसापं तपः ॥३८५॥
 नागिनाप्ययदत् किं ते स्रजनेः स्वार्धभागव ।
 भूमिंममो हि ते विघ्ना भाविनो गुरुदर्शने ॥३८६॥

तद्गच्छ गुरुपादान्ते दान्तात्मा प्रतमाचर ।

प्रप्रजिष्याम्यहमपि प्रतिनीजनमन्निधौ ॥३८७॥

भवदेवो ऽथ वन्दित्वाहर्द्धिम्बानि ममाहितः ।

गता गुर्वन्तिके ऽकार्षीत्कृत्यमालोचनादिकम् ॥३८८॥

श्यामण्यै निरतीचारं भवदेवः प्रपालयन् ।

कालं कृत्वादिकल्पे ऽभृच्छकमामानिकः सुरः ॥३८९॥

इतश्च भवदत्तस्य जीवः स्वर्गात्परिच्युतः ।

विजये पुष्कलावत्यां विदेहोर्वीशिरोमणौ ॥३९०॥

नगर्यां पुण्डरीकिण्यां वज्रदत्तस्य चक्रिणः ।

यशोधराभिधानाया राज्ञराः कुचाववातरत् ॥३९१॥ युग्मम् ।

तस्मिन्नुपागते कुचिम्बरोवरमरालताम् ।

अभृद्यशोधरादेव्या दोहदो ऽम्भोधिमज्जने ॥३९२॥

ततश्चाम्भोधिमग्रीच्यां मौतानद्यां महीपतिः ।

क्रीडयित्वा महादेवीं तद्दोहदमपूरयत् ॥३९३॥

सम्पूर्णदोहदा माथ महादेवी यशोधरा ।

वल्लीव कलयामास लावण्यमधिकाधिकम् ॥३९४॥

पूर्णे च समये ऽस्य त मद्भिषी चक्रवर्तिनः ।

उत्तमं तनुजन्मानं गङ्गेव कनकाम्बुजम् ॥३९५॥

यशोधराया उत्पन्नदोहदानुगतां नृपः ।

सागरदत्त इत्याख्यां तस्याकृत शुभेऽहनि ॥३९६॥

धात्रीभिलाख्यमानस्य पथःपानादिकर्मभिः ।
 शाखीवासामदयहृद्धिं राजपुत्रः क्रमेण सः ॥३९७॥
 वक्तुं प्रवीणतां प्राप्तः स कुमारो ऽध्यजीगपत् ।
 उद्यम्य काञ्चनलतामुत्सुकं शुकशारिकाः ॥३९८॥
 प्रौढौभवस्तुहृद्भिश्च स रेमे रत्नकन्दुकैः ।
 पौर्णामभूमिकारङ्गनृत्यन्माणिक्यकुण्डलः ॥३९९॥
 समये स नरेन्द्रेण नियुक्तो गुरुसन्निधौ ।
 गुरोः कलाः परिपपौ कृपादप इवाध्वगः ॥४००॥
 वियस्यापि भृशं नेत्रकैरवाणि प्रमोदयन् ।
 शशीव सम्पूर्णकलः प्रतिपेदे स यौवनम् ॥४०१॥
 स्वयंवरागताः कन्याः पितृभ्यां पर्यणायि सः ।
 एता हि पाचमायान्ति रक्षाकरमिवापगाः ॥४०२॥
 अगङ्गाहीभिस्तैव करेणुभिरिव दिपः ।
 ताराभिरिव शीतांशुस्ताभिः सममरंस्त सः ॥४०३॥
 गारीभिरन्यदा क्रीडन्प्रामादे मदनेापमः ।
 मेरुसन्निभमाकाशे स ददर्शाभ्रमण्डलम् ॥४०४॥
 अचिन्तयच्च धादृग्निं श्रूयते मेरुरागमे ।
 तादृगभ्रमयः सो ऽयं काण्वहो रमणीयता ॥४०५॥
 एवं मेरुनिभं मेघमण्डलं तस्य पश्यतः ।
 गाम्भुदवाङ्मुखौ दृष्टिर्विलम्बेव तदन्तरे ॥४०६॥

कुमारो ऽपग्नदुत्पन्नो यावत्तन्नेधमण्डलम् ।
 वारिवुद्बुदवत्तावत्तद्विलीय ययौ कश्चित् ॥४०७॥
 कुमारो ऽचिन्तयच्चैवं क्षणिको ऽयं यथामुदः ।
 तथा शरीरमप्येतत्का कथा सम्पदां पुनः ॥४०८॥
 यत्प्रातस्तत्र मध्याह्ने यन्मध्याह्ने न तन्निशि ।
 निरीक्ष्यते भवे ऽस्मिन्ही पदार्थानामनित्यता ॥४०९॥
 विवेकजलमिक्तस्य मर्त्यजन्ममहीरुहः ।
 सकामनिर्जरासारं तद्गृह्णामि व्रतं फलम् ॥४१०॥
 सुधीः सागरदत्तो ऽथ परं वैराग्यमुद्वहन् ।
 व्रतादानाय पितरावापप्रच्छ कृताञ्जलिः ॥४११॥
 पितरावूचतुर्वत्स यौवने ऽपि व्रताग्रहः ।
 वीणायां वाद्यमानायां शास्त्रपाठ इवैष ते ॥४१२॥
 इदानीं युवराजस्त्वं राजापि त्वं भविष्यसि ।
 राज्यं चिरं पालयित्वा गृह्णीयाः समये व्रतम् ॥४१३॥
 सागरो व्याहरत्पूज्याः प्रत्याख्याता मया श्रियः ।
 परिव्रज्यामुपादातुं तदादिशय किं न माम् ॥४१४॥
 इत्याग्रहकुठारेण प्रेमपोशं तयोः सुधीः ।
 चिच्छेदाथान्वमन्येतां तौ व्रतग्रहणाय तम् ॥४१५॥
 अनेकराजतनयपरिवारो ऽथ सागरः ।
 आददे व्रतममृतं सागराचार्यसन्निधौ ॥४१६॥

विविधाभिग्रहधरो गुरुसेवापरायणः ।

क्रमात्मागरदत्तो ऽभृच्छ्रुतमागरपारगः ॥४१७॥

न दूरे तपसः किञ्चिदिति प्रत्ययकारकम् ।

श्रवधिज्ञानमुत्पेदे मागरस्य तपस्यतः ॥४१८॥

भवदेवस्य जीवो ऽपि पूर्णं काले दिवश्श्रुतः ।

तत्रैव विजये वीतशोकायां पूःशिरोमणौ ॥४१९॥

पद्मरथाभिधानस्य महर्हैरवनौपतेः ।

महिष्यांवनमालायां शिवो नाम सुतो ऽभवत् ॥४२०॥ जुग्मम् ॥

स पान्द्यमानो यत्नेन कल्पद्रुम इवोद्भूतः ।

क्रमेण कलयन्मृद्धिं काकपत्रधरो ऽभवत् ॥४२१॥

माचिमाचीकृतगुरौ तस्मिन्प्राज्ञशिरोमणौ ।

मियो गृहीतमद्भेता इव सस्रकसुः कलाः ॥४२२॥

धौवने पर्यणैयीत्य राजकन्याः कुलोद्भवाः ।

सम्पृक्त्याग्निभक्ताभिर्नृताभिर्नृवि पादपः ॥४२३॥

सकलचप्य चान्येषुः प्रामादे तस्य तम्युपः ।

मागरयिः पुरीषाप्नोषवने समवामरत् ॥४२४॥

तप काममगृह्णाग्नः सार्यशब्दे महासुनिम् ।

तं प्रत्यन्ताभयद्वतदा मागक्षपणपारणे ॥४२५॥

गृहे काममगृह्णस्य पाचदानप्रभावतः ।

वसुधारापतश्चोषः पाचे दानाद्भि किं न हि ॥४२६॥

श्रिवत्तदुत्तं युता गतावन्दत तं सुनिम् ।

निषसाद च तत्पादपद्मान्ते राजहंसवत् ॥४२७॥
 चतुर्दशानां पूर्वाणामाकरः सागरो ऽपि हि ।
 शिवस्य सपरीवारस्याचख्यौ धर्ममार्हतम् ॥४२८॥
 विशेषतश्च संसारासारतां तस्य धीमतः ।
 गमयामास स मुनिर्मनसि स्फटिकामले ॥४२९॥
 शिवो ऽष्टच्छ च तन्मृषिं किं प्राग्भवभवः प्रभोः ।
 स्नेहे मे पश्यतो यत्त्वां हर्षो ऽयमधिकाधिकः ॥४३०॥
 ज्ञात्वा चावधिनाचख्यौ मुनिस्त्वं पूर्वजन्मनि ।
 कनिष्ठो ऽभूर्मम भ्राता प्राणेभ्यो ऽप्यतिवक्त्रभः ॥४३१॥
 मया प्रव्रजितेन त्वमनिच्छन्नपि हि व्रतम् ।
 उपायेन ग्राहिता ऽसि परलोकहितेच्छया ॥४३२॥
 अभूव च सुरावावां सौधर्मे परमर्हिकौ ।
 कुमुदेन्दोरिव प्रीतिस्तत्राप्यभवदावयोः ॥४३३॥
 भवे ऽस्मिन्वीतरागो ऽहं स्वे परे वा समानदृक् ।
 त्वं त्वद्यापि सरागत्वात्प्राग्भवस्नेहभागमयि ॥४३४॥
 शिवो ऽवदद्वतादानाद्देवो ऽभूव पुराणम् ।
 तदिहापि भवे पूर्वभववद्देहि मे व्रतम् ॥४३५॥
 आष्टच्छ पितरौ यावदायामि व्रतहेतवे ।
 पूज्यास्तावदिहैवाध्वं यूयं मयि कृपास्तवः ॥४३६॥
 गत्वा शिवकुमारो ऽपि पित्रपादान्व्यजिज्ञप्त ।
 अथ सागरदत्तैः शुश्रुवे देशना मया ॥४३७॥

तत्प्रसादादधिगता भवम्यासारता मया ।
 ततस्तस्माद्विरक्तो ऽस्मि वीवधादिव भारिकः ॥४३८॥
 तत्सर्वथानुजानीय प्रव्रज्याग्रहणाय माम् ।
 प्रकूपो मोहनममः शरणं मागरो ऽद्य मे ॥४३९॥
 पितामावूचतुर्वत्स प्रतं मादस्व यौवने ।
 नाद्यापि पूर्यते ऽस्माकं त्वत्कीडालोकजं सुखम् ॥४४०॥
 अत्यन्तं निर्ममो भूस्त्वं कथमेकपदे ऽपि हि ।
 अमंस्तुतानिवायुमन्यदस्मान्विजिहाससि ॥४४१॥
 यदि भक्तो ऽसि यद्यस्मान्नापृच्छ्य च गमिष्यसि ।
 तन्नकारैकवातुला भविषी रमनावयोः ॥४४२॥
 इत्यनादिशतोः पित्रोः शिष्यो गन्तुमनीयः ।
 तत्रैव सर्वभावद्यनियमाद्भावयाम्भूत् ॥४४३॥
 मुनेः मागरदत्तस्य शिष्यो ऽहमिति निद्ययी ।
 तस्यैव म मौनमालम्ब्य मौनं सर्वार्थमाधकम् ॥४४४॥
 यत्नादप्यामितो भोक्तुं न किञ्चिद्भुजे च मः ।
 मद्यं न रोषते किञ्चिदिदमेकमवदन्मुहुः ॥४४५॥
 एवमुदेजितो राजा शिष्येण शिवकाङ्क्षिणा ।
 इभ्यपुत्रं दृढधर्मे समाह्वय समादिशत् ॥४४६॥
 प्रत्यर्थमपिष्टेन शिष्येण तनयेन मे ।
 मौनमालम्बिगं वत्त पावनिदुरपेतमा ॥४४७॥

मोघफाल इव दीपौ करौव प्रभवन्मदः ।
 भोजनाद्यापि यतते न स चाटुशतैरपि ॥४४८॥
 यथा वेत्ति तथा वत्स वत्सं भोजय मे शिवम् ।
 त्वया चैवं कृतवता किं किं नोपकृतं मम ॥४४९॥
 मज्जीवपक्षिणं कायकुलायाद्गन्तुमुत्सुकम् ।
 प्रत्याशापाशबन्धेन नियन्त्रय महाशय ॥४५०॥
 दृढधर्मो ऽपि तामाज्ञासुररीकृत्य भूपतेः ।
 ययौ शिवकुमारस्याभ्यर्णे बुद्धिजलार्णवः ॥४५१॥
 कृत्वा नैपेधिकीं तस्य सदनान्तः प्रविश्य च ।
 क्रमज्ञः प्रतिचक्राम स ऐर्यापथिकीं सुधीः ॥४५२॥
 वन्दनं द्वादशावर्तं दत्त्वा भूमिं प्रमार्ज्य च ।
 निपसाद वदन्नुच्चैरनुजानीहि मामिति ॥४५३॥
 शिवो ऽवददधे इभ्य साधूनामुपसागरम् ।
 विनयो ऽयं मया दृष्टः स कथं मयि युज्यते ॥४५४॥
 इभ्यपुत्रो ऽभ्यधात्सम्यग्दृष्टौनां यत्र कुत्रचित् ।
 समभावो हि योग्यः स्यात्सर्वस्य विनयस्य भोः ॥४५५॥
 यस्य कस्यापि हि स्वान्तं समभावाधिवामितम् ।
 स वन्दनार्हो भवति दोषाशंकापि नेह भोः ॥४५६॥
 कुमार किं तु पृच्छामि प्रष्टुमेवाहमागमम् ।
 रसज्वरातुरेणेव किं त्वयात्याजि भोजनम् ॥४५७॥

[illegible]

मृत्वा शिवकुमारो ऽभद्रहलोके महाद्युतिः ।
 विद्युन्मात्यभिधानो ऽयमिन्द्रसामानिकः सुरः ॥४६७॥
 आमन्नच्यवनस्यास्य पुण्यात्मन इयं द्युतिः ।
 पुराभद्रहलोकेन्द्रसमानद्युतिरेष हि ॥४६८॥
 चुत्वायमत्रैव पुरे सप्तमे ऽहन्यतो दिनात् ।
 ऋषभेभ्यस्य तनयो जम्बूर्भाव्यन्तकेवली ॥४६९॥
 तदा चोपप्रमन्नर्षिं विद्युन्मालिनि जग्मुषि ।
 चतस्रस्तप्तिया एवं पप्रच्छुस्तं महामुनिम् ॥४७०॥
 इतो ऽस्माकं विद्युक्तानां विद्युन्मालिदिवौकसः ।
 समागमः पुनः कापि भविष्यत्यथवा न वा ॥४७१॥
 ऋषिरास्यच्च सन्तीभ्याश्चत्वारो ऽधैव पत्तने ।
 समुद्रः प्रियसमुद्रः कुबेरः सागरो ऽपि च ॥४७२॥
 तेषां चतुर्णां चतस्रः पुत्र्यो यूयं भविष्यथ ।
 मर्त्यत्वमीयुषा भावी तत्र वो ऽनेन सङ्गमः ॥४७३॥
 सुरासुरैः सेवितपादपद्मः
 श्रीवर्धमानो ऽपि ह्यपासमुद्रः ।
 भव्याजसूर्या ऽतिशयर्द्धिपात्रं
 विहर्तुमन्यत्र ततो जगाम ॥४७४॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्वविरावलीचरिते
 महाकाव्ये जम्बूस्वामिपूर्वभववर्णनो नाम प्रथमः सर्गः ॥१॥

C A N T O II.

इतश्च नगरे राजगृहे राजशिरोमणिः ।
 श्रेणिको ऽपालयद्राज्यं प्राज्यश्रीर्मघवानिव ॥१॥
 तत्पर्वद्भूषणं श्रेष्ठौ श्रेष्ठो धर्म्येण कर्मणा ।
 नाम्ना चपभदत्तो ऽभून्नरर्षभधुरन्धरः ॥२॥
 अर्हन्देवो गुरुः साधुरित्येव स दिवानिशम् ।
 जजाप सर्वाभिमतसिद्धिमन्त्राचरोपमम् ॥३॥
 गुरुवाक्कृतकचोदभंसक्तमभवत्सदा ।
 प्रशान्तदुर्धानमलं तन्मनोवारि निर्मलम् ॥४॥
 सरोवरस्येव जलं फलं, मार्गतरोरिव ।
 तस्यैश्वर्यमभूत्केषां केषां नैवोपकारकम् ॥५॥
 धर्मानुसारिणी मत्या गत्या हंस्यनुहारिणी ।
 सधर्मचारिणी तस्य धारिणीत्याख्ययाभवत् ॥६॥
 तस्या गुणेषु भूयःसु गाम्भीर्यादिषु सत्सुपि ।
 प्रयत्नः सुष्ठु शीले ऽभूच्छीलाङ्गा हि कुलस्त्रियः ॥७॥
 सती संवीतसर्वाङ्गा नीरङ्गीशेभिनी च सा ।
 सञ्चचार करस्पर्शसहेव तरणेरपि ॥८॥
 गुणैरत्यन्तविमलैः सा शीलविनयादिभिः ।
 पशुर्न्यलीयत इदि मध्येवार्ध्वं जाह्नवी ॥९॥

2 b A D चर्म्येण । 3 a C चर्हन्देवो । 4 a D सौद । 6 b A चसा •
 c C चधर्मचारिणी । 8 a A चर्वाभि । 9 b A च, d MSS मध्येगरी or री ।

नखमांसवदन्योन्यं तयोर्नित्यावियुक्तयोः ।

अभूदखण्डितं प्रेम द्विशरीरैकचेतसोः ॥१०॥

धारिणी चिन्तयामास निरपत्या परेद्यवि ।

धत्ते जन्म ममापुत्रं नैष्कल्यमवकेशिवत् ॥११॥

शैत्यमुत्पादयन्नङ्गे सुधारस इवोच्चकैः ।

रमते तनुजन्माङ्गे धन्यानामेव योपिताम् ॥१२॥

गृह्णवासे हि पापाय तच्चापि सुतवर्जितः ।

तदेतत्खल्वलवणकुभोजननिभं मम ॥१३॥

किं चिन्ताविधुरासीति पत्या पृष्टा नु धारिणी ।

दुःखं न्यवेदयत्तस्मै तन्मनःसम्प्रधारितम् ॥१४॥

पुत्रचिन्तोद्भवं दुःखं सा पत्यौ यद्यपि न्यधात् ।

तथापि न क्षीणमभूदभवत्प्रत्युताधिकम् ॥१५॥

नित्यं हृदयशब्देन तेन दुःखेन धारिणी ।

कृशतां कलयामास दितीयेन्दुकलातुला ॥१६॥

विमिश्रारयिषुर्दुःखं तत्तस्याः पतिरन्यदा ।

उवाच स्नेहजलधिस्रोतःसन्निभया गिरा ॥१७॥

यामो ऽद्य वैभारगिरिं तत्रोद्याने कृणोदरि ।

रमामहे रम्यतया नन्दनोद्यानमग्निभे ॥१८॥

धारिणी पतिवाचे तां तथेति प्रत्यपद्यत ।

मान्या हि पतिवाग्दुःखविस्मारश्च भवत्विति ॥१९॥

10 d C द्वेष्टः । 11 c A धिक्जन्म, d A •केशवत् । 13 c A तरेने,
B तदेव । 16 c B यया नरीचक्षमभूत् । 16 d C D तुला, A तला ।
17 a A C विमिश्रा, c A जलधरः, d A B D नेतः । 19 b D प्रतिपद्यतः ।

ततश्चर्यमदत्तो ऽपि मद्यः सञ्जीकृते रये ।
 आहरोह तथा हंसरोमकोमलवृत्तिके ॥२०॥
 अपि संयोजितावाणमनर्वाणं महारथम् ।
 अधिरूढौ दम्पती तौ प्रास्त्रिषातां गिरिं प्रति ॥२१॥
 वाद्यालीभूरियं पत्नि श्रेणिकस्य महीपतेः ।
 वाद्यमानतुरङ्गाणां फेणुबुद्बुददन्तुरा ॥२२॥
 राज्ञो मत्तद्विपालानरूपतां सुचयन्यमौ ।
 तद्वन्धवचितस्कन्धा नगरप्रान्तपादपाः ॥२३॥
 अमूनि गोकुलान्यार्थं रम्याण्युपभभाङ्कृतैः ।
 उत्कर्षणर्णककुलान्युद्गमरथनिखिनात् ॥२४॥
 एते च मार्गे तरुणसद्वकाराः कृशोदरि ।
 सारस्वतौपधीभूतपल्लवाः पिकयोषिताम् ॥२५॥
 मृगा वायुमिवाकूटा रथनिर्घोषभीरवः ।
 प्रायः प्रयान्त्यमौ व्योम्नि जिह्वासन्तो महीमिव ॥२६॥
 मृगाचीचुवणेध्वेते ऽरघटा वारिवर्षिणः ।
 मूर्त्यन्तरजुषः पृथ्वा पुष्करावर्तका इव ॥२७॥
 द्रष्टव्यदर्शनैरेवं पत्नीं पथि विनोदयन् ।
 जगाम वैभारगिरिमृगभः सपरिच्छदः ॥२८॥ सप्तभिः कुलकं ॥
 जायापती तावथ्यावुत्तेरतुरयो रथात् ।
 वैभारपर्वतोद्यानदिदृच्छानृत्यदाश्रयौ ॥२९॥

प्रत्येकं नामधेयानि पृच्छन्तीमधश्चाखिनाम् ।
 स्वादूनि निर्झरजलान्याचामन्तौ सुहृदुर्महः ॥ ३० ॥
 तरुच्छायासु सान्द्रासु विश्राम्यन्तौ पदे पदे ।
 सुखस्पर्शं विदधन्तौ शीतलैः कदलीदलैः ॥ ३१ ॥
 स्नयमानां शूकालापैर्मृगशाश्वेषु दत्तलाम् ।
 अङ्गारोपितवालासु वानरीष्वतिसस्पृहाम् ॥ ३२ ॥
 धारिणीमृषभदत्तो दत्तदत्तावलम्बनः ।
 गिरिमारोपयामास तत्सुखेन शनैः शनैः ॥ ३३ ॥ चतुर्भिः कलाफकां
 तत्र चपभदत्तो ऽपि धारिण्याश्चित्तधारिणीम् ।
 अङ्गुल्या दर्शयामास गिरेरुद्यानसम्पदम् ॥ ३४ ॥
 मातुलिङ्गीरिमाः पश्य फलप्राग्भारवामनाः ।
 तामैश्च पुष्पैर्विश्रान्तसन्ध्याभ्रा इव दाडिमैः ॥ ३५ ॥
 मृद्वीकामण्डपाः सन्ति दुर्गाण्डर्कलिवामपि ।
 नृत्यन्ते किकलापाभदलास्तालद्रुमा अमी ॥ ३६ ॥
 पुष्पजानय एताश्च मिथः मौरभलम्बनैः ।
 स्वाजन्यं घोषयन्तीह रोलम्बतुमुलच्छलान् ॥ ३७ ॥
 लम्बूकदम्बमाकन्दपारिभद्रादिभिर्द्रुमैः ।
 क्वायया खोलकमसौ संव्यायित इवाचलः ॥ ३८ ॥
 चपभदत्तश्च चापग्यद्वाक्खेचरमिवागतम् ।
 सिद्धपुत्रं यशोमित्रं ग्राह्यं यन्भुमिवात्मनः ॥ ३९ ॥

ततश्च ऋषभः श्रेष्ठौ सिद्धपुत्रमवार्त्तयत् ।
 साधर्मिको ऽसि खलु मे तदाख्याहि क्व यास्यसि ॥४०॥
 सो ऽप्याख्यदस्मिन्नुद्याने शिष्यो ऽस्ति चरमार्हतः ।
 पञ्चमः समवसृतः सुधर्मा गणभृत्सखे ॥४१॥
 तद्वन्दनार्थं यास्यामि यदि वस्तद्विवन्दिषा ।
 त्वरध्वं यूयमपि तद्धर्मायोगूर्भवाम्यहम् ॥४२॥
 ओमितुक्त्वा दम्पती तौ तेनैव सह चेलतुः ।
 त्रयो ऽप्यथ ययुः स्थानं सुधर्मस्त्रामिपावितम् ॥४३॥
 यथावद्वादशावर्तवन्दनेन त्रयो ऽपि ते ।
 सुधर्मस्त्रामिनं भक्त्या वन्दित्वा न्यषदन्पुरः ॥४४॥
 सुधर्मस्त्रामिनो धर्मोपदेशपरमामृतम् ।
 ते बद्धाञ्जलयः कर्णाञ्जलिभिर्भृशमापपुः ॥४५॥
 सिद्धपुत्रश्च समये पप्रच्छ गणभृद्वरम् ।
 सा जम्बूः कौट्टशी जम्बूद्वीपः ख्यातो यदाख्यया ॥४६॥
 तामाख्यद्गणभृज्जम्बूं जात्यरत्नमयाकृतिम् ।
 तन्मानं तत्प्रभावं च तत्स्वरूपमथापरम् ॥४७॥
 तदा च सत्त्वावधरा धारिणी गणभृद्वरम् ।
 पप्रच्छ किमहं पुत्रं जनयिष्यामि वा न वा ॥४८॥
 सिद्धपुत्रो ऽवदन् त्वं सावद्यं प्रष्टुमर्हसि ।
 जानन्नो ऽपि हि सावद्यं न ह्याख्यान्ति महर्षयः ॥४९॥

जिनपादोपदेशेन निमित्तज्ञानपण्डितः ।

तवाहमेव कस्याणि कथयिष्याम्यदः शृणु ॥५०॥

धीरस्वभावो मनसा कायेन च पराक्रमी ।

निषेदिवाङ्गिलोत्सङ्गे सुधर्मा गणभृत्या ॥५१॥

सुतजन्म यदप्रच्छि तत्स्वप्ने मिहमङ्गलम् ।

भद्रे द्रक्ष्यस्यथो कुतौ सुतमिहं धरिष्यसि ॥५२॥ शुभम् ॥

आख्यातजम्बूतत्त्वद्रुणरत्नमयश्च ते ।

जम्बूनामा सुतो भावी देवताकृतमन्त्रिधिः ॥५३॥

धारिण्यभिदधे जम्बूदेवतोद्देशपूर्वकम् ।

करिष्ये ऽष्टोत्तरं तद्वाचामास्त्रानां शतं कृतिन् ॥५४॥

सुधर्मस्वामिनः पादान्चन्दित्वा ते त्रयो ऽपि हि ।

उत्तीर्य वैभारगिरेः पुनः प्रविविशुः पुरम् ॥५५॥

ततश्चर्षभधारिणौ पालयन्तौ गृहस्थताम् ।

सिद्धपुत्रवचःप्रत्याशया कालं व्यतीयतुः ॥५६॥

अन्यदा धारिणी स्वप्ने श्वेतमिहं न्यभाषयत् ।

पत्युयाकथयत्प्राज्यप्रमोदजलदीर्घिका ॥५७॥

अथभो ऽभिदधे सुभु सिद्धपुत्रवचो ऽखिलम् ।

तत्सत्यमेव मन्यस्व स्वप्नेन प्रत्ययो ननु ॥५८॥

जम्बूनामा महाभागे पवित्रचरितस्तव ।

सर्वलक्षणसम्पूर्णः पुत्रो नूनं भविष्यति ॥५९॥

ब्रह्मलोकात्परिच्युत्य विद्युन्मालिसुरस्तादा ।

उत्पेदे धारिणीकुचिशुक्रौ मौक्तिकरत्नवत् ॥६०॥
 तस्याश्वाभृद्देवपूजागुरुपूजासु दोहदः ।
 दोहदाः खलु नारीणां गर्भभावानुसारतः ॥६१॥
 विन्नेन भूयसा श्रेष्ठी तद्दोहदमपूरयत् ।
 उत्पन्नदोहद इव सोऽपि धर्मे धनव्यये ॥६२॥
 क्रमेण पुण्यद्वर्मा च सञ्चचारातिमन्यरम् ।
 गर्भक्लेशागमभिया सावधानेव धारिणी ॥६३॥
 तस्याः कपोलफलकौ पाण्डुरिन्नातिशायिना ।
 अभृतां प्रातरेणाङ्गबिम्बमत्रद्व्यचारिणौ ॥६४॥
 ततश्च नवभिर्मासैः सार्धसप्तदिनाधिकैः ।
 धारिणी सुपुवे स्नानं न्यूनीकृतस्निग्धं रुचा ॥६५॥
 मुक्ताक्षूर्णैव घटितैरक्षतैरतिनिर्मलैः ।
 पूर्णानि स्वर्णपात्राणि प्राविशन्नुषभौकसि ॥६६॥
 अधिश्रेष्ठि कुलवधूचिष्ठैर्दूर्वाङ्कुरैश्च्युतैः ।
 तदासनसमीपोर्यां दूर्वावणमिवाभवत् ॥६७॥
 सर्वकल्याणधुर्याणि त्वर्यवर्याण्यनेकशः ।
 नेदुः श्रेष्ठिगृहदारे त्रियो लास्यनिबन्धनम् ॥६८॥
 स्रपटीकृतभीमन्ताः कुङ्कुमस्तवकैर्नयैः ।
 गनृतुस्तद्वृहदारे गायन्त्यः कुलवालिकाः ॥ ६९॥

61 b A मुवपु दोहदः पुनः । 62 d A B धर्मे । 64 b A पाण्डु-रवा-
 निशायिनः । 65 d B समीकृत, D मनीकृत, A हन्य । 66 a A मुक्ताक्षूर्णैश्च
 B corr. in मुक्ताक्षूर्णैश्च, c C स्रपटपादि । 67 a A अय, B आधि, d C
 •वन• । 69 a B स्रपटी• ।

ऋषभो विदधे देवगुरुपूजां विशेषतः ।
 ददौ च दानमर्थिभ्यो ऽर्थ्यमानो ऽत्यर्थमुच्छ्वसन् ॥७०॥
 सुनोर्जम्बूतरोर्नाम्ना जम्बूरित्यभिधां व्यधात् ।
 शुभे ऽङ्गि ऋषभः श्रेष्ठौ संवर्मितमना मुदा ॥७१॥
 उक्तापयन्तावङ्कस्यं पितरौ तं दिवानिशम् ।
 अभूतां हर्षवाढलौ विस्पतान्यप्रयोजनौ ॥७२॥
 पित्रोर्जम्बूकुमारोऽपि भवन्नुत्सङ्गभूषणम् ।
 क्रमेणासादयदृद्धिं तयोरिव मनोरथः ॥७३॥
 क्रमेण प्रतिपेदे च वयो मध्यममार्पभिः ।
 अभूत्पाण्ड्यहार्हस्य पित्रोराशालतातरुः ॥७४॥
 इतश्च तत्रैव पुरे ऽभून्महेभ्यश्शिरोमणेः ।
 समुद्रप्रियसंज्ञस्य नाम्ना पद्मावती प्रिया ॥७५॥
 तथा समुद्रदत्तस्य समुद्रस्त्रेव सम्पदा ।
 नाम्ना कनकमालेति पत्न्यभृद्गुणमालिनी ॥७६॥
 तथा सागरदत्तस्य गरिष्ठस्याद्भुतश्रिया ।
 विनयश्रीरभृद्भार्या सदा विनयशालिनी ॥७७॥
 तथा कुबेरदत्तस्य कुबेरस्त्रेव ऋद्धिभिः ।
 धनश्रीरिति नाम्नाभूत्पत्नी शैलमहाधना ॥ ७८॥
 दम्पतीनाममीषां तु विद्युन्मालिप्रियाय्युताः ।
 क्रमाद्गुह्यतरो ऽभूवन्नभिधानेन ता यथा ॥७९॥

समुद्रश्रीश्च पद्मश्रीः पद्मसेना तथैव च ।
 तथा कनकसेनेति रूपात्प्राग्जन्मिका इव ॥८०॥
 तथा कुबेरसेनस्य प्रिया कनकवत्यभूत् ।
 अभ्रच्छ्रमणदत्तस्य श्रीघेणेति तु गेहिनी ॥८१॥
 वसुषेणाभिधानस्याभवद्दीरमती प्रिया ।
 वसुपालितस्य पुनर्जयसेनेति वल्लभा ॥८२॥
 नभःसेना कनकश्रीस्तया कनकवत्यपि ।
 जयश्रीश्चेति चाभ्रवंक्षेपां दुहितरः क्रमात् ॥८३॥
 अष्टनामपि तामां तु कन्यानां पितरोऽन्यदा ॥
 प्रार्थयाश्चक्रिरे जम्बूपितरं विनयोद्यताः ॥८४॥
 अष्टौ नः कन्यकाः सन्ति रूपलावण्यवन्धुराः ।
 कलाब्धिपारदृश्यैर्गुणेश्वर्यैः स्फुरःसमाः ॥८५॥
 तामां विवाहकल्याणसुहृत्प्राप्तं च धौवनम् ।
 वरं तदनु रूपं चापग्न्याम तव नन्दनम् ॥८६॥
 कुलश्रीलवधोरूपादयो वरगुणा हि ये ।
 जम्बूकुमारे ते सन्ति प्राण्यः पुष्टैरयं वरः ॥८७॥
 तामामस्तकुमारीणां भवतु त्वत्प्रसादतः ।
 वरो जम्बूकुमारोऽयं दत्तजानामिवोदुपः ॥८८॥
 श्रीमानसि कुलीनोऽसि प्रार्थना त्वयि नो ह्रिये ।
 कृत्वा विवाहसम्बन्धं सर्वयानुगृह्णाण नः ॥८९॥

82 b, C हरि, B corr. in हर. probably दीर. 83 c B सामूहं
C नेभू. 85 d B C D गुचे.

हर्षादृषभदत्तो ऽपि तद्वचः प्रत्यपद्यत ।
 स्वयमप्युत्सुकः पुत्रविवाहे प्रार्थितश्च तैः ॥८०॥
 जम्बूनाम्ने प्रदत्ताः स्त्री वरायातिवरीयसे ।
 इति ज्ञात्वा च ताः कन्या धन्यमन्या मुदं दधुः ॥८१॥
 अत्रान्तरे च विहरन्भव्यसत्त्वानि बोधयन् ।
 तत्रैवागत्य भगवान्सुधर्मां समवासरत् ॥८२॥
 सुधर्मागमनोदन्तसुधासिक्तो ऽथ कन्दवत् ।
 सद्यो जम्बूकुमारो ऽभूत्प्रखण्डपुलकाङ्गुरः ॥८३॥
 जम्बूनामा नमस्कृतुमागतं गणभृद्वरम् ।
 जगाम धाम धर्मर्द्धं रयेनानिलरंक्षसा ॥८४॥
 स प्रणम्य सुधर्माणं शुश्राव आवकायणीः ।
 सुधानिखन्ददेशीयां देशनां तन्मुखामुजात् ॥८५॥
 देशना च मनसि सा परिणाममुपेयुषी ।
 तस्यादाङ्गवैराग्यमभागैरतिदुर्लभम् ॥८६॥
 सुधर्मस्वामिनं नत्वा जम्बूरेवं व्यजिज्ञपत् ।
 आदास्ये ऽहं परिग्रज्यां भवयन्धनकर्त्तरीम् ॥८७॥
 आपृच्छ पितरौ यावदायामि परमेश्वर ।
 तावत्त्वं कलयावैवोद्याने धर्मद्रुमश्रियम् ॥८८॥
 तथेति प्रतिपन्ने च सुधर्मस्वामिनापि हि ।
 अधिरुह्य रथं जम्बूर्नगरदारमाययौ ॥८९॥

तदाभूच्च पुरद्वारं तथेभाश्चरथाकुलम् ।
 पतितस्य तिलस्यापि भूप्राप्तिर्नाभवद्यथा ॥१००॥
 इति वाचिन्तयञ्जम्बूः पुरद्वारानयैव चेत् ।
 प्रवेशाय प्रतीक्षित्ये तत्कालातिक्रमो भवेत् ॥१०१॥
 सुधर्मस्वामिनं तत्रागमय्य सदनं प्रति ।
 गन्तुं पक्षीबुभुषोर्मे न स्यात्तुमिह युज्यते ॥१०२॥
 तद्विश्राम्यपरेणैव द्वारेण त्वरयन् रथम् ।
 उत्सुकस्य वरं श्रेयानन्योऽध्वा न प्रतीक्षणम् ॥१०३॥
 इति यावद्ययौ द्वारान्तरं त्वरितमार्षभिः ।
 ददर्श तावत्तत्रापि वग्नं सज्जितयन्त्रकम् ॥१०४॥
 वप्रोपरिष्ठाद्यन्त्रेषु लम्बिताश्च महाशिलाः ।
 ददर्श गगनभ्रम्यद्भ्रजगोलकसन्निभाः ॥१०५॥
 दध्यौ चैवं परचक्रभयादीदृगुपक्रमः ।
 तदेतेनापि हि द्वारेणानर्थवज्जलेन किम् ॥१०६॥
 गच्छतो मे ऽध्वनानेन शिलोपरि पतेद्यदि ।
 तदस्मि नाहं न रथो न रथा न च सारथिः ॥१०७॥
 एवं च मृत्युमाप्ताद्याविरतो दुर्गतिं लभे ।
 प्राणिनां हि कुमृत्यूनां सुगतिर्व्यामपुष्यवत् ॥१०८॥
 मा भूवं स्वार्थतो भ्रष्टो व्याघुष्य पुनरयहम् ।
 भवामि श्रीसुधर्माद्विपन्नसेवामधुमतः ॥१०९॥

इत्यार्षभिर्वालचित्वा रयं वक्र इव ग्रहः ।
 प्रदेशं गणभृत्पादमनाथं तं पुनर्ययौ ॥११०॥
 सुधर्मस्वामिनं जम्बूरिति नत्वा व्यजिज्ञपत् ।
 यावज्जीवं ब्रह्मचर्यं प्रतिपन्नो ऽस्म्यहं त्रिधा ॥१११॥
 अनुज्ञातो भगवता नियमं प्रतिपद्ये तम् ।
 हर्षवानार्षभिर्धाम जगामाकामविक्रियः ॥११२॥
 पित्रोश्च कथयामास यदहं गणभृन्मुखात् ।
 सर्वज्ञोपज्ञमयौषं धर्मं कर्मचयौषधम् ॥११३॥
 अनुजानीत मां पूज्याः परिव्रज्यार्थमुत्सुकम् ।
 जन्तूनामेष संसारः कारागारनिभः खलु ॥११४॥
 रुदन्तौ तौ च पितरावूचतुर्गण्डदस्वरौ ।
 मा भूरकाण्डे ऽस्यदाशालतोन्मूलनमारुतः ॥११५॥
 चिन्तयामो वयमिदं सवधूको भविष्यमि ।
 द्रष्टव्यमः पौत्रवदनं दृष्ट्वैरवनिशाकरम् ॥११६॥
 प्रव्रज्याया न समयो विषयार्हं ऽत्र यौवने ।
 एतस्थोचितमाचारं किं नेच्छसि मनागपि ॥११७॥
 यदि वात्यायहो वत्स प्रव्रज्याविषये तव ।
 तथापि किञ्चिन्नन्यस्व वयं हि गुरवः खलु ॥११८॥
 वत्साष्टौ कन्यकास्तुभ्यमस्माभिः सन्ति या वृताः ।
 कृत्वा पाणिगृहीतास्ताः पूरयोदाहकौतुकम् ॥११९॥

एवं कृत्वा कुमारं त्वं निःप्रत्यूहं परिव्रजेः ।
 त्वामनु प्रव्रजिष्यामः कृतार्था वयमप्यथ ॥१२०॥
 कुमारो ऽप्यवदद्युम्नदादेशे ऽस्मिन्ननुष्ठिते ।
 प्रव्रज्यायां न वार्यो ऽहं बुभुक्षुर्भोजनादिव ॥१२१॥
 आमेत्युक्त्वा च पितरौ कथयामासुर्द्रुतम् ।
 कन्यापितृणामिभ्यानामष्टानां करुणापरौ ॥१२२॥
 कन्यासु ब्यूढमावासु पुत्रो नः प्रव्रजिष्यति ।
 विवाहमप्यसावस्मदुपरोधात्करिष्यति ॥१२३॥
 पश्चादपि हि चेत्पश्चात्तापपापं करिष्यथ ।
 मा स्म कृद्वं तदुद्वाहं दोषः कथयतां न नः ॥१२४॥
 अष्टावपि महेभ्यास्ते सकलत्राः सबान्धवाः ।
 किं कार्यमिति निर्णेतुं संलपन्ति स्म दुःखिताः ॥१२५॥
 श्रुत्वा च तेषां संलापं कन्यास्ता एवमूचिरे ।
 पर्यालोचेन पर्याप्तमाप्ताः शृणुत निर्णयम् ॥१२६॥
 जम्बूनाम्ने प्रदत्ताः स्त्रो ऽस्माकं भर्ता स एव हि ।
 देया न वयमन्यस्मै लोके ऽप्येतदधीयते ॥१२७॥
 सहज्जन्पन्ति राजानः सहज्जल्पन्ति साधवः ।
 सहत्कन्याः प्रदीयन्ते श्रीष्ठेतानि सहत्सकत् ॥१२८॥
 पिदपादैः प्रदत्ताः स्मस्तस्मादृपभस्त्रनवे ।
 स एव गतिरस्माकं वयं तदगजजीविताः ॥१२९॥

प्रमज्यामितरदापि यद्यज्जम्बूः करिष्यति ।
 तदेव पतिभक्तानामस्माकमपि युज्यते ॥१३०॥
 ते कन्यापितरो जम्बूपितुराख्यापयन्ति ।
 सज्जीभवन्तूदाहाय प्रमाणं प्रथमं वचः ॥१३१॥
 ततो नैमित्तिकमुखात्तैरिभ्यैर्धर्मभेण च ।
 विवाहलग्नं निर्णये तद्दिनात्सप्तमे दिने ॥१३२॥
 महेभ्या आतर इव ते ऽष्टावप्येकचेतसः ।
 सम्भूय कारयामासुः स्फारसुदाहमण्डपम् ॥१३३॥
 विचित्रवर्णैर्वायोभिरुल्लोचस्तत्र चाभवत् ।
 सन्ध्याभ्रखण्डैराश्टैरन्तरिक्षतलादिव ॥१३४॥
 तत्राचूलीकृतान्याभान्मुक्तादामानि सर्वतः ।
 स्वकीयमंशुमवंस्त्रं न्यासीकृतमिवेन्दुना ॥१३५॥
 तारणैर्नितरां तारैर्वातान्दोलितपल्लवैः ।
 मण्डपो ऽभादराक्लानसज्जामिव विपञ्चयन् ॥१३६॥
 शुशुभे मण्डपो विष्वक्स्वस्तिकन्यस्तमौक्तिकैः ।
 उन्नवीजावलिरिवोद्भूत्यै मङ्गलशाखिनाम् ॥१३७॥
 अत्रेपि वर्णके जम्बूर्मुहूर्तं दायवर्जिते ।
 कौसुम्भवसनाः सो ऽभादलातप इवार्यमा ॥१३८॥
 कन्यका अपि ताः क्षिप्ता वर्णके नाचरन्वहिः ।
 राजपत्न्य इवास्त्रार्थपश्यतायां नियोजिताः ॥१३९॥

कुमारश्च कुमार्यश्च स्वस्वस्थानस्थिता अथ ।
 विधिवन्मङ्गलस्थानमकार्यन्त शुभे क्षणे ॥१४०॥
 स्नातस्पर्धमस्तनोश्च च्याव्यमानाः पयो वभुः ।
 आसन्नोत्पाटभीत्याशु मुञ्चन्त इव कुन्तलाः ॥१४१॥
 केशाञ्जम्बूकुमारस्य गन्धकार्योऽध्यवासयन् ।
 कर्पूरागरुधूमेनोत्तंसलीलां वितन्वता ॥१४२॥
 गन्धकारिकया तस्य सुमनोदामगर्भितः ।
 जात्याश्वकन्धरावक्रो धम्मिल्लो मूर्ध्ववध्यत ॥१४३॥
 पर्यधाद्धारिणीस्रनुस्तारे मौक्तिककुण्डले ।
 सुखाजप्रान्तविश्रान्तमरालमिथुनश्रिणी ॥१४४॥
 मुक्ताहारं परिदधे जम्बूतानाभिलम्बितम् ।
 लावण्यसरितः फेनबुद्बुदावलिमन्निभम् ॥१४५॥
 स चन्द्रगविलिप्ताङ्गः सर्वाङ्गामुक्रमौक्तिकः ।
 राकाशशाङ्कवन्नारामालाभिः गृग्गुभे भृशम् ॥१४६॥
 देवदूष्ये इवादूष्ये सदशे श्वेतवाससौ ।
 विवाहमङ्गलकृते पर्यधादृषभात्मजः ॥१४७॥
 अथ जात्याश्वमारूढो मायूरातपवारणः ।
 आत्मतुल्यवयोवेषानुचरैः परिवारितः ॥१४८॥
 नीरङ्गीकृन्नवदनो गीयमानोरुमङ्गलः ।
 उत्तार्यमाणलवणो बधूटीभ्यां च पार्श्वयोः ॥१४९॥

141 b A च्याव्यमाना । 142 c A *गुह*, D गर । 143 a D कारिका ।
 145 b A जम्बूतानां श्लोभित । 146 a D चन्द्रगवलि* । 147 b A B C
 सदनै । 148 b C मयूर ।

निगदन्मङ्गलातोयः पठन्मङ्गलपाठकः ।

विवाहमण्डलद्वारमार्यभिस्त्वरितं ययौ ॥१५०॥

त्रिभिर्विशेषकं ॥

दध्यादिमङ्गलद्रव्यैर्दशवर्गं सुवासिनी । . . .

तत्र जम्बूकुमारस्य मारस्येव वपुःप्रतः ॥१५१॥

शरावसम्पुटं द्वारि वज्रिगर्भितमंद्भिणा ।

भङ्गा सो ऽगान्मात्स्यगृहं गृहं कल्याणसम्पदः ॥१५२॥

ततस्ताभिः कुमारीभिस्तत्रामित्वा सद्याष्टभिः ।

जम्बूकुमारः प्रत्यैच्छत्कौतुकोद्वाहमङ्गलम् ॥१५३॥

ततश्च लग्नवेलायां गत्वा चतुरिकान्तरे ।

आर्यभिः पर्यणैषीत्ताः पित्रोरनुनिनीषया ॥१५४॥

तारामेलकके दृष्ट्वा कौतुकेषु समभ्रमा ।

सन्तुष्टा मङ्गलावर्त्ते मधुपर्के स्मृतानना ॥१५५॥

यौतके सावधाना च कृतिन्यञ्जलमोक्षणे ।

वाप्याचिता प्रणामे ऽङ्कारोपणे ऽत्यन्तनिर्वृता ॥१५६॥

अपत्योद्वाहकल्याणसुखमित्याप धारिणी ।

सुः पुरन्ध्यो हि नीरन्ध्रमुदो ऽपत्ये विवाहिते ॥१५७॥

त्रिभिर्विशेषकं ॥

विवाहानन्तरं तासां वन्धूनां च वरस्य च ।

यौतकं तदभूद्येन सौवर्णः क्रियते ऽचलः ॥१५८॥

ततो मङ्गलदीपेन समाजसहचारिणा ।

गायन्तीभिः कुलस्त्रीभिः कलं धवलमङ्गलम् ॥१५८॥

पुरो मङ्गलवृत्तैश्च वाद्यमानैः कलस्वरम् ।

सङ्गीतकेन भवता त्वर्यवयमनोरमम् ॥१६०॥

हृष्टैर्ज्यैष्ठैः कनिष्ठैश्च बन्धुभिः पार्श्वयायिभिः ।

जम्बूर्जगाम स्वं धाम तामिच्छुडामिरावृतः ॥१६१॥

त्रिभिर्विशेषकं ॥

आदितो वन्दितवतां सर्वज्ञं कुलदेवताम् ।

वधूवराणामभवदथ कङ्कणमोक्षणम् ॥१६२॥

धारिण्यभदत्ताभ्यां हृष्टाभ्यां तदनन्तरम् ।

अकारि पूजा देवस्य जम्बूद्वीपपतेः स्वयम् ॥१६३॥

ततो जम्बूकुमारो ऽपि सर्वालङ्कारभूषितः ।

वासागारमुपेयाय पत्नीभिस्तामिरावृतः ॥१६४॥

सकलत्रो ऽपि तत्रास्यादार्यभिर्गृह्यार्चयन् ।

विकारहेतौ पार्श्वस्थे ऽप्यविकारा महाशयाः ॥१६५॥

इतश्चात्रैव भरते ऽस्तुपविन्ध्याद्रिपत्तनम् ।

नाम्ना जयपुरं तत्र विन्ध्यो नामाभवन्नृपः ॥१६६॥

उभावभूतां तनयौ प्रथितौ तस्य भूपतेः ।

आख्यया प्रभवो ज्ञाद्यान्प्रभुनामा तु कन्यसः ॥१६७॥

राज्यं जयपुराधीनो ऽन्यदा केनापि हेतुना ।

प्रभवे सत्यपि ज्येष्ठे प्रभवे ऽदात्कनीयसे ॥१६८॥

प्रभवो ऽप्यभिमानेन निर्गत्य नगरात्ततः ।

संनिवेशं विधायास्यादिन्ध्याद्रेर्विषमावनौ ॥१६९॥

स खात्रस्वननैर्वन्दिग्रहणैर्वर्त्मपातनैः ।

चौरैः प्रकारैरन्यैश्च जिजीव सपरिच्छदः ॥१७०॥

एत्य विज्ञपयामासुश्चरास्तस्य परेद्यवि ।

ष्टद्धिं जम्बूकुमारस्य श्रीदस्याप्युपहामिनीम् ॥१७१॥

विवाहमङ्गले चास्य महेभ्यान्निलितान्वहन् ।

कथयामासुरत्यर्थमर्थचिन्तामणीनिव ॥१७२॥

अवस्त्रापनिकातालोद्घाटिनीभ्यां समन्वितः ।

विद्याभ्यां स तदैवागाद्धारिणीतनयौकसि ॥१७३॥

अथावस्त्रापनिकया विद्यया विन्ध्यराजभूः ।

जायतं सकलं लोकं जम्बूवर्जमसृपुपत् ॥१७४॥

सा विद्या प्राभवत्तस्मै प्राज्यपुण्ड्रजुषे न हि ।

प्रायः पुण्याधिकानां हि न शक्रोऽप्यलमापदे ॥१७५॥

ततो निद्रायमाणानां सर्वेषामपि दस्युभिः ।

अलङ्कारादिसर्वस्वमार्क्षेत्तुमुपचक्रमे १७६॥

लुण्ठाकेष्वपि लुण्ठत्सु स च जम्बूर्महामनाः ।

न चुकोप न चुतोभ लीलया त्विदमभ्यधात् ॥१७७॥

शयानमिह विश्वस्तं निमन्त्रितमिमं जनम् ।

भो भोः स्पृशत मा स्मैषां जायदेपो ऽस्मि यामिकः ॥१७८॥

महापुष्पप्रभावस्य तस्याथ वचसेदृशा ।

ते चौराः स्तुत्रवपुषो ऽभूवन् लेप्यमया इव ॥१७९॥

ददर्श धारिणीसूनुं प्रभवो ऽपि निभालयन् ।

पत्नीभिरन्वितं ताभिः करेणुभिरिव द्विपम् ॥१८०॥

कथयामास चात्मानं विन्ध्यराजसुतो ऽस्म्यहम् ।

महात्मन्प्रभवो नाम सख्येनानुगृहाण माम् ॥१८१॥

वयस्य देहि मे विद्यां सुभनीं भोक्षणीमपि ।

अवस्थापनिकातालोल्लाटिन्यौ ते ददाम्यहम् ॥१८२॥

जम्बूद्वीपे प्रभाते ऽहं प्रभवाद्यावपि प्रियाः ।

नवोढा अपि हि त्यक्त्वा प्रव्रजिष्यामि निर्ममः ॥१८३॥

इदानीमयहं भावयतीभूतो ऽस्मि तेन भोः ।

प्रभव प्राभवद्वेयमवस्थापनिका मयि ॥१८४॥

त्यज्यामि लक्ष्मीं तणवत्प्रातर्भ्रातरिमानहम् ।

तत् किं मे विद्यया कार्यं निरीहस्य वपुष्यपि ॥१८५॥

तामवस्थापिनीं विद्यां मन्दत्य प्रभवोऽपि हि ।

प्रणम्य धारिणीपुत्रमुवाच रचिताञ्जलिः ॥१८६॥

सखे सुखं वैषयिकं भुङ्क्ताभिनवयौवनः ।

अनुकम्पस्व चेमासु नवोढासु विवेक्यसि ॥१८७॥

दमाभिः सह सुभ्रूभिर्भुक्तभोगफलो भव ।
 शोभिष्यते परिम्रज्याणुपात्ता तदनन्तरम् ॥१८८॥
 ऊचे जम्बूकुमारो ऽपि सुखं विषयभोगजम् ।
 अपायवज्जलं स्वल्पं तेन किं दुःखहेतुना ॥१८९॥
 सुखं विषयसेवायामत्यल्पं सर्पपादपि ।
 दुःखं तु देहिनः प्राज्यं मधुविन्दादिपुंसवत् ॥१९०॥

1. तथा हि पुरुषः कोऽपि देशादेशं परिभ्रमन् ।
 सार्थेनाविचदटवीं चौरयादोमहानदीम् ॥१९१॥
 तं सार्थं लुण्ठितुं तत्र चौरव्याघ्रा दधाविरे ।
 मृगवच्च पलायन्त सर्वे सार्थनिवासिनः ॥१९२॥
 सार्थाद्धीनः स तु पुमान्प्रविवेश महाटवीम् ।
 आकण्ठमागतैः प्राणैरभ्युद्यत्कूपवारिवत् ॥१९३॥
 उच्चैस्तरौ गिरिरिव प्रवरन्मदनिर्झरः ।
 उदस्तद्वस्तो ऽभ्राणीव प्रभ्रंशयितुमश्वरात् ॥१९४॥
 न्यञ्चयन्क्षामं द्विपातैरन्तःशुषिरिणीमिव ।
 आघातताम्रताम्रास्थो गर्जनूर्जितमब्धवत् ॥१९५॥
 साक्षाद्यम इव क्रोधादुद्धुरो वनसिन्धुरः ।
 वराकं कान्दिशीकं तं पुरुषं प्रत्यधावत ॥१९६॥

त्रिभिर्विशेषकं ॥

* 190 c D देहिनां, d MSS मधुविन्दाद्यादिपुंसवत् । 192 c C पलायने ।
 193 d C D •रभ्युद्यु • । 195 d C •तमेधवत् ।

मारयिष्याम्यहं याहि याहीति प्रेरयन्निव ।

जघान तं मुज्जः पृष्ठे वारणः करणीकरैः ॥१८७॥

स पुमान् कन्दुक इव निपतन्नुत्पतन्निभया ।

प्राप्तप्रायो द्विपेनाप दणच्छ्वमयावटम् ॥१८८॥

गजो ऽवग्नं जीवितवृत् कूपे जीवामि जातुचित् ।

इति सो ऽदात्तव क्रमां जीविताशा हि दुस्त्यजा ॥१८९॥

वटो ऽवटतटे चाभूत्तत्पादयैक आयतः ।

लम्बमानो ऽभवत्कूपमध्ये मुज्जगभोगवत् ॥१९०॥

स पुमान्निपतन्कूपे प्राप तत्पादमन्तरा ।

आलम्बा लम्बमानो ऽस्याद्रज्जुवद्गुघटीनिभः ॥१९१॥

करं प्रक्षिप्य कूपान्तः करो पस्पर्श तच्छिरः ।

नाशकत्तु तमादातुं मन्दभाग्य इवौषधीम् ॥१९२॥

दत्तदृष्टिरधोभागे भागधेयविवर्जितः ।

कूपस्थान्तरजगरं गरीयमं ददर्श सः ॥१९३॥

पतन्क्वस्तबुद्ध्या तं निरीक्ष्याजगरो ऽपि सः ।

कूपान्तरपरं कूपमिव वल्लं यकामयत् ॥१९४॥

चतुर्ध्वपि हि पक्षेषु चतुरो ऽहीन्ददर्श सः ।

कामिन्दीशोदरस्त्रेव माणाग्राणापहारिणः ॥१९५॥

उत्फणाः फणिनस्ते तु तं दंष्टु दुष्टचेतसः ।

फूत्कारपशनागान्धैरमुषन्धमनीनिभैः ॥१९६॥

वटप्ररोहं तं क्वेत्तुं मूषकौ द्वौ मितासितौ ।
 चटचटति चक्राते दन्तक्रकचगोचरम् ॥२०७॥
 अगामुवन्पुमांसं तं यो ऽपि मत्तो मतङ्गजः ।
 जघान वटशाखां तां वटमुत्पाटयन्निव ॥२०८॥
 वटस्थान्दोल्यमानेन पादेन स पुमान्दृढम् ।
 पाण्ड्विबन्धं तन्वानो नियुद्धमिव निर्ममे ॥२०९॥
 गजेन हन्यमानायाः शाखाया मधुमक्षिकाः ।
 मधुमण्डकमुत्सृज्योद्धिडिरे तोमराननाः ॥२१०॥
 मक्षिकास्ता ददंशुस्तं लोहमन्दंशमग्निभैः ।
 तुण्डैः कीकमविश्रान्तैर्जीवाकृष्टिपरैरिव ॥२११॥
 उत्पन्नमक्षिकारुद्धसर्वाङ्गः स पुमांस्तदा ।
 कृतपत्र द्वालचि कूपान्निर्गन्तुमुत्सुकः ॥२१२॥
 वटस्यमधुकोशाच्च मधुबिन्दुर्मुहुर्मुहुः ।
 ललाटे न्यपतत्तस्य वार्धन्या वारिबिन्दुवत् ॥२१३॥
 मधुबिन्दुस्तस्य भालामुठित्वा प्राविशन्मुखे ।
 स तदास्वादमास्वाद्य सुखं महदमन्यत ॥२१४॥

श्रूयतां प्रभवामुय दृष्टान्तस्य च भावना ।
 यः पुमान्स हि संसारी याटवी सा तु संसृतिः ॥२१५॥
 यो गजो स पुनर्मृत्युर्यः कूपो मर्त्यजन्म तत् ।
 यो ऽजगरः स नरको ये ऽहयस्ते क्रुधादयः ॥२१६॥

210 c A मंडुक B मंडपं । 211 b B C संदंश corrected in संदंश ।
 213 d C वार्धन्या । 214 c C आस्वाद्य corr. in आस्वाद्य । 215 a A C
 •मुख ।

वटपादो यस्तदायुर्मूपकौ यौ मितामितौ ।

तौ शुककृष्णौ द्वौ पञ्चावायुच्छेदपरायणौ ॥२१७॥

या मक्षिका व्याधयन्ते मधुविन्दुस्तु यः मये ।

तदे सुखं वैषयिकं तत्र रज्जेत कः सुधीः ॥२१८॥

चतुर्भिः कलापकं ॥

देवो विद्याधुरो वापि यदि क्षृपात्तमुद्धरेत् ।

तत् किमिच्छेदय न वा स पुमान्द्वैवदूषितः ॥२१९॥

प्रभवः स्नाह को नाम निमज्जाद्विपदर्शये ।

नेच्छेत्तरण्डमदृगमुपकारपरं नरम् ॥२२०॥

जम्बूद्वीपे तदहमपारे भवमागरे ।

किं निमज्जामि गणशब्दे ये मयपि तारके ॥२२१॥

प्रभवो ऽभिदधे भ्रातः खेदभौ पितरौ मित्रौ ।

अनुरक्तस्य गृहिणीः कथं त्यज्यमि निधुरः ॥२२२॥

जम्बूद्वीपे च को यन्मुनिर्पन्थो ऽयन्मुरच्छरो ।

कुबेरदत्तावयामात् कर्मणा यन्मु यथ्यते ॥२२३॥

2. तथा हि मयुरापुर्योगेकाभुद्गजिकोत्तमा ।

शाया कुबेरमेनेति भेगातुन्या मनोभुवः ॥२२४॥

मा च प्रथमर्भेण निताम्नं रोदिता मती ।

पेक्ष्य दमिता माया स्तेने हि मरणं भिषक् ॥२२५॥

धातुपन्दादिना पेक्षया विज्ञाप निगमयाम् ।

उवाच शाया रोमो ऽस्मि किं मेतत् स्तेनकारणम् ॥२२६॥

अस्या हि युग्ममुत्पन्नमुदरे ऽस्ति सुदुर्वहम् ।
 खेदस्तद्धेतुको भावी स पुनः प्रसवावधिः ॥२२७॥
 माताप्युवाच तां वत्से गर्भं ते पातयाम्यहम् ।
 प्राणापायप्रतिभुवा रक्षितेनापि तेन किम् ॥२२८॥
 वेग्योचे स्वस्ति गर्भाय सहित्ये क्लेशमप्यहम् ।
 सुकरी ह्यसकृद्वृक्षपत्यसूः सापि जीवति ॥२२९॥
 गर्भक्लेशं सहित्वा च समये गणिका ऽपि सा ।
 दारकं दारिकां चापि भ्रातृभाण्डे अजीजनत् ॥२३०॥
 माता प्रोवाच गणिकामपत्ये वैरिणी तव ।
 यकाभ्यामुदरस्याभ्यां मृत्युदारे ऽसि धारिता ॥२३१॥
 युग्मं स्तनन्धयमिदं भावि यौवनहृत्तव ।
 वेग्याश्च यौवनाशीवा जीववद्भूतं यौवनम् ॥२३२॥
 उदरात्पतितं युग्ममिदं वत्से पुरीषवत् ।
 बहिस्त्याजय मा मोहं कार्षीरेय क्रमो हि नः ॥२३३॥
 वेग्योचे यद्यपि क्षीवं तथाप्यम्ब विलम्ब्यताम् ।
 दशाहं यावदेतौ च दारकौ पोषयाम्यहम् ॥२३४॥
 कथञ्चिदप्यनुज्ञाता सा मात्रा पणसुन्दरी ।
 स्तन्यदानेन तौ बालावहर्निशमपोषयत् ॥२३५॥
 एवं च बालकौ तस्याः पालयन्त्या दिवानिशम् ।
 कालरात्रिमौकाशमेकादशमष्टदिनम् ॥२३६॥

कुबेरदत्तकुबेरदत्तानामाङ्किते उभे ।
 मुद्रिके कारयित्वा च तदङ्गुल्योर्न्यधत्त मा ॥२३७॥
 ततश्चाकारयद्दारुपेटां बुद्ध्या पटीयसी ।
 रत्नैश्च पूरयित्वा तां तत्र तौ बालकौ न्यधात् ॥२३८॥
 पेटां प्रावाहयत्तां च प्रवाहे यामुने स्वयम् ।
 जगाम निरपायं च मा तरन्ती मरालवत् ॥२३९॥
 कुबेरसेनापि ततो व्याघ्रश्च स्वगृहं ययौ ।
 अपत्ययोर्ददानेव नयनाञ्जलिभिर्जलम् ॥२४०॥
 मञ्जूषा गौर्यनगरद्वारे प्राप्ता दिवामुखे ।
 उभाभ्यामिभ्यपुत्राभ्यां ददृगे जगृहे च मा ॥२४१॥
 अपश्यतां च तन्मध्ये तं बालं बालिकां च ताम् ।
 एको बालमुपादत्त बालिकामपरः पुनः ॥२४२॥
 तौ त्रिदासकृतुः पाणिमुद्रिकावरदर्शनात् ।
 कुबेरदत्तकुबेरदत्तार्यौ खल्विमाविति ॥२४३॥
 ताबुभावणवर्धेतामिभ्योः मदने तयोः ।
 रक्ष्यमाणां प्रयत्नेन स्वाम्यर्पितनिधानवत् ॥२४४॥
 कम्पाविदौ क्रमेणार्भौ तौ दायपि यभूवतुः ।
 प्रपेटाते चाभिनवं द्यौवनं रूपपावनम् ॥२४५॥
 अनुरूपाविमावेवेतीभ्याभ्यां परया मुदा ।
 तयोरेव मियो ऽकारि पाणिपद्महोत्सवः ॥२४६॥

235 b A D पटीयसी । 240 b D अयदे । c D रंदायेवा । 241
 a A चपे, C पौपे । 245 a A C जमेवापौ, D originally जमेवापौ ।

वैदग्ध्यश्चिवागुरुणा यौवनेनेपलिप्रयोः ।
 तयोरङ्गाधिच्छटो ऽभूत्पुंनारीवाहनः स्मरः ॥२४७॥
 वधूवराभ्यामन्येद्युर्धूतक्रीडा प्रचक्रमे ।
 ताभ्यां परस्परौन्मीलत्प्रेमवारितरङ्गिणी ॥२४८॥
 कुबेरदत्तस्य करात्प्रस्तावे कापि मुद्रिका ।
 सख्या कुबेरदत्तायाः करोत्सङ्गे नधीयत ॥२४९॥
 करस्थितामूर्मिकां तां परीक्ष्यमिव नाणकम् ।
 कुबेरदत्ता प्रैच्छिष्ट पर्यस्यन्ती मुञ्जमुञ्जः ॥२५०॥
 कुबेरदत्ता दधौ च प्रयन्नादियमूर्मिका ।
 विदेशघटिता भाति चोर्मिकान्तरदर्शनात् ॥२५१॥
 ततस्तामूर्मिकां स्वां च सा पश्यन्ती मुञ्जमुञ्जः ।
 चिन्तावेशात्स्फुरत्काया निश्चिकायेति चेतसि ॥२५२॥
 एकत्र देशे घटिते चैकेन तुलया समे ।
 समानलिपिनाम्नी द्वे ऊर्मिके सोदरे इव ॥२५३॥
 कुबेरदत्तश्चाहं च तद्वावपूर्मिके इव ।
 अत्यन्तं रूपसदृशौ भ्रातृभाण्डेन संशयः ॥२५४॥
 अन्यूनाधिकसर्वाङ्गावावां युगलजौ खलु ।
 दैवेन कारितौ हन्त विवाहाकृत्यमौदृशम् ॥२५५॥
 जनकेन जनन्या वा द्वयोरप्यावयोर्भुवम् ।
 समेनापत्यवात्सल्येनोर्मिके कारिते समे ॥२५६॥

सोदरौ यत एवावां तत एव निरन्तरम् ।
 नास्मिन्ने पतिधीर्नास्य पत्नीधीर्मय्यजायत ॥२५७॥
 कुबेरदत्ता ध्यात्वैवं तथेति कृतनिश्चया ।
 करे कुबेरदत्तस्य विपति स्मोर्मिकाद्वयम् ॥२५८॥
 कुबेरदत्तो ऽपि तथैवोर्मिकद्वयदर्शनात् ।
 चिन्ताभन्तागमामाद्य विपमाद भदाशयः ॥२५९॥
 ततः कुबेरदत्तायास्तां समर्थोर्मिकां सुधीः ।
 गत्वा दत्त्वा च शपथमिति पप्रच्छ मातरम् ॥२६०॥
 किमौरसो ऽपविद्धो वा दक्षिणः छत्रिभो ऽयत्रा ।
 अन्यो वा तव पुत्रो ऽस्मि पुत्रा हि यद्गधा किल ॥२६१॥
 आयश्चक्षिलीभूय पृच्छतस्तस्य चामिका ।
 मञ्चूपप्राप्तितः सर्वां कथयामास तां कथाम् ॥२६२॥
 कुबेरो ऽप्यवश्मातः किमस्त्यमिदं कृतम् ।
 ज्ञात्वापि युग्मजन्मानावावां यापरिणयितौ ॥२६३॥
 सैव माता वरं माता या पोषितुमनीश्वरी ।
 स्वभाग्यभाजनीकृत्य तत्याजावां नदीरये ॥२६४॥
 नदीरयो हि मृत्यौ ध्याग्राह्यकरणात् तु ।
 जीविताग्नरुणं श्रेयो न जीवितमस्त्यकृतम् ॥२६५॥
 व्याजहार जनन्येवं युवयोगतिहारिणा ।
 हृष्येणात्यगुरुपेण मोहिताः स्मो ऽप्पमेधयः ॥२६६॥

वैदग्ध्यशिक्षागुरुणा यौवनेनेपलिप्तयोः ।
 तयोरङ्गाधिरूढो ऽभूत्पुंनारीवाहनः स्मरः ॥२४७॥
 वधूवराभ्यामन्येद्युर्दूतक्रीडा प्रचक्रमे ।
 ताभ्यां परस्परौन्मीलतप्रेमवारितरङ्गिणी ॥२४८॥
 कुबेरदत्तस्य करात्प्रस्तावे कापि मुद्रिका ।
 सख्या कुबेरदत्तायाः करोत्सङ्गे नाधीयत ॥२४९॥
 करस्थितामूर्मिकां तां परीक्ष्यमिव नाणकम् ।
 कुबेरदत्ता प्रैक्षिष्ट पर्यस्यन्ती मुहुर्मुहुः ॥२५०॥
 कुबेरदत्ता दधौ च प्रयन्नादियमूर्मिका ।
 विदेशघटिता भाति चोर्मिकान्तरदर्शनात् ॥२५१॥
 ततस्तामूर्मिकां स्त्रां च सा पश्यन्ती मुहुर्मुहुः ।
 चिन्तावेशात्स्फुरत्काया निश्चिकायेति चेतसि ॥२५२॥
 एकत्र देशे घटिते चैकेन तुलया समे ।
 समानलिपिनास्त्री द्वे ऊर्मिके सोदरे द्वे ॥२५३॥
 कुबेरदत्तश्चाहं च तद्वावपूर्मिके द्वे ।
 अत्यन्तं रूपसदृशौ भ्रातृभाण्डेन संशयः ॥२५४॥
 अन्यूनाधिकसर्वाङ्गावावां युगलजौ खलु ।
 दैवेन कारितौ हन्त विवाहाकृत्यमौदृशम् ॥२५५॥
 जनकेन जनन्या वा द्वयोरप्यावयोर्ध्रुवम् ।
 समेनापत्यवात्सल्येनोर्मिके कारिते समे ॥२५६॥

सोदरौ यत एवावां तत एव निरन्तरम् ।
 नास्मिन्ने पतिधीर्नास्य पत्नीधीर्मथजायत ॥२५७॥
 कुबेरदत्ता ध्यानैवं तथेति कृतजिज्ञया ।
 करे कुबेरदत्तस्य क्षिपति स्मोर्मिकाद्वयम् ॥२५८॥
 कुबेरदत्तो ऽपि तथैवोर्मिकद्वयदर्शनात् ।
 चिन्तामन्तागमामाद्य विषमाद मदाश्रयः ॥२५९॥
 ततः कुबेरदत्तायास्तां समर्थोर्मिकां सुधीः ।
 गत्वा दत्ता च शपथमिति पप्रच्छ मातरम् ॥२६०॥
 किमौरसो ऽपविद्धो वा दक्षिणः कृत्रिमो ऽथवा ।
 अन्यो वा तव पुत्रो ऽस्मि पुत्रा हि वसुधा किल ॥२६१॥
 आयक्ष्यद्विलीभ्य पृच्छतस्तस्य चामिका ।
 मञ्जूपप्राप्तितः सर्वा कथयामास तां कथाम् ॥२६२॥
 कुबेरो ऽप्यवदन्मातः किमकृत्यमिदं कृतम् ।
 ज्ञात्वापि युग्मजन्मानावावां यत्परिणयितौ ॥२६३॥
 मैव माता वरं माता या पोषितुमनीश्वरी ।
 स्वभाग्यभाजनीकृत्य तत्याजावां नदीरये ॥२६४॥
 नदीरयो हि मृत्यौ स्नात्वाकृत्यकरणाय तु ।
 जीवितान्तरणं श्रेयो न जीवितमकृत्यकृतम् ॥२६५॥
 प्याजहार जनन्येवं युवयोरतिहारिणा ।
 रूपेणात्यगुरुपेण मोहिताः स्मो ऽन्पसेधमः ॥२६६॥

तवानुरूपा नो कन्या तां विना काण्डदृश्यत ।
 तस्या अयनुरूपस्त्वामृते कोऽपि वरो न हि ॥२६७॥
 पाणिग्रहणमेवेकमद्यापि युवयोरभूत् ।
 न पुनः पापकर्मान्यत्पुंस्त्रीसम्बन्धसम्भवम् ॥२६८॥
 अद्यापि हि कुमारस्त्वं कुमार्यथापि सा तथा ।
 स्वस्ति तस्यै भ्रातृभाण्डकयामाख्याय सुप्तं ताम् ॥२६९॥
 व्यवहाराय दिग्यात्रां चिकीर्षन्नसि सुन्दर ।
 क्षेमेण कृत्वा तां शीघ्रमागच्छेरसदाशिषा ॥२७०॥
 समागतस्य क्षेमेण करिष्ये तव दारक ।
 महोत्सवेन वीवाहमन्यया सह कन्यया ॥२७१॥
 ततः कुबेरदत्तो ऽपि वदन्मोमिति धर्मधीः ।
 गत्वा कुबेरदत्तायै तमाख्याति सा निर्णयम् ॥२७२॥
 ऊचे च पित्रोः सदनं याहि भद्रे भगिन्यसि ।
 विवेकिन्यसि दत्तासि तद्यथाचितमाचरेः ॥२७३॥
 पितृभ्यां वञ्चितावेवमावां किं कुर्वहे स्वसः ।
 तयोर्न दोषो ऽयमियमावयोर्भवितव्यता ॥२७४॥
 पितरो हि यथापत्यं विक्रीणन्ति त्यजन्ति वा ।
 आज्ञापयन्त्यकृत्ये ऽपि तथा तद्व्यकर्मणे ॥२७५॥
 कुबेरदत्तस्तामेवमभिधाय विहाय च ।
 पण्डभाण्डमुपादाय जगाम मथुरापुरौम् ॥२७६॥

तत्र च व्यवहारेण मेो ऽर्थमत्यर्थमार्जयत् ।
 उग्राम च चिरं स्वैरं विलम्बनैवनेचितम् ॥२७७॥
 अन्येष्टुर्द्रविणं दत्त्वा रूपसावण्णालिनीम् ।
 कुबेरसेनां गणिकां तां कलत्रौषकार सः ॥२७८॥
 कुबेरसेनया भार्धं तस्य वैपयिकं सुखम् ।
 भुञ्जानस्य सुतो जज्ञे दैवनाटकमीदृशम् ॥२७९॥

तदा कुबेरदत्तापि गत्वा पप्रच्छ मातरम् ।
 मातापि हि तथैवाख्यन्मञ्जूपाप्राप्तिः कथाम् ॥२८०॥
 मघो निर्वेदमामाद्य स्वकीयकथया तथा ।
 कुबेरदत्ता प्राप्ताजीत्तपस्तेषु च दुःखम् ॥२८१॥
 तामूर्मिकां तु मङ्गोष्थ प्रमञ्जनी मुमोच मा ।
 व्याहार्यैव प्रवर्तिन्या मरुमाना परीपद्मान् ॥२८२॥
 तस्याद्यासपटतपमः प्रवर्तिन्युपदेशतः ।
 पुष्पं तपोविटपिनो ऽवधिज्ञानमजायत ॥२८३॥
 कुबेरदत्तो ऽस्ति कथमिति चिन्तयति ग्न मा ।
 कुबेरसेनामङ्गान्या मपुत्रं तं ददर्श च ॥२८४॥
 अगघा मा शुश्रोऽैवमष्टौ मम महोदरः ।
 अहत्यपङ्कनिर्मदो वगाह इव तिष्ठति ॥२८५॥
 इति तत्रतिशेधार्थमियाय मयुगपुगीम् ।
 ममेता मयतोभिः मा कहलासमारणिः ॥२८६॥

आर्या कुबेरदत्तापि धर्मलाभपुरःसरम् ।
 पार्श्वे कुबेरसेनायाः प्रतिश्रयमयाचत ॥२८७॥
 प्रणम्य सेनाप्यवददार्थे ऽहं पणसुन्दरी ।
 सम्प्रत्येकपतित्वेन पुनः कुलवधूरिव ॥२८८॥
 कुलीनपतिसंसर्गात्कुलस्त्रीवेष एष मे ।
 कुलीनाचरितेनापि प्रसादार्हास्मि वः खलु ॥२८९॥
 तदितो मद्गृहाभ्यर्णे प्रतिगृह्य प्रतिश्रयम् ।
 संनिधिस्था भवत मे सदेष्टा इव दैवताः ॥२९०॥
 ततश्च सपरीवारा तस्याः कल्याणकामधुक् ।
 कुबेरदत्ता तद्वत्तवसताववमत्सुखम् ॥२९१॥
 कुबेरसेनाप्यर्भं स्वं तत्रागत्य दिवानिशम् ।
 आर्यायाः पादपद्माग्रे लुठन्तममुचङ्गुवि ॥२९२॥
 बुध्नेत यो यथा जन्तुस्तं तथा बोधयेदिति ।
 आर्या तत्प्रतिबोधार्थं तं बालमुदलापयत् ॥२९३॥
 भ्रातासि तनुजन्मासि वरस्यावरजोऽसि च ।
 भ्रातृव्योऽसि पित्रव्योऽसि पुत्रपुत्रोऽसि चार्भक ॥२९४॥
 यश्च ते बालक पिता स मे भवति सोदरः ।
 पिता पितामहो भर्ता तनयः श्वशुरोऽपि च ॥२९५॥
 या च बालक ते माता सा मे माता पितामही ।
 भ्रातृजाया वधूः श्वश्रूः सपत्नी च भवत्यहो ॥२९६॥

कुचेरदत्तः तच्छ्रुत्वा जगादार्यं किमीदृशम् ।
 परस्परविहृद्भार्यं भायसे विस्मितो ऽस्यहम् ॥२८७॥
 आर्योऽसि मम बालो ऽयं भ्रातृका जननी यतः ।
 वदामि तनुजन्मानममुं मत्पतिसुरिति ॥२८८॥
 मङ्गलैः सोदर इति देवरो ऽपि भवत्यमौ ।
 भ्रातृस्नानय इति च भ्रातृव्यं कीर्तयाम्यमुम् ॥२८९॥
 पित्र्य्यष्टौ भवन्ति भ्राता मातृपतेरिति ।
 पुत्रः सपत्नीपुत्रस्येत्यमौ पौत्रो मयोदितः ॥३००॥
 यो ऽस्य वप्ता स से भ्राता माता छोका यदावयोः ।
 अम्य तातश्च मे तातो भर्ता मातुरभूदिति ॥३०१॥
 पित्र्य्यस्य पितेत्येनमुहोषामि पितामहम् ।
 परिणीताहममुना द्वाग्नीति पतिरेव मे ॥३०२॥
 ममैव तनुजन्मा च सपत्नीकुचिभृरिति ।
 देवस्य पितेत्येव भवति श्वशुरो ऽपि हि ॥३०३॥
 याम्नाम्ना मा ममाप्यन्वा नया जातामग्रहं यतः ।
 पित्र्य्यकस्य मातेति मम मापि पितामहौ ॥३०४॥
 भ्रातृजायापि भवति मङ्गातुर्गृहिणीत्यमौ ।
 सपत्नीतनयस्यैवा गृहिणीति बधूरपि ॥३०५॥
 माता पतुर्मंदीयस्येत्यमौ श्वशूरमग्रयम् ।
 भर्तुर्भार्या द्वितोयेयमिति जाता सपत्यपि ॥३०६॥

इत्थुष्वा सार्पयामास स्वां कुबेराय मुद्रिकाम् ।

तां दृष्ट्वा सो ऽपि तं सर्वं जज्ञे सम्वन्धविघ्नवम् ॥३०७॥

कुबेरदत्तः संवेगमासाद्य प्राव्रजत्तदा ।

तपस्तप्त्वा च मृत्वा च स्वर्वधूनामतिथ्यभूत् ॥३०८॥

कुबेरसेनापि तदा आविकात्वमग्निश्रियत् ।

आर्या प्रवर्तिनौपार्श्वं पुनरेव जगाम सा ॥३०९॥

एवं च यः स्वयमपि कर्मणा हन्त बध्यते ।

शुक्तावित्र रजतधीर्मूढानां तत्र बन्धुधीः ॥३१०॥

यः स्वयं बन्धुरहितो ऽन्येषां यो बन्धुमोक्षकः ।

स क्षमाश्रमणो बन्धुरन्ये नास्मैव बन्धवः ॥३११॥

भूयो ऽपि प्रभवः प्रोचे भो कुमार निजान्पितृन् ।

दुर्गतौ पततस्त्रातुं पुत्रमुत्पादयात्मनः ॥३१२॥

पितरो यान्ति नरके ऽवग्नं संतापवर्जिताः ।

तदमञ्जातपुत्रस्त्वं पितृणांमुच्यसे न हि ॥३१३॥

जम्बूजंगाद मोक्षो ऽयं यत्पुत्रात्पितृतारणम् ।

भो महेश्वरदत्तो ऽव सार्धवाहो निदर्शनम् ॥३१४॥

3. तया हि तामलिष्याख्यपुण्यां सार्धपतिः पुरा ।

श्रीमानजायत महेश्वरदत्तो ऽभिधानतः ॥३१५॥

तस्य चाभूज्जनयिता समुद्रो गाम विभुतः ।

अजातदत्तिर्विज्जेषु समुद्र इव वारिषु ॥३१६॥

मायाप्रपञ्चवज्रला वज्रला नामा तस्य च ।

श्रयमातेव माताभूदजातविपुलाशया ॥३१७॥

लोभावकर्गर्तो ऽर्थसञ्चयव्यमनी च तु ।

पिता तस्य विपद्याभूद्वेगे तत्रैव सैरिभः ॥३१८॥

पत्युश्च मरणादात्तध्यानानलपतङ्गताम् ।

जग्मुषी तस्य मातापि मृत्वा तत्रैव शून्यभूत् ॥३१९॥

महेश्वरस्य गृहिणी नामधेयेन गाङ्गिला ।

महेश्वरस्य गौरीवाभवत्सौभाग्यजन्मभः ॥३२०॥

शश्वत्पुङ्गवहीना च वसत्येकाकिनी गृहे ।

स्वच्छन्दचारिण्यभवदरण्ये हरिणीव सा ॥३२१॥

पतिं वञ्चयमाना च रेमे पुमा पेरण सा ।

एकाकिनीनां मारीणां मतीनां हि किर्यपिरम् ॥३२२॥

एकाकिनी रहस्याद्य दृष्ट्वा मकरकेतनः ।

घोषितो हि प्रहरति निर्भीक इव निर्भरम् ॥३२३॥

तस्यां च रममाणायाम् परपुमा निरदुयम् ।

अकणादन्यदा दारादेग्न्यागान्महेश्वरः ॥३२४॥

पुण्यनुपपत्तौ दृष्ट्वा तौ च विस्मयाकुन्तलौ ।

रतायामभवौ कम्पजङ्घाबुद्धान्तलोचनौ ॥३२५॥

परावर्तान्तसंयानावगृहीतोत्तरीयकौ ।

गगनमायौ सुललापादौ कान्दिषीकौ वरुणतः ॥३२६॥ युग्मम् ॥

318 a A चकारगर्तो ; 319 A शून्य c शून्य ; 321 c A हारणे ;
325 b C भं च, c A चभरा D चभरात् ;

जारं केशेषु दधे ऽथ भ्रूकमिव सुश्रवकः ।
 जघान च चपेटाभिर्भूतार्त्तमिव मान्त्रिकः ॥३२७॥
 ममदं पार्दघातैश्च मृत्पिण्डमिव कुम्भकृत् ।
 यश्चा चाताडयद्देशप्रविष्टमिव कुक्कुरम् ॥३२८॥
 किं वज्रनार्धपरासुमिव चक्रे महेश्वरः ।
 चौरे ऽपि न तथा कोपो यथा जारे मनस्विनाम् ॥३२९॥
 महेश्वरेण रुष्टेन कृतान्तस्त्रेव बन्धुना ।
 सो ऽथार्धमारितो जारः प्रणश्य कथमप्यगात् ॥३३०॥
 श्लोकं च गत्वा पतितो गाङ्गिलोपपतिः स तु ।
 कण्ठोपकण्ठारूढेषु प्राणेष्विदमचिन्तयत् ॥३३१॥
 धिग्धिगमुर्मुर्पुरेवाहमकार्यं कर्म गर्हितम् ।
 तत्कामदं तीर्थमिव युक्तं मृत्यौ ममाभवत् ॥३३२॥
 एवं च चिन्तयञ्जारेण मृत्वा वीर्यं स्व एव हि ।
 द्राग्भुक्तगाङ्गिलाकुक्षौ पुत्रभूयमियाथ सः ॥३३३॥
 समये सुपुत्रे स्रुनुं गाङ्गिलाय महेश्वरः ।
 कुण्डमप्यात्मजनितं मन्वानस्तमलालयत् ॥३३४॥
 तस्याः प्रसूतपुत्राया गाङ्गिलाया महेश्वरः ।
 पुत्रप्रेम्णा व्यस्मरत्तं पुंश्चलीदोषमागतम् ॥३३५॥
 तस्मिन्पतिजीवस्य पुत्रमूर्तेर्महेश्वरः ।
 धात्रीकर्माणि कुर्वन्तो न जिह्वाय प्रसोदभाक् ॥३३६॥

वर्धमानं च तं कूर्चकचाकर्षकमर्भकम् ।
 हृदयागे स्थितं दध्रे मदार्थमिव तद्गुणः ॥ ३३७ ॥
 महेश्वरोऽन्यदा प्राप्ते पितुर्मरणवासरे ।
 महिषं पितृजीवं तमक्रीणात्तत्पलेच्छया ॥ ३३८ ॥
 पितृवामरपञ्चार्थं महिषं तममारयत् ।
 स्वयं मामुद्रिरुन्मुद्रप्रमोदपुलकादुरः ॥ ३३९ ॥
 ततश्च माहिषं मामं रामीकुर्वन्महेश्वरः ।
 श्रद्धायायार्भकायापि हृदौ तस्मै प्रमोदभाक् ॥ ३४० ॥
 तन्माता च शूनी मामंलुब्धा तवाभ्युपामरत् ।
 समामान्यम्विखण्डानि सौऽपि चित्तेप तत्कृते ॥ ३४१ ॥
 स्वकीयपतिजीवस्य कीकमानि जघाम सा ।
 पुच्छेन नृत्यता वाताहतधूममिखायवत् ॥ ३४२ ॥
 ममुद्रसुनोरेवं च खादतः पितृजाङ्गलम् ।
 मामवपणभित्तार्थं तत्रैकोऽभ्याययौ मुनिः ॥ ३४३ ॥
 ज्ञानातिग्रयमस्यन्नः सर्वं विलसितं मुनिः ।
 त्रिदास्यकार च महेश्वरदत्तस्य तादृशम् ॥ ३४४ ॥
 अचिन्तयच्च धिगहो अस्याज्ज्ञानं तपस्विनः ।
 यदन्नाति पितुर्मांममङ्गे च वहति दिपम् ॥ ३४५ ॥
 कीकमानि समामानि पत्युग्नन्तर्ह्यभाक् ।
 यदन्नाति गारभेयीयमहो भंमार ईदृशः ॥ ३४६ ॥

सम्यगेवं परिज्ञाय निर्ययौ तद्गृहान्मुनिः ।

महेश्वरो ऽपि धावित्वा वन्दित्वा च तमब्रवीत् ॥३४७॥

अनात्तभित्तो भगवन्किं निवृत्तो ऽसि मद्गृहात् ।

न ह्यभक्तो ऽहं नावज्ञामकार्षं चर्षुलो ऽस्मि च ॥३४८॥

मुनिरूचे विहरे ऽहं न मांसादस्य सद्गनि ।

ततो नाग्रहिषं भित्तां संवेगो ऽभूच्च मे महान् ॥३४९॥

किं कारणमिति पृष्टः सार्येणेन मुनिः स तु ।

कथयामास महिषशुन्यादीनां कथां तथा ॥३५०॥

को नाम प्रत्यय इति पृच्छन्तं च महेश्वरम् ।

मुनिरूचे पृच्छ शुनीं प्राप्तिखातं किमप्यहो ॥३५१॥

तथा पृष्टा शुनी तेन निधानस्थानमंह्रिणा ।

चखान शयार्थमिव क्षितिं जातिस्वभावतः ॥३५२॥

उत्पन्नप्रत्ययः सो ऽथ भवोद्विग्नो महेश्वरः ।

परिमज्ज्यामुपादत्त दत्त्वा पात्रेषु सम्यदम् ॥३५३॥

तस्मात्प्रभव को नाम निश्चयो वदतां वर ।

तार्यन्ते दुर्गतिहृदाद्यन्मतापितरः सुतैः ॥३५४॥

4. अत्रान्तरे समुद्रश्रीर्जम्बूनामानमब्रवीत् ।

पश्चात्तापं मा अग्रास्त्वं स यथा नाथ कर्षकः ॥३५५॥

तथा हि पृथ्वीप्रथिते ग्रामे नाग्रा सुमीमनि ।

कर्षको धनधान्यादिरुद्धो यक इत्यभूत् ॥३५६॥

प्राप्ते च वर्षाममये स कङ्गुः कोद्रवानपि ।
 वपति स्म महारम्भः चेत्ते कष्टमतीकृते ॥३५७॥
 उद्गतैः श्यामलदलैस्तैर्धान्यैः चेत्तमुरभूत् ।
 अभिलोठितकाचेव जातकेशोच्चयेव च ॥३५८॥
 तत्कङ्गुकोद्रववनं वर्धमानमुदीक्ष्य सः ।
 मुदितः काण्यगाद्रासे दविष्टे स्वजनातिथिः ॥३५९॥
 स्वजनैर्भोजने तस्य प्रदत्ता गुडमण्डकाः ।
 अपूर्वेण तदाहारेणात्यन्तं च स पिप्रिये ॥३६०॥
 ज्ञातीन्प्रीतय मो ऽष्टच्छदहो वः माधु जीवितम् ।
 मनोहरो ऽयमाहारो येषां सुष्टु सुधोषमः ॥३६१॥
 स्वप्ने ऽप्याहारमीदृक्षमद्राक्षं न कदापि यत् ।
 कङ्गुकोद्रवदग्धान्त्वान्धिगम्भानृपशूनमून् ॥३६२॥
 यप्रच्छ च ततो ज्ञातीन्ज्ञातगुडमण्डकः ।
 इमान्याहारवस्त्रानि कानि वा क्व भवन्ति च ॥३६३॥
 ते तस्मै कथयामासुररघटजलेन भोः ।
 छेत्तेषु सिन्धेषूप्यन्ते गोधूमा अन्यधान्यवत् ॥३६४॥
 तेषां पाकिमन्नूनानां पिष्टानां च घट्टकैः ।
 पथ्यन्ते वङ्गितप्तायामयस्यायां हि मण्डकाः ॥३६५॥
 इत्येषो ऽपि तयोप्यन्ते तेषां हृदिमुपेयुषाम् ।
 निपीननादुपात्तेन रसेनोत्पद्यते गुडः ॥३६६॥

गुडमण्डकनिष्पत्तिं विज्ञायैवं कृषीवलः ।

स उपान्नेक्षुगोधूमबीजो ग्रामं निजं ययौ ॥३६७॥

ततश्च गत्वा स क्षेत्रे फलितं कङ्गुकोद्रवम् ।

वको लवितुमारम्भे रभसान्मातृशामितः ॥३६८॥

ऊचे च पुत्रैः किं तातार्धनिष्पन्नमिमां कृषिम् ।

स्वकुटुम्बकजीवातुं लुनीषे दणमात्रवत् ॥३६९॥

वकः प्रोवाच हे पुत्राः किमेभिः कोद्रवादिभिः ।

वक्ष्याम्यन्नेक्षुगोधूमान्खाद्या हि गुडमण्डकाः ॥३७०॥

पुत्राः प्रोचुर्दिनैः स्वल्पैर्निष्पत्स्यन्ते कणा अमी ।

तानादायेक्षुगोधूमान्वपेस्तात यथारुचि ॥३७१॥

निष्पन्नेयं कृषीयाति गोधूमेक्षुषु मंशयः ।

कटिस्थे गच्छति शिशौ का प्रत्याशोदरस्थिते ॥३७२॥

एवं निवार्यमाणो ऽपि वकस्तेक्षुनुजग्मभिः ।

लुलाव कोद्रवकङ्गुवनं तच्च प्रभुर्हि सः ॥३७३॥

प्रलूय तानि शस्यानि स देवानांप्रियो वकः ।

चकार गोलिकाक्रीडोचितां तां क्षेत्रमेदिनीम् ॥३७४॥

ततश्च खानयामास स कूपं पार्श्वगः स्वयम् ।

तस्मात्तु निरगन्नाम्नः सान्यं बन्धास्तनादिव ॥३७५॥

खानं खानमनिर्विघ्नं पातालविवरोपमम् ।

अकारयद्वकः कूपं न तु पङ्को ऽपि निर्ययौ ॥३७६॥

371 b C निष्पत्तिं D निपद्यते । 374 a C प्रभुय । 374 c A मोक्षका ।
375 b A पार्श्वगं, d A C बन्धाः । 376 a D विविधः ।

ततस्तस्याभवन्नैव कङ्गवो न च कोद्रुमाः ।

नेत्रवो न च गोधूमाः पञ्चात्तापं त्रिधाय सः ॥३७७॥

ऐहिकं स्त्रीधनसुखं त्यजन्नामुशिकं पुनः ।

संशयास्पदमाकाङ्क्षंस्तदन्मा भूदर्थयोजितः ॥३७८॥

5. जगाद जम्बूनामापि सुयमानो महामनाः ।

निर्वृद्धिर्हे समुद्रयौर्नाहमथस्मि काकवत् ॥३७९॥

तथा हि नर्मदाकूले विन्ध्याटव्यां महागजः ।

एको धूयपतिरभूद्विन्ध्याद्रेयुवराडिव ॥३८०॥

स्वच्छन्दं विहरन्विन्धे व्यतीयाय स यौवनम् ।

आयुर्नदीपारनिभमाससाद च वार्धकम् ॥३८१॥

अशक्रुवन्दन्तघातात्कृतं क्षीणमलम्बरी ।

मदीज्जितो गिरिरिव यौमर्तो गृध्रकनिष्ठरः ॥३८२॥

शशकीकर्णिकारादिवनमङ्गपराङ्मुखः ।

उद्यायिषे निद्याषोषेऽवतारोत्तरकातरः ॥३८३॥

दन्तपातादल्पभोक्ता क्षामकुचिर्बुभुक्षया ।

अन्विभज्यामदृक्कायो वार्धके सोऽभवद्विपः ॥३८४॥

॥ त्रिभिर्विशेषकम् ॥

कुम्भरः सोऽन्वदा गृध्रकगिरिगर्घा मधुपारम् ।

पर्यम्भापादो न्यपतन्मूढमेकं गिरिरिव ॥३८५॥

म शरत्पुष्परक्षाष माभूदुत्पातुमीश्वरः ।

तथैवास्यात्पादपोषणमनं पालयन्निव ॥ ३८६ ॥
 स विपेदे तथास्यो ऽपि विपेदानस्य तस्य तु ।
 अपानपललं जनुः श्वफेरनकुलादयः ॥ ३८७ ॥
 बभूव तन्मद्वद्धूतापानरन्ध्रकलेवरम् ।
 सकन्दरगिरिप्रायं आपदैरास्यदीकृतम् ॥ ३८८ ॥
 अपानसत्रशालायां द्विकास्तस्यां द्विजा इव ।
 विविशुश्च निरीयुष्यानेकशो भोजनार्थिनः ॥ ३८९ ॥
 एकश्च वायसो ऽत्यन्तमदृष्टो मांसभोजनात् ।
 अपानमध्य एवास्यादुत्पन्न इव विद्धृमिः ॥ ३९० ॥
 करिकायस्य तस्यान्तः सारमासादयन्स्य तु ।
 काष्ठस्येव घुणो मध्ये प्रविवेशाधिकाधिकम् ॥ ३९१ ॥
 सशरीरः परपुरे प्रवेशं नाटयन्भ्रमम् ।
 अपूर्वा योगविदभूदनायासः स वायसः ॥ ३९२ ॥
 लूतेव करिकायस्य सो ऽन्नन्नययमामिषम् ।
 पूर्वापरविभागाशो बभूवात्यन्तमध्यगः ॥ ३९३ ॥
 दिवाकरकराक्रान्तं करिकायस्य तस्य तु ।
 संचुकोष्ठापानरन्ध्रं सुक्तविष्टं पुरा यथा ॥ ३९४ ॥
 काको ऽथ संवृतापानरन्ध्रे करिकलेवरे ।
 बद्धद्वारे करण्डे ऽहिरिव तस्यौ तथैव सः ॥ ३९५ ॥
 करिकायः स मेघर्तुः मरिता वारिपूर्णया ।

तरङ्गहस्तैराकृत्य नर्मदायामनीयत ॥३८६॥

तरत्प्रवहणमिव तत्कुञ्जरकलेवरम् ।

रेवयानायि जलधौ तन्नकाणामिवोपदा ॥३८७॥

तस्मात्कलेवराद्भिद्यमानान्पुविशदर्शयः ।

वारिणैव क्षतदारान्निर्जगाम स वायसः ॥३८८॥

तस्यान्तरीयप्रायस्योपरिष्ठात्करिवर्षणः ।

निपद्य वायसश्चक्रे विष्वग्दिगवलोकनम् ॥३८९॥

अपतः पार्श्वयोः पश्चान्नौरादैतं ददर्श सः ।

दध्यौ षोड्डीय यास्यामि तीरं नीरनिधेरक्षम् ॥४००॥

षड्डीयोड्डीय च प्राप न प्रान्तं वार्धिवारिणः ।

भूयो भूयो ऽपि तत्रैव निपसाद् कलेवरे ॥४०१॥

आक्रम्यमाणमभितस्तनीनमकरादिभिः ।

मद्यो निमज्जति स्माब्धौ भाराक्रान्तेव मङ्गिनी ॥४०२॥

निममज्ज द्विकः सौ ऽपि पयोराशौ निराश्रयः ।

प्राणैश्च मुमुचे मद्यो जलाश्रावभयादिव ॥४०३॥

ततो निपन्नवन्द्येभमन्निभा हि पुरन्ध्रयः ।

मंसारः सागरप्रायः पुरुषो वायसोपमः ॥४०४॥

पुष्पासु रागवान्दक्षिकलेवरनिभास्त्रयो ।

नाहं काक इवामुन्निग्नंक्ष्यामि भवमागरे ॥४०५॥

०. अथ प्रोवाच पद्मय्योरमाश्राय समुत्सृजन् ।

मं वानर इवात्यन्तमनुतापमवाप्सामि ॥४०६॥

तथा ह्यव्यामेकस्यामन्योन्यमनुरागिणौ ।
 वानरो वानरी चास्तां सदा विरहवर्जितौ ॥४०७॥
 युगपद्भुजाते तौ मिथो वेलाधराविव ।
 युगपच्चारुहतुः स्पर्धमानाविव द्रुपु ॥४०८॥
 एकरज्ज्वाहृष्टाविव युगपच्च दधावतुः ।
 युगपच्चक्रतुः सर्वमेकचिन्ताविवानिशम् ॥४०९॥ युग्मम् ॥
 रेसाते जाह्नवीतीरवानीरे तौ परेद्यवि ।
 स्रवमानः स्रवज्ज्वानवधानो ऽपतद्भुवि ॥४१०॥
 अभात्रात्तस्य तीर्थस्य क्षणादपि स वानरः ।
 मर्त्या ऽमरकुसाराभो ऽभवद्विद्याबलादिव ॥४११॥
 वानरी वानरं तं तु दृष्ट्वा प्राप्तं नृरूपताम् ।
 स्त्रीरूपेष्कुर्जहौ प्राणान्वानरस्यैव वर्त्मना ॥४१२॥
 सतश्च वानरी नारी द्रागभृदमरीनिभा ।
 मवीभूतेन च प्रेम्णा तं नरं परिषस्त्रजे ॥४१३॥
 विलेसतुश्च प्राग्जन्मवानरस्यविव तौ नरौ ।
 अविप्रयुक्तावनिशं निशाचन्द्रमसाविव ॥४१४॥
 वानरो यो नरीभूतो नारीं प्रेवाच सो ऽन्यदा ।
 आवां देवीभवावो ऽद्य मर्त्याभूतौ यथा पुरा ॥४१५॥
 नार्थसे प्रिय पर्याप्तमसन्तोषेण भूयसा ।
 मनुय्यरूपावेवावां विषयानुपभुङ्क्वहे ॥४१६॥

410 a A B तीरे । 411 b D दक्षिणरपि । 415 d C पुरे ।

416 d Mes. भुङ्क्वहे ।

देवत्वेनास्तु देवत्वादधिकं ज्ञावयोः सुखम् ।

नित्यावियुक्तौ निर्विघ्नमनिघ्नौ यद्रमावहे ॥४१७॥

तथैवं वार्यमाणो ऽपि स वानरवरो नरः ।

वानीरादुषकैर्झम्पां ददौ तत्रैव पूर्ववत् ॥४१८॥

तत्र तिर्यङ्मयींभूतो देवीभूतश्च मानवः ।

तीर्थप्रभावान्तादृक्षौ स्यातां चेत्पततः पुनः ॥४१९॥

इति तत्रैव हि तीर्थे स झम्पां दत्तवानपि ।

प्राग्जम्भवानरत्वेन वानरः पुनरप्यभूत् ॥४२०॥

राकानिशाकरमुखीं कम्बुकण्ठीमुदस्तनीम् ।

तनूदरीं वरारोहां पद्मोपमकरकमाम् ॥४२१॥

गङ्गामृच्छततिलकां सतामंघतकुन्तलाम् ।

अरण्यकेतकोनंभां तालिकादलकुण्डलाम् ॥४२२॥

कण्ठम्यानलिनीनालहारां हरिणचतुषीम् ।

तामीशाश्रुकिरे ऽन्येषुर्भ्रमन्तो राजपूरुषाः ॥४२३॥

॥ धिभिर्विशेषकम् ॥

राज्ञे समर्पयामासुस्तानुपादाय ते नराः ।

यद्यदस्त्रामिकं तत्तत्सर्वं भवति राजसात् ॥४२४॥

राज्ञा दिव्याहतिदत्ते मान्तःपुरमिरोमणिः ।

सस्त्री सवणवाद्या ज्ञाहतेरतिथयः स्रु ॥४२५॥

वानरः सौ ऽपि जयहे कैयित्तचागतैर्मरैः ।

माय्यं विविधभङ्गीकं पुत्रवर्षिष्ठितय मैः ॥४२६॥

ते नटाद्यान्यदा जंग्मू राजस्तस्यैव मन्निधौ ।
 वानरं मर्तयन्तस्तं चक्रुः प्रेक्षणीयकम् ॥४२७॥
 श्रोतृदीदामरो राज्ञो ऽर्धामने प्रेक्ष्य तां प्रियाम् ।
 श्रुत्वापतैः सान्विकाभिर्यं प्रकटयन्निव ॥४२८॥
 राज्ञश्चे यो यथा कालः कपे सेवस्व तं तथा ।
 सा वञ्चुलपरिभ्रष्टः माम्प्रतं पतनं स्मर ॥४२९॥
 तस्मात्त्वमपि सम्प्राप्तमुःश्वैषयिकं सुखम् ।

पद्यात्तापपरः पद्यान्मा मृः स इव वानरः ॥४३०॥

7. अमूनामा जगादैवं पद्मश्रीरपि न ह्यहम् ।
 विषयेष्वग्निं दृषितो यथा ह्यङ्गारकारकः ॥४३१॥
 तथा हि कसिदङ्गारकारको ऽगाम्महाटवीम् ।
 अङ्गारान्कर्तुमुष्णैर्ता पातुमात्तवह्मदक्तः ॥४३२॥
 कुर्वन्नाङ्गारिको ऽङ्गारान्धो ऽग्नितापेन भूयसा ।
 तथा तपनतापेन तप्तो ऽश्रान्तद्वयो ऽभवत् ॥४३३॥
 वराको वर्धसेकेन पानेन च मुञ्जमुञ्जः ।
 स वन्यो वारण इव वारि सर्वं न्यतिष्ठिपत् ॥४३४॥
 जलेन निखिलेनापि तस्य ह्यङ्गारकारिणः ।
 दृषाम्नितैलवन्धैव प्रशशाम मनागपि ॥४३५॥
 निपाने जलपानाय चचालाङ्गारकारकः ।
 थावत्तावत्तृपान्धो ऽर्धमार्गे ऽपि निपपात सः ॥४३६॥

स पितृन्दैवयोगाच्च कक्षाप्यध्वतरोरधः ।

पपातामृतवाप्याभच्छायायां शैत्यमातरि ॥४३७॥

तरोस्तले शीतलया ह्यथवा प्यायितः स तु ।

उपलेभे मनाग्निद्रां सुखवारितरङ्गिणीम् ॥४३८॥

वापीनूपतडागादीन्स्वप्ने सर्वाञ्जलाश्रयान् ।

मन्त्रप्रयुक्ताग्नेयेपुरिव शोषयति स्म सः ॥४३९॥

तथाप्यविच्छिन्नदयो दैन्यभाक्च उदन्यया ।

भ्रमन्नेकं जरत्कूपं पङ्क्तिभामसमैवत ॥४४०॥

तज्जलं पुलुकैर्लातुमशक्तो जिह्वया लिहन् ।

दाहश्चरीव नादृष्यत्तथापि स कथंचन ॥४४१॥

तज्जीवो ऽङ्गारकक्षुब्धो वाप्यादिजलसन्निभाः ।

चिदश्वत्थनरादीनां भोगाः प्रियतमे खलु ॥४४२॥

स्वर्गादिमौल्यैरपि यो जीवन्मृत्प्रिमियाय न ।

मनुष्यैर्भोगैः स कथं दृष्येत्तन्मायहं कथाः ॥४४३॥

उवाच पद्मसेनाथ परिणामः शरीरिणाम् ।

भ्रमाधीनस्ततो भुङ्क्षु भोगान्मुक्त्यान्यथा कृतम् ॥४४४॥

वरवः सन्ति दृष्टान्ताः प्रवर्तकनिवर्तकाः ।

गुप्तरः पण्डितायाश्च गोमायोश्च कथा यथा ॥४४५॥

8. तथा हि नगरे राजदृष्टे ऽभ्युत्थनकारकः ।

देवदत्तोऽभिधानेन देवदिश्रय तन्मृतः ॥४४६॥

437 a A B C दिवन्ने, D दिवन्, A corr. in दिवन्, C in दिवन् ।

c D वाप्या, A C वाप्या, d A वापि । 444 d C भोगान्मुक्ता D भोगान्मुक्त्या । 445 d B वरवः सन्ति, c D वरवः ।

गृहिणी दुर्गिला माम देवदिक्खस्य चामवत् ।

एका हेकासु धौरेयी सौभाग्यस्य महानिधिः ॥४४७॥

जगाम सान्यदा नद्यां जलमज्जनहेतवे ।

सोभयन्ती मनो यूनां कटाक्षैर्मन्मथेषुभिः ॥४४८॥

सर्वाङ्गहेमाभरणा भान्ती वासोभिरुज्ज्वलैः ।

नदीतीरमलक्षके सा मूर्त्तैवाम्बुदेवता ॥४४९॥

दुर्गभूमिं स्मरत्येव दर्शयन्ती स्तनद्वयम् ।

अनैरुत्तारयामास सा कञ्चुकमुरुस्तनी ॥४५०॥

कञ्चुकं चोत्तरीयं च वयस्यायाः समर्प्य तु ।

तन्वङ्गी तिरयामास संन्यानार्धेन सा कुक्षौ ॥४५१॥

विदग्धालीजनालापैर्दग्धा जीवितमन्मथा ।

मन्दं मन्दं मरालीव तीराक्षीरं विवेश सा ॥४५२॥

तरङ्गहसोरुत्तिष्ठैर्दूरादपि तरङ्गिणी ।

तामालिलिङ्ग सर्वाङ्गं चिरादृष्टां मखीमिव ॥४५३॥

चक्षुषारङ्गनयना सा चिक्रीडिपुरम्भसा ।

नौरिवारिचदण्डाभ्यां पाणिभ्यां वार्यदारयत् ॥४५४॥

तस्याः खान्द्याश्चिरं वारि विकिरन्त्याः कुट्टहलात् ।

शृङ्गुभाते चलौ पाणी नृत्यदम्भोजविभ्रमौ ॥४५५॥

स्रष्टैकवस्त्रा विस्त्रस्तकेशा धौतरदच्छदा ।

रतोत्थितेव सालक्षि जलक्रीडापरायणा ॥४५६॥

तां क्रीडन्तीं नदीमध्ये वार्धिमध्ये सुरीमिव ।
 ददर्श नागरयुवा दुःशीलः को ऽपि पर्यटन् ॥४५७॥
 तां जलक्षित्रसूक्ष्मैकवमनाच्छादितामपि ।
 सुवक्त्रमर्वावयवां दृष्ट्वा चोभात्पपाठ सः ॥४५८॥
 सुस्नातं ते नदी पृच्छत्यमौ पृच्छन्ति चांघ्रिपाः ।
 पृच्छाम्यहं च तत्पादपद्मयोर्निपतन्नपि ॥४५९॥
 सायपाठीत्सुस्ति नद्यै चिरं नन्दन्तु चांघ्रिपाः ।
 सुस्नातपृच्छकानां च करिष्यामि समौहितम् ॥४६०॥
 मनोरथलतोद्भेदे सुधासेकोपमं वचः ।
 तस्याः युवा तथैवास्याद्रुद्धो राजाश्रयेव सः ॥४६१॥
 चिन्तयंश्च केयमिति स एकश्च तरोरधः ।
 ददर्शौघैर्मुखान्वालाफलपाताभिकाङ्क्षिणः ॥४६२॥
 ततश्च स युवा लोष्टैर्लज्जशाखाः प्रताडयन् ।
 फलानि पातयामास चटत्तटिति भुतले ॥४६३॥
 यथेष्टं तत्फलप्राप्तिदृष्टान्प्रच्छ सो ऽर्भकान् ।
 मघां मञ्जनलत्केयं नारी कास्या निकेतनम् ॥४६४॥
 ते ऽर्भकाः कथयामासुर्देवदत्ताभिधस्य भोः ।
 श्रुत्वा स्तर्पयन्त्यस्यमितयासा निकेतनम् ॥४६५॥
 दुर्गिलापि पुवानं तं ध्यायन्त्येकेन चेतसा ।
 विहाय मञ्जनक्रीडां सद्यः स्वमदनं ययौ ॥४६६॥

कस्यां रात्रौ दिने कस्मिन्क प्रदेशे क वा क्षणे ।

आवां मिलिष्याव इति तौ दध्यतुरहर्निशम् ॥४६७॥

वियोगार्त्ता युवानौ तौ मिथःसङ्गमकाङ्क्षिणौ ।

चक्रवाकाविव चिरमनुरक्तावतिष्ठताम् ॥४६८॥

स युवा तापसीमेकां पुंश्चलीकुलदेवताम् ।

भोजनादिभिगराध्यार्थयाज्ञके परेद्यवि ॥४६९॥

देवदत्तपुपायाश्च मम चान्योन्यरक्तयोः ।

साक्षान्नियतिदेवीव शीघ्रं घटय सङ्गमम् ॥४७०॥

स्वयं दूतीभ्य पुरा सा सुभ्रूभाषिता मया ।

सङ्गमं मे प्रपन्नास्ति सुकरं तव सम्प्रति ॥४७१॥

प्रतिपद्य करोमीति सद्यः सा तापसी ययौ ।

सदनं देवदत्तस्य भित्तादग्नेन धीमती ॥४७२॥

स्यालीतलकदानेन व्याघ्रतां स्वर्णहृदधूम् ।

सा परित्राजिकाद्राक्षीन्मङ्गु तामित्युवाच च ॥४७३॥

मनुष्येन रिरंसुस्त्वां युवैको मूर्तमन्मथः ।

प्रार्थन्नास्ति विशालाक्षि मा विलचीकथाः स्म माम् ॥४७४॥

रूपेण वयसा नुद्या वैदग्धान्यगुणैरपि ।

आत्मानुरूपमासाद्य तं कृतार्थय यौवनम् ॥४७५॥

नद्यां छान्तीं यदा भद्रे ऽद्राक्षीत्त्वां स तदाद्यपि ।

लङ्गुणोद्गानवातृलो ऽन्यस्त्रीनामापि वेत्ति न ॥४७६॥

473 a B जहक । 474 b MSS मूर्ति । 476 a A तथादा for यदा,
c A नोभ्यो for चापुलो ।

गोप्तुं हृदयभावं स्वं दुर्गिलापि हि धौमतौ ।
 तां परित्राजिकामेवं कद्वत्तरमतर्जयत् ॥ ४७७ ॥
 किं मुण्डे पीतशृण्डामि यदेवमभिभापसे ।
 कुलीनेष्वकुलीनाहं किमनर्हेऽसि कुट्टिनी ॥ ४७८ ॥
 आस्त्यजास्रहृशोरयं भव लुब्धददर्शना ।
 दर्शनेनापि ते पापं भाषणेन तु का कथा ॥ ४७९ ॥
 निर्भर्त्किनाया गच्छन्त्यास्तस्याः पृष्ठे तु दुर्गिला ।
 सौधभित्ताविव ददौ मयीमलिनहस्तकम् ॥ ४८० ॥
 तदाश्रयमजानाना विलत्ता सा तपस्विनी ।
 गत्वा तमूचे दुःशीलपुरुषं परुषावरैः ॥ ४८१ ॥
 आस्त्वमेवं मृपावादीर्यन्मयेषानुरागिणी ।
 सां ह्यधर्वमतीगर्वां गूनीमिव ततर्जं माम् ॥ ४८२ ॥
 मम दूत्यं मुधा मुग्ध तत्राभूत्कुल्योपिति ।
 भित्तौ हि चित्ररचना चतुरस्यापि जृम्भते ॥ ४८३ ॥
 मयीमलिनहस्तेन गृहकर्मविहस्तया ।
 तया कुपितया पृष्ठे चाहतास्मि चपेटया ॥ ४८४ ॥
 इत्युक्त्वा दुर्गिलादत्तकज्जलम्यामकाङ्क्षितम् ।
 धूर्तप्रधाय पृष्ठं स्वं दर्शयामास तापमी ॥ ४८५ ॥
 स दधौ लणपद्म्यां सा महेतमदाद् भुवम् ।
 पद्माङ्गुलिर्मयीहस्तः पृष्ठेऽस्या यददीयत ॥ ४८६ ॥

478 d A •भाषयः A । 479 b A लब्ध, B लब्ध । 482 d A C गूनी-
 मया, A C लज्जपद्म्या । 483 d D corr. चरस्यापि विजृम्भते ।

कस्यां रात्रौ दिने कस्मिन्क प्रदेशे क्व वा क्षणे ।
 आवां मिलिष्याव इति तौ दध्यतुरर्क्षनिशम् ॥४६७॥
 वियोगार्त्ता युवानौ तौ मिथःसङ्गमकाङ्क्षिणौ ।
 चक्रवाकाविव चिरमनुरक्तावतिष्ठताम् ॥४६८॥
 स युवा तापसीमेकां पुंश्चलीकुलदेवताम् ।
 भोजनादिभिगराधार्यथाञ्चक्रे परेद्यवि ॥४६९॥
 देवदत्तमुपायाय मम चान्योन्यरक्तयोः ।
 साक्षान्नियतिदेवीव जीघं घटय सङ्गमम् ॥४७०॥
 स्वयं दूतौभूय पुरा सा सुभूभापिता मया ।
 सङ्गमं मे प्रपन्नास्ति सुकरं तव सम्प्रति ॥४७१॥
 प्रतिपद्य करोमीति सद्यः सा तापसी ययौ ।
 सदनं देवदत्तस्य भित्तादग्नेन धीमती ॥४७२॥
 म्यालीतलकदानेन व्याघ्रतां खर्णकदधूम ।
 सा परित्राजिकाद्राक्षीन्मङ्गु तामित्युवाच च ॥४७३॥
 मनुखेन रिरंस्रुत्वां युवैको मूर्तमन्मथः ।
 प्रार्थन्नस्ति विशालाक्षि मा विलचीकृथाः स माम् ॥४७४॥
 रूपेण वयसा बुद्ध्या वैदग्धान्यगुणैरपि ।
 आत्मानुरूपमामाद्य तं कृतार्थय दौवनम् ॥४७५॥
 नद्यां स्नान्तीं यदा भद्रे ऽद्राक्षीत्त्वां स तदाद्यपि ।
 तद्गुणोद्गानवातूलो ऽन्यस्त्रीनामापि वेत्ति न ॥४७६॥

गोप्तुं हृदयभावं स्वं दुर्गिलापि हि धीमतौ ।
 तां परिव्राजिकामेवं कट्वचरमतर्जयत् ॥ ४७७ ॥
 किं मुण्डे पीतशृण्डासि यदेवमभिभाषसे ।
 कुलीनेष्वकुलीनाहं किमनर्हेऽसि कुट्टिनी ॥ ४७८ ॥
 आस्त्यजास्रहृशोरयं भव लुब्धददर्शना ।
 दर्शनेनापि ते पापं भाषणेन तु का कथा ॥ ४७९ ॥
 निर्भर्त्सिताया गच्छन्त्यास्तस्याः पृष्ठे तु दुर्गिला ।
 मौधभित्ताविव ददौ मयीमलिनहस्तकम् ॥ ४८० ॥
 तदाश्रयमजानाना विलत्ता सा तपस्विनी ।
 गत्वा तमूचे दुःशीलपुरुषं पर्याचरैः ॥ ४८१ ॥
 आस्त्वमेवं मृषावादीर्यन्मथेषानुरागिणी ।
 सा ह्यर्धमतीर्त्ता गवां शूनीमिव ततर्ज माम् ॥ ४८२ ॥
 मम दूत्यं सुधा मुग्ध तत्राभूत्कुलयोपिति ।
 भित्तौ हि चिचरचना चतुरस्यापि जृम्भते ॥ ४८३ ॥
 मयीमलिनहस्तेन गृहकर्मविह्वलाया ।
 तया कुपितया पृष्ठे चाहतासि चपेटया ॥ ४८४ ॥
 इत्युक्त्वा दुर्गिलादत्तकज्जलम्यामकाद्वितम् ।
 धूर्तप्रष्टाय पृष्ठं स्वं दर्शयामास तापमी ॥ ४८५ ॥
 स दधौ क्षणपक्ष्म्यां सा सङ्केतमदाद् ध्रुवम् ।
 पश्चाद्भुलिर्मपीहन्तः पृष्ठेऽस्या यददौयत ॥ ४८६ ॥

478 d A भाषय A । 479 b A हृश, B हृश । 482 d A C शूनी.
 विषा, A C तर्जययती । 483 d D चतुर, चरस्यापि विजृम्भते ।

वैदग्धी काप्यहो तस्या या मे सङ्केतवासरम् ।
 आख्याति स्नानया भङ्गा समाश्वसिहि हे मनः ॥४८७॥
 सङ्केतस्थानमाचख्यौ न सा केनापि हेतुना ।
 अहो तत्सङ्गमसुखान्तरायो ऽद्यापि विद्यते ॥४८८॥
 पुनश्च तापसीमूचे न जानासि तदाश्रयम् ।
 अनुरक्तैव मयि सा भूयोऽपि प्रार्थयस्व ताम् ॥४८९॥
 सर्वथा मा कृथा मातर्निर्वेदं मत्प्रयोजने ।
 भूयोऽपि गच्छ निर्वेदः श्रीवक्षेर्मूलमादिमम् ॥४९०॥
 साप्यूचे तव नामापि कुलीना सहते न सा ।
 स्थले जलारोपणवदुष्करं ते समीहितम् ॥४९१॥
 त्वदर्थसिद्धौ सन्देहो निःसन्देहं तु भर्त्सनम् ।
 अविलम्बेन यास्यामि सुक्तानाशां तथापि हि ॥४९२॥
 इत्युक्त्वा त्वरितं गत्वा तापसी स्वर्णकृद्धधूमम् ।
 भूयो ऽप्युवाच वचनैरमृतद्रवसोदरैः ॥४९३॥
 आत्मानुरूपं रूपेण तं युवानं रमस्व हे ।
 गृहाण यौवनफलं यौवनस्योचितं ह्यदः ॥४९४॥
 दुर्गिला भर्त्सनापूर्वं गले धत्वा रूपेव ताम् ।
 अशोकवनिकाप्रत्यग्द्वारेण निरसारयत् ॥४९५॥
 मुण्डापि ह्रीवशाकृष्टनीरङ्गीगोपितागना ।
 द्रुतं गत्वा तस्य पुंसः कथयामास खेदभाक् ॥४९६॥

भर्त्सितास्मि तथा प्राग्वद्गीवायां विष्टता ततः ।
 पश्चाद्द्वाराशोकवनान्तरान्निस्सारितास्मि च ॥४८७॥
 दध्यौ च धीमान्म पुमानशोकवनिकान्तरे ।
 आगच्छेरिति सङ्केतो नूनं दत्तस्तथा मम ॥४८८॥
 ऊचे च तां भगवति न्यङ्कारो ऽयं तथा कृतः ।
 मोढ्यो मे सा हि दुष्टा वाच्या नातः परं त्वया ॥४८९॥
 ततश्च स युवा कृष्णपञ्चम्यां रजनीमुखे ।
 जगाम पश्चिमद्वारेणाशोकवनिकान्तरे ॥५००॥
 सो ऽद्राक्षीद्वर्त्म पश्यन्तीं तां दूरादपि सापि तम् ।
 तयोरस्रुल्लितसाराभेलको ऽभूद्विवाहवत् ॥५०१॥
 प्रसारयन्तौ नयने इवं बाह्य परस्परम् ।
 रोमाञ्चोत्फुल्लसर्वाङ्गावुभौ तावभ्यधावताम् ॥५०२॥
 तावपे ऽप्येकमनसौ तदा त्वेकीभवत्तनू ।
 सस्त्रजाते दृढतरं समुद्रसरिताविव ॥५०३॥
 वार्त्ताभिः प्रेमगर्भाभौ रतैर्नवनवैरपि ।
 सम्भोगद्वदमग्रौ तौ दियामीमतिनिन्यतुः ॥५०४॥
 ततो रतायासवतोर्भुजगण्डोपधानयोः ।
 सशकाम तयोर्निद्रा नेषाम्भोजविभावरी ॥५०५॥
 इत्ययं देवदत्तो ऽपि कायचिन्तार्थमुत्थितः ।
 जगामाशोकवनिकीं तौ शयानौ ददर्श च ॥५०६॥

अचिन्तयच्च धिगियं मृषा पापौयसी मम ।

परपुंसा सह रतश्रान्ता स्वपिति निर्भरम् ॥५०७॥

जार एवायमिति च निश्चेतुं स्वविरः स तु ।

गृहे गत्वा सुतं सुप्तं दृष्ट्वा गत्वैत्यचिन्तयत् ॥५०८॥

आकर्षाम्यहमेतस्याः शनकैः पादनूपुरम् ।

यथा प्रत्येति मे स्रगुः कथितामसतौमिमाम् ॥५०९॥

इति दस्युरिवाकृत्य सद्यस्तत्पादनूपुरम् ।

देवदत्तो ऽविशदेषा पुनस्तेनैव वर्त्मना ॥५१०॥

नूपुराकर्षणेनागु प्राबुद्ध स्वर्णकदधूः ।

प्रायः सभयसुप्तानां निद्राप्यत्पा भयादिव ॥५११॥

ज्ञात्वा च सापि श्वशुरेणाकृतं पादनूपुरम् ।

उत्थाय जारपुरुषं वभाषे भीविसंश्रुता ॥५१२॥

प्रयाहि शीघ्रं दृष्टौ स्वः श्वशुरेण दुरात्मना ।

साहाय्याय यतथास्त्वं ममानर्थे समागते ॥५१३॥

आमेत्युक्त्वार्धसंवीतसंन्यानः स भयाद्ययौ ।

पुंश्चल्यपि द्रुतं गत्वा पार्श्वे पत्युरशेत सा ॥५१४॥

दृष्टत्वं नाटयन्ती सा धीमतीनां धुरन्धरा ।

पतिं प्रबोधयामास गाढालिङ्गनपूर्वकम् ॥५१५॥

उवाच चार्थपुत्रेह घर्मे मामतिबाधते ।

तदेक्ष्यशोकवनिकामनिलालोलपल्लवाम् ॥५१६॥

उत्थाय देवदिन्नोऽपि स्त्रीप्रधानः स आर्जवात् ।
 जगामाशोकवनिकां तथा ग्रीवाविलग्नया ॥५१७॥
 तत्रैव गत्वा साशेत पतिमालिङ्ग्य निर्भरम् ।
 सजारा यत्र शयिता यश्शूरेण निरीक्षिता ॥५१८॥
 तत्रापि तत्पतिर्निद्रां प्रपेदे सरलाश्रयः ।
 निद्रा ह्यनुद्रमनसां प्रायेण सुलभैव हि ॥५१९॥
 नटीव गोपिताकारा सा धूर्तायावदत्पतिम् ।
 तत्कुले कोऽयमाचारो यो वक्तुमपि नेय्यते ॥५२०॥
 त्वामालिङ्ग्य प्रसुप्ताया निरावरणवचसः ।
 जगद् तातो मे पादादस्मादाकृत्य नूपुरम् ॥५२१॥
 न युज्यते बधूः स्प्रुष्टुं पूज्यानामन्यदापि हि ।
 किं पुनः पतिसहिताः शयिता रतवेग्नानि ॥५२२॥
 जगद् देवदिन्नोऽपि प्रातः पितरमौदृशम् ।
 सोपालम्भं भणित्वा पद्मन्यासो मनस्विनि ॥५२३॥
 सोऽचेऽधुनैव तातं त्वं संवादयितुमर्हसि ।
 प्रातर्मान्धपुंसा हि शयितां कथयिष्यति ॥५२४॥
 सोऽवोचन्मम मुपस्थाहार्यर्निनूपुरमित्यहम् ।
 तातमाक्षिप्य वक्ष्यामि तव पत्नेऽस्मि निश्चितम् ॥५२५॥
 प्रभातेऽपि तथा वाच्यं वक्षीदानीं यथा प्रिय ।
 इति तं कारयामास सा धूर्ता शपथान्यहम् ॥५२६॥

517 b A श्री प्रधानः । 518 a A सेवे । 522 a C बधू, D बधू, C १५००
 शयिता । 524 a A adds हि after अधुनैव । 525 b D मित्तरी ।

प्रभाते देवदिक्षो ऽपि कुपितः पितरं निजम् ।
 जगद किमकार्षीस्त्वं वध्वा नूपुरकर्षणम् ॥५२७॥
 स्यविरो व्याहरदत्त दुःशीला हि वधूरियम् ।
 दृष्टान्यपुंसा शयिता मयाशोकवने निशि ॥५२८॥
 दुःशीलेयमिति दृढप्रत्ययोत्पादनाय ते ।
 वध्वाः पादात्समाकृष्य गृहीतं नूपुरं मया ॥५२९॥
 पुत्रो ऽवददहं सुप्तस्तदाभून्नापरः पुमान् ।
 निर्लज्जेन त्वया तात लज्जितो ऽस्मि किमीदृशम् ॥५३०॥
 अर्थनां नूपुरं वध्वा मा तातस्त्वं विगोपय ।
 मयि मुने तदाकृतं प्रकृष्टा खल्वियं सती ॥५३१॥
 स्यविरोऽवोचदाकृतं यदास्या नूपुरं मया ।
 उपेत्य वीक्षितो ऽसि त्वं तदा हि शयितो गृहे ॥५३२॥
 दुर्गिलोवाच न सहे दोषारोपणमात्मनः ।
 तातं प्रत्याययिष्यामि कृत्वा दैवीमपि क्रियाम् ॥५३३॥
 कुलीनायाः कलङ्को मे वाङ्मात्रमपि हीदृशम् ।
 न शोभते मषीविन्दुरपि धौतसितांशुके ॥५३४॥
 इह शोभनयत्तस्य जहान्तर्निस्सुराम्यहम् ।
 तज्जङ्घयोर्हि मध्येन नाशुद्धो यातुमौश्वरः ॥५३५॥
 पिचाय सविकल्पेन निर्विकल्पेन स्रुनुना ।
 प्रतिज्ञा प्रतिपेदे सा तस्या धार्ढ्यमहानिधेः ॥५३६॥

खात्वा धौतांशुकधरा धूपपुष्पोपहारभृत् ।

सा सर्ववन्धुप्रत्यक्षं यत्नं पूजयितुं ययौ ॥५३७॥

तस्या यत्नं पूजयन्त्या जारः सङ्केतितः स तु ।

अलगद्गृहिलीभूय कण्ठदेशे कवर्गवत् ॥५३८॥

अपास्यत गले धृत्वा जनैर्घृहिल इत्यसौ ।

पुनः खात्वा च सा यत्नमर्चित्वैवं व्यजिज्ञपत् ॥५३९॥

कदापि हि मयास्पर्शि पुमान्नान्यः पतिं विना ।

यद्विलोऽयं तु मत्कण्ठे लग्नः प्रत्यक्षमेव च ॥५४०॥

पत्युन्मत्तदयान्नान्यो लग्नश्चेन्मत्तनौ पुमान् ।

तदा मे शृङ्खिलो भूयाः सत्याः सत्यप्रियोऽसि हि ॥५४१॥

यद्योऽपि यावदाविष्टः किं करोमीति चिन्तया ।

तावत्तज्जह्योरन्तास्त्वरितं निर्जगाम सा ॥५४२॥

शृङ्खला शृङ्खलेति तत्कालं जने तुमुलकारिणि ।

पुष्पदाम गले तस्या राजाध्यक्षा निधिविपुः ॥५४३॥

वाद्यमानेन त्वर्येण दृष्टैर्यन्भुजमैर्हता ।

स्त्रीकृता देवदिन्नेन सा ययौ श्वशुरौकसि ॥५४४॥

गूपुराकर्षणोद्भूतं कलङ्कमुदतारयत् ।

इति सा तत्प्रभृत्युत्थे जनैर्गूपुरपण्डिता ॥५४५॥

वध्वा युद्धा पराभूतो देवदत्तमादाद्यपि ।

चिन्तया नष्टनिद्रोऽभूदारिषद् इव दिपः ॥५४६॥

तं योगिनमिवानिद्रं ज्ञात्वा च पृथिवीपतिः ।
 वृत्तिं यथार्थितां दत्त्वा चक्रे शृङ्खान्तरचक्रम् ॥५४७॥
 एका राज्ञी कचिद्रात्रौ तमन्तःपुररचकम् ।
 शेते नो वेति विज्ञातुं निरैचिष्ट पुनः पुनः ॥५४८॥
 सो ऽचिन्तयच्च किमपि कारणं ज्ञायते न हि ।
 उत्थाय भूयो भूयो ऽपि मामेषा यन्निरीचते ॥५४९॥
 सुप्ते च मयि किं कुर्यादिति ज्ञातुं स यामिकः ।
 अलीकनिद्रया शिष्ये सा तु भूयो ऽपि निर्ययौ ॥५५०॥
 सापि निर्भरमुप्रां तं ज्ञात्वा हृष्टिमुपेयुषौ ।
 गवाक्षमिमुखं गन्तुमारेभे चौरवच्छनैः ॥५५१॥
 गवाक्षस्य हि तस्याधो बद्धो ऽभद्राजवक्षसः ।
 कुञ्जरो निर्जरगजानुजम्बोव सदामदः ॥५५२॥
 सा तस्य हस्तिनो मेण्डे नित्यरक्ता गवाक्षनः ।
 सञ्चारिदारुफलकमपमार्य वहिर्ययौ ॥५५३॥
 तामादाय करेणेभो नित्याभ्यासामुशिचिनः ।
 मुमोच भूमौ तां दृष्ट्वाधोरणः स सुकोप च ॥५५४॥
 अतिकाले किमायामीरित्युक्ता दारुणेक्षणः ।
 हस्तिदृष्टत्पलया राज्ञीं दामीमिव जघान ताम् ॥५५५॥
 सोवाच मा ताडय मामद्यान्तःपुररचकः ।
 राज्ञा मुक्तो नवः को ऽपि जागरुको ऽरुणस्य माम् ॥५५६॥

निद्राक्लिद्रं कथमपि प्राप्य तस्य चिरादहम् ।
 आगताम्सीति विज्ञाय मा कोपीर्मयि सुन्दर ॥५५७॥
 इत्थं च बोधितो हस्तिपकः कोपं विहाय सः ।
 रमते स्म निराशङ्कस्तथा सह यथासुचि ॥५५८॥
 रात्रेस्तु पश्चिमे भागे सा साहसमहानिधिः ।
 हस्तिना हस्तमारोणोदक्षिता स्वाश्रयं ययौ ॥५५९॥
 दधौ च स्वर्णकारो ऽपि चरितं योषितामहो ।
 अश्वानां कुहकारावमिव को चेत्तुमीश्वरः ॥५६०॥
 अहो अस्तर्यम्पद्यानामपि यद्राजयोषिताम् ।
 शीलभङ्गो भवत्येवमन्यनारौपु का कथा ॥५६१॥
 पानीयाहरणाद्यर्थं सामान्यगृहयोषिताम् ।
 नगरे सञ्चरन्तीनां शीलघाणं कियच्चिरम् ॥५६२॥
 इति शुषाया दौःशील्यामर्षचिन्तां विहाय सः ।
 सुखाप दत्तर्ण इवाधमर्णस्तत्र निर्भरम् ॥५६३॥
 प्रभाते ऽपि जजागार स्यविरः स्वर्णकृत् सः ।
 चेटास्य कथयामासुस्तं तथाम्यं महीभुजे ॥५६४॥
 राजापि व्याजहारैवं भाव्यं केनापि हेतुना ।
 स यदा प्रतियुज्येत तदा नेयो ऽस्मदन्तिके ॥५६५॥
 इत्यादिष्टा ययुसेटाः स्वर्णकारो ऽपि निर्भरम् ।
 निद्रासुखं सप्तरात्रं चिरादनुबभूव सः ॥५६६॥

सप्तरात्रावमाने च स प्रबोधमुपागतः ।
 चेटैर्निन्द्ये पुरो राज्ञो राज्ञा चैवमदृच्छत ॥५६७॥
 निद्रा कदापि ते नागादुर्भगस्तेव कामिनी ।
 तत्किं सुप्तः सप्तरात्रं को हेतुर्ब्रूहमीस्त्व ॥५६८॥
 सो ऽपि तं रात्रिवृत्तान्तं राज्ञ्या हस्तिपकस्य च ।
 हस्तिनस्य यथादृष्टं कथयामास भृभुजे ॥५६९॥
 राज्ञा प्रसादं दत्त्वा स विमृष्टः स्वगृहं ययौ ।
 जीर्णदुःखः सुखं चास्याद्वैयं ह्येति जनो जनात् ॥५७०॥
 तां च दुश्चारिणीं राज्ञीं परिज्ञातुमिलापतिः ।
 कारयित्वा किलिञ्चेभं राज्ञीः सर्वाः समादिशत् ॥५७१॥
 स्वप्नो दृष्टो मया यत्तत्कैलिञ्चो ऽयं मतङ्गजः ।
 श्रारोढयो विवस्ताभिर्भवतीभिः पुरो मम ॥५७२॥
 सक्रिरे च तथा राज्ञ्यो राज्ञः पश्यत एव ताः ।
 राज्ञी सैका तदो ऽवादीद्विभेम्यस्मान्मतङ्गजात् ॥५७३॥
 तां लीलोत्पलनालेन मामयः प्राहरन्मृपः ।
 मूर्खानाटितकं कृत्वा न्यपतत्सापि भूतले ॥५७४॥
 नृपो ऽपि बुद्ध्या निश्चिको सैवेयं कुलपांसिनी ।
 पापौघमी दुराचारा कथिता स्यविरेण या ॥५७५॥
 निरूपयंश्च तत्पृष्ठं गृह्णन्नाघातदर्शनात् ।
 नत्वाच्छेटनिकापूर्वं कृत्वा स्मितमदो वदत् ॥५७६॥

570 d A जीर्णदुःखे D जीर्णदुःखं । 571 n A C नाच । 572 a D
 ममे, b A B त्वेव सौ चयं, d D भयभीतिः । 573 a B C बीरो, D acc. m.
 575 a D पापघनी । 576 c A •रुमहा ।

क्रीडसीमेन मत्तेन किलिञ्जेभाद्विभेषि च ।
 मोदसे शृङ्खलाघाता नूर्क्युत्पलघाततः ॥५७७॥
 प्रदीप्तकोपप्राग्भारो गत्वा वैभारपर्वते ।
 राजापि तं हस्तिपकं हस्त्यारूढमजूहवत् ॥५७८॥
 तद्वितीयां च तां राज्ञीमारोपयदिभामने ।
 आधोरणाधमं चोग्रशामनस्तं ममादिशत् ॥५७९॥
 विपमाद्रिप्रदेशाधिरूढं कृत्वा मतङ्गजम् ।
 पानयेः पतता तेन युवयोरस्तु निग्रहः ॥५८०॥
 आधोरणस्तं करिणमधिरोष्याद्रिमूर्धनि ।
 त्रिपद्या धारयामासेऽत्त्रिभैकचरणं स्थिरम् ॥५८१॥
 हाहाकुर्वञ्जनो ऽणूचे पशोराज्ञाविधायिनः ।
 मारुतं करिरत्नस्य राजरत्नं न युज्यते ॥५८२॥
 अनाकर्णितकं कृत्वा पातयेत्येव वादिनि ।
 नृपे द्विपं हस्तिपकः पद्भ्यां द्वाभ्यामधारयत् ॥५८३॥
 ददा न वध्यो हस्तीति पुनर्लोके प्रजल्पति ।
 तृष्णीको ऽभ्युन्नृपो मेण्डो ऽप्येकां द्विस्यं गजं दधौ ॥५८४॥
 मारुतं हस्तिरत्नस्य लोको द्रष्टुमनीय्वरः ।
 हाहाकुर्वन्महौनाथं जगादेशदक्षितैर्भुजैः ॥५८५॥
 शैपवाहो ह्यमावन्त्यगजामग्नः सुशिक्षितः ।
 वितिवज्रम दुःप्रापो दक्षिणवर्तश्च वत् ॥५८६॥

प्रभुस्त्वमपराधीनो यदिच्छसि करोषि तत् ।
 निरङ्कुशं स्वादयशस्त्वविवेकभवं तव ॥५८७॥
 कार्याकार्ये विचार्ये हि हे स्वामिन्स्वामिना स्वयम् ।
 स्वयं विचार्य तद्रूपं हस्तिरत्नं प्रमीद नः ॥५८८॥
 नृपो ऽप्यवोचदस्त्वेवं द्यूयं सर्वं ऽपि मद्गिरा ।
 इमं हस्तिपकं हस्तिरवणाय भणन्तु भोः ॥५८९॥
 लोकाः प्रोचुः किमिद्यतीं भूमिकां प्रापितं द्विपम् ।
 आधोरणधुरीणं त्वं निवर्तयितुमीशिषे ॥५९०॥
 स उवाच द्विपममुं क्षेमेणोत्तारयाम्यहम् ।
 ददात्यदो यद्यभयमावयोर्मेदिनीपतिः ॥५९१॥
 राजापि लोकैर्विज्ञप्तः प्रददावभयं तयोः ।
 जनैश्च हस्तिनं हस्तिपकस्तमुदतारयत् ॥५९२॥
 उत्तोर्णौ वारणस्कन्धाद्राशीहस्तिपकौ तु तौ ।
 पलायिषातां राज्ञोक्तौ महेशस्यज्यतामिति ॥५९३॥
 नश्यन्तौ प्रापतुस्तौ तु ग्राममेकं दिनात्यये ।
 एकस्मिंश्च देवकुले शून्ये सुषुपतुर्युतौ ॥५९४॥
 अर्धरात्रममये च ग्रामादेको मलिज्जुवः ।
 मृष्टा तदारचकेभ्यस्तत्र देवकुले ऽविशत् ॥५९५॥
 तत्तु देवकुलं ग्रामारचकैः पर्यवेक्ष्यत ।
 प्रातश्चौरं गृहीव्याम इति निर्णयवादिभिः ॥५९६॥

कराम्भां शोधयन्देवकुलं चैरो ऽपि सो ऽन्धवत् ।
 शनैस्तत्र ययौ यत्र शयानौ तौ बभूवतुः । ५८७॥
 निषादी न जजागार स्पृग्ग्रमानो ऽपि दस्युना ।
 आन्तमुत्तस्य निद्रा हि सज्यते वज्रलेपवत् ॥ ५८८॥
 अपीपत्तत्करस्पृष्टा राजपत्नी त्वजागरीत् ।
 स्पर्शादप्यनुरक्ताभूत्तत्र को ऽमीत्युवाच च ॥ ५८९॥
 शनैस्तत्तया सो ऽपि शनैरुचे ऽस्मि तत्करः ।
 धावत्स्वारत्तकेध्वत्र प्राणत्राणाय चाविशम् ॥ ६००॥
 मानुरागा च सा चैरमत्रवीदमतीव्रवा ।
 रक्षामि तां न मन्देहो यदि मां सुभगेच्छसि ॥ ६०१॥
 चैरो ऽपि स्नाह कनकं मया प्राप्तं सुगन्धि च ।
 मम पत्नी भवमि यज्जीवितयं च रक्षमि ॥ ६०२॥
 परं पृच्छामि को नाम प्रकारो वरवर्णिनि ।
 येन मां रक्षमि धूहि मामाश्रयामय धीमति ॥ ६०३॥
 साणूचे सुभग यामपुरुषेष्वागतेध्वहम् ।
 तां भर्तारं भणियामि सो ऽवादीदेवमस्त्विति ॥ ६०४॥
 प्रातश्च यामसुभटेः प्रविष्टैः शस्त्रपाणिभिः ।
 पृष्टास्तयो ऽपि कस्यैर इति भूभङ्गभीषणैः ॥ ६०५॥
 ताग्यामपुरुषान्भूतां मूर्तमादेव भावदत् ।
 उद्दिग्र चैरपुरुषं मम प्रेयागमाविति ॥ ६०६॥

कृताञ्जलिः पुनश्चोचे भ्रातरो ऽस्मिन्सुरालये ।
 आवां यामान्तरे यान्ताववात्स्व दिवसात्यये ॥६०७॥
 यामीणास्ते ऽपि मभूय पर्यालोचैवमूचिरे ।
 मन्भाव्यते न चौरस्य गृहे स्त्रीपात्रमीदृशम् ॥६०८॥
 ब्राह्मणी वाणिजी राजपुत्री कापीतराम्नु वा ।
 इयं पवित्रा मूर्त्यापि चौरो नास्याः पतिर्भवेत् ॥६०९॥
 विचित्रवस्त्रालङ्कारा लङ्गीरिव वपुष्मती ।
 इयं हि गृहिणी यस्य स किं चौर्येण जीवति ॥६१०॥
 पारिश्रेयादयं चौर इति हस्तिपक्षस्य ते ।
 दोषमारोप्य विदधुः सद्यः शूलाधिरोपणम् ॥६११॥
 शूलाधिरोपितो मार्गे यं यं यान्तं ददर्श सः ।
 तं तं प्रोवाच दीनं मां वारि पायय पायय ॥६१२॥
 तं च राजभयात्को ऽपि न पानीयमपाययत् ।
 सर्वो ऽपि कुरुते धर्ममात्मारचापुरःसरम् ॥६१३॥
 श्रावको जिनदामास्यस्तेन तेनाध्वना व्रजन् ।
 दृष्ट्वा याचितश्चाभः सो ऽपि चैवमुवाच तम् ॥६१४॥
 उदन्यां ते हरिष्यामि कुरुष्वेकं तु मदचः ।
 घोघेर्नमो ऽर्हञ्च इति यावद्वार्यानयाम्यहम् ॥६१५॥
 मेष्ठो ऽपि तद्दोषयितुं प्रारेभे ऽन्धःपिपासया ।
 श्रावको ऽथानयन्वीरं राजपुंसामनुज्ञया ॥६१६॥

आनीयमानं दृष्ट्वाभुः समाश्रय्य निपाद्यपि ।
 नमो ऽर्चय्य इति शृण्वं पठन्प्राणैरमुच्यत ॥६१७॥
 स त्वमंश्रुतशीलो ऽपि शीलितकामनिर्जरः ।
 नमस्कारप्रभावेण बभूव व्यन्तरामरः ॥६१८॥
 प्रतप्ये पुंश्चली सापि चैरेण सह वर्त्मनि ।
 आसमाद नदीमेकां वारिपूरेण दुस्तराम् ॥६१९॥
 चैरेण ऽपि पुंश्चलीमूचे प्रिये त्वामेकवेलया ।
 नोत्तारयितुमीशो ऽस्मि वत्साभरणभारिणीम् ॥६२०॥
 वत्साभरणसम्भारं त्वं समर्पय वर्णिनि ।
 तमादौ परतो नेय्ये ततस्त्वामपि लीलया ॥६२१॥
 यावदायाम्यहं तावच्छरस्तम्बे तिरोभव ।
 एकाकिन्यपि मा भैषीरेय्यामि न चिरेण हि ॥६२२॥
 आरोप्य पृष्ठदेशे त्वां तरन्पोत इवाश्वसि ।
 तटे परमिन्नेय्यामि मा भैषीः कुरु मद्वचः ॥६२३॥
 पुंश्चन्यपि तथा चक्रे शरस्तम्बे प्रविश्य च ।
 वत्साभरणभृत्सो ऽपि पारं गत्वत्यचिन्तयत् ॥६२४॥
 भर्तारं मारयामास येयं मय्यनुरागिणी ।
 क्षणरागा जग्द्रेव विपदे स्थान्नमाप्यमी ॥६२५॥
 इत्युपादाय तद्वत्साभरणानि स तस्करः ।
 तां वल्लभकन्धरः पश्यन्त्ययति स कुरङ्गवत् ॥६२६॥

करिणीवोद्धतकरा यथाजातेव नम्रिका ।
 ऊचे तं यान्तमालोक्य मां विहाय प्रयासि किम् ॥६२७॥
 चौरौ ऽग्रवीद्विवमनामेकां शरवणस्थिताम् ।
 राक्षसीमिव दृष्ट्वा त्वां विभेस्येव कृतं त्वया ॥६२८॥
 एवं वदन्खग इवोद्गीनः सो ऽगाददर्शनम् ।
 तत्रैव तस्यै त्वासित्वा धर्षणी पतिधर्षिणी । ६२९॥
 स हस्तिपकजीवो ऽपि देवभूयमुपेयिवान् ।
 प्रयुक्तावधिरद्राक्षीन्तां तथास्यां तपस्विनीम् ॥६३०॥
 सम्बुबोधयिपुस्तां तु प्राग्जन्मगृहमेधिनीम् ।
 मुखान्तमांसपेशीकं गृगालं विचकार सः ॥६३१॥
 इतश्च सरितस्तस्यास्तीरे नीराद्वहिःस्थितम् ।
 मीनं भोक्तुमधाविष्ट मांसपेशीं विहाय सः ॥६३२॥
 तदा मीनः पुनरपि प्रविवेश नदीजलम् ।
 उपाददे तद्विहृतशकुन्या मांसपेश्यपि ॥६३३॥
 नदीतीरे शरवणनिषणा सा तु नम्रिका ।
 जगाद दुःखदीनापि जम्बुकं दृष्टकौतुका ॥६३४॥
 मांसपेशीं परित्यज्य मीनमिच्छामि दुर्मते ।
 भ्रष्टो मीनाच्च मांसाच्च किं जम्बुक निरीक्षसे ॥६३५॥
 फेरुः स्नाहोढभर्तारं हिलोपपतिमिच्छामि ।
 भ्रष्टा पत्युश्च जाराच्च नम्रिके किं निरीक्षसे ॥६३६॥

तच्छ्रुत्वा सुष्ठु विभ्यत्यास्तस्याः स व्यन्तरामरः ।
 महर्द्धिकं निजं रूपं दर्शयित्वैवमब्रवीत् ॥६३७॥
 पापमेवाकृथाः पापे यद्यपि त्वं तथापि हि ।
 जिनधर्मे प्रपद्येथाः पापपङ्कजलप्रवम् ॥६३८॥
 मुग्धे हस्तिपकः सो ऽहं यस्त्वया मृत्युमापितः ।
 जिनधर्मप्रभावाच्च देवीभूतो ऽस्मि पश्य माम् ॥६३९॥
 जिनधर्मे प्रपत्ये ऽहमपीति कृतनिश्चयाम् ।
 तां साध्वीसन्निधौ नीत्वा स प्रब्रज्यामजिग्रहत् ॥६४०॥

तदस्मादृग्जनानर्हान्प्रवर्तकनिवर्तकान् ।

दृष्टान्तांस्त्वमगादृत्य भुञ्क्ष्व वैपयिकं सुखम् ॥६४१॥
 जगाद जम्बूनामापि विद्युन्मालीव खेचरः ।
 न ह्यस्मि रागयद्विलयुरितं तस्य तच्छृणु ॥६४२॥

9. अस्मीह भरतक्षेत्रे वैताड्यो नाम पर्वतः ।

सम्पृक्तो भरतार्धाभ्यां पञ्चाभ्यामिव नीडजः ॥६४३॥
 तत्र चास्ति पुरवरमुत्तरश्रेणिभूषणम् ।
 गगनवज्रमिति युमदामतिवज्रमम् ॥६४४॥
 द्यौ विद्याधरतरुणौ प्रीतिमन्तौ सङ्घोदरौ ।
 तत्राभूतां मेघरथो विद्युन्मालो च नामतः ॥६४५॥
 मन्त्रयामासतुस्तौ च विद्यागाधनृदेतये ।
 यामो भृगोषराभ्यर्णे विद्या तत्रैव मेक्यति ॥६४६॥

विद्यासिद्धौ विधियायमतिनीचकुलोद्भवाम् ।
 कन्यां परिणयेदर्पावधि ब्रह्मा च पालयेत् ॥६४७॥
 ततो गुरुननुज्ञाप्य भरतार्धे ऽत्र दक्षिणे ।
 आजग्मतुर्द्धावपि तौ वसन्तपुरपत्तनम् ॥६४८॥
 ततश्चण्डालवेष्टेण गत्वा चण्डालपाटकम् ।
 प्रचक्रमाते चण्डालाराधनं धीमहाधनौ ॥६४९॥
 आराधितास्तु मातङ्गाः प्रोचुरायातमत्र किम् ।
 आख्यातं चिरकालो ऽभ्युद्ययोरिह तिष्ठतोः ॥६५०॥
 सद्भावगोपनं कृत्वा कथयामासतुस्य तौ ।
 क्षितिप्रतिष्ठान्नगरादागमावेह हे क्षिताः ॥६५१॥
 मातापित्रभिरावां हि कुटुम्बस्य बहिष्कृतौ ।
 इति रोपेण निर्यान्तौ भ्रमन्तौ चागताविह ॥६५२॥
 मातङ्गाः प्रोचिरे चास्मानाश्रित्यातिष्ठतं युवाम् ।
 युवाभ्यां तत्प्रयच्छामः स्त्रे द्वे कन्ये यदौच्छथः ॥६५३॥
 किं त्वमत्कन्यके पाणिगृहीत्यौ चेत्करिष्यथः ।
 अस्मज्जात्युचितं सर्वं तदनुष्ठास्यथो युवाम् ॥६५४॥
 तावण्युचतुरामेति मातङ्गैरपि कन्यके ।
 तयोः प्रदत्ते उदाहपूर्वकं काणदन्तुरे ॥६५५॥
 विद्युग्माली तु मातङ्गकन्यायामतिरागवान् ।
 अभूदपि कुरूपायां न विद्यामाधनं व्यधात् ॥६५६॥

क्रमेण गृहिणी विद्युन्मालिनो गर्भवत्यभूत् ।
 पूर्णे च वत्सरे सिद्धविद्यो मेघरथो ऽभवत् ॥६५७॥
 ततो मेघरथः प्रीत्या विद्युन्मालिनमव्रवीत् ।
 हे भ्रातः सिद्धविद्याः स्रष्टृण्डालकुलमुज्झरताम् ॥६५८॥
 पात्रीभवावो वैताळविहारमुखमप्यदाम् ।
 मातङ्गीं त्यज भाविन्यः खेचर्या नौ स्वयंवराः ॥६५९॥
 विद्युन्मास्यपि तं सज्जावनमवदनो ऽवदत् ।
 याहि विद्याळ्य वैताळ्यं कृतकृत्यो ऽसि सुव्रत ॥६६०॥
 मया त्वधमसत्त्वेन भग्नो नियमपादपः ।
 ततश्च मे तत्प्रभवं विद्यासिद्धिफलं कुतः ॥६६१॥
 वराकीं त्यक्तुमर्हामि जातगभोमिमां न हि ।
 त्वया सविद्येनाविद्यो गच्छन्निहमेमि चानघ ॥६६२॥
 याहि साधितविद्यस्त्वं तुभ्यं स्वस्त्यस्त्वहं पुनः ।
 असिद्धविद्यो बन्धूनां दर्शयामि कथं मुखम् ॥६६३॥
 वञ्चितो ह्यात्मनैवात्मा प्रमत्तेन मयामुना ।
 इदानीं साधयिष्यामि विद्यामुद्योगवानहम् ॥६६४॥
 वर्षान्ते पुनरागच्छेर्विभ्राणो भ्रातरं यदि ।
 तदा साधितविद्यो ऽहं यथा यामि त्वया सह ॥६६५॥
 चण्डालीप्रेमपाशेन बद्धं तं नेतुमक्षमः ।
 एकाक्यपि ययौ मेघरथो वैताळ्यपर्वतम् ॥६६६॥

आगतो ऽसि किमेकाकी क ते भ्रातेति वन्धुभिः ।
 पृष्टः स कथयामास विद्युन्मालिकयां तथा ॥६६७॥
 कुरूपा तत्प्रिया मापि स्नेच्छी सुतमजीजनत् ।
 विद्यामिद्धिमिव प्राप्य विद्युन्माल्यमोदत ॥६६८॥
 म्लेच्छ्यामत्यन्तमासक्त्या पुत्रप्रेम्णा विशेषतः ।
 दुःस्वप्नवदिसम्भार स खेचरसुखं कुधीः ॥६६९॥
 सा विद्युन्मालिना सार्धं रममाणा यथासुखम् ।
 भूयो ऽप्यधारयद्गर्भं चण्डाली काणदन्तुरा ॥६७०॥
 इतश्च विद्यासम्पन्नस्तत्र मेघरथो ऽभ्यगात् ।
 वर्षमेकं कथमपि स्वभ्राष्ट्रविरहातुरः ॥६७१॥
 अहं हि स्वर्वधूकल्पविद्याधरवधूतः ।
 स काणदन्तुरस्नेच्छीगार्हस्थ्यनरकोपितः ॥६७२॥
 प्रसादे सप्तभूमे ऽहं वसाम्युद्यानवन्धुरे ।
 ग्राशानकीकसाकीर्णे स चण्डालकुटीरके ॥६७३॥
 अहं विविधविद्यार्द्धिमिध्यमानममीहितः ।
 जीर्णैर्कपटमंथानः कदन्नप्राशनश्च सः ॥६७४॥
 विद्युन्मालिनि सौभ्राचानुरूपमिति चिन्तयन् ।
 आगात्पुनर्मेघरथो वसन्तपुरपत्तनम् ॥६७५॥ चतुर्भिः कलापकं ॥
 ऊचे च भ्रातरं भ्रातर्गत्वा वीताक्षपर्वते ।
 विद्याधरसुखैश्वर्यं वर्यं किं नानुभूयते ॥६७६॥

667 b A स भ्राता रति । 672 c D इत्युरा, d A भरकोपितः । 673
 c C प्रसादे A भूमे. c C ग्राशाने । 675 a A D वीताक्षः । 676 d D
 ग्राशानुरूपे ।

विललक्षितं कृत्वा विद्युन्माल्यप्यदो ऽवदत् ।
 पत्नीयं बालवत्मा मे पुनर्गुर्वी च वर्तते ॥६७७॥
 अनन्यशरणं भक्तां मपुत्रां गुर्विणीमिमाम् ।
 न ह्यहं वज्रहृदयस्त्वमिवोज्झितुमुत्सहे ॥६७८॥
 तद्भातर्गच्छ दद्या मे दर्शनं समयान्तरे ।
 अमुं समयमत्रैवातिनेयामि स्म मा रूपः ॥६७९॥
 तं प्रबोध्य प्रबोध्यातिखिन्नो मेघरथो ऽपि हि ।
 पुनर्जंगाम कुर्यात्किं हितो ऽप्यतिजडे नरे ॥६८०॥
 विद्युन्माल्यपि सञ्जाते द्वितीये तनुजन्मनि ।
 अमंस्त मातङ्गकुलं खर्गादप्यधिकं मुदा ॥६८१॥
 वस्त्रभोज्यादिदौःख्ये ऽपि दुःखं न हि विवेद सः ।
 तौ स्लेच्छीकुचिजौ बालौ सलीलमुदलालयत् ॥६८२॥
 ताभ्यामङ्गाधिष्ठाभ्यां प्रसवद्भ्यां मुहुर्मुहुः ।
 गन्धोदकस्नाननिभं मूत्रस्नानममन्यत ॥६८३॥
 ततर्जं सुभगंमन्या तं स्लेच्छ्यपि पदे पदे ।
 चण्डालकुलदासो ऽभूत्तदा सक्तस्तथापि सः ॥६८४॥
 भ्रातृश्वेहानुबन्धेनागत्य मेघरथः पुनः ।
 विद्युन्मालिनमालिङ्गागदद्गददद्या गिरा ॥६८५॥
 कुलीन चण्डालकुले मा स्याः काम्या तवेह भोः ।
 किं हंसो मानघोत्पन्नो गृहस्त्रोतसि खेलति ॥६८६॥

यत्रोत्पन्नो ऽसि तन्मा स्र स्वकुलं मलिनीकुरु ।

धूमेनेव गृहं वक्रिस्त्वमनेन कुर्मणा ॥६८७॥

एवं प्रबोधमानो ऽपि न ह्यागन्तुमियेष सः ।

न भूयो ऽप्यहमेत्यामीत्युक्त्वा मेघरथस्वगात् ॥६८८॥

अपालयच्चिरं राज्यं पित्र्यं मेघरथो ऽप्यय ।

समये चार्पयन्मूनोर्न्यासे धृतमिवाखिलम् ॥६८९॥

सुस्थितस्थानगारस्य सन्निधाने स धीधनः ।

परिव्रज्यामुपादाय तपस्तप्त्वा च देव्यभूत् ॥६९०॥

एवं मेघरथः प्राप धीमान्सुखपरम्पराम् ।

विद्युन्माली तु जडधीर्बभ्राम भवसागरे ॥६९१॥

विद्युन्मालीव रागान्धो न भविष्याम्यहं ततः ।

उत्तरोत्तरमौख्यानां पद्मसेने ऽतिलम्पटः ॥६९२॥

ततः कनकसेनोचे मनाग्मानय मामपि ।

मा शङ्कन्धमक्त इव स्वामिन्नतिशयं हृथाः ॥६९३॥

10 तथा हि शालियामे ऽभूत्कश्चिदेकः क्षपीवल्गुः ।

नित्यं ररञ्च स चेवमाविभातं दिनात्ययात् ॥६९४॥

स चेवसागरे सत्त्वान्दूरादप्युपमर्षतः ।

शङ्कुमापूरयन्मञ्चपोतारूढः पलाययत् ॥६९५॥

अन्यथा गोधनं हत्वा पौरास्तावेवमधिधौ ।

आयुस्तच्छङ्कुमादं च ते श्रुत्वैवमहितयत् ॥६९६॥

अहो ग्रामपुमांशो ऽमी विवालयिषवो धनम् ।
 आगुरग्रे ऽपि यदयं नेदीयाञ्छ्वनिःस्वनः ॥६८७॥
 इति ते गोधनं हित्वा पलायिषत द्रुतवः ।
 दिशो दिशं च प्रययुः प्रातर्ह्युत्थपक्षित् ॥६८८॥
 क्षुधितं गोधनं तच्च शनकैः शनकैश्चरत् ।
 अरुणोदयवेलायां तत्तेजाम्भर्णमाययौ ॥६८९॥
 गोधनाभिमुखं यावद्धावे स कृषीवलः ।
 तावन्निर्मानुषं सर्वं तद्दृष्ट्वैवमचिन्तयत् ॥७००॥
 श्रुत्वा मच्छ्वनिःस्वानं गोधनं तत्करा जडः ।
 तत्राभिगच्छत्या नूनं पापाः सर्वत्र शङ्किताः ॥७०१॥
 नीत्वा तद्गोधनं ग्रामे ग्रामायादादशङ्कितः ।
 वदन्ने देवतादत्तमिदं भो गृह्यतामिति ॥७०२॥
 ग्रामो गोमी कृतस्तेन तं साक्षाद्ग्रामयच्चत् ।
 भक्तिपात्रीचकारोच्चैर्यो हि दत्ते स देवता ॥७०३॥
 तथैव लब्धप्रसरः स द्वितीये ऽपि वत्सरे ।
 क्षेत्रे गत्वा प्रतिनिशं प्रारेभे शङ्खवादनम् ॥७०४॥
 चौरास्त एव ह्यन्येद्युस्तत्क्षेत्रस्यादवीयसि ।
 आथयुर्गोधनं हत्वान्यस्माद्ग्रामान्महानिशि ॥७०५॥
 तस्य शङ्खधमस्योच्चैस्ते श्रुत्वा शङ्खनिःस्वनम् ।
 सुष्टु सौष्ठवमालम्ब्य जल्पन्ति स्म परस्परम् ॥७०६॥

697 b C विवल० । 698 a D चत्वा । 700 D om. this verse. 701
 c A •भक्षया । 703 a A गोमान् । 704 a C क्षत्रावसरः । 705 c D
 क्षित्वा । 706 a C भक्षधन० B शक्षधन० ।

अत्र प्रदेशे क्षेत्रे ऽत्र पुरा शङ्खध्वनिः श्रुतः ।

श्रूयते चाधुनाप्येष ते दरास्ते च मेष्टकाः ॥७०७॥

सत्त्वैभ्यः क्षेत्ररक्षार्थं को ऽप्येष क्षेत्ररक्षकः ।

नूनं वादयति शङ्खं धिग्वयं वद्विताः पुरा ॥७०८॥

घर्षन्त इति ते हस्तांस्तुलवर्तिकरा इव ।

पीडयन्तो रदैरोष्ठान्गोस्तनानिव तर्णकाः ॥७०९॥

उत्पाटयन्तो लकुटाऽशुण्डादण्डानिव द्विपाः ।

आन्दोलयन्तः शस्थानि क्षेत्रान्तर्गोचरा इव ॥७१०॥

शङ्खशब्दानुसारेण यान्तस्ते चौरकुञ्जराः ।

मञ्चाधिरूढं ददृशुस्तं नरं शङ्खवादकम् ॥७११॥

त्रिभिर्विशेषकम् ॥

आन्दोल्य मञ्चदारूणि ते मञ्चं भुव्यपातयन् ।

पपात सो ऽप्यनाधारं नाधेयमवतिष्ठते ॥७१२॥

कणभूटकवचैरा लकुटैस्तमताडयन् ।

भुञ्जान इव सो ऽक्षेप्सीन्मुखे पश्चाप्यथान्गुलीः ॥७१३॥

अस्थिनिर्मग्नवन्धं तैर्धद्धा चायोज्य तत्करौ ।

बद्धाञ्जलिरिवालक्षि सो ऽथ चौरानतीच्छया ॥७१४॥

धनं गवादि वस्तान्ते जगृह्णन्तस्य दस्यवः ।

क्षेत्रपालः क्षेत्रपालस्तदा नग्रीकतो ऽभयत् ॥७१५॥

707 C मेष्टकाः corrected in मदका and i marg. तेदज मफा तेदज
बंभनि मालु 709 b C मूलविभिं, D हलि. 709 d D मर्षकः. 712
b A तैर्मचानु, d A भागधेय. 713 a C मूढक D मूढ. 714 a C क्षति.
16 c B क्षेत्रपालेवक नग्री. ।

कृत्वा कृत्वा. बिल्वपत्रैः कस्यैचिद्दीटिकां ददौ ।

प्रालम्बदोलामध्यास्त कामयालिङ्ग निर्भरम् ॥७२६॥

एवं वानरनारीभिरपशङ्कमरंस्त सः ।

अग्रेतनं यूथपतिमविदन्निव दोर्मदात् ॥७२७॥

॥ चतुर्भिः कलापकं ॥

कण्डूयमानलाङ्गूलः कयापि हि नखाङ्कुरैः ।

प्रमृज्यमानसर्वाङ्गरोमराजिः कयापि हि ॥७२८॥

कदलीतालवृन्तेन वीज्यमानः कयाचन ।

कयापि नलिनीनालैः क्रियमाणावतंसकः ॥७२९॥

उच्चैः प्रदङ्गस्थितो दूरात् जरन् यूथनायकः ।

द्राग्वानरयुवानं तं दृष्ट्वा कोपादधावत ॥७३०॥

॥ त्रिभिर्विशेषकं ॥

गोलाङ्गूलयुवानं तं स्लाङ्गूलं नतं यन्स्या ।

जघान यावगोलेन स गोलाङ्गूलयूथपः ॥७३१॥

लोष्टाहतः सिंह इव कपिमिंहयुवापि सः ।

क्रुद्धो घुरुघुरारावधोरक्तं प्रत्यधावत ॥७३२॥

तौ कोडीरुतमर्वाङ्गौ मियो भूताबुभावपि ।

दुर्हदावपि सुचिरान्मिलितौ सुहृदाविव ॥७३३॥

घटघटति दन्ताघैश्चटघटति पाणिजैः ।

व्यापप्रतुर्वपुषि तौ युध्यमागौ परस्परम् ॥७३४॥

परस्परं दन्तनखचतुर्चर्चितौ ।
 तदा परिहिताताम्रचेलकाविव रेजतुः ॥७३५॥
 क्षणादन्धं क्षणान्मोक्षं प्रयुञ्जाते स्म तावुभौ ।
 युध्यमानौ नियुद्धेन क्रीडन्तावाचिकाविव ॥७३६॥
 भग्नान्निर्मुष्टिघातेन कपियूना जरत्कपिः ।
 शीघ्रं शीघ्रमपामार्षीन्मन्दं मन्दं लढौकत ॥७३७॥
 तं वृद्धवानरं चापमर्पन्तं युववानरः ।
 जघान लोष्टघातेन तेन चास्फोटि तच्छिरः ॥७३८॥
 प्रहारवेदनाक्रान्तः स जरन्मृगमायकः ।
 नष्टा दूरं ययौ दूरापातिमुक्तपतचिवत् ॥७३९॥
 प्रहारवेदनादीनस्तृपार्त्तश्च परिभ्रमन् ।
 एकस्मिन्प्रवरच्छैले शिलाजतु ददर्श मः ॥७४०॥
 सोऽम्बुबुद्ध्या न्यधादक्रां शिलाजतुनि वानरः ।
 विलग्न्य तच्च तत्रैव तस्यैव भूमेरिवोत्थितम् ॥७४१॥
 आकर्षामि सुखमिति बाहू तेनान्यमेधमा ।
 शिलाजतुनि निक्षिप्तौ लग्नैव हि तस्यतुः ॥७४२॥
 तेन क्षिप्तौ विलग्नौ च पादावण्यास्यहस्तवत् ।
 सोऽयं कीलितपञ्चाङ्ग इव मृत्युमवाप च ॥७४३॥
 स वानरः पाणिपादाबद्धः कर्ष्यमुखं यदि ।
 तदा मुच्येत शैलेयमलिलाव्राच मंगयः ॥७४४॥

दिव्यनेपथ्यसम्भारं स्वप्ने ऽपि न ददर्श या ।

क्षणे क्षणे पर्यधानं सा राज्ञीव नवं नवम् ॥१०॥

यस्याश्च काञ्चिकश्रद्धापूर्यत कदापि न ।

कुण्डोर्ध्वो धेनवस्तस्या गृहे ऽभ्रवन्सहस्रशः ॥११॥

आजन्मापि हि या तस्यौ जौर्णे तार्णे कुटीरके ।

सौधं साकारयद्देदीमत्तवारणबन्धुरम् ॥१२॥

जिजीव या परगृहगोमयत्यागकर्मणा ।

पाश्चात्त्य इव तां दास्यः स्तम्भलग्नाः सिधेविरे ॥१३॥

स्वयामचिन्तया दीना सर्वदापि बभूव या ।

सा दीनोद्धारमारेभे सम्पदा यत्तदत्तया ॥१४॥

तां बुद्धिमम्पदं दृष्ट्वा सिद्धिः सञ्जातमत्सरा ।

अचिन्तयत्कुतो ऽमुष्याः सम्पन्ना सम्पदीदृशी ॥१५॥

भवत्तस्याः सखीत्वेन सदा विश्वासभागहम् ।

प्रक्ष्यामि तदिमामेवं कृत्वा चाटुशतान्यपि ॥१६॥

इति बुद्धिमती सिद्धिः प्रययौ बुद्धिमन्निधौ ।

बुद्ध्या प्रियमखीत्युचैः सत्कृतैवमुवाच सा ॥१७॥

विभवस्ते भगिन्येष कुत आगादचिन्तितः ।

चिन्तामणिरिव प्राप्तो वैभवेनानुमीयते ॥१८॥

किं ते राजप्रसादो ऽभ्युत्पद्य वा कापि देवता ।

लब्धं किञ्चिन्निधानं वा रमो वा साधितस्तया ॥१९॥

सम्पद्वत्या त्वयाभूवमहं सम्पदती सखि ।

अद्य दारिद्र्यदुःखाय मया दत्तो जलाञ्जलिः ॥२०॥

अहं त्वं त्वमहं प्रीत्या भेदो देहे ऽपि नावयोः ।

आवयोर्न मिथो ऽकथं कथयर्द्दिरियं कुतः ॥२१॥

अबुध्यमाना तद्भावं बुद्धिराख्ययथातथम् ।

यथा ह्याराधितो यतो यथा च स ददौ श्रियम् ॥२२॥

सिद्धिर्दधौ च तच्छ्रुत्वा साधु साधु ममापि हि ।

विभवोपार्जनेपायो निरपायो भविष्यति ॥२३॥

सविशेषममुष्या हि यत्तमाराधयाम्यहम् ।

सविशेषा यथा सम्पदपि सम्पद्यते मम ॥२४॥

अथार्थसिद्धये सिद्धिर्बुद्धिर्दाश्रितया दिशा ।

आराधयितुमारेभे यत्तमेवमहर्निशम् ॥२५॥

खटिकाधातुभिर्देवकुलसोपानमालिकाम् ।

यत्तस्य मण्डयामास भक्त्या विविधभक्तिभिः ॥२६॥

नित्यं स्वस्तिकरेखाभिर्यक्षाङ्गणमभूषयत् ।

भक्तिप्रकारान्कर्तव्यान्गणयन्तीव तन्निभान् ॥२७॥

स्वयं पानीयमानीय क्षपयामास सा स्वयम् ।

यत्तं कक्षीकृतोपास्तिनियमा प्रतिवासरम् ॥२८॥

बिल्वपत्रकरवीरतुलसीकुञ्जकादिभिः ।

सा यत्तं पूजयामास त्रिमन्थं स्वयमाहृतैः ॥२९॥

एवं च जिज्ञेन्द्रियमात्रलुब्धो
 नारौषु शैलेयनिभासु सुग्धः ।
 मज्जन्द्दधौकैरपि पञ्चसङ्घैर
 देहै विनश्येन्न तथास्म्यहं तु ॥७४५॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्वविरावलीचरिते
 महाकाव्ये जम्बूत्सामिविवाहप्रभवचौरांगममधुबिन्दुपुरुषकथाकुबेरद-
 त्तकथामहेश्वरदत्तकथाकर्षककथाकाककथावानरवानरीकथाशङ्करका-
 रककथानूपुरपण्डिताग्रगालकथाविद्युन्मालिकयाशङ्खधर्मककथाशिलाज
 तुवानरकथावर्णनो नाम द्वितीयः सर्गः समाप्तः ॥

C A N T O III.

अथोवाच नभःसेना रचिताञ्जलिरार्पयामि ।

मा स भूः स्यविरेव त्वं स्यविराचाः कथा यथा ॥१॥

12. अभूतां ग्राम एकस्मिन्बुद्धिः सिद्धिश्च नामतः ।

स्यविरे द्वे मिथःसख्यौ नित्यमत्यन्तदुःस्थिते ॥२॥

तस्य ग्रामस्य च बहिः साधिष्ठानो ऽस्ति सर्वदा ।

प्रसिद्धो भोलको नाम यतः काङ्क्षितवित्तदः ॥३॥

स्यविरा बुद्धिनाम्नी च दारिद्र्यद्रुमवाटिका ।

सम्यगाराधयामास तं यत्नं प्रतिवासरम् ॥४॥

त्रिसन्ध्यमपि तद्देवकुलं मार्जयति स सा ।

पूजापूर्वं च नैवेद्यं तस्मै नित्यमढौकयत् ॥५॥

ददामि किं तुभ्यमिति यत्तुष्टो ऽन्यदावदत् ।

आराध्यमानो नितरां कपोतो ऽपि हि तुष्यति ॥६॥

जगाद साय स्यविरा यदि तुष्टो ऽसि देव मे ।

तद्देहि येन जीवामि सुखसन्तोषभागवम् ॥७॥

यतः प्रोवाच हे बुद्धिस्यविरे सुस्थिता भव ।

मत्पादमूले दीनारं लप्स्यसे त्वं दिने दिने ॥८॥

दिने दिने च दीनारं लभमाना तदादि सा ।

स्त्रजनाञ्जनपदाद्याधिकर्हिः स्यविराभवत् ॥९॥

एकमक्तोपवासादितत्परा यत्नवेक्षणानि ।

उवासादनिर्जं यत्नाभिद्योग्यथन्तरौव सा ॥३०॥

एवमाराधितो ऽत्यन्तं स यत्नः सिद्धिमभ्यधात् ।

तुष्टो ऽस्मि ते महाभागे प्रार्थयस्व यदिच्छसि ॥३१॥

साथ विज्ञपयामास यत्नमक्षीणमप्यदम् ।

मत्सख्या यत्नया दत्तं देहि तद्विगुणं मम ॥३२॥

एवं भविष्यतीत्युक्ता भोक्तयत्नसिरोदधे ।

सिद्धिरप्यभवद्बुद्धेरधिकर्द्धिः क्रमेण तु ॥३३॥

बुद्धिर्दृष्ट्वाधिकर्द्धिं तां यत्नमाराधयत्पुनः ।

यत्नो ऽपि प्रत्यहं तस्यै ददौ तद्विगुणं धनम् ॥३४॥

सिद्धिराराधयद्यत्नं तस्याश्च स्पर्धया पुनः ।

यत्ने तुष्टे ऽतिदुष्टात्मा चिन्तयामास चेतसि ॥३५॥

यत्किञ्चिन्प्रार्थयिष्ये ऽहं द्रव्यं यत्नात्प्रसेदुषः ।

यत्नमाराध्य तद्बुद्धिर्दिगुणं प्रार्थयिष्यते ॥३६॥

तस्मात्किमपि तद्याचे यत्तु दिगुणमर्थितम् ।

अपकाराय जायेत बुद्धेर्युद्धिस्तदा हि मे ॥३७॥

इत्ययाचत सा यत्नमष्ट्येकं मम काणय ।

एवमस्त्विति यत्नेनै सद्यः काणा यभूव च ॥३८॥

यत्नो ऽधिकं किमप्यस्या भूयो ऽपि प्रददाविति ।

तमेवाराधयामास बुद्धिस्तद्विगुणार्थिनी ॥३९॥

प्रमत्तात्प्रार्थयास्तके यत्नाद्बुद्धिरपीदृशम् ।

सिद्धेर्यद्भवता दत्तं देहि तद्विगुणं मम ॥४०॥

एवमस्त्विति यतो ऽपि प्रणिगद्य तिरोदधे ।

सापि तत्कालमन्वाभून्न सुधा दैवतं वचः ॥४१॥

एवं हि बुद्धिस्थविरा पूर्वाप्तयापि सम्पदा ।

अदृष्टातिलोभपरा खं खेनैव व्यनाशयत् ॥४२॥

मानुषश्रियमासाद्य त्वमपौच्छन्नतिश्रियम् ।

तस्या अन्धस्थविरायाः प्रतिरूपो भविष्यसि ॥४३॥

जम्बूनामाप्यभिदधे नाहमुत्पद्यगाम्यहे ।

जात्याश्च इव देवानां प्रिये तस्य कथां शृणु ॥४४॥

13. जितशत्रुः प्रतापेन वसन्तपुरपत्तने ।

जितशत्रुरभद्राजा राजमानो ऽहुतश्रिया ॥४५॥

तस्य चोर्वीपतेः श्रेष्ठी श्रेष्ठो धीधनशालिनाम् ।

जिगदास इति ख्यातो ऽभवद्विद्यासभाजनम् ॥४६॥

अन्यदा लक्ष्मणधरात्तेवन्तस्यात्मजानिव ।

राज्ञः प्रादर्शयन्नश्वकिशोरानम्यपालकाः ॥४७॥

तदाश्चलक्ष्मणविदामादिदेश विशाम्पतिः ।

के के ऽद्या लक्ष्मणैः कैः कैः सम्पूर्णा इति शंसत ॥४८॥

एकमश्वकिशोरं ते शास्त्रोक्तैरश्वलक्ष्मणैः ।

सूचितं क्षितिनाथाय कथयामासुरित्यथ ॥४९॥

अमौ वृत्तखुरः सत्त्वमन्धिर्जहासुरान्तरे ।

निमामजानुजहास्यः कुक्षितोन्नतकन्धरः ॥५०॥

43 c A मजाद । 48 d C शंसतः A शंसते । 49 b A एककिंश
50 c D जंघाम् ।

पङ्कजामोदिनिःश्वासः स्निग्धरोमा पिकस्वनः ।

मल्लिकातो लघुस्तम्भश्रवणो लम्बकेसरः ॥५१॥

पञ्चभद्रो गूढवंशः पृथुः स्कन्धादिषष्ठके ।

उरस्यादिभ्रुवावर्तदशकेनोपशोभितः ॥५२॥

बुभावर्तादिभिर्दुष्टैरावर्तैः परिवर्जितः ।

स्निग्धदन्तः किशोरो ऽयं पुष्पाति स्वामिनः श्रियम् ॥५३॥

॥ चतुर्भिः कलापकं ॥

राजापि हि स्वयं विज्ञो विज्ञायाम्भं तथैव तम् ।

स्वयमानर्घं सर्वाङ्गं घुसृणाविलवारिणा ॥५४॥

पुष्पपूजां वस्त्रपूजां कृत्वा तस्याय वाजिनः ।

नृपतिः कारयमास लवणोत्तारणादिकाम् ॥५५॥

अचिन्तयच्च को ह्येनं तुरङ्गं रक्षितुं चमः ।

प्रायेणापायवञ्जलाण्येव रत्नानि भूतले ॥५६॥

यदा ममानुरक्तो ऽस्ति सदा विश्रम्भभाजनम् ।

श्रावको जिनदासाख्यः प्रख्यातः श्रावकप्रतः ॥५७॥

बुद्धिमान्स्वामिभक्तश्च प्रमादपरिवर्जितः ।

स एवेदृशरत्नस्य न्यासपात्रत्वमर्हति ॥५८॥

जिनदासमयाह्वय सप्रसादं भमादिभ्यः ।

रत्नणीयो ममात्मैवाश्वकिशोरस्त्वया ह्ययम् ॥५९॥

प्रमाणमादेश इति जिनदासो ऽभिधाय च ।

नित्ये तमश्च स्मर्यते पदातिपरिवारितम् ॥६०॥

स्थानमश्वकिशोरस्य क्षिप्रकोमलवालुकम् ।
 सुपदं कारयामास सगङ्गापुल्लिनोपमम् ॥६१॥ -
 पद्मलान्यरजस्कानि स्वादूनि हरितानि च ।
 तृणानि चारयामास तमश्रं स्वयमेव सः ॥६२॥
 भृष्टप्रदेशे मिकतिले लोष्टकण्टकवर्जिते ।
 मुखरज्जौ स्वयं धृत्वा वेक्षयामास तं हयम् ॥६३॥
 सुगन्धिभिश्च स्नानीयैः पानीयैरेकतप्तकैः ।
 तं स्वयं हृषयामास स्वयं सञ्चौ यदा तदा ॥६४॥
 नीरुद्धं न वेत्यनुदिनं तमश्रं स परीक्षितुम् ।
 स्वयं पर्यस्य पर्यस्यापश्यत्तन्नेत्रपद्मणी ॥६५॥
 स्वयमारुह्य गमयन्मुखं प्रथमधारया ।
 निन्ये पयः पाययितुं तं सरस्यनुवासरम् ॥६६॥
 सरोरुहान्तरे चाभृज्जिनायतनमुच्चकैः ।
 ससाराध्वरेन्तरीपमिवाक्रान्तं नतेन यत् ॥६७॥
 मा भृदर्द्धद्रुहावजेत्यश्वारूढो ऽपि तत्सुधीः ।
 त्रिः प्रदक्षिणयामास यानायानपि सो ऽन्वहम् ॥६८॥
 श्वारूढो ऽप्यवन्दिष्ट स देवं देवतत्ववित् ।
 प्रमादो मा स्म भृदस्येत्युत्तीर्य प्राविशन्न तु ॥६९॥
 एवं च जिनदामस्तं तथा हयमश्विवयत् ।
 यथा सरोरुहं चैतं विना नान्यत्र सो ऽगमत् ॥७०॥

61 c A B C सुपदं । 62 a A पद्मलीन । 63 ab A भृष्टप्रदेशे मिकत, तिले लोष्टकवर्जित । 64 d A B यदा यदा, D corr. यदानदा । 69 d C नीरुद्धं । 70 c D तथा ।

यथा यथा स वदधे ऽश्वकिशोरः शनैः शनैः ।

तथा तथा वदधिरे सम्पदो नृपवेश्मनि ॥७१॥

तस्य चाश्वकिशोरस्य प्रभावेण स भूप्रभुः ।

उत्कृष्टो ऽभूदशेषाणां राज्ञामाज्ञाशतक्रतुः ॥७२॥

ते त्वाज्ञाकरणोदिम्ना दधुरेवं महीभुजः ।

क्षायौ मायौ ऽयवाद्यो ऽयं यत्प्रभावादयं जिताः ॥७३॥

तस्याश्वस्य तथा कर्तुमशक्तेषु तु राजसु ।

एकस्य मन्त्री सामन्तस्योचे धीगर्वपर्वतः ॥७४॥

अहं केनाप्युपायेन तं हरिष्यामि वाजिनम् ।

दुष्करं किमुपायस्योपायशक्तेर्हि नो मितिः ॥७५॥

एवं कुर्विति सामन्तेनाप्यादिष्टः स धीनिधिः ।

मायया श्रावकीभूत्यागादसन्तपुरे पुरे ॥७६॥

तत्र चैत्यानि वन्दित्वा मुनीन्सविहितानपि ।

जिनदासगृहे गत्वा गृहचैत्यमवन्दत ॥७७॥

श्रावकवन्दनेनाथ जिनदासमवन्दत ।

मयूरव्यंसकत्वेन श्रावकत्वं स दर्शयन् ॥७८॥

अभुत्यायाद्य वन्दित्वा तं साधर्मिकवत्सलः ।

जिनदासः पर्यटच्छत्कुतो ऽभ्यागान्नाहाशयः ॥७९॥

कपटश्रावको ऽप्युचे संसारे ऽहं विरतिभाक् ।

न चिरात्प्रजिष्यामि गार्हस्थ्येन कृतं मम ॥८०॥

तीर्थयात्रां तु निर्माय निर्मायो धर्मवान्भवः ।
 आदास्ये सुगुरोः पार्थ्ये प्रभवत्युग्रतं व्रतम् ॥८१॥
 जगाद जिनदासो ऽपि महात्मन्स्वागतं तव ।
 समानशीलयोः सन्तु धर्मगोष्ठीसुखानि नौ ॥८२॥
 तथेति प्रतिपेदानं दानशौण्डः स धर्मिषु ।
 तं प्रौत्याक्षपयन्मायाश्रावकं निजबन्धुवत् ॥८३॥
 अपि स्नानप्रयत्नेन निर्मलीकृतकुन्तलान् ।
 कस्तूरीपङ्कमलिनांस्तस्य मूर्धन्यकारयत् ॥८४॥
 सामन्तमन्त्रिणस्तस्यालेख्यालिखितसन्निभम् ।
 सुमनोदामगर्भं च धम्मिणं मूर्ध्निवन्धयत् ॥८५॥
 तदङ्गमङ्गरागेण ज्योत्स्नासङ्गचारिणा ।
 अचर्चयत्सुरभिणा चान्दनेन तनीयसा ॥८६॥
 निर्दग्धागुरुकर्पूरकस्तूरीवामितान्यथ ।
 वस्त्राणि धर्मबन्धुं तं धर्मधीः पर्यधापयत् ॥८७॥
 लेङ्गभृद्यपेयास्त्राद्यहृद्यां रसवतीमथ ।
 जिनदासस्तन्निमित्तं क्षणेन निरपीपदत् ॥८८॥
 आमितो जिनदासेन हंसरोमासने ऽथ स ।
 अभोजि विविधैर्भोजैर्विलुलङ्घ्यजनानिलम् ॥८९॥
 भोजनानन्तरं कृद्वाश्रावकेण दुरात्मना ।
 महात्मा जिनदासो ऽथ प्रारेभे धर्मसङ्ख्याम् ॥९०॥

खजनो जिनदासस्य तदैको ऽभ्येत्य चावदत् ।
 कस्ये कल्याणकार्येणोपेहि बन्धो मदोकसि ॥८१॥
 अहोरात्रं च सकलं स्यात्तव्यं तत्र हि त्वया ।
 कल्याणकुशलो ऽमि त्वं कल्याणं किं त्वया विना ॥८२॥
 आमेत्युदित्वा खजनं जिनदासो विसृज्य तम् ।
 तं मायाश्रावकमृजुर्व्याजहारातिहारगीः ॥८३॥
 अवगम्येव गन्तव्यं मया खजनयेगमनि ।
 मद्रुहं तद्रुहमिदं त्वया रक्ष्यं गते मयि ॥८४॥
 आमेति प्रतिपेदे च स कूटश्रावको हसन् ।
 जगाम जिनदासस्तु विश्वस्तस्त्रयं दुर्मतौ ॥८५॥
 तस्मिंश्च दिवसे कौमुद्युत्सवो ऽभृन्महान्पुरे ।
 हृषीमपूर्वकं पौरवधूरासकलासकः ॥८६॥
 रजन्यां च जनपदे कौमुदीमहदुर्मदे ।
 स मायाश्रावको ऽशङ्कं तमादायाश्चमश्चयीत् ॥८७॥
 अथो ऽपि सो ऽर्हचैत्यस्य विधाय त्रिः प्रदक्षिणाम् ।
 जगाम वार्यमाणो ऽपि तस्मिन्सरसि नान्यतः ॥८८॥
 व्यावृत्तः सरसश्चागात्तदेवायतनं पुनः ।
 ततो ऽपि च ययौ गेहे सो ऽथो नान्यत्र कुत्रचित् ॥८९॥
 स दुःषामन्तसच्चिवो ऽन्यथाश्रं नेतुमीश्वरः ।
 न यावदभवत्तावद्विभाति सा विभावरी ॥९००॥

पलायिष्ट स दुष्टात्माभ्युदितश्च दिवाकरः ।

तदा च जिनदासो ऽपि न्यवर्तत गृहं प्रति ॥१०१॥

आगच्छन्निनदासश्चाश्रैषीज्जनमुखादिदम् ।

वाहितः सकलां रात्रिं तवाश्वः कौमुदीमहे ॥१०२॥

किसेतदिति सम्भ्रान्तो जिनदासो ऽप्यगाद्गृहम् ।

ददर्श चाश्वं तं आन्तं चामं स्वेदमलीममम् ॥१०३॥

दिष्ट्याश्वो ऽस्त्येष हा धर्मच्छलेन क्लृप्तो ऽस्म्यहम् ।

इति हर्षविषादाभ्यां सद्यः स परिप्लवने ॥१०४॥

ररच जिनदासो ऽश्वं सविशेषं तदादि तम् ।

उत्पथं न जगामेति स हि प्रियतरो ऽभवत् ॥१०५॥

तमश्वमिव मां को ऽपि नेत्यथं नेतुमीश्वरः ।

तत्पन्थानं न हास्यामि परलोकसुखावहम् ॥१०६॥

कनकश्रीरयोवाच महासं प्रेमबन्धुरम् ।

ग्रामकूटसुत इव मा त्वं स्वामि जडो भव ॥१०७॥

14. तथा हि ग्राम एकस्मिन् ग्रामकूटसुतो ऽभवत् ।

एको विपन्नपितृको ऽत्यन्तदुःखितमात्मकः ॥१०८॥

तमूचे रुदती माता त्वं हि कापुरुषायणीः ।

विना परकथां नान्यत्कर्म ते प्रतिवासरम् ॥१०९॥

अजीवद्वावसायेन पिता ते व्यवसायवान् ।

आरब्धं च व्यवसायं सर्वदा निरवाहयत् ॥११०॥

त्वं जातु नोपक्रमसे व्यवसायं युवापि हि ।
 आरम्भव्यवसायस्य निर्वाहे तु कथैव का ॥१११॥
 समानवयसस्ते हि जीवन्ति स्वेन कर्मणा ।
 पद्मशण्ड इव भ्रान्त्यन्निष्कर्मा त्वं न सज्जसे ॥११२॥
 दारिद्रेण मदीयेन विभर्त्युदरमप्यदः ।
 उदरे च भृते कोशे भृत इत्येव मन्यसे ॥११३॥
 पुत्रः प्रोवाच हे मातर्नातः परमनर्गलः ।
 भविष्यामि करिष्यामि खल्वर्थोपार्जनोद्यमम् ॥११४॥
 व्यवसायमुपक्रान्तमर्थोपार्जनहेतवे ।
 निर्वाहयिष्ये हे मातरनिर्विणः पिता यथा ॥११५॥
 तस्मान्यदा ग्रामपर्वशुपविष्टस्य पश्यतः ।
 अग्न्यङ्गामश्चरन्तोऽयित्वाङ्गिवन्धनम् ॥११६॥
 खरमुल्लसयन्तं तमन्वधावघ्रं भामहः ।
 धारयितुमसमर्थस्योर्ध्ववाङ्मरदो ऽवदत् ॥११७॥
 भो भो ग्रामसभासीनाः सर्वे ऽपि ग्रामदारकाः ।
 यः को ऽपि शक्नो वे मध्ये स मे धरतु रासभम् ॥११८॥
 ग्रामकूटसुतो ऽर्थस्य लाभं तस्माद्विचिन्तयन् ।
 धावित्वा तं खरं पुच्छे वृन्ते फलमिवाग्रहीत् ॥११९॥
 लोकैः स वार्यमाणो ऽपि यावत्तं नामुच्यत्खरम् ।
 तावत्तच्चरणाघातभग्नदन्तो ऽपतद्भुवि ॥१२०॥

तस्मान्नाथ त्वमण्वमसद्गृहमनुत्सृजन् ।

न शायते किमपि यत्फलमामादयिष्यसि ॥१२१॥

जगाद् जम्बूनामाय स्मितविष्कुरिताधरः ।

स्वकीयकार्ययद्दिलः सोल्लक इव नास्म्यहम् ॥१२२॥

15. तथा हि भुक्तिपालस्यैकस्याभृद्घोटिकोत्तमा ।

स्वयं स पुत्रीमिव तामलालयदपालयत् ॥१२३॥

प्रत्यजागरयत्तां तु घृततैलोदनादिभिः ।

पुमांसं सोल्लकं नाम समादिश्याद्यहद्विदम् ॥१२४॥

खादु खादु यद्वर्त्यै भोज्यं स्नाप्नोति सोल्लकः ।

किञ्चिदेव ददौ तस्यै शेषं तु बुभुजे स्वयम् ॥१२५॥

सोल्लको ऽप्यर्जयामास चिरं वञ्चनया तया ।

वडवाजीवविषयं कर्मैश्वराभियोगिकम् ॥१२६॥

प्रपद्य कालधर्मं स तेन वञ्चनकर्मणा ।

मूढः पान्य इवारण्ये ऽभ्राम्यत्तिर्यग्गतौ चिरम् ॥१२७॥

चित्तिप्रतिष्ठे नगरे सोमदत्तद्विजन्मनः ।

सुनुः सोल्लकजीवो ऽभूत्सोमश्रीकुचिजो ऽव्यदा ॥१२८॥

मृत्वार्वती भवं भ्रान्त्वा तस्मिन्नेव पुरोत्तमे ।

पुत्री कामपताकाया गणिकाया अजायत ॥१२९॥

मातरपितराभ्यां च पोष्यमाणः स मागवः ।

क्रमेण यौवनं प्रापाप्रमत्तः कणभिचया ॥१३०॥

धार्यमाणा हृदयागे धात्रीभिर्हरियष्टिवत् ।

गणिकादुहिता सापि क्रमेण प्राप यौवनम् ॥१३१॥

वपुःपावनयोस्तस्या रूपयौवनयोरभूत् ।

भूयभूषणतात्यन्तं तुल्यैव हि परस्परम् ॥१३१॥

मिथश्च ग्रामतरुणाः स्पर्धमाणा महर्द्धयः ।

आसज्यन्त भृशं तस्यां मालत्यामिव षट्पदाः ॥१३२॥

तस्यामत्यन्तसामकः सोऽपि ब्राह्मणदारकः ।

मिथेवे श्वेव तद्वारं कामः सर्वङ्गधः खलु ॥१३३॥

राजामात्यश्रेष्ठिपुत्रादिभिः सह महर्द्धिभिः ।

क्रीडन्ती तमवशाभीतां दृष्ट्वैव जिजीव सः ॥१३४॥

सा तु सन्भावयामास दरिद्रं न दृशापि तम् ।

गणिकानां स्वभावोऽयं रागो धनिनि नाधने ॥१३५॥

स ब्राह्मणकुमारोऽपि मारमार्गणदारितः ।

तत्कर्मकरतां भेजे तत्पार्श्वं हातुमवमः ॥१३६॥

स चक्रे छपिकर्माणि सारथ्यं वार्युदञ्चनम् ।

कणपेषणमन्यच्च तस्याकृत्यमभून्न हि ॥१३७॥

स तु नि.सार्थमाणोऽपि निरसार्थीन्न तद्गृहात् ।

दृष्ट्वां बुभुक्षां न्यक्कारं संसेहे ताडनाद्यपि ॥१३८॥

तद्युष्मास्त्वर्ततीप्रायास्त्वहं कर्माभियोगिकम् ।

नार्जयिष्यामि स इव कृतं वो युक्तिकल्पनैः ॥१३९॥

ततः कमलवत्पूषे हे नाथ कमलानन ।

मासाहस्यकुनिवन्ता त्वं साहसिको भव ॥१४०॥

16. तथा ह्येकः पुमान्देशान्तरे दुर्भिक्षपीडितः ।

चचाल स्वजनं दित्वा सार्थेन महता सह ॥१४१॥

एकस्यां च महाट्ठ्यां सार्थं आवासिते सति ।
 आहृतं दणकाष्टादि स एको ऽपि विनिर्ययौ ॥१४३॥
 तदा च सुप्तयाघ्रास्यात्पक्ष्येको वनगङ्गरे ।
 दन्तलग्नानिषखण्डान्यादायारोहदंष्ट्रिणम् ॥१४४॥
 मा साहसमिति मुञ्जः स भणन्नांसखादकः ।
 शकुनिस्तेन जगदे पुरुषेण सविस्मयम् ॥१४५॥
 रौषि मा साहसमिति व्याघ्रास्यान्नांसमस्ति च ।
 सुगन्धस्त्वं दृश्यसे वाचो ऽनुरूपं कुरुपे न च ॥१४६॥
 हिला साक्षाद्भवमुखं तददृष्टसुखेच्छया ।
 तपस्विकीर्णस्त्वमसि मासाहसखगोपमः ॥१४७॥
 जम्बूरभिदधे स्मिता न मुह्यामि भवद्भिरा ।
 न हि भ्रष्टास्यदं स्वार्याज्जानानस्त्रिसुहृत्कथाम् ॥१४८॥

17. चित्तिप्रतिष्ठे नगरे जितशत्रोर्महीपतेः ।

पुरोधाः सोमदत्तो ऽभूत्सर्वचाण्यधिकारकृत् ॥१४९॥
 तस्य मित्रमभूदेकं सहमित्रो ऽभिधानतः ।
 सर्वत्र मिलितः पानखादनादिभिरैक्यवान् ॥१५०॥
 पर्वमित्रो ऽभिधानेन तस्याभूदपरः सुहृत् ।
 आगतेषूत्सवेष्वेव समान्यो नान्यदा पुनः ॥१५१॥
 प्रणाममित्रनामाभूत्सुहृत्तस्य द्वितीयकः ।
 यथादर्शनमालापमाचोपकृतिभाजनम् ॥१५२॥

पुरोधसो ऽन्यदा तस्य काथागमि समागतौ ।
 कुपितस्तं न्यजिघृक्षद्भूपतिश्चण्डशामनः ॥१५३॥
 विज्ञाय तदभिप्रायं रात्रावेव पुरोहितः ।
 मित्रस्य सहमित्रस्य सदनं दैन्यभाग्ययौ ॥१५४॥
 ममाद्य सद्यो राजेति कथयित्वा पुरोहितः ।
 तमूचे त्वदृष्टे मित्रं गमयाम्यशुभां दशाम् ॥१५५॥
 चे मित्रं ज्ञायते मित्रभापत्काले क्षुपस्थिते ।
 खगृहे गोपयित्वा मां तन्मैत्रीं च हतार्यय ॥१५६॥
 सहमित्रो जगादैवं मैत्रीं सम्प्रति गावयोः ।
 तावदेवावयोर्मैत्री यावद्राजभयं न हि ॥१५७॥
 त्वं ममाप्यापदे राजदूषितो मदृष्टे वसन् ।
 ऊर्णायुं ज्वलदूर्णं हि क्षिपेत्को ऽपि न वेम्भनि ॥१५८॥
 तवैकस्य कृते नाहमात्मानं मकुटुम्बकम् ।
 अनर्थं पातयिष्यामि प्रजान्यत्रास्तु ते शिवम् ॥१५९॥
 एवं च सहमित्रेण सोमदत्तो ऽपमानितः ।
 पर्वमित्रस्य मित्रस्य तरितं सदनं ययौ ॥१६०॥
 राज्ञो ऽप्रसादवृत्तान्तं पर्वमित्रस्य स द्विजः ।
 तथैव कथयामास तदाश्रयकृताश्रयः ॥१६१॥
 पर्वमित्रो ऽपि तत्पर्वमैत्र्या निष्क्रयकाम्यया ।
 महत्या प्रतिपत्त्या तं ददर्शैवमुवाच च ॥१६२॥

त्वया पर्वस्त्रनेकेषु तैस्तैः सम्भाषणादिभिः ।
 स्नेहप्रकारैर्मत्प्राणा अपि क्रीताः सखे भुवम् ॥१६३॥
 न भवामि तव भ्रातर्यदि व्यसनभागभाक् ।
 कौस्तूभं मे कुस्तूभस्य तदानीमुपतिष्ठते ॥१६४॥
 किं तु त्वत्प्रीतिविवशे जन्यमप्यात्मनः सखे ।
 कुटुम्बमपि मे जन्यं गच्छेदिति तु दुस्तुहम् ॥१६५॥
 कुटुम्बमपि मे प्रियः प्रियांस्त्वमपि हे सखे ।
 किं करोमि द्विधा चित्त इतो व्याघ्र इतस्तटी ॥१६६॥
 डिम्बरूपैरहं ह्यस्मि सकीटकपलाशवत् ।
 तस्मान्नेभ्यो ऽनुकम्पस्य स्वस्ति ते ऽन्यत्र गम्यताम् ॥१६७॥
 सख्यत्यापि हि तेनैवं पुरोधाः स निराकृतः ।
 निर्ययौ तद्गृहाद्वैवे दुष्टे पुत्रो ऽपि दुष्यते ॥१६८॥
 आचत्वरं चानुगम्य पर्वमित्रे गते सति ।
 दध्यौ पुरोधा दुःप्रापरोधा व्यसनवारिधिः ॥१६९॥
 मया ययोरुपहतं परिणामस्तयोरयम् ।
 तद्भवाम्यधुना दीनः कस्याहं पारिपार्श्विकः ॥१७०॥
 अद्य प्रणाममित्रस्य यामि मित्रस्य सन्निधौ ।
 तच्चापि नास्ति प्रत्याशा प्रीतिस्तन्मित्रं वाञ्छयौ ॥१७१॥
 यदा विकल्पैः पर्याप्तमाप्तः सो ऽप्यस्ति मे मनाक् ।
 प्रेक्षे तमपि कस्यापि को ऽपि स्यादुपकारकत् ॥१७२॥

इति प्रणाममिचस्य मिचस्य सदनं ययौ ।

सो ऽथाभ्यागतमात्रं तमभ्युदस्यात्कृताञ्जलिः ॥१७३॥

उवाच च स्वागतं वः किमवस्था व ईदृशी ।

प्रयोजनं मया किं वो ब्रूत यत्करवाण्यहम् ॥१७४॥

पुरोधो राजवृत्तान्तमाख्याय तमदो ऽवदत् ।

त्यज्यामि सीमां राज्ञो ऽस्य साहाय्यं कुरु मे सखे ॥१७५॥

सो ऽप्युवाच प्रियालापैरधर्मणो ऽस्मि ते सखे ।

कृत्वा साहाय्यमधुना भविष्याम्यनृणस्तव ॥१७६॥

मा भैषीरेष ते पृष्ठरक्षो ऽहं मयि जीवति ।

न कश्चिदीश्वरः कर्तुं तद्रोग्णो ऽपि हि विप्रियम् ॥१७७॥

पृष्ठोत्तंसिततृष्णीरो ऽधिज्योक्तशरामनः ।

प्रणाममित्रो ऽग्रे चक्रे निःशङ्कस्तं पुरोहितम् ॥१७८॥

ययौ पुरोहितस्तेन सह स्थानं समौहितम् ।

अन्वभृच्च निराशङ्कस्तत्र वैषयिकं सुखम् ॥१७९॥

अत्र चोपनयो जीवः सोमदत्तस्य सन्निभः ।

सहमित्रस्य मित्रस्य तुल्यो भवति विग्रहः ॥१८०॥

विग्रहो ऽयं कर्मराजकृतायां मरणापदि ।

सत्कृतो ऽपि हि जीवेन सह नैति मनागपि ॥१८१॥

पर्वमित्रसमानाद्य सर्वे स्वजनयन्त्रवः ।

शशाङ्कचत्वरं गत्वा निवर्तन्ते हि ते ऽखिलाः ॥१८२॥

प्रणाममित्रमदृशो धर्मः शर्मनिबन्धनम् ।

यः परत्रापि जीवेन गच्छता सह गच्छति ॥१८३॥

तदैहिलौकिकसुखास्वादमूढो मनस्विनि ।

परलोकसुखं धर्मं नोपेक्षिये मनागपि ॥१८४॥

जयश्रीश्यामधान्नाथ तुण्डताण्डवधीनिधे ।

नागश्रीवन्मोहयसि परं कूटकथानकैः ॥१८५॥

18. तथा हि रमणीयाख्ये पुरे राजा कथाप्रियः ।

वारं वारेण पौरैर्भ्यो ऽचीकथयत्यहं कथाम् ॥१८६॥

तत्र चामीत्युरे विप्र एको दारिद्र्यविद्रुतः ।

भ्रान्त्वा भ्रान्त्वाखिलदिनं सो ऽजीवत्क्षणभिव्या ॥१८७॥

अन्यदा तस्य विप्रस्य निरन्तरश्रोतमणेः ।

कथाकथनवारो ऽभ्युच्चिन्तयामास चेतसि ॥१८८॥

सन्निपातवती चेयं स्वनामकथने ऽपि हि ।

जिज्ञा सञ्चलति मे नित्यं का कथाकथने कथा ॥१८९॥

कथां कथयितुं नाहं जानामीति यदि ब्रुवे ।

तत्कारामन्दिरं नीये का गतिर्मे भविष्यति ॥१९०॥

कुमारी दुहिता तस्य तं चिन्ताग्लपिताननम् ।

दृष्ट्वा पप्रच्छ का चिन्ता तस्या हेतुं जगौ च सः ॥१९१॥

दुहितोवाच मा तात चिन्तासन्तानभाग्यव ।

त्वदीये वारके गत्वा कथयिष्याम्यहं कथाम् ॥१९२॥

- ० इति खात्वा परिहितश्वेतवस्त्रा नृपान्तिके ।
 गत्वा जयाशिशं दत्त्वा नृपं मोचे कथां शृणु ॥१८३॥
 राजापि तस्यास्तादृचनिःसोभत्वेन विस्मितः ।
 उत्कर्षां ऽभृत्कथां श्रोतुं गौतिं मृग इवोच्चकैः ॥१८४॥
 साप्यारमे कथयितुमिहैव नगरे द्विजः ।
 नागशर्माग्निहोत्र्यस्ति कणभिन्नैकजीविकः ॥१८५॥
 सोमश्रीरस्ति तद्भार्या तस्या उदरभूरहम् ।
 नागश्रीर्नाम दुहिता क्रमेणाप्तास्ति दौवनम् ॥१८६॥
 पितृभ्यां च प्रदत्ताहं चष्टाय द्विजसूनुवे ।
 सम्पदामनुसूयो हि स्त्रीणां सम्पद्यते वरः ॥१८७॥
 प्रयोजनेन केनाप्यौद्धाहिकेनान्यदा मम ।
 अथातां पितरौ ग्रामं मां सुक्लैकाकिनीं गृहे ॥१८८॥
 ग्रामान्तरं च पितरौ यस्मिन्नेव दिने गतौ ।
 तस्मिन्नेव दिने ऽभ्यागादिप्रचङ्कः स मद्गृहे ॥१८९॥
 स्वसम्पदनुसारेण विनापि पितरौ तदा ।
 तस्याकार्षमहं स्नानभोजनादिभिरौषितीम् ॥२००॥
 खट्वाप्रसारणं चैकं गृहसर्वस्वमात्मनः ।
 शयनायार्पयामि स तस्याहं दिवसात्यये ॥२०१॥
 ततो मया चिन्तितं च पर्यङ्को ऽस्य समर्पितः ।
 गृहेर्वीं च सुलद्वीकरा तस्यां शये कथम् ॥२०२॥

तद्विभ्यती भूययनाच्छये ऽस्य शयनीयके ।
 निशि नीरन्ध्रतमसि न हि द्रक्ष्यति को ऽपि माम् ॥२०३॥
 अस्त्राप्समिति तत्रैव निर्विकारेण चेतसा ।
 मदङ्गस्पर्शमासाद्य स त्वभृन्मदनातुरः ॥२०४॥
 द्विया चोभेन विषयनिरोधेन च तस्य तु ।
 सद्यः शूलं समुत्पन्नं विपन्नस्तद्रुजा च सः ॥२०५॥
 अचिन्तयं च भीताहं परासुमवलोक्य तम् ।
 मम दोषेण पापायाः प्रापदेष मृतिं द्विजः ॥२०६॥
 कस्याद्य कथयाम्येव क उपायः करोमि किम् ।
 एकाकिनी कथं चासुं गृहान्निःसारयाम्यहम् ॥२०७॥
 इत्यहं खण्डशो ऽकार्षं कूष्माण्डमिव तदपुः ।
 गतं खनित्वा तत्रैव न्यधामय निधानवत् ॥२०८॥
 पूरयित्वा च तं गतं सुषमीकृत्य चोपरि ।
 अमार्जयमलिनं च ज्ञायते न यथा हि तत् ॥२०९॥
 पुष्यैर्गन्धैश्च धूपैश्च स्थानं तदासितं मया ।
 धामान्तराच्च पितराशगतौ स्तो ममाधुना ॥२१०॥
 राजायुवाच यदिदं कुमारि कथितं त्वया ।
 तत्सर्वमपि किं सत्यं ततः सा पुनरब्रवीत् ॥२११॥
 कथानकानि यानि त्वं शृणोष्यन्यानि पार्थिव ।
 तानि सत्यानि चेदेतदपि सत्यं तदाखिलम् ॥२१२॥

एवं नागश्रिया राजा यथा विस्मापितस्तथा ।

... नाथ प्रतारयस्वस्मान्किं कल्पितकथानकैः ॥२१३॥

19. जम्बूद्वीपे प्रियाः सर्वा नाहं विषयलोलुपः ।

ललिताङ्गवत्तथा चास्ति श्रीवसन्तपुरं पुरम् ॥२१४॥

तत्राभङ्गुर्विभ्रतीनां वज्रायुध इवाञ्जया ।

राजा शतायुधो नाम रूपेण कुसुमायुधः ॥२१५॥

तस्याभङ्गललिता देवी देवीव ललिताकृतिः ।

कलानां सकलानामप्येकं विश्रामधाम यत् ॥२१६॥

भक्तवारणमारुह्य स्वे विनोदयितुं दृशौ ।

सान्यदा द्रष्टुमारेभे सञ्चरन्तमधो जनम् ॥२१७॥

धमिलेन दिमूर्धानमिव स्फारेण हारिणा ।

कस्तूरीपङ्क्तिशश्वत्सु सदानमिव दन्तिनम् ॥२१८॥

वपस्कन्धं पृथूरस्कं पद्मोपमकरकमम् ।

शीवाकरकमासुक्तजात्यकाञ्चनभूषणम् ॥२१९॥

कर्पूरपूर्णताम्रूलप्रद्वद्धमुपसौरभम् ।

स्मरजैवपताकाभं तिलकालङ्कृतालिकम् ॥२२०॥

अङ्गरागच्छलान्मूर्तेः स्नावणमिव विभ्रतम् ।

धूपायिताङ्गकामोदमेदुरीकृतवर्त्मकम् ॥२२१॥

यपुःश्रिया श्रियो देया द्वितीयमिव मन्दनम् ।

पुमांसं वा ददर्शैकं युवानं यान्तमध्वनि ॥२२२॥

॥ पंचभिः कुलकं ॥

तद्रूपालोकनोन्मत्तलोचना सा सुलोचना ।

साम्प्रभाकृद्गतमनाः शालभञ्जीनिभाभवत् ॥२२३॥

दध्यौ च मैवमन्योन्यदर्शितावन्धवन्धुरम् ।

यद्येष परिरभेत स्त्रीजन्म सफलं तदा ॥२२४॥

अहं मनोरमममुं स्वयं दूतीत्वपूर्वकम् ।

उद्गीय गताग्रे भजे भवामि यदि पविणी ॥२२५॥

अचिन्तयच्च तत्पार्श्वस्थिता चतुरचेटिका ।

गूढं यून्यच्च रमते स्वामिन्या दृष्टिरुचकैः ॥२२६॥

ऊचे च स्वामिनि तव यून्यग्निग्रमते मनः ।

न चिच्चमत्र कष्टेन्दुर्नानन्दयति लोचने ॥२२७॥

ललितोचे मनोज्ञामि माधु माधु मनीषिणि ।

जीवामि तद्यदि भजे मनोरमममुं नरम् ॥२२८॥

को ऽमाविति ज्ञापय मां ज्ञापयिष्या तया कुरु ।

यथा हि सङ्गमय्यामुं निर्वापयामि मे वपुः ॥२२९॥

गत्वा ज्ञात्वा च मा चेटी पुनरागत्य सत्वरम् ।

राज्ञौ श्यजपयद्भैरवाटकैकमहानटी ॥२३०॥

वाक्ष्यपत्तने ऽथैव ललिताङ्गो ऽयमाप्यया ।

समुद्रप्रियमञ्जरा मायेवाहम्य मन्दनः ॥२३१॥

सौभाग्यमन्मथस्यायं क्षासप्ततिकलानिधिः ।
 कुलीनस्य युवा चेति स्थाने स्वामिनि ते मनः ॥२३२॥
 अस्याकृत्यनुसारेण गुणानपि हि निश्चिनु ।
 यत्राकृतिसुखं गुणा इति लोके ऽपि गीयते ॥२३३॥
 नारीष्वेकासि गुणिनी त्वं यथैष तथा नृपु ।
 तद्वयोर्गुणिनोर्योगं घटयामि समादिश ॥२३४॥
 एवं कुविति राशूचे तस्या हस्ते च तत्कृते ।
 लेखं प्रेमाङ्कुराम्भोदपयःश्लोकाङ्कमार्पयन् ॥२३५॥
 सद्यो दास्यपि सा गत्वा दूतौकर्मैककोविदा ।
 जगद् ललिताङ्गाय ललितोपश्रवाचिकम् ॥२३६॥
 प्रवर्त्य तद्विरंसायां ललिताङ्गं चटूक्तिभिः ।
 अर्पयामास तं लेखं तस्य प्रीणयितुं मनः ॥२३७॥
 स सद्य उद्यत्पुलकः कदम्ब इव पुष्पितः ।
 तं प्रेमव्यञ्जकं लेखं वाचयामास तद्यथा ॥२३८॥
 यथा दृष्टो ऽसि सुभग तदाद्यपि वराक्यहम् ।
 पश्यामि त्वन्मयं सर्वं योगेनानुगृहाण माम् ॥२३९॥
 वाचयित्वेति तं लेखं सो ऽवादीदयि कोविदे ।
 क्व च सान्तःपुरेवासा वणिग्माचः क्व चास्यहम् ॥२४०॥
 न ह्येतच्छक्यते धर्तुं हृदये प्रियते ऽथवा ।
 न वक्तुं शक्यते तर्हि यद्रंख्ये नृपयोविता ॥२४१॥

शक्यते यदि हि स्पृष्टुं भूम्येन शशिनः कला ।
 तदान्यपुंसां ममोगविषयो राजपत्यपि ॥२४२॥
 दाम्पुवाचामहायस्य संमस्तमपि दुष्करम् ।
 तव त्वहं महायासि चिन्तां सुन्दर मा लयाः ॥२४३॥
 अन्तरन्तःपुरमपि महुद्धा लमललितः ।
 पुष्पमध्ये स्थित इव मञ्जरियस्त्रलं भिया ॥२४४॥
 आह्वयेः समये मां मा तेनेत्युक्ता च चेटिका ।
 मद्यो गत्वा तदाचख्यौ राज्ञौ र्व्योच्छ्रमद्भुवे ॥२४५॥
 तत्सङ्गमं चिन्तयन्त्या ललितायास्तदाद्यपि ।
 अन्यदा पत्तने क्रीमुद्युत्सवो ऽभ्यग्नैरहरः ॥२४६॥
 शम्भुप्रशम्यक्षेत्रायां दुग्धगुडूमरोम्भसि ।
 बहिर्भूमौ ययौ राजा तदाखेटकलीलया ॥२४७॥
 तदा च विजयीभूते परितो राजवेगमनि ।
 तथैव चेष्टा ललिता ललिताङ्गं ममाह्वयत् ॥२४८॥
 देष्ट्या विनोदमुद्दिश्य मा दाम्प्यन्तःपुरे नरम् ।
 मवीनयत्प्रतिमाव्याजेन तमवीविद्यत् ॥२४९॥
 ललिता ललिताङ्गय सौ पिराज्जातमद्भुमौ ।
 ममजाते मियो गाढं वमीविटपिनाविव ॥२५०॥
 विविदुः मौविदाद्यैवमनुमानादिकोविदाः ।
 निश्चितं परपुरुषप्रवेशो ऽस्माःपुरे ऽभवत् ॥२५१॥

सुपिताः सो वयमिति तेषां चिन्तयतामपि ।
 समाय्याखेटकक्रीडामाययौ मेदिनीपतिः ॥२५२॥
 ते च राज्ञे व्यञ्जयन्नच्छलादानपूर्वकम् ।
 आशङ्कास्माकमस्यन्तःपुरे परपुमानिति ॥२५३॥
 शब्दायमाने पन्नद्धे विहाय निभृतक्रमम् ।
 प्रविवेश विशां नाथः शृङ्गान्ते परिमोषिवत् ॥२५४॥
 सा चेटी चतुरा द्वारदत्तदृग्मेदिनीपतिम् ।
 ददर्श दूरादायान्तं राज्ञैर ज्ञापयति स्म च ॥२५५॥
 राज्ञी दास्यपि तं जारमुत्पाद्योपरिवर्त्मना ।
 बहिष्चिपितुस्त्रुणं गृहावकरराशिवत् ॥२५६॥
 स पपातौकसः पश्चात्प्रदेशस्थे महावटे ।
 निलीय चास्यान्तत्रैव गुहायामिव कौशिकः ॥२५७॥
 कूपे तत्राशुचिस्थाने दुर्गन्धानुभवप्रदे ।
 स तस्थौ नरकावास इव पूर्वमुखं स्मरन् ॥२५८॥
 अचिन्तयच्च यद्यस्मान्कथञ्चिदवटादरम् ।
 निर्यास्यामि तदीदृचोदकैर्भोगैरलं मम ॥२५९॥
 राज्ञी दासी च तस्यानुकम्पया तत्र चावटे ।
 नित्यं चिचिपतुः फेलां तथा श्वेव जिजीव सः ॥२६०॥
 प्रवृत्त्युपस्थितायां च गृहप्रसवणाम्भसा ।
 स कूपो बिभराक्षके पातकेनेव दुष्टधीः ॥२६१॥

शववत्सो ऽम्भसा तेन बाह्वयित्वातिरिंक्षसा ।

वप्रदारिकया बाह्वपरिखायामपात्यत ॥२६२॥

उल्लास्य वारिपूरेणालांबुफलमिवोच्चकैः ।

सो ऽलेपि परिखातीरे नीरेणार्तो मुमूर्खं च ॥२६३॥

दैवादागतया तत्र कुलदेवतयेव सः ।

धात्र्या दृष्ट्य नीतय सङ्गोप्य निजमग्नानि ॥२६४॥

पात्यमानः कुटुम्बेनाभ्यङ्गस्नानाशनादिभिः ।

क्षिन्नप्रकृष्टशाखीव स बभूव पुनर्नवः ॥२६५॥

अत्र चायमुपनयो यथा हि ललिताङ्गकः ।

कामभोगेष्वनिर्विन्नस्तथा जीवः शरीरिणाम् ॥२६६॥

यथा देवीपरिभोगस्तथा वैषयिकं सुखम् ।

आपातमात्रमधुरं परिणामे ऽतिदारुणम् ॥२६७॥

कूपवामनिभो गर्भः फेलाहारसमं हि तत् ।

मात्रा जग्धान्नपानाद्यैर्यद्गर्भपरिपोषणम् ॥२६८॥

यो ऽद्यान्तुपूरितादिष्टाकूपात् खालेन निर्गमः ।

पुद्गलोपचिताङ्गर्भाद्योन्मा निर्गमनं हि तत् ॥२६९॥

पतनं परिखोत्सङ्गे यन्माकाराद्विहिते ।

गर्भवामाश्रितपतनं स्रुतिकाभवने हि तत् ॥२७०॥

था मूर्खो मलिलापूर्णपरिखातीरतन्मुषः ।

जराव्यसृग्मयात्कोशात्तद्विहितस्य मूर्खनम् ॥२७१॥

या धात्रिका यथा चाभूद्देहोपयद्धारिणी ।
 सा हि कर्मपरीणामसन्ततिर्ज्ञायतामपि ॥२७२॥
 भूयो राज्ञी सलिताङ्गं यदि तद्रूपमोक्षिता ।
 चेद्या प्रवेशयेदन्तःपुरान्तः प्रविशेत्स किम् ॥२७३॥
 पत्न्यः प्रोचुः कथं नाम प्रविशेत्सोऽल्पधीरपि ।
 अनुभूतं स्मरन्दुःखं विष्टावटनिपातजम् ॥२७४॥
 जम्बून्वाच सोऽज्ञानवशेन प्रविशेदपि ।
 अहं तु नानुतिष्ठामि गर्भमङ्गान्तिकारणम् ॥२७५॥
 जम्बूनाम्नोऽथ ताः पत्न्यो विशातदृढनिश्चयाः ।
 प्रतिबोधमुपेयुष्यः समयित्वैवमूचिरे ॥२७६॥
 निस्तारयास्मानपि त्वं यथा निस्तरसि स्वयम् ।
 नात्मकुविम्भरित्वेन सन्तुष्यन्ति महाशयाः ॥२७७॥
 जम्बूनाम्नोऽथ पितरौ अश्रुरा बन्धवोऽपि च ।
 ऊचुः साधूकथमांसि प्रव्रज्या नोऽप्यतः परम् ॥२७८॥
 प्रभवोऽथभ्यधान्निन पिह्नाष्टच्छ्य सत्वरम् ।
 परिव्रज्यासद्वायस्ते भविष्यामि न संशयः ॥२७९॥
 अविव्रजमस्तु ते मा स्म प्रतिबन्धं कथाः सखे ।
 इति जम्बूकुमारोऽपि प्रभवं प्रत्यभाषत ॥२८०॥
 विभातायां विभावर्यां जम्बूनामा महामनाः ।
 स्वयं संवदति सोऽक्षैरधिनिष्क्रमणोत्सवम् ॥२८१॥

स्नात्वा कृत्वाङ्गरागं च सर्वाङ्गीनं च पर्यधात् ।

अलङ्कारान्तरत्नमयान्कल्पो ऽयमिति कल्पवित् ॥२८२॥

जम्बूनादृतेनाथ देवेन कृतसन्निधिः ।

उद्वाह्यां नृमहस्रेण शिविकामासुरोह च ॥२८३॥

[निनदन्मङ्गलातोद्यः पठन्मङ्गलपाठकः ।

उक्तार्यमाणलवणः स्वकीयमानमङ्गलः ॥*]

दानं विश्वजनीनं स ददानः कल्पवृक्षवत् ।

प्रशस्यमानो लोकेन जम्बूः काश्यपगोचरः ॥२८४॥

सुधर्मस्वामिगणभृत्पादपद्मपवित्रितम् ।

जगाम तं वनोद्देशं धाम कल्याणमम्पदाम् ॥२८५॥ युग्मं ॥

गणभृद्भूपितोद्यानद्वारदेशे स ईयिवान् ।

याणयानादुदतारीत्संसारदिव निर्ममः ॥२८६॥

सुधर्मस्वामिनः पादानापदाम्भोधितारकान् ।

पञ्चाङ्गसूष्टभूपीठः स प्रणम्य व्यजिज्ञपत् ॥२८७॥

संसारसागरतरीं प्रव्रज्यां परमेश्वर ।

मम सखजनस्यापि देहि धेहि कृपां मयि ॥२८८॥

पञ्चमः श्रीगणधरो ऽय्येवमभ्यर्चितस्तदा ।

तस्मै सपरिवाराय ददौ दीक्षां चयाविधि ॥२८९॥

पिटृनाष्टच्छ्रुत्वा चान्येद्युः प्रभवो ऽपि समागतः ।

जम्बूकुमारमनुयागपरिव्रज्यामुपाददे ॥२९०॥

* This verse is wanting in all MSS. and is added in C in the margin sec. m.

श्रीजन्मूखामिपादाक्षमरालः प्रभवो ऽभवत् ।

श्रित्यभावेन तस्यैव दत्तः स गुरुणा यतः ॥९८१॥

श्रीसुधर्मगणगृत्पदास्तुजोपासनम्भरतां समुद्धहन् ।

दुःसहानगणयन्परीयहानार्थभिर्विहरति सा मेदिनीम् ॥९८२॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते 'परिशिष्टपर्वणि' स्यविरावलीचरिते
महाकाव्ये सिद्धिबुद्धिकथाजात्याश्वकिशोरकथायामकूटसुतकथामोक्ष-
ककथामासाहमशकुनिकथाचिसुहृन्कथाविप्रदुहिहनागश्रीकथाललिता
प्लकथासपरिवारजन्मूप्रज्याप्रभवप्रज्यावर्णनो नाम तृतीयः सर्गः ॥ .

C A N T O IV.

अन्यदा श्रीगणधरः सुधर्मा विहरन्भुवि ।
 जगाम चम्पां नगरीं जम्बूस्वाम्यादिशिव्ययुक् ॥१॥
 पुरीपरिसरोद्धाने गणेशत्परमेश्वरः ।
 समवासरदुङ्गूतधर्मकल्पद्रुमोपमः ॥२॥
 सुधर्मस्वामिपादाजवन्दनाय पुरीजनः ।
 गन्तुं प्रवृत्ते भक्त्या हृषिखोत्कर्षभाग्यनाः ॥३॥
 नागर्यः पादचारेण झणज्झणितनूपुराः ।
 काञ्चिज्जग्मुः अथौभूतधन्निष्पन्नं शिगर्भकाः ॥४॥
 काञ्चिच्च रथमारुह्य नागर्यः पतिभिः सह ।
 तैस्ततः प्राजयामासुस्तरितत्वरितं रथात् ॥५॥
 काञ्चित्पुष्पान्यकर्माणः श्राविका निर्ययुर्गृहात् ।
 कथ्यारोपितशिवः कपिमत्पादपोपमाः ॥६॥
 अथाकृष्टा ययुः केऽपि महेभ्याश्चलकुण्डलाः ।
 श्वेतातपत्रैः कुर्वन्तो दिवमुत्पुण्डरीकिणीम् ॥७॥
 श्रौमतां गच्छतां तूर्णं मिथःसङ्घर्षताडनात् ।
 हारमुक्ताफलैर्धटैर्दन्तुरा मार्गभ्ररभूत् ॥८॥
 तदा तस्यां नगर्यां च कूणिकः पृथिवीपतिः ।
 दृष्ट्वायान्तं तथा लोकमिति पप्रच्छ वेचिणम् ॥९॥

किं याचाद्य पुरोपान्ते देव्याः कस्याश्चिदुद्यता ।
 कस्यापि हि महेभ्यस्य किमुद्यापनिकोत्सवः ॥१०॥
 किं महाङ्कौमुदीप्रायो महे वा कश्चिदागतः ।
 पूजाविशेषो यदि बोद्यानर्चये प्रवर्तते ॥११॥
 किं वा जैनमुनिः कोऽपि महात्मा समवासरत् ।
 यदेवमखिलो याति त्वरितं नगरीजनः ॥१२॥

॥ त्वभिर्विशेषकम् ॥

वेचो तदेव विज्ञाय नरेन्द्राय व्यजिज्ञपत् ।
 इतोऽस्ति समवसृतः सुधर्मा गणभट्टद्वरः ॥१३॥
 वन्दितुं गणभट्टादान् सर्वोऽयं याति पूजनः ।
 एकातपत्रार्द्धद्वर्मराज्यं विजयते तव ॥१४॥
 राजा प्रोवाच हे वेचिन्धन्योऽयं नगरीजनः ।
 य एवं त्वरते हन्त सुधर्मस्वामिवन्दने ॥१५॥
 अहे जाग्रदवस्थोऽपि सुषुप्तावस्थतामगाम् ।
 यदद्य गणभट्टदेवमपि न ज्ञातवानहम् ॥१६॥
 सङ्गत्वा गणभट्टादान्वन्देऽहमपि सत्वरम् ।
 तिष्ठन्ति ते हि नैकत्राप्रतिबद्धाः समीरवत् ॥१७॥
 इत्युत्थायामनाद्राजा स्मेरराजीवलोचनः ।
 चन्द्रांशुभिरिव व्यूते पर्यधाच्छेतवाससी ॥१८॥
 आमुचत्कर्णतलयोरद्य मौक्तिककुण्डले ।
 सुधाकुण्डे इव स्वच्छमुक्तांशुष्यपूरिते ॥१९॥

हृदि चालम्बयामास हारं विमलमौक्तिकम् ।
 लावण्यभरितः फेनरेखामिव तटस्थिताम् ॥२०॥
 अन्यान्यपि हि सर्वाङ्गं रत्नालङ्करणानि सः ।
 वभार भूभारधरः कल्पद्रुम इवापरः ॥२१॥
 आकाशस्फुटिकस्त्रच्छं पर्यधादथ चोलकम् ।
 नृत्यन्तमिव तत्स्पर्शात्समीरतरलाञ्चलम् ॥२२॥
 सुगन्धिसुमनोदामगभिंते कञ्जलच्छविम् ।
 यस्तेन्दुप्रावृडभ्राभं धम्मिल्लं मूर्ध्निवन्धयत् ॥२३॥
 भद्राणां कारणं भद्रवारणं सो ऽरिवारणः ।
 आरोहदारोहकरात्पञ्चाम्य इव पर्वतम् ॥२४॥
 विद्युन्नेखामिव व्योम्नि पाणिभ्यां नर्तयन्मृष्टिम् ।
 पादाभ्यां प्रेरयामास करिणं भूमिवासवः ॥२५॥
 निर्भरैः पादपातैर्मै मा भङ्गूर्भङ्गुरेति सः ।
 मन्यरं मन्यरं गन्तुं छपयेव प्रचक्रमे ॥२६॥
 गर्जन्मयूजितं वर्षन्मदवारि निरन्तरम् ।
 जनेनालक्षि स गजः पर्जन्य इव भूगतः ॥२७॥
 नृत्यन्त इव वल्लान्तो मुखायस्पर्शिजानवः ।
 प्रावमुर्लक्ष्यो ऽश्वास्तं गजमाच्छ्रुमादिगः ॥२८॥
 पुरो विजयशंसीनि तूर्यवर्यायनेकशः ।
 अवाद्यन्त तदा युक्तेर्मिथः भवन्तिस्वनम् ॥२९॥

शब्दायमानमभितस्त्रयाणां प्रतिशब्दितैः ।

अपौरुषेयमुद्दामं वाद्यान्तरमभ्यन्तः ॥ ३० ॥

सुधर्मस्वामिगणभक्त्यादपक्षैरधिष्ठितम् ।

आससाद वनोद्देशं नृपो ऽथ सपरिच्छदः ॥ ३१ ॥

कुम्भोपरि सृणिदण्डाघातेन स्थापितादथ ।

कलां गृहीत्वावातारौत्कुञ्जराद्राजकुञ्जरः ॥ ३२ ॥

सन्त्यक्तपादुको दूरीकारितच्छत्तचामरः ।

वेचिवाङ्गमपि त्यक्त्वा महावाङ्गमर्होपतिः ॥ ३३ ॥

भक्त्या स्वमपि मन्त्रानः सामान्यजनसन्निभम् ।

वन्दारूढश्रावकान्पश्यन्नुद्यद्रोमाञ्चकञ्चुकम् ॥ ३४ ॥

आवह्नाञ्जलिना कुर्वन्मुकुटं मुकुटोपरि ।

सुधर्मस्वामिनं दृष्ट्वा दूरादपि नमो ऽकरोत् ॥ ३५ ॥

॥ त्रिभिर्विशेषकम् ॥

नत्वा च निषसादाये ऽधोमुखो भक्तिशालिनाम् ।

तद्वक्त्रदन्तदृयाजा तच्छिष्यपरमाणुवत् ॥ ३६ ॥

ततश्च गणभृद्देवः सुधर्मा धर्मदेशनाम् ।

प्राणिकारुणिकश्चक्रे श्रोत्रश्रोत्रसुधाप्रयाम् ॥ ३७ ॥

देशनान्ते च गणभृच्छिष्यान्पश्यन्त्रयेभ्यः ।

जम्बूस्वामिनमुद्दिश्य पप्रच्छ परमेश्वरम् ॥ ३८ ॥

भगवन्नहुतं रूपमिदं सौभाग्यमद्भुतम् ।

तेजो ऽप्यहुतमेतस्य महर्षेः सर्वमद्भुतम् ॥४८॥

तथा हि यमुनावीचिकुटिलश्यामलाः कक्षाः ।

नेत्रे कर्णान्तविश्रान्ते नासानालाम्बुजे इव ॥४९॥

अवसी नेत्रसरसीतीरस्ये इव शुक्तिरे ।

कण्ठः कम्बुविडम्ब्येव वक्षो ऽररिषहोदरम् ॥४९॥

आयतौ सरलौ बाहुदण्डावाजानुलम्बिनौ ।

मुष्टिग्राह्यो मध्यदेशः सक्त्यौ चालानसन्निभे ॥४९॥

एणीजहोपमे जह्वे कराङ्घ्रि कमलोपमम् ।

रूपसम्पदमेतस्य कियदा वक्तु मादृशः ॥४९॥

॥ चतुर्भिः कलापकम् ॥

महाभागस्य सौभाग्यमप्यस्य न गिरां पथि ।

यदेनं बन्धुमिव मे पश्यतः प्रीयते मनः ॥४९॥

महातेजाश्च को ऽप्येष तथा ह्येतस्य तेजसा ।

न सम्यक् पार्यते द्रष्टुं रूपमप्यस्ति यादृशम् ॥४९॥

अष्टयुग्ं चाभिगम्यं च तेजो ऽमुय्य महासुनेः ।

किमहस्करशीतांश्वोरेकचाक्ष्य पिण्डितम् ॥४९॥

कियान्वा कथ्यते तेजोराशिरस्य तपोनिधेः ।

यत्पादनखरग्रीनामपि दासीनिभा तडित् ॥४९॥

जम्बूप्राग्ववृत्तान्तमयाख्यङ्गणभृदरः ।

श्रेणिकाय यथाचख्यौ पुरा श्रीज्ञातनन्दनः ॥४९॥

आख्याय चावोचदिदं प्राग्जन्मतपसा नृप ।
 रूपसौभाग्यतेजांसौदृशान्यस्य महात्मनः ॥४८॥
 अयं चरमदेक्ष्य चरमस्यैव केवली ।
 भवे ऽस्मिन्नेत्यतीत्याख्यस्य एव परमेश्वरः ॥५०॥
 स्वामिना चेदमाख्यातं जन्मूनान्नि शिवं गते ।
 न मनःपर्ययो भावी न चापि परमावधिः ॥५१॥
 नाक्षरकवपुर्लब्धिर्जिनकल्पसाया न हि ।
 पुलाकलब्धिर्नो नो वा लपकश्रेणिरोदणम् ॥५२॥
 न च स्यादुपरितनं संयमचितयं क्वचित् ।
 एवं भविष्यत्ये ऽपि हीनहीनतरर्हिता ॥५३॥
 एवं वचनमाकर्ण्य सुधर्मस्वामिनो गुरोः ।
 तत्पादपद्मे गत्वा च राजा चम्पापुरीं ययौ ॥५४॥
 सुधर्मापि ततः स्थानाज्जगाम सपरिच्छदः ।
 श्रीमहावीरपादान्ते तत्समं विजहार च ॥५५॥
 आत्तं पञ्चाशदब्देन सुधर्मस्वामिना मतम् ।
 त्रिंशदब्दीमथाकारि शूश्रूषा चरमार्हतः ॥५६॥
 मोक्षं गते महावीरे सुधर्मा गणभूदरः ।
 कदास्यो द्वादशाब्दानि तस्यौ तीर्थं प्रवर्तयन् ॥५७॥
 ततश्च दानवत्यब्दीप्रान्ते सम्प्राप्तकेवलः ।
 अष्टाब्दीं विजहारोर्वीं भव्यसत्त्वान्प्रबोधयन् ॥५८॥

प्राप्ते निर्वाणसमये पूर्णवर्षशतायुषा ।

सुधर्मस्वामिनाम्यापि जम्बूस्वामी गणाधिपः ॥५८॥

तथ्यमानस्तपस्तीव्रं जम्बूस्वाम्यपि केवलम् ।

आसाद्य सदयो भयभविकाग्रत्यवूधत् ॥६०॥

श्रीवीरमोक्षदिवसादपि शयनानि

चत्वारि षष्टिमपि च व्यतिगम्य जम्बूः ॥

कात्यायनं प्रभवमात्मपदे निवेश्य

कर्मक्षयेण पदमव्ययमाससाद ॥६१॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्वविरावलीचरिते.
महाकाव्ये जम्बूस्वामिनिर्वाणवर्णने नाम चतुर्थः सर्गः ॥

CANTO V.

ततश्च प्रभवस्वामी कात्यायनकुलोद्भवः ।
 तीर्थप्रभावनां कुर्वन्नुर्वीतलमपावयत् ॥१॥
 अन्यदावगच्छकश्रान्तमुष्मायां शिष्टपर्यदि ।
 निशीथे योगनिद्रास्यः प्रभवस्वाम्यचिन्तयत् ॥२॥
 भावी को मे गणधरो ऽर्हद्भुर्माभोजभास्करः ।
 सङ्ख्य यः स्वात्सर्गसागरे पोतसन्निभः ॥३॥
 अनया चिन्तयालीढो गणे सङ्गे ऽपि च स्वके ।
 उपयोगं चकारेष्टज्ञेयालोकप्रदीपकम् ॥४॥
 स ज्ञानभानुनादित्यतेजसेव प्रसारिणः ।
 नाद्राक्षीत्तादृशं कश्चिदप्युच्छित्तिकरं नरम् ॥५॥
 उपयोगं ततश्चादात्परेषामपि दर्शने ।
 तादृश्रार्थी पङ्कादप्युपादेयं हि पङ्कजम् ॥६॥
 ददर्श च पुरे राजगृहे शय्यम्भवं द्विजम् ।
 यज्ञं यजन्तमासन्नभयं बलकुलोद्भवम् ॥७॥
 अन्यत्रापि विहर्तव्यं श्रमणैरनवस्थितैः ।
 इत्यगात्प्रभवस्वामी तथैव नगरोत्तमे ॥८॥
 आदिशच्च दयोर्मुन्योर्गन्धतां यज्ञवाटके ।
 तत्र भिक्षार्थिनौ भूतं धर्मलाभाशिषं युवाम् ॥९॥

1 a A इतश्च । 3 d C यानपश्चिन्तयत् sec. m. 4 a C गण, d A* जेयो,
 B pr m. 6 d D कश्चन, in marg पङ्कजं पाठाक्षरं । 8 a D हि यज्ञं
 b द्विजे । 9 b A पाटके ।

अदिक्षावादिभिस्तत्र यज्ञवाटद्विजादिभिः ।

अपि प्रस्थाप्यमानाभ्यां युवाभ्यां वाच्यमीदृशम् ॥१०॥

अहे कष्टमहे कष्टं तत्त्वं विज्ञायते न हि ।

अहे कष्टमहे कष्टं तत्त्वं विज्ञायते न हि ॥११॥

अथ वन्दनमालाङ्गद्वारमुत्तम्वितध्वजम् ।

क्षार्तुक्ताचामनाहावं समिध्याष्टतमाणवम् ॥१२॥

चपास्तवद्वृच्छगलं वेदिमध्येदुपावकम् ।

होमद्रव्यभृतानेकपात्रमृत्विग्मिराकुलम् ॥१३॥

सामिधेन्यर्पण्यथाध्वर्युमध्वरवाटकम् ।

तौ सुनी जग्मतुर्भित्तासमये सुर्वनुज्ञया ॥१४॥

॥ त्रिभिर्विशेषकं ॥

भित्तामदित्सुभिर्विप्रैर्विष्टयावथ तौ सुनी ।

सुर्वादित्सुहे कष्टमित्याद्युचतुरुचकैः ॥१५॥

अध्वरे दीक्षितस्तस्मिन्नाम्ना शयन्मवो द्विजः ।

यज्ञवाटद्वारदेशम्यतो ऽश्रौषीदचस्तयोः ॥१६॥

अचिन्तयस्योपशमप्रधानाः साधवो ह्यमी ।

न भृषावादिन इति तत्त्वे सन्देग्धि मे मनः ॥१७॥

इति सन्देहदोलाधिरूढेन मनसा स तु ।

किं तत्त्वमिति पप्रच्छोपाध्यायं सुधियां वरः ॥१८॥

उपाध्यायो ऽवदत्तत्वं वेदाः स्वर्गापवर्गदाः ।

न वेदेभ्यो ऽपरं तत्त्वमिति तत्त्वविदो विदुः ॥१९॥

10 a A B चारित्या D चारित्य । 13 a B C D चपास्त, A कपास्त ।
14 B D सामिधेया, A सामिधेया । 17 d MSS चदिग्धि pr. m.

शय्यभयो ऽभ्यधातूनं प्रतारयसि मादृशान् ।
 यज्ञादिदक्षिणालोभादेदास्तत्त्वमिति ब्रुवन् ॥२०॥
 वीतद्वेषा वीतरागा निर्ममा निष्परिग्रहाः ।
 शान्ता महर्षयो नैते वदन्ति वितथं कश्चित् ॥२१॥
 न गुरुस्तं त्वया क्षेतद्विद्यमाजन्म वक्षितम् ।
 नितान्तं शिवणीयो ऽसि प्रत्युताद्य दुराश्रय ॥२२॥
 यथावस्थितमाख्याहि तत्त्वमेवं स्थिते ऽपि भोः ।
 नो चेच्छेस्यामि ते मौलिं न हत्या दुष्टनिग्रहे ॥२३॥
 इति कोपाद्यकर्षामिमाकृष्टासिरलक्षि सः ।
 सन्मृत्युवाचनायात्तपचः साक्षादिवान्तकः ॥२४॥
 उपाध्यायो ऽप्यदो दध्यौ मिमारयिपुरेष माम् ।
 यथाम्यतत्त्वकथने समयो ऽयमुपागतः ॥२५॥
 इदं च पश्यते वेदेष्वात्राथो ऽप्येष नः सदा ।
 कथं यथातथं तत्त्वं शिरश्छेदं हि नान्यथा ॥२६॥
 तस्मात्प्रकाशयाम्याशु तत्त्वमसौ यथातथम् ।
 यथा जीवामि जीवन्हि नरो भद्राणि पश्यति ॥२७॥
 इत्याचख्याबुपाध्यायो ध्यायन्कुशलमात्मनः ।
 अमुष्य दूषस्थाधस्ताद्यस्तास्ति प्रतिमार्हतः ॥२८॥
 मूज्यते ऽधःस्थितैवात्र प्रच्छन्नं प्रतिमार्हती ।
 तत्प्रभावेन निर्विघ्नमिदं यज्ञादि कर्म नः ॥२९॥

कृताञ्जलिश्च प्रभवाचार्यपादान्वजिज्ञपत् ।
 भगवन्तो धर्मतत्त्वं ब्रूध्वं मे मोक्षकारणम् ॥४०॥
 प्रभवस्वाम्यथाचख्यावह्निंसा धर्म आदिमः ।
 चिन्तनीयः शुभोदकीं यथात्मनि तथापरे ॥४१॥
 वाच्यं प्रियं मितं तथ्यं परस्याबाधकं च यत् ।
 तत्तथ्यमपि नो वाच्यं परबाधा भवेद्यतः ॥४२॥
 अदत्तं नाददीतार्थं नित्यं सन्तोषभाग्भवेत् ।
 इहापि मोक्षसुखभागिव सन्तोषभाग्जनः ॥४३॥
 ऊर्ध्वरेता भवेत्प्राज्ञः सर्वतो मैथुनं त्यजन् ।
 मैथुनं खलु संसारविषपादपदोद्दहः ॥४४॥
 मुक्ता परिग्रहं सर्वं स्वशरीरे ऽपि निःस्पृहः ।
 आत्मारामो भवेद्विद्वान्यदीच्छेदपुनर्भवम् ॥४५॥
 अहिंसासूनुतासौथव्रद्धाकिञ्चन्यलक्षणेः ।
 व्रतैः पञ्चभिरप्येवं भवादात्मानमुद्धरेत् ॥४६॥
 ज्ञात्वा श्रय्यभावसत्त्वं भवेद्विद्वान् चणादभूत् ।
 प्रभवस्वामिनः पादान्नत्वा चैवं यजिज्ञपत् ॥४७॥
 अष्टदुरगिरा मे ऽष्टदत्तत्वे तत्त्वधीश्चिरम् ।
 मृत्पिण्डमपि हेमैव पीतोन्मत्ते हि पश्यति ॥४८॥
 तदद्य ज्ञाततत्त्वस्य प्रव्रज्या दीयतां मम ।
 भवकूपे निपततो हस्तालम्बनसन्निभा ॥४९॥

ततश्च प्रभवस्त्रामी शय्यम्भवमहाद्विजम् ।

मंसारवैरिणो भीतं परिव्राजयति स्म तम् ॥५०॥

परीषद्भ्यो नाभैषीत्स तपस्यन्महाशयः ।

दिश्या कर्म क्षिपामीति प्रत्युतोद्गुषितो ऽभवत् ॥५१॥

तुर्थपष्ठाष्टमादीनि दुस्तूपानि तर्षासि सः ।

तेपे तरां तपनवत्तेजोभिरतिभासुरः ॥५२॥

कुर्वाणो गुरुशूश्रूषां गुरुपादप्रसादतः ।

महाप्राज्ञः क्रमेणाभूत्स चतुर्दशपूर्वभट् ॥५३॥

श्रुतज्ञानादिना तुल्यं रूपान्तरमिवात्मनः ।

प्रभवस्तं पदे न्यस्य परलोकमसाधयत् ॥५४॥

शय्यम्भवो यदा पर्यव्राजीष्मोक्तदाखिलः ।

तद्गार्थां युवतीं दृष्ट्वानुशोचन्निदमभ्यधात् ॥५५॥

अद्भो शय्यम्भवो भट्टो निष्ठुरेभ्यो ऽपि निष्ठुरः ।

स्त्रां प्रियां यौवनवतीं सुशीलामपि यो ऽत्यजत् ॥५६॥

पुत्राशयैव जीवन्ति योषितो हि पतिं विना ।

पुत्रो ऽपि नाभूदेतस्याः कथमेषा भविष्यति ॥५७॥

पृच्छति स्म च लोकस्त्रामपि शय्यम्भवप्रिये ।

गर्भमम्भावना कापि किं नामास्ति तवोदरे ॥५८॥

मनागित्यभिधातये मापि प्राकृतभाषया ।

उवाच मण्यमिति ह्रस्वगर्भा ह्यभूत्तदा ॥५९॥

तस्याश्च वदधे गर्भः प्रत्याशेव शनैः शनैः ।
 समये च सुतो जज्ञे तन्मनोभोधिचन्द्रमाः ॥६०॥
 ब्राह्मणा मण्यमिति तदानीं कृतमुत्तरम् ।
 इति तस्यापि बालस्याभिधा मणक इत्यभूत् ॥६१॥
 स्वयं मात्रा स्वयं धात्र्या ब्राह्मणा सो ऽर्भकस्तथा ।
 पाल्यमानः क्रमेणाभूत्पादचङ्क्रमणक्षमः ॥६२॥
 अतीते चाष्टमे वर्षे पप्रच्छेति स मातरम् ।
 क नाम मे पिता मातर्वेष्टेणाविधवा ह्यसि ॥६३॥
 मातापि कथयामास प्रवव्राज पिता तव ।
 तदा त्वमुदरस्यो ऽभूः पालितो ऽसि मयार्भक ॥६४॥
 अदृष्टपूर्वं पितरं त्वमायुश्चन्यथा ह्यसि ।
 त्वामप्यदृष्टपूर्वंव तथा जनयिता तव ॥६५॥
 तव शय्यभवे नाम पिता यज्ञरतो ऽभवत् ।
 प्रतार्य धूर्तश्रमणैः पर्यव्राजत कैरपि ॥६६॥
 पितुः शय्यभवस्त्वर्षेर्दर्शनायोत्सुकः सुतः ।
 निरियाय गृहाद्बालो वञ्चयित्वा स्वमातरम् ॥६७॥
 तदा शय्यभवाचार्यश्चम्पायां विहरन्नभूत् ।
 बालो ऽपि तत्रैव यथावाक्यैः पुण्डराशिना ॥६८॥
 कायचिन्तादिना स्वरिः पुरीपरिमरे व्रजन् ।
 ददर्श दूरादायान्तं तं बालं कमलेक्षणम् ॥६९॥

शय्यम्भवस्य तं बालं पश्यतो ऽग्नेरिवोडुपम् ।
 स्नेहातिरेकादुल्लामस्तदाभूदधिकाधिकः ॥७०॥
 मुनिचन्द्रमसं दूरान्तं दृष्ट्वा बालको ऽपि हि ।
 विक्रमद्वन्द्वः सो ऽभूत्सद्यः कुसुदकोषवत् ॥७१॥
 आचार्यो ऽपि हि तं बालं पप्रच्छातुच्छर्षभाक् ।
 को ऽमि त्वं कुत आयासीः पुत्रः पौत्रो ऽसि कस्य वा ॥७२॥
 सो ऽभं को ऽभिदधे राजगृहादत्राहमागतः ।
 सन्तुः शय्यम्भवस्यासि वत्सगोत्रदिजन्मनः ॥७३॥
 मम गर्भस्थितस्यापि प्रब्रज्यामाददे पिता ।
 तं गवेषयितुमहं बभ्रुमीमि पुरात्पुरम् ॥७४॥
 शय्यम्भवं मे पितरं जानते यदि तन्मम ।
 पूज्यपादाः प्रसीदन्तु क्व सो ऽस्तीति वदन्तु च ॥७५॥
 पितरं यदि पश्यामि तदा तत्पादमन्निधौ ।
 परिब्रजाम्यहमपि या गतिस्तस्य सैव मे ॥७६॥
 स्वरिः प्रोवाच तातं ते जानामि स सुहृन्मम ।
 शरीरेण्यभिन्नद्यायुष्मंस्तमिव विद्धि माम् ॥७७॥
 तन्नामैव सकाशे त्वं परिब्रज्यां श्रुभाश्रय ।
 प्रतिपद्यस्व को नाम भेदः पितृपितृव्ययोः ॥७८॥
 स्वरिस्तं बालमादाय जगामाथ प्रतिश्रयम् ।
 अथ लाभः भविष्यो ऽभूदिति बालोचयत्स्वयम् ॥७९॥
 सर्वमावद्यविरतिप्रतिपादनपूर्वकम् ।

तमवालधियं बालं सुरिर्भ्रतमजिघृहत् ॥८०॥
 उपयोगं ददौ स्वरिः कियदस्यायुरित्यथ ।
 षण्मासान्यावदस्तीति तच्च सद्यो विवेद सः ॥८१॥
 एवं च चिन्तयामास शय्यभावमहामुनिः ।
 अत्यल्पायुरयं बालो भावी श्रुतधरः कथम् ॥८२॥
 अपश्चिमौ दशपूर्वी श्रुतसारं समुद्धरेत् ।
 चतुर्दशपूर्वधरः पुनः केनापि हेतुना ॥८३॥
 मणकप्रतिबोधे हि कारणे ऽस्मिन्नुपस्थिते ।
 तदुद्धराम्यहमपि सिद्धान्तार्थममुचयम् ॥८४॥
 सिद्धान्तसारमुद्धृत्याचार्यः शय्यम्भवस्तदा ।
 दशवैकालिकं नाम श्रुतस्कन्धमुदाहरत् ॥८५॥
 कृतं विकालवेलायां दशाध्ययनगर्भितम् ।
 दशवैकालिकमिति नाम्ना शास्त्रं बभूव तत् ॥८६॥
 अपाठयन्मणकं तं ग्रन्थं निरग्न्यपुङ्गवः ।
 श्रीमाङ्गशय्यम्भवाचार्यवर्यो धुर्यः कृपावताम् ॥८७॥
 आराधनादिकं कृत्यं कारितः स्वरिभिः स्वयम् ।
 षण्मासान्ते तु मणकः कालं कृत्वा दिवं ययौ ॥८८॥
 विपेदाने तु मणके श्रीशय्यम्भवसूरयः ।
 अवर्णयन्नैरश्रुजलं शारदमेघवत् ॥८९॥
 यशोभद्रादिभिः शिष्यैरथ दुःखितविस्मितैः ।
 स्वरिर्ग्रन्थनष्टं वः किमिदं हेतुरत्र कः ॥९०॥

ततो मणकवृत्तान्तं सुतमम्वन्धवन्धुरम् ।
 शिष्येभ्यो ऽकथयत्पूरिस्तज्जन्म मरणावधि ॥८१॥
 उवाच चैष बालो ऽपि कालेनात्पीयसापि हि ।
 पालितामलचारित्रो ऽकार्षीत्कालं समाधिना ॥८२॥
 बालो ऽप्ययमबालो ऽभूच्चरित्रेणेति सम्मदात् ।
 अस्माकमश्रुसम्पातः पुत्रस्येहो हि दुस्त्यजः ॥८३॥
 ऊचुः शिष्या नमद्ग्रीवा यशोभद्रादयस्ततः ।
 पूज्यैरपत्यमम्वन्धः किमादौ ज्ञापितो न नः ॥८४॥
 मणककुलको ऽस्माकमथं हि तनुभूरिति ।
 अज्ञापयिष्यन्त्यस्मान्गुरुपादा मनागपि ॥८५॥
 गुरुवद्गुरुपुत्रे ऽपि वर्तेतेति वचो वयम् ।
 अकरिष्याम हि तदा सत्यं तत्पर्युपासनात् ॥८६॥ युग्मं ॥
 स्वरिभूरिमुदित्यूचे तस्याभूत्सुगतिप्रदम् ।
 तपोवृद्धेषु युष्मासु वैयावृत्योत्तमं तपः ॥८७॥
 ज्ञातास्मात्पुत्रमम्वन्धा यूयं हि मणकान्मुनेः ।
 नाकारयिष्यतोपास्तिं स्वार्थं सो ऽथ व्यमोक्ष्यत ॥८८॥
 अमुमन्पायुषं ज्ञात्वा कर्तुं श्रुतधरं भया ।
 सिद्धान्तमारसुद्धृत्य दशवैकालिकं कृतम् ॥८९॥
 मणकार्यं कृतो ग्रन्थस्तेन निस्सारितश्च सः ।
 तदेनं संवृणोम्यद्य यथास्थाने निवेशनात् ॥१००॥

यशोभद्रादिमुनयः सङ्गायाख्यन्निदं तदा ।

दशवैकालिकं ग्रन्थं संवरियन्ति सूरयः ॥१०१॥

सङ्गो ऽप्यभ्यर्चयाक्षक्रे सूरिमानन्दपूरितः ।

मणकार्थो ऽप्ययं ग्रन्थो ऽनुगृह्यात्वखिलं जगत् ॥१०२॥

अतः परं भवियन्ति प्राणिनो ह्यल्पमेधसः ।

हृतार्थास्ते मणकवद्भवन्तु त्वत्प्रसादतः ॥१०३॥

श्रुताम्भोजस्य किञ्जल्कं दशवैकालिकं ह्यदः ।

आचम्याचम्य मोदन्तामनगारमधुप्रताः ॥१०४॥

इति सङ्गोपरोधेन श्रीशय्यभवसूरिभिः ।

दशवैकालिकग्रन्थो न संवन्ने महात्मभिः ॥१०५॥

श्रीमाञ्जयभवः सूरिर्यशोभद्रं महासुनिम् ।

श्रुतसागरपारीणं पदे स्वस्मिन्नतिष्ठिपत् ॥१०६॥

हत्वा मरणं समाधिनागा-

दय शय्यभवसूरिरूर्ध्वलोकम् ।

श्रुतकेवलिनो निजे ऽपि कार्यं

किं सुहृन्ति जगत्प्रदीपकत्पाः ॥१०७॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्वविरावलीचरिते
प्रभवदेवत्वशय्यभवचरितवर्णनो नाम पञ्चमः सर्गः समाप्तः ॥

C A N T O VI.

अथ श्रीमान्यशोभद्रस्तरिः पूरितदिग्यशाः ।
 तुर्यादिभिः कृताहारो विजहार वसुन्वराम् ॥१॥
 धर्मेणार्हदुपज्ञेन स चतुर्दशपूर्वभृत् ।
 विश्वमप्रीणयद्विस्त्रं जीमूत इव वारिणा ॥२॥
 मेधाविनौ भद्रबाहुसम्भूतविजयौ सुनौ ।
 चतुर्दशपूर्वधरौ तस्य श्रियौ बभूवतुः ॥३॥
 स्तरिः श्रीमान्यशोभद्रः श्रुतनिधोस्तयोर्दयोः ।
 स्वमाचार्यत्वमारोप्य परलोकमसाधयत् ॥४॥
 भद्रबाहुर्जगद्भद्रकरो ऽयं विहरन्भुवि ।
 क्षमात्रमणसङ्गेन राजन्राजगृहं ययौ ॥५॥
 चत्वारो वणिजस्तस्मिन्पुरे सवयसो ऽभवन् ।
 उद्यानद्रुमवदृष्टिं जग्मिर्वासः सदैव हि ॥६॥
 सन्निधौ भद्रबाहोस्ते धर्मं शृश्रुवुरार्हतम् ।
 कषायाग्निजलाभारं प्रतिबोधं च लेभिरे ॥७॥
 श्रीभद्रबाहुपादान्ते दान्तात्मानः सदैव ते ।
 प्रव्रज्यामाशु जगद्गर्तद्वामपराङ्मुखाः ॥८॥
 तप्यमानास्तपस्वीब्रह्मपार्जितवङ्गश्रुताः ।
 युगमात्रदत्तदृशो विहरन्तो महीतले ॥९॥

1 b C दिग्दिशाः । 2 c D विष्णुः । 3 b D संभृतिः । 4 c MSS स्वमा-
 चार्यकमा in A B corrected. । 6 d C सदैव । 8 b C दातात्मनः ।
 9 a C तप्यमानतपः, d D •मुपाश्रितः ।

प्रियां तथ्यां मितां वाचं वदन्तः कुचिशम्बलाः ।
 निरीक्षा निर्ममाः साम्यवन्तः सन्तोषशालिनः ॥१०॥
 धर्मेपदेशप्रवणाः करुणारससागराः ।
 ते गुरोर्हृदये ऽविचम्बरसीव सितच्छदाः ॥११॥ त्रिभिर्विशेषकं ॥
 गुरोरनुज्ञयैकाकिविहारप्रतिमाधराः ।
 ते विहृत्य विहृत्यागुः पुना राजगृहं पुरम् ॥१२॥
 तदा दरिद्रङ्गिभानां दन्तवीणाप्रवादकः ।
 पद्मिनीपद्मकोशेषु हिमसन्निभिव स्तिपन् ॥१३॥
 शीतार्थासिङ्गनजुषां यूनां प्रणयकोपहृत् ।
 ज्वलदङ्गारशकटीनिकटीभवदीश्वरः ॥१४॥
 द्रुमाधिरूढैर्लीढार्कतापः कपिभिरनुमुखैः ।
 मर्तुकामीकृताध्यन्यो हिमर्तुरभवद्भृशम् ॥१५॥ त्रिभिर्विशेषकं ॥
 भिचां कृत्वा निवृत्तास्ते दिवा यामे तृतीयके ।
 उपचक्रमिरे गन्तुमुपवैभारपर्वतम् ॥१६॥
 तेषां गिरिगुहादारे पुरोद्याने तदन्तिके ।
 पुराभ्यर्णे च तुर्यो ऽभद्रच्छतां प्रहरः क्रमात् ॥१७॥
 तृतीययामे कुर्वीत भिचां गमनमेव वा ।
 इति ते तुर्ययामे ऽस्युक्तयैव प्रतिमाधराः ॥१८॥
 यो ऽभद्रद्विगुहादारे शीतं तस्याभवद्भृशम् ।
 किञ्चिन्मन्दमभृत्तस्य य उद्याने तु तस्त्रिवान् ॥१९॥

य उद्यानममीये ऽस्यात्तस्य मन्दतरं त्वभूत् ।

यस्तु तस्यौ पुराभ्यर्णे तस्यात्यल्पं पुरोक्मणा ॥२०॥

चत्वारो ऽपि हि ग्रीतेन विपद्य त्रिदिवं ययुः ।

आद्यद्वितीयतृतीयतुर्ययामेषु ते क्रमात् ॥२१॥

इतश्च पुर्यां चम्पायां कूणिके श्रेणिकात्मजे ।

आलेख्यशेषे भूपो ऽभूदुदायी नाम तत्सुतः ॥२२॥

पितृव्ययशुचाक्रान्तो दुर्दिनेनेव चन्द्रमाः ।

निगूढतेजा राज्ये ऽपि प्रमदं न बभार सः ॥२३॥

उवाच च कुलामात्यानमुष्मिन्नगरे ऽखिले ।

पश्यतो मे पितुः क्रीडास्यागानि व्यथते मनः ॥२४॥

इयं हि मैव परिपद्यस्यां तातः क्षणे क्षणे ।

सिंहासनमभेविष्ट मामह्नादपरित्यजन् ॥२५॥

अभुक्तेहाक्रीडदिहारंस्तेहाशेत चेह यन् ।

पिता ममेति पश्यामि तं सर्वत्र जलेन्दुवत् ॥२६॥

पश्यतस्नातपादान्मे दृशोरये स्थितानिव ।

राज्यलिङ्गभृतः सातिचारं स्वादिनयव्रतम् ॥२७॥

पिता हृदि स्थितो नित्यमिहस्थस्येति मे सुखम् ।

मदा शल्यमिवास्लोकः शोको दुःखाकरोति च ॥२८॥

अमात्या अपि ते ऽत्याप्ता वज्रदृष्टा वज्रयुताः ।

शोकशङ्कुच्छिदा प्रोचुर्वाचा वाचंयमा इव ॥२९॥

कस्य नेष्टवियोगेन शोकः स्याद्भवता पुनः ।

भुक्तान्नवत्सनार्था हि लज्जा स्यादन्यथा तव ॥३०॥

यदा स्याच्छोक एवेह नगरे वसतस्तव ।

तदन्यन्नगरं कापि निवेशय विशाम्पते ॥३१॥

पुरा पुरं राजगृहं कृणिको ऽपि पिता तव ।

द्विता पितृशुचाकार्षीदिमां चम्पाभिधां पुरीम् ॥३२॥

उदाय्यपि समाह्वय नैमित्तिकतरानय ।

स्थानं पुरनिवेशार्हे गवेपयितुमादिशत् ॥३३॥

ते ऽपि सर्वत्र पश्यन्तः प्रदेशानुत्तरोत्तरान् ।

ययुर्गङ्गातटे रम्ये दृशां वित्यामधामनि ॥३४॥

ते तत्र ददृशुः पुष्पपाटलं पाटलिद्रुमम् ।

पत्रलं बङ्गलच्छायमातपत्रमिश्रवनेः ॥३५॥

अहो उद्यानबाह्यो ऽपि सकलापो ऽयमंघ्रिपः ।

इत्थं चमत्प्रतारुच ते ऽद्राक्षुश्चापलिणम् ॥३६॥

शाखानिपलः स खगो व्याददौ वदनं मुहुः ।

कवलीभवितुं तत्र निपेतुः कीटिकाः स्वयम् ॥३७॥

ते ऽचिन्तयन्निहोद्देशे पलिणो ऽस्य यथा सुखे ।

कीटिकाः स्वयमागत्य निपतन्ति निरन्तरम् ॥३८॥

तथास्मिन्नुत्तमे स्थाने नगरे ऽपि निवेशिते ।

राज्ञः पुण्यात्मनो ऽमुष्य स्वयमेव्यन्ति सम्पदः ॥३९॥

30 b perhaps *पन*, c D भुक्तौ, A D *वल्लजार्था, C *वल्गुजार्था ।
32 d D चम्पाच्छेका । 37 d A क्रमयः for कीटिकाः । 38 c A क्रमयः for
कीटिकाः ।

इति निर्णय तत्स्यान् नगराहं महीपतेः ।

आख्यान्ति स विष्णुन्तो निमित्तं चापलक्षणम् ॥४०॥

जरनैमित्तिकश्चैको जगाद वदतां वरः ।

पाटलेयं न सामान्या ज्ञानिना कथिता पुरा ॥४१॥

तथा हि सो नगर्यो दे मथुरे दक्षिणोत्तरे ।

समानसौन्दर्यगुणे स्वमारौ युग्मजे द्व ॥४२॥

अभृदुदग्मथुरायां देवदत्तो वणिक्कुतः ।

दक्षिणस्यां मथुरायां दिग्यात्रार्थमियाय सः ॥४३॥

वणिक्पुत्रजयसिंहेनाभवत्तस्य सौहृदम् ।

तावन्योन्यं प्रपेदाते रक्षस्यैकनिधानताम् ॥४४॥

स्वसा च जयसिंहस्यान्निका नाम कुमारिका ।

बभूव भृगतेव खल्ललना रूपसम्पदा ॥४५॥

जयसिंहो ऽन्यदा जामिमन्निकामादिशन्निजाम् ।

समित्रो ऽप्यद्य भोक्ष्ये ऽहं दिव्यां रसवतीं कुरु ॥४६॥

इत्युक्त्वा जयसिंहेन देवदत्तो निमन्त्रितः ।

आगाच्च तद्गृहे भोक्तुं तौ द्वावपि निवेदतुः ॥४७॥

अष्टादश भक्ष्यभेदान्पट्टमास्त्रादसुन्दरान् ।

द्वयोरप्यन्निका सा तु सुवेषा पर्यवेषयत् ॥४८॥

तौ मरुता प्रीणयितुमपाकर्तुं च मक्षिकाः ।

धुन्वती व्यजनं चक्रे कर्मैकं ह्यर्थकारि सा ॥४९॥

प्रकण्ठाङ्गवलयं व्यजनान्दोलनेन ताम् ।
 पश्यन्निन्दुमुखीं देवदत्तः कामवशो ऽभवत् ॥५०॥
 स वीचमाणस्तां वालां स्नावय्यजलदीर्घिकाम् ।
 तद्रिरंसापरवशो भोज्यास्त्रादं विवेद न ॥५१॥
 तस्य दृग्विदधे तस्यामापादतलमस्तकम् ।
 आरोहमवरोहं च लतायामिव वानरी ॥५२॥
 मा नेवमैत्रीप्रत्यूहो भूदस्यामिति बुद्धिमान् ।
 स स्थिरो ऽपि स्थिरतरं बुभुजे गजलीलया ॥५३॥
 देवदत्तो द्वितीये ऽस्ति जयसिंहस्य सन्निधौ ।
 प्रेषयामास वरकान्निकायाचनाशते ॥५४॥
 ते गत्वा प्रोचुरन्ममै कस्मैचिदप्यमूं ननु ।
 यदि दास्यसि तदस्मै देहि वेत्स्येय यादृशः ॥५५॥
 स उवाच कुलीनो ऽयं कलाज्ञो ऽयं सुधीरयम् ।
 युवायं किं बहून्नेन सर्वे वरगुणा इह ॥५६॥
 किं तु जामिं प्रदास्यामि तस्मै यो मद्गृहात् क्वचित् ।
 न यास्यति स्थितं चाव तं द्रक्ष्याम्यात्मनः समम् ॥५७॥
 एष सम्भाव्यते यास्यन्नद्य श्वो वापि सुन्दरः ।
 किं नाश्रौषुर्विदेशस्यः प्रायेण हि गमिष्यति ॥५८॥
 प्राणप्रियेयं भगिनी मम सखीरिवौकसि ।
 तदिमां न प्रहेष्यामि विवोदुरपि वेश्मनि ॥५९॥

अपत्यजन्मावधि भो यद्येवं कर्तुमीश्वरः ।
 तदुद्वहतु मे जामिं देवदत्तो ऽन्निकामिमाम् ॥६०॥
 देवदत्तानुज्ञया ते ऽयामिति प्रतिषेदिरे ।
 देवदत्तो ऽपि तां कन्यां परिणिन्ये शुभे ऽहनि ॥६१॥
 तत्र तस्यान्निकाप्रेमतन्नुबद्धस्य तिष्ठतः ।
 प्रैष्युदग्मयुरास्याभ्यां पितृभ्यां लेख ईदृशः ॥६२॥
 आवां हि चतुर्विकलौ चतुरिन्द्रियतां गतौ ।
 जराजर्जरसर्वाङ्गावासन्नयमशासनौ ॥६३॥
 आयुमन्यदि जीवन्तौ कुलीनस्त्वं दिदृक्षसे ।
 तदेष्टुद्वापय दृशावावयो रुदतोः सतोः ॥६४॥ युग्मं ॥
 सो ऽवाचयच्च तं लेखं स्नेहाम्नाधिनिशाकरम् ।
 निरन्तरत्नत्रेचनीरपात्रीचकार च ॥६५॥
 अचिन्तयच्च धिग्धिग्मां पितरौ विस्मृतौ हि मे ।
 अहं विषयमग्नौ ऽस्मि पित्रोः पुनरियं दशा ॥६६॥
 किं करोमि कथं यामि पत्नी नापत्यदृश्यरी ।
 निजवाक्पाशबद्धस्य का गतिर्मे भविष्यति ॥६७॥
 अन्निकापि हि तन्नेत्रमार्जनेन स्वमंशुकम् ।
 क्लेदयन्ती जगादैवं सद्यस्तदुःखदुःखिता ॥६८॥
 केनैव प्रहितो लेखो धत्ते चान्द्रमणीं कलाम् ।
 द्रावयन्वारि दुर्वारं तन्नेत्रचन्द्रकान्तयोः ॥६९॥

दिवेन्दुनिभमालोक्य निष्कलापं सुखं तव ।
 निश्चिनोम्यश्रुपूरो ऽयं दुःखजो न तु हर्षजः ॥७०॥
 दुःखाख्यानप्रसादेन तत्संभावय मामपि ।
 ममाप्यस्तु भवदुःखमविभागधुरीणता ॥७१॥
 नादात्प्रत्युत्तरं किञ्चिदुःखभाग्निकापतिः ।
 तस्यौ तु सपयन्नेव तं लेखं नयनोदकैः ॥७२॥
 अन्निकापि हि तं लेखमादायावाचयत्स्वयम् ।
 तदुःखकारणं सद्यो विवेद च जगाद च ॥७३॥
 सर्वथा मा कथा दुःखमार्यपुत्र चिरादहम् ।
 भ्रातरं बोधयिष्यामि कारयिष्ये त्वदीक्षितम् ॥७४॥
 गत्वा चोचे भ्रातरं स्वं नितरां कुपितेव मा ।
 इदं विवेकिन्दे भ्रातर्भवता किमनुष्ठितम् ॥७५॥
 स्वकुटुम्बवियोगेन क्षिप्यते तव भावुकः ।
 श्वश्रूश्चशुरपादानामहमुत्कण्ठितास्मि च ॥७६॥
 अनुमन्यस्व मे नाथं स्वस्थानगमनं प्रति ।
 तमन्वेश्याम्यहमपि तस्यायत्ता यतो ऽभवः ॥७७॥
 स्वास्थ्येवैष वाग्बद्धः प्रणतुं श्वश्रुरौ त्वहम् ।
 एकाकिन्यपि चास्यामि किं कार्यं तद्देनेन ते ॥७८॥
 इति सायहमुक्तस्तु जयमिंशो मुञ्जर्मुञ्जः ।
 प्रयातुमनुमेने च तमुदगमयुरां प्रति ॥७९॥

नमर्या निर्ययौ तस्यास्ततश्च स वणिक्कृतः ।
 तमन्वगादन्निकापि यामिनीव निशाकरम् ॥८०॥
 अन्निकाभूत्तदा गुर्वी नेदीयःप्रसवापि च ।
 इति मार्गे ऽपि सास्तृत सुतं लक्षणधारिणम् ॥८१॥
 स्यविरौ पितरौ नामकृतिं सूत्रोः करिष्यतः ।
 इति तौ दम्पती नैव चक्रतुः स्वमनीषया ॥८२॥
 तयोरन्वङ् परिजनस्तं बालं लालयन्मुदा ।
 अन्निकापुत्र इत्येवोक्तापनेन जगौ पथि ॥८३॥ .
 उत्तरामन्निकानाथो जगाम मधुरामथ ।
 तौ वचन्दे च पितरौ ताभ्यां मूर्धन्यकुम्बि च ॥८४॥
 देशान्तरोपार्जनेयं ममोपादीयतामिति ।
 भ्रुवाणः सो ऽर्भकं पित्रोर्पद्यामाम हृष्टयोः ॥८५॥
 इयं वधूर्वः पुत्रो ऽयं ममैतत्कुचिसम्भवः ।
 इत्याचक्षौ च सम्बन्धं भक्तिवन्धुरया गिरा ॥८६॥
 पितरौ चक्रतुस्तस्य शिशोः सन्धीरणाभिधाम् ।
 अन्निकापुत्र इति तु लोकनाम्ना स पप्रथे ॥८७॥
 लात्थमानः कुटुम्बेन वर्धमानो ऽन्निकासुतः ।
 चतुर्वर्गाजिनमुखं प्रपेदे मध्यमं वयः ॥८८॥
 भोगानपास्य दृण्वद्यौवने ऽपि स धीधनः ।
 जयसिंहाचार्यपार्श्वे परिव्रज्यामुपाददे ॥८९॥

स खड्गधारतीक्ष्णेन घृतेन प्रतिनां वरः ।
 आत्मनो दारयामास दारुणान्कर्मकण्टकान् ॥८०॥
 तपोग्निनातिदीप्तेण दग्ध्वा कर्ममहामलम् ।
 अग्निशौचांशुकमिव स आत्मानमशोधयत् ॥८१॥
 स क्रमेण परिणतचरित्रज्ञानदर्शनः ।
 आचार्यवर्यधुर्यो ऽभूत्सगच्छाम्भोजभास्करः ॥८२॥
 स मुनिः सपरीवारो बृहत्वे विहरन्त्यथौ ।
 नगरं पुष्पभद्राख्यं गङ्गातटविभूषणम् ॥८३॥
 तत्राभूद्भूपतिः पुष्पकेतुस्तस्य तु वल्लभा ।
 मौनकेतोरिव रतिः पुष्पवत्यभिधानतः ॥८४॥
 पुष्पवत्या अभूतां च पुत्रः पुत्री च युग्मजौ ।
 पुष्पचूलः पुष्पचूला चेति नाम तयोरभूत् ॥८५॥
 सहैव वर्धमानौ तौ रममाणौ सहैव च ।
 परस्परं प्रीतिमन्तावुभावपि बभूवतुः ॥८६॥
 द्यूथौ च राजा यद्येतौ दारकौ स्नेहलौ मिथः ।
 वियुज्येते तदा नूनं मनागपि न जीवतः ॥८७॥
 वियोगमनयोश्चाहमपि सोढुमनीश्वरः ।
 मिथस्तदनयोरेव युक्तं वीवाहमङ्गलम् ॥८८॥
 मित्राणि मन्त्रिणः पौरानथ पप्रच्छ भूपतिः ।
 अन्तःपुरे यदुत्पन्नं रत्नं तस्य क ईश्वरः ॥८९॥

ते प्रोचुर्देशमध्ये ऽपि रत्नमुत्पद्यते हि यत् ।
 तस्मैश्वरो नरपतिः का कथान्तःपुरे पुनः ॥१००॥
 यद्यदुत्पद्यते रत्नं स्वदेशे तदिलापतिः ।
 यथेच्छं विनिधुञ्जीत को हि तस्यास्तु बाधकः ॥१०१॥
 तेषां भावानभिज्ञानामालम्ब्य वचनं नृपः ।
 सम्बन्धं घटयामास निजदारकयोस्तयोः ॥१०२॥
 तस्य राज्ञी पुष्पवती आविकाभूत्तथा नृपः ।
 अवर्षत तथा कुर्वन् तु तामप्यजीगणत् ॥१०३॥
 ततश्च पुष्पचूलाश्च पुष्पचूला च दम्पती ।
 गृहिधर्मे सिषेवाते नितान्तमनुरागिणौ ॥१०४॥
 क्रमेण पुष्पकेतौ तु कथाशेषत्वमीयुपि ।
 पुष्पचूलो ऽभवद्राजा राजमानो ऽमलैर्गुणैः ॥१०५॥
 तदकृत्यं वारयन्ती तदा पत्यापमानिता ।
 राज्ञी पुष्पवती जातनिर्वेदा व्रतमाददे ॥१०६॥
 सा विषय सुरो जज्ञे प्रव्रज्यायाः प्रभावतः ।
 प्रव्रज्या चेन्न मोक्षाय तत्सर्गाय न संशयः ॥१०७॥
 स देवो ऽवधिनाद्राक्षीत्तामकृत्यनियोजिताम् ।
 निजां दुहितरं स्नेहादिति चाचिन्तयन्नराम् ॥१०८॥
 मम प्राग्जन्मनि प्राणप्रियेयं दुहिताभवत् ।
 तत्तथा करवै घोरे नरके न पतेद्यथा ॥१०९॥

इति तस्याः स्वप्नमध्ये नरकावामदारुणान् ।

हृद्भेदादिदुःखार्त्तारटन्नारकिकाकुलान् ॥११०॥

पातकेनेव संसृद्धानन्धकारापदेशतः ।

दुर्दर्शान्दर्शयामास नरकान्स सुरो ऽखिलान् ॥१११॥

॥ युग्मं ॥

वर्तिकेव श्येनमुक्ता मृगीव दवनिर्गता ।

मतीव परपुरुषकरस्पर्शपलायिता ॥११२॥

सुमाध्वीवायाततपोतीचारविधुरीकृता ।

सा दृष्टनरका भीत्या प्रवुद्धापि ह्यकम्पत ॥११३॥ युग्मं ॥

विभ्यती सा तु नरकं गतेव नरकेक्षणात् ।

अखिलं कथयामास तं स्वप्नं पत्युरगतः ॥११४॥

चेमेच्छुः पुष्पचूलायाः पुष्पचूलनृपो ऽपि हि ।

निपुणं कारयामास शान्तिकं शान्तिकोविदैः ॥११५॥

स तु पुष्पवतीगीवदेवस्तद्धितकाम्यया ।

तादृशानेव नरकान्ग्रात्रौ रात्रावदर्शयत् ॥११६॥

अथ पापण्डिनः सर्वानाजुहाव महीपतिः ।

परिपप्रच्छ च ब्रूध्वं कीदृशा नरका इति ॥११७॥

गर्भवासे गुप्तिवासे दारिद्र्यं परतन्त्रता ।

एते हि नरकाः साक्षादित्याख्यंस्ते ऽल्पमेधसः ॥११८॥

सा दुर्गन्धमिवाघ्राय कुर्वती मुखमोटनम् ।

निजस्वप्नविसंवादिवचनांस्तान्व्यमर्जयत् ॥११९॥

आह्वय सान्निकापुत्रं राजापृच्छत्तदेव हि ।
 नरकान्स तथैवाख्यदृष्टाः स्वप्ने यथा तथा ॥१२०॥
 राक्षस्युवाच भगवन्किं भवद्भिरपौष्टयः ।
 मयेव बौक्षितः स्वप्नो वित्येत्यं कथमन्यथा ॥१२१॥
 सूरिः प्रोवाच हे भद्रे विनापि स्वप्नदर्शनम् ।
 संसारे नास्ति तद्यद्भि न ज्ञायेत जिनागमात् ॥१२२॥
 पुष्पचूलापि पप्रच्छ भगवन्केन कर्मणा ।
 ईदृशान्नरकान्घोरानाप्नुवन्ति शरीरिणः ॥१२३॥
 आख्याति सान्निकापुत्रो महारम्भपरिग्रहैः ।
 गुरुप्रत्यनीकतया पञ्चेन्द्रियवधादपि ॥१२४॥
 पिशिताहारतश्चापि पापं कृत्वा शरीरिणः ।
 गच्छन्ति नरकेष्वेषु दुःखान्यनुभवन्ति च ॥१२५॥
 ततश्च जननीजीवदेवसास्यास्तदादि तु ।
 स्वप्ने नरकवत्स्वर्गान्प्राप्यसौख्यानदर्शयत् ॥१२६॥
 प्रबुद्धा कथयामास सा पत्ये स्वर्गदर्शनम् ।
 सोऽथ पापण्डिनोऽपृच्छद् भूय किं स्वर्गलक्षणम् ॥१२७॥
 तेष्वेके प्रोचिरे स्वर्गस्वरूपं प्रियमङ्गमः ।
 अन्ये त्वाहुः स स स्वर्गो यद्यद्भि सुखकारणम् ॥१२८॥
 एवं स्वर्गस्वरूपं च तदुक्तं पुष्पचूलिका ।
 नामन्यत स्वप्नदृष्टस्वरूपा हि साभवत् ॥१२९॥

राजा षष्ठो ऽन्निकासूनुः स्थितिमाख्यद्विबौकसाम् ।

मनश्चिन्तितकार्याणि सिद्धान्तेव भवन्ति च ॥१३०॥

सकल्पवृक्षाद्यारामा वापयः स्वर्णपङ्कजाः ।

देव्यश्चित्तानुवर्तिन्यो रूपवत्यः कलाविदः ॥१३१॥

यथादिष्टविधातारस्त्रिदशाश्चाभियोगिकाः ।

इच्छया दिव्यमङ्गीतनाटकाभिनयोत्सवाः ॥१३२॥

शाश्वतेषु विमानेषु रम्यरत्नगृहाणि च ।

सर्वशक्तिभृतो नित्यं परिवारे च नाकिनः ॥१३३॥

॥ चतुर्भिः कलापकं ॥

आनुत्तरविमानं यद्यद्वन्तरपुरावधि ।

सुखं किमपि देवानां तत्कियत्कथ्यते गिरा ॥१३४॥

तच्छ्रुत्वा पुष्पचूलोचे यूयं वित्त्य यदीदृशम् ।

स्वर्गा युष्माभिरपि किं स्वप्ने ददृशिरे ऽखिलाः ॥१३५॥

मुनिर्जगाद कल्याणि निजागममुधापिवाः ।

स्वःसुखानि वयं विद्मो विद्मो ज्ञेयान्तराण्यपि ॥१३६॥

प्रमाणं वचनं जैनमिति निश्चित्य राक्षस्य ।

ऋषिं पप्रच्छ भगवन्स्वर्गाप्तिः केन कर्मणा ॥१३७॥

स्वरिष्वचे ऽर्हन्ति देवे गुरौ साधौ च निश्चयः ।

यस्य संसारिणस्तस्य स्वर्गाप्तिर्न दवीयसी ॥१३८॥

पुनश्चारिचधर्मे च मुनिना कथिते मति ।

सा राक्षी लघुकर्मत्वाद्भवोद्विग्नैवमभ्यधात् ॥१३९॥

भगवन्पतिमापृच्छ पादमूले तवैव हि ।
 उपादास्ये परिब्रज्यां मानुष्यकतरोः फलम् ॥१४०॥
 इत्युक्त्वा तमृषिं नत्वा पुष्पचूला विसृज्य च ।
 आपप्रच्छे महीनायं महीनाथो ऽप्यदो ऽवदत् ॥१४१॥
 तदा त्वामनुमन्ये ऽहं प्रतार्यं वरवर्णिनि ।
 ममैवौकमि चेद्भिक्षामादसे प्रतिनी सती ॥१४२॥
 तथेति प्रतिपेदाना दानं कल्पतेव सा ।
 अर्थिभ्यो ददती राजा कृतनिष्क्रमणोत्सवा ॥१४३॥
 स्त्रीचूलामणितां प्राप्ता पुष्पचूला महाशया ।
 अन्निकापुत्रपादान्ते गत्वा दीक्षामुपाददे ॥१४४॥ शुभम् ॥
 गुर्वादेशाध्वपथिकी सा शिचामाददे ऽखिलाम् ।
 सामाचारीप्रधानं हि तपः शृङ्खात्मनामपि ॥१४५॥
 ज्ञात्वा भविष्यदुर्भिक्षमन्निकासुनुनान्यदा ।
 गच्छो देशान्तरे प्रैपि स देशो यत्र जीव्यते ॥१४६॥
 द्वादशाब्दकमशिवं भावीति श्रुतमम्यदा ।
 ज्ञात्वा गुरूपदेशाच्च गच्छो ऽगच्छदधान्यनः ॥१४७॥
 जह्वाबलपरिवीणास्तत्रवायुमुत्तुरयः ।
 विनापि हि परीवारमूरीकृतपरीषदाः ॥१४८॥
 आनीयान्तःपुराङ्गकपानादि प्रतिवासरम् ।
 गुरवे पुष्पचूलादात्पिचे पुत्रीव भक्तिभाक् ॥१४९॥
 अनन्यसनसस्तस्या गुरुणां पर्युपासनात् ।

भावयन्त्याश्च संसारासारतामेव ब्रह्मदा ॥१५०॥
 अन्येद्युः पुष्पचूलाया अपूर्वकरणकमात् ।
 केवलज्ञानमुत्पेदे निदानं भुक्तिसम्पदः ॥१५१॥ युग्मं ॥
 पुष्पचूला तु सञ्ज्ञातकेवलापि विशेषतः ।
 वैयाकृत्यं गुरोश्चक्रे प्रोक्तो ह्यर्थो ऽयमागमे ॥१५२॥
 पुरा ह्यभूत्प्रयुञ्जानः कृत्यं यो यस्य तस्य सः ।
 केवल्यपि च कुर्वीत स यावद्धेत्ति तं न हि ॥१५३॥
 पुष्पचूला तु विज्ञाय केवलज्ञानसम्पदा ।
 सर्वं सम्पादयाच्चक्रे स्वरिर्यद्यदचिन्तयत् ॥१५४॥
 स्वरिः पप्रच्छ तां साध्वीं वत्से वेत्सि कथं ननु ।
 ममाभिप्रायमेवं यत्सम्पादयसि चिन्तितम् ॥१५५॥
 उवाच-पुष्पचूलापि प्रकृतिं वेत्सि वः खलु ।
 यो यस्य नित्यमासन्नः प्रकृतिज्ञो हि तस्य सः ॥१५६॥
 सार्थिका पिण्डमानिन्ये ऽन्यदा वर्षति वारिदे ।
 स्वरिरूचे श्रुतज्ञासि दृष्ट्या किमिदमर्हति ॥१५७॥
 साव्रवीद्यत्र मार्गे ऽभूदपकायो ऽचित्त एव हि ।
 तेनैवायामिपमहं प्रायश्चित्तागमोऽत्र न ॥१५८॥
 अचित्तापकायमध्वानं कथं वेत्स्यौति स्वरिणा ।
 उदिते पुष्पचूलाख्यदुत्पन्नं मे ऽस्ति केवलम् ॥१५९॥
 मिथ्या मे दुःकृतं केवल्याशतित इति ब्रुवन् ।

इत्यचिन्तयदाचार्यः सेव्यामि किमहं न वा ॥१६०॥

केवल्यूचे मा कृषीद्वमधतिं सुनिपुङ्गवाः ।

गङ्गामुत्तरतां वो ऽपि भविष्यत्येव केवलम् ॥१६१॥

ततो गङ्गामुत्तरीतुं लोकेन सह सूरयः ।

तदैवारुरुज्जर्गावं को हि स्वार्थमुपेक्षते ॥१६२॥

निपसाद स आचार्यो यत्र यत्रापि नौतटे ।

तत्र तत्र तटे सद्यः सा नौर्मङ्गुं प्रचक्रमे ॥१६३॥

नौमध्यदेशासीने च तस्मिन्नाचार्यपुङ्गवे ।

समन्तान्मङ्गुमारोभे सा नौरय इवात्मसि ॥१६४॥

ततो नौस्थितलोकेन सूरिः सो ऽचेपि वारिणि ।

शृङ्खले न्यधाम्रवचनप्रत्यनीकामरी च तम् ॥१६५॥

शृङ्खलप्रोतो ऽपि गङ्गान्तः सूरिरेवमचिन्तयत् ।

अहो वपुर्ममानेकप्राण्युपद्रवकारणम् ॥१६६॥

अप्कायादिदयासारं स सूरिर्भावयन्मृगम् ।

क्षपकश्रेणिमारूढो ऽन्तर्हृत्केवल्यजायत ॥१६७॥

सुरीयशृङ्गध्यानस्यः सद्यो निर्वाणमाप सः ।

निर्वाणमहिमानं च तस्यासन्नाः सुरा व्यधुः ॥१६८॥

निर्वाणमहिमा तत्र देवैर्निर्मित इत्यभूत् ।

प्रयाग इति तत्तीर्थं प्रथितं त्रिजगत्त्रयि ॥१६९॥

करोटिरन्निकासूनोर्यादोभिर्मकरादिभिः ।

चोद्यमाना नदीतीरमानीयत जलोर्मिभिः ॥१७०॥

इतस्ततो लुलङ्गी च शुक्तिकेव नदीतटे ।

प्रदेशे गुणविषमे तस्यै कापि विनश्य सा ॥१७१॥

करोटिकर्परस्थान्तस्तस्थान्यस्मिंश्च वामरे ।

न्यपतत्पाटलाबीजं दैवयोगेन केनचिन् ॥१७२॥

करोटिकर्परं भिन्दंस्तदीयाद्दक्षिणादुगोः ।

उद्गतः पाटलितर्बुविशालो ऽयमभृत्कमात् ॥१७३॥

पाटलाद्रुः पवित्रो ऽयं मद्यामुनिकरोटिभूः ।

एकावतारोऽस्य मूलजीवद्येति विशेषतः ॥१७४॥

तदत्र पाटलितरोः प्रभावमवलम्ब्य च ।

दृष्ट्वा चापनिमित्तं च नगरं सन्निधेयताम् ॥१७५॥

एको नैमित्तिकद्योचे सर्वनैमित्तिकाश्रया ।

दातव्यमाशिवाशब्दं सूत्रं पुरनिवेशने ॥१७६॥

प्रमाणं यूयमित्युक्ता तान्निमित्तविदो नृपः ।

अधि नगरनिवेशं सूत्रपातार्थमादिशन् ॥१७७॥

पाटलीं पूर्वतः कृत्वा पश्चिमां तत उत्तराम् ।

ततो ऽपि च पुनः पूर्वां ततश्चापि द्वि दक्षिणाम् ॥१७८॥

शिवाशब्दावधिं गत्वा ते ऽथ सूत्रमपातयन् ।

चतुरस्रः सन्निवेशः पुरस्यैवमभृत्तदा ॥१७९॥ सुगमं ॥

तत्राङ्किते भूप्रदेशे नृपः पुरमकारयत् ।

तदभृत्पाटलीनाम्ना पाटलीपुत्रनामकम् ॥१८०॥

पुरस्य तस्य मध्ये तु जिनायतनमुत्तमम् ।
 नृपतिः कारयामास शश्वतायतनोपमम् ॥१८१॥
 गजाश्वशालावज्जलं नृपप्रासादसुन्दरम् ।
 विशालशालमुद्दामगोपुरं सौधबन्धुरम् ॥१८२॥
 पण्यशालासत्तशालापौषधागारभूषितम् ।
 भृशुजा तदलञ्चक्रे शुभे ऽद्भुतस्वपूर्वकम् ॥१८३॥ शुभं ॥
 राजा तत्राकरोद्राज्यमुदाय्युदयभाक् प्रिया ।
 स्वं विक्रममिवाखण्डं तत्त्वानो धर्ममार्हतम् ॥१८४॥
 अर्हन्देवो गुरुः साधुर्धर्ममार्हत इत्यभूत् ।
 देवतत्वं गुरुतत्वं धर्मतत्वं च तद्भुवि ॥१८५॥
 चतुष्पथ्यां चतुर्थादितपसा स्वं विशोधयन् ।
 पौषधं पौषधागारे स जघाह महामनाः ॥१८६॥
 स धर्मावाधया लाचमपि तेजः प्रभावयन् ।
 आत्मनः सेवकांश्चक्रे तुर्योपायेन भूपतीन् ॥१८७॥
 राजानो ऽत्यन्तमाक्रान्तास्ते तु सर्वे ऽप्यचिन्तयन् ।
 यावज्जीवत्युदाय्येय तावद्द्राज्यसुखं न नः ॥१८८॥
 इतश्च राज्ञ एकस्मागमि कस्मिंश्चिदागते ।
 आर्क्षेद्युदायिना राज्यं प्राज्यविक्रमवज्जिणा ॥१८९॥
 आर्क्षिन्नराज्यो राजा स नग्नत्वेव व्यपद्यत ।
 तत्तूनुरेकसु परिभ्रमन्नुज्जयिनीं ययौ ॥१९०॥

राज्यभ्रष्टकुमारस्तु सो ऽवन्तीशमसेवत ।
 अभूदसह्नो नित्यमवन्तीशो ऽप्युदायिनः ॥१८१॥
 स सेवको राजपुत्रस्तं राजानं व्यजिज्ञपत् ।
 उदायिनमहं देव साधयामि त्वदाज्ञया ॥१८२॥
 त्वया तु मे द्वितीयेन भाव्यमव्यभिचारिणा ।
 को हि प्राणांस्तृणीकृत्य साहसं कुरुते सुधा ॥१८३॥
 तथेति प्रतिपेदाने ऽवन्तिनाथे स राजस्तुः ।
 जगाम पाटलीपुत्रं सेवको ऽभूदुदायिनः ॥१८४॥
 उदायिनूपतेर्नित्यं द्विद्रमालोकयन्नपि ।
 च्यन्तरो मान्निकस्येव दुरात्मा नाससाद सः ॥१८५॥
 उदायिनस्तु परमार्हतस्यौकसि सर्वदा ।
 अस्त्रलङ्घननाञ्जैनमुनीनेव ददर्श सः ॥१८६॥
 उदायिनो राजकुले प्रवेशार्थी ततश्च सः ।
 उपाददे परिभ्रज्यां सुरेरेकस्य सन्निधौ ॥१८७॥
 माययाप्यनतीचारं स व्रतं पालयन्मुनीन् ।
 तथा ह्याराधयन्ते हि यथा तन्मयतां ययुः ॥१८८॥
 दम्भप्रधानं आमण्यं न तस्यालक्षि केनचित् ।
 सुप्रयुक्तस्य दम्भस्य प्रह्नाप्यन्तं न गच्छति ॥१८९॥
 उदायी त्वाददे ऽष्टम्यां चतुर्दशां च पौषधम् ।
 अवाप्तुः सुरयो धर्मकथायै च तदन्तिके ॥१९०॥

अन्यदा पौषधदिने विकाले ते तु सूरयः ।
 प्रति राजकुलं चेलुर्मायावी यैः स दीक्षितः ॥२०१॥
 गृह्यतामुपकरणं यामो राजकुले वयम् ।
 भोः लुप्तकेत्यभिदधुः समंरयं च सूरयः ॥२०२॥
 स एव मायाश्रमणः कुर्वाणो भक्तिनाटितम् ।
 उपादायोपकरणान्यथे ऽभृच्छललिप्तया ॥२०३॥
 चिरमङ्गोपितां कङ्कमयीमादाय कर्चिकाम् ।
 प्रच्छन्नां धारयामास स जिघांसुर्दुदायिनम् ॥२०४॥
 चिरप्रप्रजितस्यास्य शमः परिणतो भवेत् ।
 इति तेनैव मरितः सरो राजकुलं ययौ ॥२०५॥
 धर्ममाख्याय मुपुषुः सूरयः पार्थिवो ऽपि हि ।
 स्वाध्यायखिन्नः सुखाप प्रतिलिख्य महीतलम् ॥२०६॥
 दुरात्मा जायदेवाम्यास मायाश्रमणः पुनः ।
 निद्रापि मैति भीतेव रौद्रध्यानवतां नृणाम् ॥२०७॥
 स मायाश्रमणो राज्ञः सुप्तस्य गलकन्दले ।
 तां कर्चिकां लोहमयीं यमजिह्वोपमां न्यधात् ॥२०८॥
 कण्ठो राज्ञस्तथाकर्मि कदम्बोकाण्डकोमलः ।
 निर्धयो च ततो रक्तं घटकण्ठादिवोदकम् ॥२०९॥
 कायचिन्तामिषेणाय स पापिष्ठमादेव हि ।
 निजंगाम यतिरिति यामिकैरप्यश्रितः २१०॥

राजसेनासृजा मित्राः प्रबुद्धाः सूरयो ऽपि हि ।
 मूर्धनं ददृशुः क्षन्तं निर्मालकमलोपमम् ॥२११॥
 स्वरिस्तं व्रतिनं तत्रापश्यन्निदमचिन्तयत् ।
 नूनं तस्यैव कर्मैतद्भ्रतिनो यो न दृश्यते ॥२१२॥
 किमक्षत्यमकाशीं रे धर्माधारो महीपतिः ।
 यद्भानाश्रय मालिन्यं क्षतं प्रवचनस्य च ॥२१३॥
 मयेदृग्दीक्षितो दुष्टो ऽचानीतश्च महात्मना ।
 तन्मत्क्षतं प्रवचनमालिन्यमिदमागतम् ॥२१४॥
 तदहं दर्शनस्तानि रक्षाम्यात्मव्ययादहम् ।
 राजा गुरुश्च केनापि हतावित्यस्तु लोकगौः ॥२१५॥
 ततश्च भवचरमप्रत्याख्यानं विधाय सः ।
 तां कङ्ककर्चिकां कण्ठे दत्त्वा स्वरिर्यपचत ॥२१६॥
 प्रातरन्तःपुरशय्यापालिकास्तत्र चागताः ।
 पूच्छक्रुर्वच्च आप्नत्यो निरीक्ष्य तदमङ्गलम् ॥२१७॥
 तत्कालं मिलितो राजलोकः सर्वो ऽप्यचिन्तयत् ।
 राजा गुरुश्च निहतौ क्षुल्लकेन न संशयः ॥२१८॥
 हन्तान्यो यदि तत्क्षुल्लः प्रथमं व्याहरेत्क्षुल्ल ।
 स महासाहसं कृत्वात एवागाददर्शनम् ॥२१९॥
 वैरी वा वैरिपुत्रो वा वैरिणा प्रहितो ऽथवा ।
 को ऽपि मायामतीभ्य विश्वस्तमवधीमृपम् ॥२२०॥

राज्ञश्च पिबवत्सूरिः सूरि राजापि पुत्रवत् ।
 नूनं स सूरिणा धर्तुं निषेद्धुं वा प्रचक्रमे ॥२२१॥
 तपःचामतनुः सूरिरपि तेन दुरात्मना ।
 तथा कुर्वन्भुव्यपाति न्यपाति च नरेन्द्रवत् ॥२२२॥ युग्मं॥
 विनयच्छन्ना सूरिरपि तेन ह्यवक्षि सः ।
 ततस्तस्मै ददौ दीक्षां धूर्तः को न हि वञ्चयते ॥२२३॥
 नष्टं निशायां तं प्रातः प्रापुर्नृपभटा न हि ।
 क्रमेणापि हि यस्यक्तस्यक्तः क्रमशतेन सः ॥२२४॥
 ततः शरीरमंस्कारं राज्ञः सूरेश्च चकिरे ।
 प्रधानपुरुषाभारं विलपन्त उदश्रवः ॥२२५॥
 उदायिमारकः पापः सो ऽगादुज्जयिनीं पुरीम् ।
 आख्यघोऽज्जयिनीभर्तुर्यथोदायिवधः क्षतः ॥२२६॥
 अवन्तीशो ऽवदत्पाप यः कालेनेयतापि हि ।
 परित्रज्यां गृहीत्वापि स्थित्वापि मुनिमन्निधौ ॥२२७॥
 अहर्निशं च धर्मापदेशाञ्जुत्वापि दुष्टधीः ।
 अकार्पांरीदृशं कर्म स त्वं मे स्याः कथं हितः ॥२२८॥ युग्मं॥
 अद्रष्टव्यमुखो ऽसि त्वं पापापसर सत्वरम् ।
 इति निर्भर्त्य तं राजा नगरान्निवासयत् ॥२२९॥
 तत्प्रभृत्येव मेदिन्यामभयानां शिरोमणिः ।
 अभिधानेन स ख्यात उदायिनृपमारकः ॥२३०॥

इतश्च तत्रैव पुरे दिवाकीर्त्तरभृत्सुतः ।

एकस्य गणिकाकुञ्जिजन्मा नन्दो ऽभिधानतः ॥२३१॥

स नापितकुमारस्तु प्रभातसमये तदा ।

स्त्रैरन्तैः पाटलीपुत्रं ददर्श परिवेष्टितम् ॥२३२॥

उपाध्यायाय तं स्त्रभ्रं नन्द आख्यत्प्रबोधभाक् ।

उपाध्यायो ऽपि तद्देदी तं च निन्ये स्ववेग्नानि ॥२३३॥

स प्रीतिभागलञ्चक्रे नन्दमाभरणादिभिः ।

निजां दुहितरं तेन परिणाययति सा च ॥२३४॥

नवं जामातरं नन्दं यापययाने ऽधिरोप्य तम् ।

पुरे परिभ्रमयितुमुपाध्यायः प्रवक्रसे ॥२३५॥

उदात्तपुत्रगोत्री हि परलोकमगादिति ।

तत्रान्तरे पञ्चदिव्यान्यभिषिक्तानि भन्तिभिः ॥२३६॥

पट्टहस्ती प्रधानाश्चक्षुत्तं कुम्भो ऽथ चामरौ ।

पञ्चाथमूनि दिव्यानि भेमू राजकुले ऽखिले ॥२३७॥

ततश्च तानि दिव्यानि बहौ राजकुलाद्ययुः ।

स नन्दो यापययानस्यो नवोढो ददृशे च तैः ॥२३८॥

पट्टहस्ती शारदाब्दशब्दसोदरगर्जितः ।

सद्यो नन्दं पूर्णकुम्भेनाभ्यपिञ्जत्तमुत्करः ॥२३९॥

समुत्पाद्य निजस्कन्धे सिन्धुरः सो ऽध्यरोपयत् ।

हयो ऽहेपत हर्षाच्च प्रस्तुवन्निव मङ्गलम् ॥२४०॥

व्याकामीदातपत्रं च पुण्डरीकमिवोषसि ।
 स्फायमानौ चालुठतां नृत्यन्ताविव चामरौ ॥२४१॥
 ततः प्रधानपुरुषैः पौरैर्जनपदेन च ।
 चक्रे नन्दस्य सानन्दमभिषेकमहोत्सवः ॥२४२॥
 अनन्तरं वर्धमानस्वामिनिर्वाणवासरात् ।
 गतायां पष्टिवत्सर्यामेष नन्दो ऽभवन्नृपः ॥२४३॥
 ततश्च केचित्सामन्ता मदेनान्धम्विष्णवः ।
 नन्दस्य न मतिं चक्रुरसौ नापितसुरिति ॥२४४॥
 नन्दो ऽपि तेषां सद्भावपरीचार्यमलक्ष्यधीः ।
 आस्थान्या निर्ययौ द्वारि शालाया इव वारणः ॥२४५॥
 माता धात्री बालभृदा यात्येव शिशुना सह ।
 नन्देन तु समं को ऽपि नागाक्तस्युस्तथैव ते ॥२४६॥
 आगत्य पुनरास्थान्यां सिंहासने निषद्य च ।
 नन्दो जगद् स्वारत्नान्निहन्त्यन्ताममौ इति ॥२४७॥
 आरत्ना अपि ते चक्षुःप्रेक्षणं चक्रिरे मिथः ।
 स्मितं च नाटयामासुर्भूतात्तप्रेक्षणादिव ॥२४८॥
 आरत्नानपि विज्ञाय नन्दस्तत्सामवायिकान् ।
 द्वाग्ददर्श सदोद्गारद्वाःस्यौ लेप्यमयावपि ॥२४९॥
 नन्दपुष्पाकृष्टदेव्या तौ कयाचिदधिष्ठितौ ।
 प्रतीहारौ लेप्यमयावाकृष्टासौ दधावतुः ॥२५०॥

ते दुर्विनीताः सामन्तास्त्राभ्यां के ऽपि निजघ्निरि ।

के ऽप्यनाश्रयन्त नन्दो ऽभूदखण्डाञ्जस्ततः परम् ॥२५१॥

नन्दो राजा राजमानो महर्द्धा

भूसुत्रामा सुचिताज्ञो बभूव ।

प्रायः पुण्यं विक्रमश्च प्रमाणं

क्षीवं जन्म स्नाघनीयेऽपि वंशे ॥२५२॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्यविरावलीच-
रिते महाकाव्ये यशोभद्रदेवीभावभद्रबाहुशिर्यचतुष्टयवृत्तान्तश्रुति-
कापुत्रकथापाटलीपुत्रप्रवेशउदायिमारककथानन्दराज्यलाभकीर्तना-
नाम षष्ठः सर्गः ॥

CANTO VII.

इतथ तत्रैव पुरे सनाथे नन्दभुजा ।
 ब्राह्मणः कपिलो नामाथ्युवासैको बहिर्भुवि ॥१॥
 एकदा तद्गृहोद्देशे परिवारसमन्वितः ।
 आचार्यः कश्चिदप्यागात्संसारकरिकेशरौ ॥२॥
 तदाखिलनभःक्रान्तिखेदादिव दिवाकरः ।
 जगाम पश्चिमाश्लोधिजलहरीजलहस्तिताम् ॥३॥
 प्रत्यग्रदाडिमौपुष्यवर्णवैभवहारिभिः ।
 पश्चिमालक्षि सन्ध्याभ्रैः कौसुभांशुकभागिव ॥४॥
 गृह्णाद्द्वीपमालाभिर्भासुराभिः पदे पदे ।
 व्योमः स्पर्धामुबन्धेन सनच्चत्रेव भूरभूत् ॥५॥
 अलोकजनकं विष्वक्खगाः कोलाहलच्छलात् ।
 द्रक्ष्यसे क्व नु भूयो ऽपीत्यर्यमाणमिवोचिरे ॥६॥
 मन्ये ऽसं गच्छतार्केण वक्रौ न्यासीकृता रुचः ।
 तस्मिन्काले कथमभूदन्यथा सो ऽतिभासुरः ॥७॥
 नीरन्ध्रेणान्धकारेणाञ्जनसत्रद्व्यचारिणा ।
 तदाभूद्रोदसीरन्ध्रं पातालविवरोपमम् ॥८॥
 नगरे दुर्लभो रात्रौ प्रवेग इति स्मरयः ।
 स्वैः पादैः पुपुवुस्तस्य ब्राह्मणस्य गृह्णाद्गणम् ॥९॥

कल्पकः क्रमयोगेन विपन्नपितृकः पुरे ।
 समस्तविद्यास्थानञ्च एको ऽभृत्कीर्तिभाजनम् ॥१०॥
 सगर्भश्चावकत्वेन सदा सन्तोषधारकः ।
 न परिग्रहभयस्त्व मनोरथमपि व्यधात् ॥२१॥
 कुलीना अपि लावण्यवती रूपवतीरपि ।
 दीयमाना अपि प्रार्थ्य नोपयेमे स कन्यकाः ॥२२॥
 पुरे परिभ्रमन्नित्यं कल्पको बटुभिर्हतः ।
 पौराणां पूजनीयो ऽभृद्विद्वान्सर्वत्र पूज्यते ॥२३॥
 इतश्च कापिलेस्तस्य गमनागमनाध्वनि ।
 पर्यवात्सीद्विजग्नेकस्तस्य दैकाभवत् सुता ॥२४॥
 तामत्यन्तं रूपवतीमप्युपायंस्त को ऽपि न ।
 जलोदरेण तस्या हि रूपलक्ष्मीरदूयत ॥२५॥
 पयोभृतदृतिप्रायं तस्यास्तुन्दमजायत ।
 कन्यापि साभृदुर्वीवात्तमा चद्रुमणे ऽपि हि ॥२६॥
 सा कन्यकापि वक्षीव समये पुम्पवत्यभृत् ।
 विद्यया तन्तु तन्नाता कथयामास तत्पितुः ॥२७॥
 ब्राह्मणो ब्राह्मणीमूचे प्रिये दोषो ऽयमावयोः ।
 नोदाहितेयं यत्कन्या कन्याप्येषां ह्यभृद्वीः ॥२८॥
 अस्याः पत्युरभृतत्वात्पुम्पे मोघत्वमागते ।
 उपस्थितं भ्रूणहत्यापापं तदिदमावयोः ॥२९॥

किं कुर्मः को ऽपि वृणुते न जलोदरिणौमिमाम् ।
 तदाक्खले पतिताय देया कस्मैचिदप्यसौ ॥३०॥
 वाक्खलेनापि न याह्यः को ऽपि ना कल्पकं विना ।
 सत्यसन्धः स एवैकस्तदर्थं प्रयतामहे ॥३१॥
 तेनापि कूपिकाखानि स्वगृहाये द्विजन्मना ।
 कल्पकागमवैलायां सा कन्यात्तेपि तत्र च ॥३२॥
 आयान्तं कल्पकं दृष्ट्वा पूच्चकार च स द्विजः ।
 य आकर्षति मे पुत्रीं तस्माद्येव ददाम्यहम् ॥३३॥
 कल्पको ऽपि हि तत्कालं दयोस्त्रिखितमानसः ।
 तामाचकार्षांश्रुत्वैव वाचं तत्पितुरुत्तराम् ॥३४॥
 तत्पितोवाच मत्कन्यामिमामुदह कल्पक ।
 कूपिकाकर्षकायोच्चेर्मयैषा कल्पिता यतः ॥३५॥
 एतस्याः सम्प्रदानं च श्रुत्वा संशोढवानसि ।
 अनिषिद्धं ह्यनुमतमिति न्यायो ऽपि वर्तते ॥३६॥
 सृष्टेव विद्यास्थानानां त्वमेव न्यायवित्तमः ।
 सत्यसन्धो ऽसि भ्रातस्त्वं तत्कुर्वस्व यदर्हति ॥३७॥
 क्लृप्तो बुद्धिशक्त्याहं किं करोमीति कल्पकः ।
 नितम्बिनीनिरीक्षो ऽपि तामुदोदुममन्यत ॥३८॥
 कलाकलापजलधिक्षुभजन्माय कल्पकः ।
 आयुर्वेदोदितौषधोक्ताधीकृत्योदुवाह ताम् ॥३९॥

कल्पकं पण्डितं बुद्धिमन्तं शुत्वाय नन्दराट् ।
 आह्वय प्रार्थयाञ्चक्रे ममामात्यत्वमाश्रय ॥४०॥
 जजन्त्य कल्पको राजन्यामाच्छादनमाचकम् ।
 विद्याय नान्यमधिकं वाञ्छाम्यपि परियहम् ॥४१॥
 धार्मिकाणां सस्रकानां न हि निर्वहति कश्चित् ।
 राजन्नमात्यव्यापारः पर्याप्तं तदनेन मे ॥४२॥
 इत्युक्त्वा राज्ञ आज्ञां तामवज्ञायैव कल्पकः ।
 जगाम चक्रे च नृपस्तच्छिद्रान्वेषणोद्यमम् ॥४३॥
 न नन्दः प्राप तच्छिद्रं नित्यमन्वेषयन्नपि ।
 महात्मनां निरीक्षाणां तद्धि प्रायेण दुर्लभम् ॥४४॥
 अन्यदा कल्पकमृदुद्वाररय्यानिवासिनम् ।
 राजा रजकमात्मीयं पप्रच्छाह्वय धीनिधिः ॥४५॥
 प्राह्वयः कल्पको नाम यस्तत्र प्रातिवेशिकः ।
 वसनानि तदीयानि त्वं क्षालयसि किं न वा ॥४६॥
 क्षालयामीति रजकेनोक्ते प्रोवाच तं नृपः ।
 तदानीं तानि वस्त्राणि धर्तव्यान्दर्पय स्म मा ॥४७॥
 प्रमाणमादेश इति विश्रय्य रजको धयी ।
 इतश्च समयः कौमुद्युत्सवस्य ममाययौ ॥४८॥
 कल्पकं च गृह्णिषुषे वस्त्ररयान्यमूर्ति मे ।
 राजनिर्णेजकेनाद्य निर्णेजय मनोरम ॥४९॥

यथातिशयचोदाणि सच्चायान्यंशुकान्यहम् ।
 धूपयित्वा परिदधे कौमुदीपर्ववासरे ॥५०॥
 कल्पको ऽचिन्तयच्चैवमासन्ने पर्ववासरे ।
 अन्यस्य भाटिलोभेन रजको राजवर्चसी ॥५१॥
 अर्पयेद्वरवस्त्राणि नार्पयिष्यति मे पुनः ।
 समंक्लेशं परिभवं तन्न क्रेये स्वपाणिना ॥५२॥ युग्मं ॥
 विवेकलोचनेनैवं प्रेक्ष्य प्रेक्षावतां वरः ।
 उपैचिष्ट वचः पत्न्याः स्त्रीसुखाः क्षतिनो न हि ॥५३॥
 अत्यायहृष्टहीतस्तु तस्या वामांसि कल्पकः ।
 रजकस्यार्पयन्तस्य स्त्रीयहो वलवान्खलु ॥५४॥
 समागते पर्वदिने कल्पकस्योपतप्युषः ।
 वामांसि नार्पयन्तस्य रजको राजग्रासनात् ॥५५॥
 अथ याहि प्रातरेहीत्येवं प्रातारयन्नुजः ।
 रजकः कल्पकं राजनियोगादभयो हि सः ॥५६॥
 प्रयोजनेन तेनैव कल्पको रजकस्य तु ।
 गृहे यथापुनर्मर्णस्याधमर्णं इवान्वहम् ॥५७॥
 एवं जगत्तुरष्टे द्वे तस्य वस्त्राणि मार्गतः ।
 भवेदभिभवयैव समा ह्यत्यन्तदर्शिता ॥५८॥
 ततो वर्षे द्वितीये तु प्रवृत्ते कल्पको ऽवदत् ।
 अरे सुन्दर धीरस्त्वं भद्रस्वाण्यसि जीर्णवान् ॥५९॥

रञ्चयित्वा त्वदसृजा स्वानि वस्त्राण्यहं यदि ।
 न हि गृह्णामि तन्नास्मि कल्पको रजकाधम ॥६०॥
 कल्पको रजकागारं निशायां गन्तुमन्यदा ।
 एकाकी निर्ययौ विद्यासाधनायेव साहसी ॥६१॥
 षण्डिकाभृगुवेतालाद्यशेषमतपण्डितः ।
 गुप्तां च दधे चुरिकामन्तकस्येव देवताम् ॥६२॥
 फालोद्गत इव दीपी मृकुटीविकटाननः ।
 कल्पको ऽनल्पकोपो ऽथ गत्वा रजकमभ्यधात् ॥६३॥
 रे सेवक इवाभ्यागां द्वे वर्षे तव वेगमनि ।
 वस्त्राण्यर्पयमीदानीमथवा नेति कथ्यताम् ॥६४॥
 तं ब्रह्मराक्षसमित्रं क्षुधितं प्रेक्ष्य धावकः ।
 क्षुभितो गृहिणीमूचे वामांस्त्वस्य समर्पय ॥६५॥
 रजक्यपि तथा चक्रे व्यक्तीकृत्याय कल्पकः ।
 प्राक् कुरीं नर्तयामास लाङ्गूलमित्रं केमरी ॥६६॥
 षट्षटिति कुर्वाणं रजकन्याय कल्पकः ।
 उदरं दीर्णवाङ्कुर्या कुशिकेनेव भूतलम् ॥६७॥
 असृजा निर्यया तुन्दास्त्रिर्नरादिषु वारिणा ।
 वामांस्मि रञ्चयामास कल्पकः मलयमङ्गरः ॥६८॥
 आकन्दन्तो रजक्यूषे निर्हन्ति किमनागमम् ।
 राजाज्ञपेय वस्त्राणि गृहे चिरमधारयत् ॥६९॥

तदाकर्ण्य तु सभ्रान्तः कल्पकः समकल्पयत् ।
 अहो राज्ञः प्रपद्यो ऽयं यद्वचो न कृतं मया ॥७०॥
 तदद्य रजकवधापराधान्नृपपूरुषैः ।
 नीधे न यावत्तावद्धि स्वयं यामि नृपान्तिकम् ॥७१॥
 कल्पकश्चिन्तयित्वैवमुपनन्दं स्वयं ययौ ।
 नन्दो ऽपि सद्यः सानन्दस्तं चक्रे गौरवास्पदम् ॥७२॥
 साकाङ्क्षं कल्पकं ज्ञात्वा नन्दो ऽपीक्षितवित्तमः ।
 वभाषे सृशमभ्यर्थ्यादत्स्वामात्यपदं मम ॥७३॥
 स्वापराधप्रतीकारं चिकीर्षुरय कल्पकः ।
 प्रतिपेदे नृपवचः स मुधीर्यो हि कालविद् ॥७४॥
 नन्दो ऽपि कृतकृत्यं स्वं मन्यमानः प्रमोदभाक् ।
 कल्पकं वार्तयामास स्वमनोवर्हिणाम्बुदम् ॥७५॥
 शन्यभृतान्छदयस्य नन्दो ऽपि स्वार्थसंग्रहान् ।
 कल्पकं पृच्छति स्नेहं विद्यागुरुमिवागतम् ॥७६॥
 नृपतिं प्रीणयामास कल्पको ऽपि ह्यनल्पधीः ।
 वाक्कीर्णस्त्वृतसन्देहलोष्टपेपणमुद्गरैः ॥७७॥
 अन्यायं रजकश्रेणी तदा पूष्कर्तुमागता ।
 ददर्श कल्पकं राज्ञा प्रदत्तगुरुगौरवम् ॥७८॥
 तथास्यं कल्पकं दृष्ट्वा निवृत्त्य रजका ययुः ।
 राजमान्यत्वमेवैकमगर्थस्य प्रतिक्रिया ॥७९॥
 तदैवापेतनामात्यमपसार्य महीपतिः ।
 कल्पकायार्पयन्मुद्राकरेणादि यथोचितम् ॥ ८० ॥

समुद्रवसनेभ्य आसमुद्रमपि श्रियः ।

उपायदक्षैराकृत्य ततः सो ऽकृत नन्दमात् ॥ ८१ ॥

नवे तस्मिन्महामात्ये श्रीवशीकारमान्तिके ।

श्रीरभून्नन्दराजस्य सिरावारिवदक्षया ॥ ८२ ॥

तस्य धीवारिणा सिक्रो राज्ञो विक्रमपादपः ।

यशःप्रसन्नं सपुत्रे सुरभीकृतविष्टपम् ॥ ८३ ॥

नन्दराजप्रतापाग्नेर्वह्निमुत्पादयन्पराम् ।

तस्य बुद्धिप्रपञ्चो ऽभूत्सचिवस्य महानिलः ॥ ८४ ॥

इतो ऽपि च परिभ्रष्टः प्राग्मन्त्री कल्पकस्य सः ।

हृलं गवेपयामास तटस्थो ऽपि हि भूतवत् ॥ ८५ ॥

स दुष्टः कल्पकस्येष्टां चेटां वल्गादिभिर्भृशम् ।

आवर्जयितुमारेभे तत्प्रवृत्तिबुभुक्षया ॥ ८६ ॥

सापि लोभाभिभूतात्मा प्रत्यहं कल्पकौकसि ।

क्रियमाणं जल्यमानं धाव्यत्प्राक्तनमन्त्रिणः ॥ ८७ ॥

भूयांसस्तनुजन्मानो यभूवुः कल्पकस्य तु ।

प्रायेण पुत्रवन्तो हि भवन्ति परमार्हताः ॥ ८८ ॥

स आरेभे ऽन्यदैकस्य सुनोरुदाहमङ्गलम् ।

निमन्त्रयितुमैच्छत् तत्र मान्तःपुरं नृपम् ॥ ८९ ॥

स राज्ञः स्वागतचिकीर्षुकुटप्स्यप्रणामराम् ।

प्रवक्रसे कारयितुमन्यथागौ यदर्हति ॥ ९० ॥

भ्रष्टामात्माय सा चेटी कथयामास तत्तथा ।

लब्धो ऽवसर इत्याशु सो ऽपि भूषं व्यजिज्ञपत् ॥८१॥

न साम्प्रतममात्यो ऽस्ति न मान्यो ऽस्ति नयापि हि ।

कुलीनो ऽस्यतिभक्तो ऽस्मीत्याख्यामि स्वामिनो हितम् ॥८२॥

कल्पकेन यदारब्धं गृह्णु त्वन्नियमन्त्रिणा ।

कृत्तादिराज्यालङ्कारान्कारयन्नस्ति सो ऽधुना ॥८३॥

इयता कथितेनेशः स्वयं वेत्तु तदाश्रयम् ।

सिक्खेनापि द्रोणपाकं जानन्ति हि मनीषिणः ॥८४॥

यासेन स्वामिदत्तेन वर्धितो ऽस्मीति वक्तव्यदः ।

न पुनः पदसापत्न्यं मात्सर्यं मम कल्पके ॥८५॥

कदाचिन्मात्सरेणाक्षमसत्यमपि हि ब्रुवे ।

सत्यं तत्तु चरैर्विद्धि नृपा हि चरचक्षुषः ॥८६॥

प्रेषिताय चरा राज्ञा गत्वा कल्पकसद्गति ।

दृष्ट्वा च तत्तदाख्यातमाख्यान्ति स्म महीभुजे ॥८७॥

ततश्च भकुटुम्बो ऽपि कल्पको नन्दभूभुजा ।

सद्यो ऽन्धकूपकारायामक्षेप्याक्षेपपूर्वकम् ॥८८॥

कल्पकाय सपुत्राय कोद्रवौदनसेतिकाम् ।

पयःकरकसेकं च कूपके ऽक्षेपयन्नृपः ॥८९॥

कल्पको ऽल्पं निरीक्ष्यान्नं कुटुम्बमिदमभ्यधात् ।

सिक्खैर्हि संविभागो ऽस्य कवलानां तु का कथा ॥९०॥

96 b C corrects भुवन्, भुवं pr. m.; D corrects भुवं, भुवे pr. m.
98 d C *माक्षेया* ।

कवलैः शतमह्योर्हि भवेदुदरपूरणम् ।
 तस्मिन्व्यमात्राण्यन्तः सर्वं यूयं मरिष्यथ ॥१०१॥
 तस्माद्भुङ्क्तं स एवैकः समस्तं कोद्रवौदनम् ।
 यो भ्रष्टमन्त्रिणो वैरघोधनाय भवेदस्तम् ॥१०२॥
 ममूयोचे कुटुम्बेन त्वं भुङ्क्ष्व चेममस्तु ते ।
 वैरनिर्यातनं कर्तुं तात नाम्नासु को ऽथलम् ॥१०३॥
 ततश्च कल्पको ऽभुङ्क्त तदनं प्रतिवासरम् ।
 अन्ये त्वगशनं कृत्वा विपद्य त्रिदिवं ययुः ॥१०४॥
 तदा च कल्पकाभावं ज्ञात्वा सामन्तभृभुजः ।
 हरधुः पाटलीपुत्रं मन्दोन्मूलनकाम्यया ॥१०५॥
 रुद्धदारे प्रातर्दिशं पाटलीपुत्रपत्तने ।
 भाण्डं भाण्डेन पुष्कोट पौराणां तत्र भोजयाम् ॥१०६॥
 अनीशो विद्विषां तेषामामने शयने ऽपि वा ।
 दाहज्वरातुर इव नन्दो न प्राप निर्द्यतिम् ॥१०७॥
 अचिन्तयद्य यावद्धि कल्पको मन्व्यभून्मम ।
 तावत्सिंहगुह्येदं पुरं नास्कन्दि केनचित् ॥१०८॥
 विना तं कल्पकमभ्यग्नरस्येदृशी दग्धा ।
 अरक्षन्तं क्षुपवनं पान्थैरप्युपजीयते ॥१०९॥
 स जीवति यदि तदा तेनैवोद्देष्यते पुनम् ।
 प्रायेण हृष्यते दम्तिभारो दम्तिभिरेव हि ॥११०॥
 काराधिकारिणो राजा प्रष्टव्यैव यजिज्ञपन् ।
 अन्धवृष्यसिः को ऽपि गृह्णात्यस्यापि कोद्रवान् ॥१११॥

क्षिप्त्वा च मक्षिकां कूपे तवारोप्य च कल्पकम् ।
 तदैवाकर्षयामास नन्दो निधिमिवात्मनः ॥११२॥
 अपि पक्वद्रुपक्षामं शिबिकामधिरोप्य तम् ।
 वप्रस्थोपर्यभ्रमयन्नृपः पूर्वेवतामिव ॥११३॥
 तं दृष्ट्वा वैरिणो दध्युर्नन्दो ऽभ्यदवलः खलु ।
 यदेधो ऽस्मान्भीषयते दर्शयन्कूटकल्पकम् ॥११४॥
 ततो बाढमुपह्नेतुं ते प्रावर्तन्त वैरिणः ।
 अनुत्पन्नभया यन्त्रप्रतिघन्तादिकल्पनैः ॥११५॥
 ततश्च कल्पकः प्रेय्य दूतं तानेवमब्रवीत् ।
 एतु वः को ऽप्यभिमतो ऽन्तर्गङ्गं नावमास्थितः ॥११६॥
 यथाहमपि नौयानो जल्पित्वा तेन धीमता ।
 करोमि सन्धिमन्यद्वा भवतां यदभीक्षितम् ॥११७॥
 सान्धिविघट्टिकस्त्रिषां कल्पकस्यापि नौस्थितौ ।
 मिलितावाभिमुख्येन वक्रावक्रयद्वाविव ॥११८॥
 तत्र कस्यचिदेकस्येक्षुक्लापं करम्यितम् ।
 निरीक्ष्य कल्पको मन्त्री तमूचे ऽङ्गुलिमञ्जया ॥११९॥
 यद्यमुष्येक्षुभारस्य मूलं प्रान्ताद्य कर्त्यते ।
 एतन्मध्यप्रदेशस्य तदा किमुपतिष्ठते ॥१२०॥
 सान्धिविघट्टिकः सो ऽयं विद्वानपि सुधीरपि ।
 न तदाग्रयमशामीदीप्तमस्तु तदाग्रयः ॥१२१॥

ययेतुयष्टिर्मूलेन प्रान्तेन च विवर्धते ।

उभाभ्यामेव सन्धिभ्यां तथा चक्षियमन्ततिः ॥१२२॥

तत्र चैकः सत्यसन्धिर्यत्रोक्तं नान्यथा भवेत् ।

प्रपञ्चसन्धिरपरो मायया यः प्रतन्यते ॥१२३॥

अविश्वामेन वो नन्दे सत्यमन्धेर्न गोचरः ।

प्रपञ्चसन्धिस्तु कथं भावी वो मयि तद्विदि ॥१२४॥

निःसन्धिवन्धास्तद्युयमुपजीव्या भविष्यय ।

निश्कृत्तमूलप्रान्तेतुयष्टिवन्नन्दभूततेः ॥१२५॥

पुनश्च तत्प्रदेशस्याभौर्या मूर्धन्यदर्शयत् ।

दण्डादृतां दधिम्यालीं कल्पको हमावज्ज्ञया ॥१२६॥

प्राग्वद्भावाद्यर्थमज्ञासीत्प्रधानपुरुषो न सः ।

कल्पकामात्यहृदयभार्याः ऽयमभूत्पुनः ॥१२७॥

तत्पत्न्यमहतिम्याली मद्दोर्दण्डादृता यदि ।

तद्दः स्याद्विदकाकाहं विक्रीणे दधिद्वलम् ॥१२८॥

पुनः स्वनावा तन्नावः कल्पकक्षिः प्रदक्षिणाम् ।

चकार तदभिप्रायं तत्रापि न विवेद सः ॥१२९॥

भावार्थस्त्वेष मन्नावा यया नौरादृता तत्र ।

तथागन्तेजसा तेजो भवतामात्रन्यिने ॥१३०॥

मञ्जरावये ऽपि भावार्थमज्ञातकल्पकस्य सः ।

ऊःरापोहपरममौ ध्यात्ताम्यः काकपोतवत् ॥१३१॥

स्वस्थानं कल्पको ऽथागात्सान्धिविघटिकः स तु ।

तद्भावमविदन्वीचापन्नः स्वशिविरं ययौ ॥१३२॥

स सन्धिविघटपुमानिजैः पृष्टो विषादभाक् ।

अवोचदत्यसम्बन्धप्रलापी कल्पकद्विजः ॥१३३॥

पुनः पुनश्च तैः पृष्टो न स किञ्चिदवोचत ।

स हि जिह्वाय तद्भावं नाज्ञासिधमिति भुवन् ॥१३४॥

मिलितः कल्पकस्थायमपीति छतनिश्चयाः ।

ते ऽथ सामन्तराजानः पलायन्त दिशो दिशम् ॥१३५॥

ततः पलायमानानां तेषां कल्पकशामनात् ।

हस्त्यश्वरत्नकोशादि जग्राहोच्छ्रिय नन्दराट् ॥१३६॥

नन्दो ऽपि तं निजयाह प्राक्तनं दुष्टमन्त्रिणम् ।

भक्तस्य कल्पकस्थायमनर्थकदिति क्रुधा ॥१३७॥

नन्दश्रियां रक्षणसौविदसः

सुधीर्नयोपायनदीनदीनः ।

क्ष्मां कल्पको नन्दनरेश्वराज्ञा-

नियन्त्रितां मन्त्रिवरश्चकार ॥१३८॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्वविरावलीचरिते
महाकाव्ये कल्पकामात्यसङ्कीर्तनो नाम सप्तमः सर्गः ॥

C A N T O VIII.

कल्पकः पुनरुत्पन्नानेकपुत्रो धियां निधिः ।
 सुचिरं नन्दराजस्य मुद्रायापात्मन्वयात् ॥१॥
 नन्दस्य वंशे कालेन नन्दाः सप्ताभवन्पुत्राः ।
 तेषां च मन्त्रिणो ऽभूवन्भृत्यांसः कल्पकान्वयाः ॥२॥
 ततस्त्रिषण्डपृथिवीपतिः पतिरिव श्रियः ।
 समुत्थातद्विपत्कन्दो नन्दो ऽभून्नवमो नृपः ॥३॥
 विगङ्कटः श्रियां वासो ऽमङ्कटः शकटो धियाम् ।
 शकटाल हात तस्य मन्व्यभूत्कल्पकान्वयः ॥४॥
 तस्य लक्ष्मीवती नाम लक्ष्मीरिव वपुष्मती ।
 मधर्मचारिण्यभवच्छीनालङ्कारधारिणी ॥५॥
 तथोच्च व्येष्टतनयो विनयालङ्कृतो ऽभवत् ।
 शृङ्गलधौः स्मूलभद्रो भद्राकारनिष्ठाकरः ॥६॥
 भक्तिनिष्ठः कनिष्ठो ऽभृच्छ्रीयको नन्दनस्तयोः ।
 नन्दराजदयामन्दानन्दगोष्ठीर्षचन्दनः ॥७॥
 पुरे ऽभूत्तत्र केमेति येनैव रूपश्रियोर्वंशी ।
 यमीष्टतजगच्चेतो यभूव जीवनीपधिः ॥८॥
 भुङ्क्षानो विविधान्भोगान्प्लुमभद्रो दिवानिमम् ।
 उग्राम यमचे तस्या दादृशान्दग्नि तग्मनाः ॥९॥
 श्रीधरस्त्वह्वरवो ऽभृद्गुणिविग्रहभाजनम् ।
 द्विगोपमित्र ददयं नन्दस्य पृथिवीपतेः ॥१०॥

तत्र चाभीक्षररुचिर्नाम द्विजवराग्रणीः ।
 कवीनां वादिनां वैयाकरणानां शिरोमणिः ॥११॥
 स्वयङ्मतेर्नवनवैरष्टोत्तरशतेन सः ।
 वृत्तैः प्रवृत्तो ऽनुदिनं नृपावलगने सुधौः ॥१२॥
 मिथ्यादृगिति तं मन्त्री प्रशंस न जातुचित् ।
 तुष्टो ऽप्यस्मै तुष्टिदानं न ददौ नृपतिस्ततः ॥१३॥
 ज्ञात्वा वररुचिस्तत्र दानाप्रापणकारणम् ।
 आराधयितुमारेभे गृहिणीं तस्य मन्त्रिणः ॥१४॥
 सन्तुष्ट्या तथान्येष्टुः कार्यं पृष्टो ऽब्रवीदिदम् ।
 राज्ञः पुरस्तान्मे काव्यं तव भर्ता प्रशंसतु ॥१५॥
 तया तदुपरोधेन तद्विज्ञप्तो ऽवदत्पतिः ।
 मिथ्यादृष्टेरमुष्याहं प्रशंसामि कथं वचः ॥१६॥
 तयोक्तः सायहं मन्त्री तत्तथा प्रत्यपद्यत ।
 अन्धस्त्वौबालमूर्खाणामाग्रहे बलवाग्बलु ॥१७॥
 राज्ञः पुरस्तात्पठतः काव्यं वररूपेस्ततः ।
 अहो सुभाषितमिति वर्णयामास मन्त्रिराट् ॥१८॥
 दीनारशतमष्टायं ततो ऽस्मै नृपतिर्ददौ ।
 राजमान्यस्य वाचापि जीव्यते ह्यनुकूलया ॥१९॥
 दीनाराष्टोत्तरशते दीयमाने दिने दिने ।
 किमेतदीयत इति भूषं मन्त्री व्यजिज्ञपत् ॥२०॥
 अथोचे नृपतिर्मन्त्रिन्दग्धो ऽस्मै तत्प्रशंसया ।

वयं यदि स्वयं ददो ददः किं न पुरा ततः ॥२१॥
 मन्व्यष्टूचे मथा देव प्रशंसा नास्य निर्मिता ।
 काव्यानि परकीयाणि प्राशंसिषमहं तदा ॥२२॥
 पुरो नः परकाव्यानि स्वकीकृत्य पठत्ययम् ।
 किमेतत्सत्यभावेनेत्यभापत नृपस्ततः ॥२३॥
 एतत्पठितकाव्यानि पठन्तिर्वाल्मीका अपि ।
 दर्शयिष्यामि वः प्रातरित्यूचे सचिवो ऽपि च ॥२४॥
 यच्चा यत्तदत्ता भूता भूतदर्शैणिका तथा ।
 वेण रेणेति सप्तामन्प्राज्ञाः पुत्र्यस्तु मन्त्रिणः ॥२५॥
 गृह्णाति ज्यायसी तामां सकृदुक्तं तयेतराः ।
 द्वित्र्यादिवारक्रमतो गृह्णन्ति स्म यथाक्रमम् ॥२६॥
 राज्ञः समीपं सचिवो द्वितीये ऽङ्घ्रि निनाय ताः ।
 तिरस्करिष्णन्तरिताः समुपावेशयच्च सः ॥२७॥
 अष्टोत्तरशतं श्लोकान्स्वयं निर्माय नैत्यिकान् ।
 ऊचे वररुचिस्तास्तु यथाज्येष्ठमनूचिरे ॥२८॥
 ततो वररुचे रूढो राजा दानं न्यवारयत् ।
 उपायाः सचिवानां हि नियद्धानुयद्भवमाः ॥२९॥
 ततो वररुचिर्गत्वा यन्त्रं गङ्गाजले व्यधात् ।
 तन्मध्ये वस्त्रवद्धं च दीनारशतमष्टयुक् ॥३०॥
 प्रातर्गङ्गामसौ स्तुत्वा यन्त्रमाक्रामदंष्ट्रिणा ।

तत्र चासीद्वररुचिर्नाम द्विजवराग्रणीः ।
 कवीनां वादिनां वैयाकरणानां शिरोमणिः ॥११॥
 स्वयङ्कृतेर्नवनवैरष्टोत्तरशतेन सः ।
 वृत्तैः प्रवृत्तो ऽनुदिनं नृपावलगने सुधीः ॥१२॥
 मिथ्यादृगिति तं मन्त्री प्रशंस न जातुचित् ।
 तुष्टो ऽप्यस्मै तुष्टिदानं न ददौ नृपतिस्ततः ॥१३॥
 ज्ञात्वा वररुचिस्तत्र दानाप्रापणकारणम् ।
 आराधयितुमारम्भे गृह्णिषीं तस्य मन्त्रिणः ॥१४॥
 सन्तुष्टया तथान्येद्युः कार्यं पृष्टो ऽब्रवीदिदम् ।
 राज्ञः पुरस्तान्मे कार्यं तव भर्ता प्रशंसतु ॥१५॥
 तया तदुपरोधेन तद्विज्ञप्तो ऽवदत्पतिः ।
 मिथ्यादृष्टेरमुष्याहं प्रशंसामि कथं वचः ॥१६॥
 तथोक्तः साग्रहं मन्त्री तत्तथा प्रत्यपद्यत ।
 अन्यस्त्रीबालमूर्खाणामाग्रहे बलवाग्बलु ॥१७॥
 राज्ञः पुरस्तात्पठतः कार्यं वररुचेस्ततः ।
 अहे सुभाषितमिति वर्णयामास मन्त्रिराट् ॥१८॥
 दीनारशतमष्टायं ततो ऽस्मै नृपतिर्ददौ ।
 राजमान्यस्य वाचापि जीयते ह्यनुकूलया ॥१९॥
 दीनाराष्टोत्तरशते दीयमाने दिने दिने ।
 किमेतद्दीयत इति भृपं मन्त्री व्यजिज्ञपत् ॥२०॥
 अथोचे नृपतिर्मन्त्रिन्दक्षो ऽस्मै तत्प्रशंसया ।

उपलक्ष्य गृहाणेदं निजद्रव्यमिति ब्रुवन् ।
 सो ऽर्पयामास दीनारयन्त्रिं वररुचेः करे ॥४२॥
 दीनारयन्त्रिणा तेनोत्सर्पिहृद्भ्रान्तिनेव सः ।
 दशामासादयामास मरणादपि दुःसहाम् ॥४३॥
 विप्रतारयितुं लोकं सायमत्र लिपत्यसौ ।
 द्रव्यं प्रातः पुनर्गृह्यतीत्यूचे सचिवो नृपम् ॥४४॥
 साधु जातमिदं कस्मेत्यालपन्मन्त्रिपुङ्गवम् ।
 विम्वयस्मेरनयनः स्ववेश्मागान्महीपतिः ॥४५॥
 अमर्षणो वररुचिः प्रतीकारं विचिन्तयन् ।
 गृहस्वरूपं सचिवस्यापृच्छचेटिकादिकम् ॥४६॥
 तस्याथ कथयामास काचित्सचिवचेत्यदः ।
 भूपतिः श्रीयकोदाहे भोक्ष्यते मन्त्रिवेम्बनि ॥४७॥
 सञ्ज्यते चात्र शस्त्रादि दातुं नन्दाय मन्त्रिणा ।
 शस्त्रप्रियाणां राज्ञां हि शस्त्रमाद्यमुपायनम् ॥४८॥
 समासाद्य क्लृप्तस्तृष्णं वररुचिस्तुतः ।
 चणकादि प्रदायेति डिम्बरूपाण्यपाठयन् ॥४९॥
 न वेत्ति राजा यदसौ शकटालः करिष्यति ।
 व्यापाद्य नन्दं तद्राज्ये श्रीयकं स्यापयिष्यति ॥५०॥
 स्थाने स्थाने पठन्ति स्म डिम्भा एव दिने दिने ।
 जनश्रुत्या तदशौचीदिति चाचिन्तयन्नृपः ॥५१॥
 बालका यच्च भाषन्ते भाषन्ते यच्च योषितः ।

48 a MSS. सञ्ज्यते, D सञ्ज्यते चात्र शस्त्रादि । 51 a A adds before स्थाने,
 यद्य ज्ञाय न भाषत ।

दीनारास्ते च तत्पाणावुत्पत्य न्यपतंस्ततः ॥३१॥
 स एवं विदधे नित्यं जनस्तेन विमिश्रिते ।
 तच्च श्रुत्वा जनश्रुत्या राजाशंसत मन्त्रिणे ॥३२॥
 इदं यद्यस्ति सत्यं तत्प्रांतर्वीक्षामहे स्वयम्
 इत्युक्तो मन्त्रिणा राजा तत्तथा प्रत्यपद्यत ॥३३॥
 दत्त्वा शिवां चरः मायं प्रेषितस्तत्र मन्त्रिणा ।
 शरस्तम्बनिलीनेऽस्यात्पक्षीवानुपलक्षितः ॥३४॥
 तदा वररुचिर्गत्वा कृत्वा मन्दाकिनौजले ।
 दीनाराष्टोत्तरशतग्रन्थिं न्यस्य ययौ गृहे ॥३५॥
 तज्जीवितमिवादाय दीनारग्रन्थिमादरात् ।
 चरः समर्पयामास प्रच्छन्नं वरमन्त्रिणे ॥३६॥
 अथ गुप्तात्तदीनारग्रन्थिर्मन्त्री निशात्यये ।
 ययौ राजा समं गङ्गामागादररुचिस्तदा ॥३७॥
 द्रष्टुकामं नृपं दृष्ट्वोत्प्लुष्टमानी भविष्यारम् ।
 सोऽतुं प्रवृत्ते गङ्गां मूढो वररुचिस्ततः ॥३८॥
 स्तुत्यन्तेऽधालयद्यन्त्रं यदा वररुचिः परम् ।
 दीनारग्रन्थिरुत्पत्य नापतत्पाणिकोटरे ॥३९॥
 ग्रन्थिं गवेपयामास पाणिना तज्जले ततः ।
 सोऽस्यादपद्मं स्त्रुष्णीको धूर्तो घृष्टो हि मौनभाक् ॥४०॥
 इत्युक्ते च महामात्यः किं ते दत्ते न जाग्रदी ।
 न्यामीऽतमपि द्रव्यं गवेपयामि यन्मुहुः ॥४१॥

उपलक्ष्य गृहाणेदं निजद्रव्यमिति ब्रुवन् ।
 सो ऽर्पयामास दीनारयन्त्रिं वररुचेः करे ॥४ २॥
 दीनारयन्त्रिना तेनोत्सर्पिहृद्भ्रान्तिनेव सः ।
 दशमासादयामास मरणादपि दुःसहाम् ॥४ ३॥
 विप्रतारयितुं लोकं सायमत्र क्षिपत्यभौ ।
 द्रव्यं प्रातः पुनर्गृहातौत्सूचे सचिवो नृपम् ॥४ ४॥
 साधु जातमिदं कृन्नेत्यालपन्मन्त्रिपुङ्गवम् ।
 विम्लयस्मेरनयनः स्ववेष्मागान्महीपतिः ॥४ ५॥
 अमर्षणो वररुचिः प्रतीकारं विचिन्तयन् ।
 गृहस्वरूपं सचिवस्यापृच्छेष्टिकादिकम् ॥४ ६॥
 तस्याय कथयामास काचित्सचिवचेत्यदः ।
 भूपतिः श्रीयकोदाहे भोक्ष्यते मन्त्रिवेष्मनि ॥४ ७॥
 भज्यते चात्र शस्त्रादि दातुं नन्दाय मन्त्रिणा ।
 शस्त्रप्रियाणां राज्ञां हि शस्त्रमाद्यमुपायनम् ॥४ ८॥
 समासाद्य क्लृप्तस्तृप्सु वररुचिस्ततः ।
 चणकादि प्रदायेति डिभिरूपाण्यपाठयत् ॥४ ९॥
 न वेत्ति राजा यदभौ शकटालः करिष्यति ।
 व्यापाद्य नन्दं तद्राज्ये श्रीयकं स्यापयिष्यति ॥५ ०॥
 स्याने स्याने पठन्ति स्म डिभा एव दिने दिने ।
 जनश्रुत्या तदशौचीदिति चाचिन्तयन्नृपः ॥५ १॥
 बालका यच्च भायन्ते भायन्ते यच्च योषितः ।

48 a MSS. सञ्च*, D सञ्चते चात्र एसादिः 51 a A adds before स्याने,
 यय शीय न बाधर ।

उत्पातिकी च या भाषा सा भवत्यन्यथा न हि ॥५२॥
 तत्रत्ययार्थं राज्ञाय प्रेषितो मन्त्रिवेष्मनि ।
 पुरुषः सर्वमागत्य यथादृष्टं व्यजिज्ञपत् ॥५३॥
 ततश्च सेवावसरे मन्त्रिणः समुपेयुषः ।
 प्रणामं कुर्वतो राजा कोपात्तस्यौ पराङ्मुखः ॥५४॥
 तद्भावज्ञो ऽथ वेष्टेत्यामात्यः श्रीयकमब्रवीत् ।
 राज्ञो ऽस्मि ज्ञापितः केनाप्यभक्तो विद्विषन्निव ॥५५॥
 असावकस्मादस्माकं कुलक्षय उपस्थितः ।
 रक्ष्यते तत्स कुरुषे यद्यादेशमिमं मम ॥५६॥
 नमयामि यदा राज्ञे शिरच्छिन्द्यास्तदासिना ।
 अभक्तः स्वामिनो वध्यः पितापौति वदेस्ततः ॥५७॥
 धियासौ मयि जरसाप्येवं याते परासुताम् ।
 त्वं मञ्कुलगृहस्तम्भो भविष्यमि चिरं ततः ॥५८॥
 श्रीयको ऽपि रुदन्नेवमवदद्गद्गदस्वरम् ।
 तात घोरमिदं कर्म अपचो ऽपि करोति किम् ॥५९॥
 अमात्यो ऽप्यब्रवीदेवमेवं कुर्वन्विचारणाम् ।
 मनोरथान्गूरयमि वैरिणामेव केवलम् ॥६०॥
 राजा यम इयोद्दण्डः सकुटुम्बं निहन्ति माम् ।
 यावन्तावन्ममैकस्य क्षयाद्रक्ष कुटुम्बकम् ॥६१॥
 सुखे विषं तालपुटं न्यस्य नंस्यामि भूपतिम् ।
 शिरः पराधोर्मिं छिन्द्याः पितृहत्या न ते ततः ॥६२॥

पित्रैव बोधितस्तस्य प्रतिपेदे चकार च ।
 शुभोदकाय धीमन्तः कुर्वन्त्यापातदारुणम् ॥६३॥
 भवता किमिदं वत्स विहितं कर्म दुष्करम् ।
 मममममिति प्रोक्तो नृपेण श्रीयको ऽबदत् ॥६४॥
 यदैव स्वामिना ज्ञातो द्रोह्ययं निहतस्तदा ।
 भर्त्सिन्नानुसारेण मृत्यानां हि प्रवर्तनम् ॥६५॥
 मृत्यानां युज्यते दोषे स्वयं ज्ञाते विचारणा ।
 स्वामिज्ञाते प्रतीकारो युज्यते न विचारणा ॥६६॥
 कृतौर्ध्वदेहिकं नन्दस्ततः श्रीयकमब्रवीत् ।
 सर्वव्यापारमहिता मुद्रेयं गृह्यतामिति ॥६७॥
 अथ विज्ञपयामास प्रणम्य श्रीयको नृपम् ।
 स्थूलभद्राभिधानो ऽस्ति पितृतुल्यो ममाग्रजः ॥६८॥
 पितृप्रसादान्निर्बाधं कोशायास्तु निकेतने ।
 भोगानुपभुञ्जानस्य तस्याब्दा दादशागमन् ॥६९॥
 आह्वयाथ स्थूलभद्रस्तमर्थं भूभुजोदितः ।
 पर्यालोच्यामुमर्थं तु करिष्यामीत्यभायत ॥७०॥
 अर्धैवालौचयेत्युक्तः स्थूलभद्रो महीभुजा ।
 अशोकवनिकां गत्वा विमर्शति चेतसा ॥७१॥
 शयनं भोजनं स्नानमन्ये ऽपि सुखहेतवः ।
 काले ऽपि नानुभूयन्ते रोरैरिव नियोगिभिः ॥७२॥

नियोगिनां स्वान्यराद्रचिन्ताव्यये च चेतसि ।
 प्रेयसीनां नावकाशः पूर्णकुम्भे ऽम्भसामिव ॥७३॥
 त्यक्त्वा सर्वमपि स्वार्थं राजार्थं कुर्वतामपि ।
 उपद्रवन्ति पिशुना उद्धृष्टानामिव द्विकाः ॥७४॥
 यथा स्वदेहद्रविणव्ययेनापि प्रयत्यते ।
 राजार्थं तद्वदात्मार्यं यत्यते किं न धीमता ॥७५॥
 विचिन्त्यैवं व्यधात्केशोत्पाटनं पञ्चसृष्टिभिः ।
 रत्नकम्वलदशाभौ रजोहरणमप्यथ ॥७६॥
 ततश्च स महाभागो गत्वा सदसि पार्थिवं ।
 आलोचितमिदं धर्मलाभः स्नादित्यवोचत ॥७७॥
 ततः स राजसदनाद्गुहाया इव केसरौ ।
 निःससार महासारः संसारकनिरोपणः ॥७८॥
 किमेव कपटं कृत्वा याच्यो वेण्यागृहं पुनः ।
 इत्यप्रत्ययतः क्षापो गवाक्षेण निरैवत ॥७९॥
 प्रदेशे श्वदुर्गन्धे ऽप्यविकृणितनामिकम् ।
 यान्तं दृष्ट्वा मूलभद्रं नरेन्द्रो ऽधूनयच्छिरः ॥८०॥
 भगवान्नीतरागो ऽमावगमिन्भिग्मे कुचिन्तितम् ।
 इत्यात्मानं निनिन्दोद्यैर्नन्दस्तमभिनन्दयन् ॥८१॥
 मूलभद्रो ऽपि गत्वा श्रीमभूतिविजयान्तिके ।
 दीर्घां सामायिकोद्यारपूर्विकां प्रत्यपद्यत ॥८२॥
 गृहीत्वा श्रीयकं दोष्णि ततो मन्दः मगौरवम् ।
 मुद्राधिकारे निःशेषव्यापारे सहिते न्यधात् ॥८३॥

चकार श्रीयको राज्यचिन्तामवहितः सदा ।
 साक्षादिव शकटालः प्रकृष्टनयपाटवात् ॥८४॥
 स नित्यमपि कोशाया विनीतः सद्ने ययौ ।
 स्नेहाङ्गातुस्तत्प्रियापि कुलीनैर्वज्रमन्यते ॥८५॥
 मूलभद्रवियोगार्ता श्रीयकं प्रेक्ष्य सारुदत् ।
 दृष्टे दृष्टे हि दुःखार्ता न दुःखं धर्तुमौशते ॥८६॥
 ततस्तां श्रीयको ऽवोचदार्यं किं कुर्महे वयम् ।
 अमौ वररुचिः पापेऽघातयज्जनकं हि नः ॥८७॥
 अकाण्डोत्थितवज्राग्निप्रदीपनसहोदरम् ।
 मूलभद्रवियोगं च भवत्या अकरोदयम् ॥८८॥
 त्वज्जान्यामुपकोशार्ता यावद्रक्तो ऽस्यसौ खलः ।
 तावत्प्रतिक्रियां काञ्चिद्विचिन्तय मनस्विनि ॥८९॥
 तदादिशोपकोशां यत्प्रतार्य कथमप्यसौ ।
 विधीयतां वररुचिर्मद्यपानरुचिस्त्वया ॥९०॥
 प्रेयोविद्योजनादैरादाक्षिणाद्देवरस्य च ।
 तत्प्रतिज्ञाय मा सद्यो ऽप्युपकोशां समादिशत् ॥९१॥
 कोशायाश्च निदेशेनोपकोशा तं तथाभ्यधात् ।
 यथा पपौ सुरामेष स्त्रीवशैः क्रियते न किम् ॥९२॥
 सुरापानं वररुचिः खैरं भट्टो ऽद्य कारितः ।
 उपकोशेति कोशाद्यै शशंसाय निपात्यये ॥९३॥
 अथ कोशासुखात्सर्वं शृणुयाव श्रीयको ऽपि तत् ।

मेने च पिबैरस्य विहितं प्रतियातनम् ॥८४॥
 शकटालमहामात्यात्ययात्मभृति सो ऽप्यभृत् ।
 भट्टो वररुचिर्भूपसेवावसरतत्परः ॥८५॥
 स प्रत्यहं राजकुले सेवाकाले समापतन् ।
 राज्ञा च राजलोकैश्च सगौरवमदृश्यत ॥८६॥
 अन्यदा नन्दराड्मन्त्रिगुणस्मरणविक्रलः ।
 सदसि श्रीयकामात्यं जगादैवं सगद्गदम् ॥८७॥
 भक्तिमाञ्जलिमान्नित्यं शकटालो महामतिः ।
 अभवन्मे महामात्यः शक्रस्येव वृहस्पतिः ॥८८॥
 एवमेव विपन्नो ऽसौ दैवादश्च करोमि किम् ।
 मन्ये शून्यमिवास्थानमहं तेन विनात्मनः ॥८९॥
 उवाच श्रीयको ऽप्येवं किं देवेह विदमहे ।
 इदं वररुचिः सर्वं पापं व्यधित मद्यपः ॥९०॥
 सत्यमेव सुरां भट्टः पिवतीति नृपोदिते ।
 श्वो ऽमुं दर्शयितास्मीति श्रीयकः प्रत्यभाषत ॥९०॥
 श्रीयकश्च द्वितीये ऽङ्गि सर्वेषामीयुषां मदः ।
 स्वपुंसां शिञ्जितेनाय्यं पद्ममेकैकमार्ययत् ॥९०॥
 तत्कालं मदनफलरसभावनयाक्षितम् ।
 दुरात्मनो वररुचेरर्पयामास पङ्कजम् ॥९०॥
 कुतन्ममहुतामोदमिदमित्यभिवर्णिः ।
 घातुं राजादयो निन्युर्तामाये स्वं स्वममुजम् ॥९०॥
 सो ऽपि भट्टो ऽनयद्घातुं घाणायै पङ्कजं निजम् ।

चन्द्रहाससुरां मद्यो रात्रिपीतां ततो ऽवमत् ॥१०५॥

धिगमुं शीधुपं ब्रह्मबन्धुं बन्धवधोचितम् ।

सर्वैरित्याक्रुशमानो निर्ययौ मदसो ऽथ सः ॥१०६॥

ब्राह्मणा याचितास्तेन प्रायश्चित्तमधीकयन् ।

तापितचपुणः पानं सुरापानाघघातकम् ॥१०७॥

मूपया तापितमथ पपौ वररुचिस्त्रिपु ।

प्राणैश्च सुमुचे सद्यस्तत्रदाहभयादिव ॥१०८॥

मूलभद्रो ऽपि सम्भूतविजयाचार्यमन्निधौ ।

प्रव्रज्यां पालयामास पारदृश्या श्रुताम्बुधेः ॥१०९॥

वर्षाकाले ऽन्यदायाते सम्भूतविजयं गुरुम् ।

प्रणम्य मूर्ध्ना मुनय इत्यगृह्णन्नभिगृहान् ॥११०॥

अहं सिंहगुहादारे कृतोत्सर्गं उपोषितः ।

अवम्यास्ये चतुर्मासौमेकः प्रत्यगृणोदिदम् ॥१११॥

दृग्विधाहिविलदारे चतुर्मासौमुपोषितः ।

स्यास्यामि कायोत्सर्गेण द्वितीयो ऽभ्यर्होदिदम् ॥११२॥

उत्सर्गो कृपमण्डूकासने मासचतुष्टयम् ।

स्यास्यामुपोषित इति तृतीयः प्रत्यपद्यत ॥११३॥

योग्यान्मत्वा गुरुः माधून्यावत्तानन्वमन्यत ।

मूलभद्रः पुरोभूय नलैवं तावदप्रवीत् ॥११४॥

कोशाभिधाया वेग्याया गृहे या चित्रशालिकः ।

विचित्रकामशास्त्रोक्तकरण लेख्यशालिनी ॥११५॥

तत्र कृततपःकर्मविशेषः पद्मसाधनः ।
 स्यास्यामि चतुरो मासानिति मे ऽभियष्टः प्रभो ॥११६॥ युग्मं ॥
 ज्ञात्वोपयोगाद्योग्यं तं गुरुस्तत्रान्वमनत ।
 साधवश्च ययुः सर्वं स्वं स्वं स्यानं प्रतिश्रुतम् ॥११७॥
 शान्तांस्तीव्रतपोनिष्ठान्दृष्ट्वा तान्मुनिसत्तमान् ।
 जयो ऽमी भेजिरे शान्तिं सिंहसर्पारघट्टकाः ॥११८॥
 स्थूलभद्रो ऽपि सम्प्राप कोशावेशानिकेतनम् ।
 अभ्युत्तस्थौ तथा कोशाप्याक्षिताञ्जलिरयतः ॥११९॥
 सुकुमारः प्रकृत्यासौ रम्भास्तम्भ इवोरुणा ।
 प्रतभारेण विधुरो ऽत्रागादिति विचिन्त्य सा ॥१२०॥
 उवाच स्वागतं स्वामिन्ममादिश करोमि किम् ।
 वपुर्धनं परिजनः सर्वमेतत्तवैव हि ॥१२१॥
 चतुर्मासीं वसत्यै मे चित्रशालेयमर्थताम् ।
 इत्युचे स्थूलभद्रो ऽपि सा त्वचे गृह्यतामिति ॥१२२॥
 तथा च तस्यां प्रगुणीकृतायां भगवानपि ।
 कामस्थाने ऽविशद्दुर्म इव स्वबलवत्तया ॥१२३॥
 अथ सा पद्माहारभोजनानन्तरं मुनेः ।
 विशंपकृतगृह्णारा सोभाय समुपाययौ ॥१२४॥
 सोपविष्टा पुरस्तस्योत्कृष्टा काचिदिवाप्सराः ।
 चतुरं रचयामास ह्यवभावाधिकं मुञ्जः ॥१२५॥
 करणानुभक्तीडोद्दामानि कुरतानि च ।

तानि तानि प्राक्तनानि स्मरयामास सासक्तः ॥१२६॥

यद्यत्तोभाय विदधे तथा तव महासुनौ ।

तत्तन्मुधाभवदञ्जे यथा नखविलेपनम् ॥१२७॥

प्रतिवासरमप्येवं तत्तोभाय चकार सा ।

जगाम स तु न चोभं मनागपि महामनाः ॥१२८॥

तयोपसर्गकारिणा प्रवृत्तास्य महासुनेः ।

अदीप्यत ध्यानवह्निर्मेघवह्निरिवाभमा ॥१२९॥

त्वयि पूर्वमिवाज्ञानाद्रनुकामां धिगीश माम् ।

आत्मानमिति निन्दन्ती सापतत्तस्य पादयोः ॥१३०॥

सुनेस्तस्मैन्द्रियजयप्रकर्षेण चमत्कृता ।

प्रपेदे श्रावकत्वं सायहीचैवमभिग्रहम् ॥१३१॥

तुष्टः कदापि कश्चैविद्दाति यदि मां नृपः ।

विना पुमांसमेकं तमन्यत्र नियमो मम ॥१३२॥

गते तु वर्षासमये ते त्रयो ऽपि हि साधवः ।

निर्व्यूढाभिग्रहा एयुर्गुरुपादान्तिकं क्रमात् ॥१३३॥

आयान्मिंशुहासाधुरहो दुष्करकारक ।

तत्र स्वागतमित्यूचे किंचिदुत्थाय सूरिणा ॥१३४॥

सूरिणा भाषितौ तद्वदायान्तावितरावपि ।

समे प्रतिज्ञानिर्वाचे समा हि स्वामिसत्किया ॥१३५॥

स्युन्मभद्रमयायान्तमभ्युत्थायाश्वीदुरुः ।

दुष्करदुष्करकारिन्महात्मन् स्वागतं तव ॥१३६॥

सासुयाः साधवस्ते ऽयाचिन्तयन्नित्यहो गुरोः ।
 इदमामन्त्रणं मन्त्रिपुचताहेतुकं खलु ॥१३७॥
 यद्यसौ षड्रसाहारात्कृतदुष्करदुष्करः ।
 इदं वर्षान्तरे तर्हि प्रतिज्ञास्थामहे वयम् ॥१३८॥
 एवं मनसि संस्थाय सामर्प्यस्ते महर्षयः ।
 कुर्वाणाः संयमं मासानष्टावगमयन्क्रमात् ॥१३९॥
 उत्तमर्ण इव प्राप्ते काले ह्यष्टः पुरो गुरोः ।
 साधुः सिंहगुहावासौ चकारेति प्रतिश्रवम् ॥१४०॥
 कोशावेग्यागृहे नित्यं षड्रसाहारभोजनः ।
 भगवन्ममवस्थायै चतुर्मासौमिमामहम् ॥१४१॥
 स्थूलभद्रेण मात्सर्यादेतदङ्गीकरोत्ययम् ।
 विचार्येत्युपयोगेन ज्ञात्वा च गुरुरादिशत् ॥१४२॥
 वत्स माभिग्रहं कार्षीरितिदुष्करदुष्करम् ।
 स्थूलभद्रः क्षमः कर्तुमद्रिरात्र इव स्थिरः ॥१४३॥
 न हि मे दुष्करो ऽप्येष कथं दुष्करदुष्करः ।
 तदवश्यं करिष्यामीत्युवाच स पुनर्गुरुम् ॥१४४॥
 गुरुहृत्ते ऽमुना भावी भ्रंशः प्राक्तपक्षो ऽपि ते ।
 आरोपितो ऽतिभारो हि गावभङ्गाय जायते ॥१४५॥
 गुरोर्वक्षो ऽवसायाथ वीरम्न्यो मुनिः स तु ।
 उन्मीनकेतनं प्राप कोशायास्तन्त्रिकेतनम् ॥१४६॥
 स्थूलभद्रस्पर्धयेद्यायाति मन्ये तपस्व्यसौ ।

भवे पतन् रक्षणीय इत्युत्थाय ननाम सा ॥१४७॥
 वसत्यै याचितां तेन मुनिना चित्रशालिकाम् ।
 कोशा समर्पयामास स मुनिस्तत्र चाविशत् ॥१४८॥
 तं भुक्पद्ममाचारं मध्याह्ने तु परौचित्तम् ।
 कोशापि तत्र लावण्यकोशभृता समाययौ ॥१४९॥
 चुचोभ स पुनर्मङ्गु पङ्कजाक्षीमुदीक्ष्य ताम् ।
 स्त्री तादृग्भोजनं तादृग्विकाराय न किं भवेत् ॥१५०॥
 स्मरार्थं याचमानं तं कोशाप्येवमवोचत ।
 वयं हि भगवच्चेष्टा वेश्याः स्त्री धनदानतः ॥१५१॥
 व्याहार्यन्मुनिरप्येवं प्रसीद मृगलोचने ।
 श्रमासु भवति द्रव्यं किं तैलं वालुकास्त्रिव ॥१५२॥
 नेपालभृपो ऽपूर्वगौ साधवे रत्नकमलम् ।
 दत्ते तमानयेत्पूजे सा निर्वदयितुं मुनिम् ॥१५३॥
 ततश्चासु नेपालं प्रायद्दाले ऽपि बालवत् ।
 पङ्किलायामिलायां स निजव्रत इव सुखलान् ॥१५४॥
 तत्र गत्वा मञ्जोपालाद्रयकम्बलमाप्य च ।
 स मुनिर्वलितो वस्त्रं न्यामंस्तस्मिन् दम्बकः ॥१५५॥
 आयाति सचमिष्याप्यद्मसूनां शकुनिमातः ।
 किमायातीत्यश्नन् दम्बुराद् द्रुम्यितं गरम् ॥१५६॥
 आगच्छन्निगुरेको ऽस्ति न कश्चित्तादृशो ऽपरः ।
 इत्यग्रं पद्ममाहूदयोरधेनापतेः स तु ॥१५७॥

साधुस्तथाय सम्प्राप्तसैर्विधृत्य निरूपितः ।

किमप्यर्थमपग्नद्भिर्मुमुचे च मलिन्मुचैः ॥१५८॥

एतल्लं प्रयातीति व्याहरच्छकुनिः पुनः ।

मुनिं चौरपतिः प्रोचे सत्यं ब्रूहि किमस्ति ते ॥१५९॥

वेद्याकृते ऽस्य वंशस्यान्तः लिप्तो रत्नकम्वलः ।

अस्तीत्युक्ते मुनिश्चौरराजेन मुमुचे च सः ॥१६०॥

स समागत्य कोशायै प्रददौ रत्नकम्वलम् ।

चित्तेषां सा गृह्णोतःपङ्के निःशङ्कमेव तम् ॥१६१॥

अजल्पन्मनिरप्येवमलेष्यन्नुचिकर्दसे ।

महामूल्यो ह्यसौ रत्नकम्वलः कम्बुकण्ठि किम् ॥१६२॥

अयं कोशाणुवाचैवं कम्वलं मूढो शोचसि ।

गुणरत्नमयं शब्दे पतन्तं स्वं न शोचसि ॥१६३॥

तच्छ्रुत्वा जातमंवेगो मुनिस्तामित्यवोचत ।

बोधितो ऽस्मि त्वया साधु संसारात्साधु रवितः ॥१६४॥

अघान्यतीचारमवानुमूलयितुमात्मनः ।

यास्यामि गुरुपादान्ते धर्मलाभस्तवानघे ॥१६५॥

कोशापि तमुवाचैवं मिथ्या मे दुष्कृतं त्वयि ।

ब्रह्मप्रतस्ययाण्येवं मया यदस्मि खेदितः ॥१६६॥

आगतनेघं युष्माकं बोधहेतोर्मया कृता ।

क्षन्तव्या सा गुरुवचः श्रयध्वं यात सत्वरम् ॥१६७॥

दृष्टव्यमीति वदन् गत्वा समभूतविजयान्तिके ।

गृहीत्वलोचनां तीक्ष्णमाचचार पुनस्तपः ॥१६८॥

समाधिमन्तो मरणं साधयित्वा परेद्यवि ।

सम्भूतविजयाचार्यपादाः स्वर्गं प्रपेदिरे ॥१६९॥

राजा प्रदत्ता कोशापि तुष्टेन रथिने ऽन्यदा ।

राजायचेति शिष्याय विना रागेण सा तु तम् ॥१७०॥

मूलभद्रं विना नान्यः पुमान्को ऽपौत्यर्शनिशम् ।

सा तस्य रथिने ऽभ्यर्णे वर्णयामास वर्णिनी ॥१७१॥

रथी गत्वा गृहेद्याने पर्यङ्के च निपद्य सः ।

तन्मनोरञ्जनायेति स्वविज्ञानमदर्शयत् ॥१७२॥

माकन्दलुम्बो वाणेन विव्याध तमपीपुषा ।

पुष्टो ऽन्येन तमप्यन्येनेत्याहस्तं शरान्ग्रभूत् ॥१७३॥

यन्तं हित्वा घुरग्रेण घाण्येणिमुखम्यिताम् ।

लुम्बीं स्वपाणिनाहय्यामीनस्तस्यै ममर्पयत् ॥१७४॥

ददानीं मम विज्ञानं पश्येत्यालप्य सापि हि ।

व्यधत्त मार्यपं राशिं तस्योपरि ननर्त च ॥१७५॥

सुधीं विद्वा तच्च रामौ पुष्पपत्नैः पिधाय ताम् ।

सा ननर्त च नो सुप्या विद्धा राशिर न क्षतः ॥१७६॥

ततः स ऊचे तुष्टो ऽग्निं दुष्करेणामुना तव ।

घाणस्य यन्ममायत्तं ददामि तदहं भुवम् ॥१७७॥

भोवाच किं मयाकारि दुष्करं येन रश्चितः ।

ददमप्यधिकं नास्मान्निगमामेन दुष्करम् ॥१७८॥

किं चासलुम्बीकेदो ऽयं नृत्तं चेदं न दुष्करम् ।
 अशिक्षितं सूलभद्रो यधके तत्तु दुष्करम् ॥१७८॥
 अभुक्त द्वादशाध्दानि भोगान्यत्र समं मया ।
 तत्रैव चित्रशालायामस्यासौऽखण्डितव्रतः ॥१८०॥
 दुग्धं नकुलसञ्चारदिव स्त्रीणां प्रचारतः ।
 योगिनां दुष्यते चेतः सूलभद्रमुनिं विना ॥१८१॥
 दिनमेकमपि स्यात्तुं को ऽलं स्त्रीसन्निधौ तथा ।
 चतुर्मासीं यथातिष्ठेत्सूलभद्रो ऽद्यतव्रतः ॥१८२॥
 आहारः पद्मस्यचित्रशालावासे ऽङ्गनान्तिके ।
 अथेकं व्रतलोपायान्यस्य लौहवनोरपि ॥१८३॥
 विलीयन्ते धातुमयाः पार्श्वे वज्रैरिव स्त्रियाः ।
 स तु वज्रमयो मन्ये सूलभद्रमहामुनिः ॥१८४॥
 सूलभद्रं महासत्त्वं कृतदुष्करदुष्करम् ।
 व्यावर्ण्य युक्ता मुद्रैव मुखे वर्णयितुं परम् ॥१८५॥
 रथिको ऽप्यथ पप्रच्छ यं एव वर्ण्यते त्वया ।
 को नाम सूलभद्रो ऽयं महासत्त्वशिरोमणिः ॥१८६॥
 सायूचे शकटालस्य नन्दभूपात्मन्निणः ।
 तनयः सूलभद्रो ऽयं तवाग्रे वर्णयामि यम् ॥१८७॥
 तच्छ्रुत्वा सो ऽपि सभ्रान्त इत्युवाच कृताञ्जलिः ।
 एषो ऽस्मि किङ्करस्तस्य सूलभद्रमहामुनेः ॥१८८॥
 संविप्रं साथ तं ज्ञात्वा विदधे धर्मदेशनाम् ।

प्रत्यबुध्यत सदुद्धिर्मेहनिद्रामपास्य सः ॥१८८॥

प्रतिबुद्धं च तं बुद्ध्वा सायन्निजमभिग्रहम् ।

तच्छ्रुत्वा विस्मयोत्फुल्ललोचनः सोऽप्रवीदिदम् ॥१८९॥

बोधितोऽहं त्वया भद्रे स्थूलभद्रगुणोक्तिभिः ।

यास्यामि तस्य पन्थानं भवत्यैवाद्य दर्शितम् ॥१९०॥

कल्याणमन्तु ते भद्रे पालय स्वमभिग्रहम् ।

उक्तैव सद्गुरोः पार्श्वे गत्वा दीर्घां स आददे ॥१९१॥

भगवान्स्थूलभद्रोऽपि तीक्ष्णं व्रतमपालयत् ।

द्वादशान्द्रप्रमाणाय दुष्कालः समभूतदा ॥१९२॥

इतश्च गोक्षविषये यान्ते चणकनामनि ।

प्राङ्मणोऽभूषणी नाम तद्गार्या च चणेश्वरी ॥१९३॥

यभूव जन्मप्रभृति श्रावकत्वचणयणी ।

शान्तिना जैनमुनयः पर्यवाप्तुय नद्गृहे ॥१९४॥

अन्यदा तद्गतैर्दनैश्चणेश्वर्या सुतोऽजनि ।

जातं च तेभ्यः साधुभ्यस्तं नमोऽकारयचणी ॥१९५॥

तं जातदन्तं जातं च मुनिभ्योऽकथयचणी ।

शान्तिना मुमयोऽप्याख्यभावी राजैष सास्तकः ॥१९६॥

राज्यारम्भेण सत्पुत्रो मा भूत्प्ररकभागिति ।

अधर्पयत्तस्य दन्ताम्पीडामगणयचणी ॥१९७॥

स मुनिभ्यस्तदप्याख्यमुनयोऽप्येभूचिरे ।

भाष्येय विस्मान्नरितो राजा रदनधर्पणात् ॥१९८॥

चणी-चाणक्य इत्याख्यां ददौ तस्याङ्गजन्मनः ।

चाणक्यो ऽपि श्रावको ऽभूत्सर्वविद्याभिरारगः ॥२००॥

श्रमणोपासकत्वेन स सन्तोषधनः सदा ।

कुलीनब्राह्मणस्यैकामेव कन्यामुपायत ॥२०१॥

चाणक्यभार्या त्वन्येषुर्माह्वधाम जगाम सा ।

बभूव तत्र तद्भ्रातृस्तदोदाहमहेत्सवः ॥२०२॥

तस्मिन्महेत्सवे तस्याः स्वसारो ऽन्याः समाययुः ।

वत्सालद्वारशालिन्यो महेभ्यपतिका हि ताः ॥२०३॥

ताश्चित्रवाहनाः सर्वाः सर्वा दाम्प्रीभिरावृताः ।

सच्छत्रप्रक्रियाः सर्वाः सर्वाः स्रग्भुक्तमौलयः ॥२०४॥ युग्मं ॥

सर्वा दिव्याङ्गरागिण्यः सर्वास्ताम्बूलपाणयः ।

सर्वा अपि श्रियो देव्या वैक्रिया इव मूर्तयः ॥२०५॥

चाणक्यमृद्धिणी त्वेकवराशिर्निशि चाङ्गि च ।

विशुद्धशुद्धसरिकाभरणा जीर्णकशुका ॥२०६॥

जीर्णकौसुमोत्तरीया ताम्बूलविकलानना ।

वपुर्मलैकसञ्जाताङ्गरागा चपकुण्डला ॥२०७॥

कर्मणा कर्कशकरा सदा मलिनकुन्तला ।

ताभिः श्रीमदुदूढाभिर्भगिनीभिरहस्यत ॥२०८॥

॥ चिभिर्विशेषकं ॥

विवाहमिलितो ऽन्यो ऽपि लोकः सर्वो जहास ताम् ।

सा तु जिह्रियती कोणप्रविष्टोदाहमत्यगात् ॥२०९॥

गताय चाणक्यगृहे विषादमलिनानना ।
 मायान्तिलकयन्ती क्ष्मां माञ्जनैरश्रुविन्दुभिः ॥२१०॥
 तां तु स्नानमुखीं दृष्ट्वा प्रातः कैरविणीमिव ।
 तदुःखदुःखी चाणक्यो ऽभिदधे मधुरावरम् ॥२११॥
 किं मल्लतो ऽपमानस्ते प्रतिवेशिभूतो ऽयत्र ।
 पितृवैरुहो यद्वा यदेवं तान्यमि प्रिये ॥२१२॥
 मा त्वाख्यातुमनीशाभूदपमानकदर्शिता ।
 पत्युरत्यन्तनिर्वन्धादाख्याति स्म तथापि तत् ॥२१३॥
 चाणक्यो ऽपि हि विज्ञातगृहिणीदुःखकारणः ।
 द्रविणोपार्जनोपायं निरपायमचिन्तयत् ॥२१४॥
 घाटनीपुत्रनगरे नन्दराजो द्विजन्मनाम् ।
 विशिष्टां दक्षिणां दत्ते तदर्थं तत्र याम्यहम् ॥२१५॥
 इति निश्चित्य तत्रागतप्रविश्य च नृपौकमि ।
 अग्रे दत्तेष्वामनेषु निषमादादिमामने ॥२१६॥
 चाणक्येन तदाक्रान्तमामनं प्रयत्नं मया ।
 नन्द एव ह्यनघक्रे तस्य भद्रामनं हि तत् ॥२१७॥
 नन्देन च महायातो नन्दपुत्रमादावदत् ।
 प्राङ्मणो निषमादेष ज्ञायामाक्रम्य भुपतेः ॥२१८॥
 राज्ञो दाम्पत्येकया प्रोचे चाणक्यः मामपूर्वकम् ।
 निषीदाम्निन्दितीयगिन्नामने तमहो द्विज ॥२१९॥

213 d C दत्त for तत्, B वि । 215 b C नन्दो, A C राजा, c A विद्वि ।
 219 a C चेत् ।

कमण्डलुर्मदौयो ऽत्र स्यास्यतीत्यभिधाय सः ।
 कमण्डलुं न्यधान्तत्र नौज्झत्प्रथममासनम् ॥२२०॥
 एवं तृतीयं दण्डेन चतुर्थं जपमालया ।
 पञ्चमं चापवीतेनोत्थाप्यमानो सुरोध सः ॥२२१॥
 दास्यवोचदहो धृष्टो न मुञ्चत्याद्यमासनम् ।
 विशेषो ऽयं यदन्यान्यध्यासनानि कृण्वन्ममौ ॥२२२॥
 तत्किमेतेन धृष्टेन वातुलेन द्विजन्मना ।
 पादेनाहत्य चाणक्यमित्युत्थापयति स्म सा ॥२२३॥
 चाणक्यस्तत्क्षणाद्रुष्टो दण्डघृष्ट इवोरगः ।
 पश्यतः सर्वलोकस्य प्रतिज्ञामकरोदिमाम् ॥२२४॥
 सकोशभृत्यं ससुहृत्पुत्रं सबलवाहनम् ।
 नन्दमुन्मूलयिष्यामि महावायुरिव द्रुमम् ॥२२५॥
 आप्ताततास्रतासास्यो ज्वलन्वक्रिरिव क्रुधा ।
 नगरान्निरगन्मद्गुः सभ्रूक्षेपं क्षणिप्रसूः ॥२२६॥
 धीमतां मौलिमाणिक्यं चाणक्यश्चास्मरन्किल ।
 यद्विद्वान्तरितो ऽहं हि भविष्यामि महीपतिः ॥२२७॥
 स राज्याहं नरं कंषित्पश्यामीत्यभ्रमद्भुवि ।
 अपमानान्नापमानं विसरन्त्यभिमानिनः ॥२२८॥

A adds two verses before 225 :

आसुहृत्य (read असुहृत्य) श्वपं नन्दमखर्वगर्वपर्यन्तं ।
 बुडिष्यति शिषा (read शिखा) नैषा काशरात्रिरिव दिपां ॥
 इत्थं मयापदमं कुण्ठासाधो सो गले बद्धेक्षणं ।
 जं रोपय मं कुञ्जा इव मणिरनरेदि निष्कूटो ॥

चणेश्वरीकुचिजन्मा द्विजन्मा सो ऽन्यदा ययौ ।
 मयूरपोषका यत्रावात्सुर्नन्दमहोपतेः ॥२२८॥
 मयूरपोषकासे तस्मिंश्च चणिनन्दनः ।
 प्राविशत्कणभित्तार्थं परिव्राजकवेषभृत् ॥२२९॥
 मयूरपोषकमहत्तरस्य दुहितुस्तदा ।
 अभृदापन्नसत्त्वायाश्चन्द्रपानाय दोहदः ॥२३०॥
 तत्कुटुम्बेन कथितस्याणक्याय स दोहदः ।
 पूरणीयः कथमभाविता पृथो ऽवदच्च सः ॥२३१॥
 यद्येतस्या जातमात्रं दारकं मम दत्त भोः ।
 तदाहं पूरयाम्येव शशभृत्पानदोहदम् ॥२३२॥
 अपूर्णे दोहदे गर्भनाशो ऽस्या मा भवत्विति ।
 तन्नातापितरौ तस्यामंसातां वचनं हि तत् ॥२३३॥
 चाणक्यो ऽकारयचाय सच्चिद्रं तणमण्डपम् ।
 पिधानधारिणं गुप्तं तदूर्ध्वं चासुचन्नरम् ॥२३४॥
 तस्याधो ऽकारयामास स्यालं च पयसा भृतम् ।
 ऊर्जराकानिशीथे च तचेन्दुः प्रत्यविभ्यत ॥२३५॥
 गुर्विष्टास्तत्र मङ्गानां पूर्णेन्दुं तमदर्शयत् ।
 पिबेत्युक्ता च सा पातुमारमे विकसन्मुखी ॥२३६॥
 सापाद्यथा यथा गुप्तपुरुषेण तथा तथा ।
 यधीयत पिधानेन तच्चिद्रं तार्णमण्डपम् ॥२३७॥

कमण्डलुर्मदौयो ऽत्र म्यास्यतीत्यभिधाय सः ।
 कमण्डलुं न्यधात्तत्र नौज्ज्ञात्प्रथममासनम् ॥२२०॥
 एवं तृतीयं दण्डेन चतुर्थं जपमालया ।
 पञ्चमं चापवीतेनोत्थाप्यमानो हरोध सः ॥२२१॥
 दास्यवोचदहो धृष्टो न मुञ्चत्याद्यमासनम् ।
 विशेषो ऽयं यदन्यान्यप्यासनानि रुणद्धसौ ॥२२२॥
 तत्किमेतेन धृष्टेन वातुलेन दिजन्मना ।
 पादेनाहत्य चाणक्यमित्युत्थापयति स्त सा ॥२२३॥
 चाणक्यस्तत्क्षणाद्रुष्टो दण्डघृष्ट इवोरगः ।
 पश्यतः सर्वलोकस्य प्रतिज्ञामकरोदिमाम् ॥२२४॥
 सकोशमृत्यं ससुद्धत्युन्नं सबलवाहनम् ।
 नन्दमुन्मूलयिष्यामि महावायुरिव द्रुमम् ॥२२५॥
 आभातताम्रताम्रास्यो ज्वलन्वह्निरिव क्रुधा ।
 नगरान्निरगन्मङ्गुः सभ्रूलेपं चणिप्रस्रुः ॥२२६॥
 धीमतां मौलिमाणिक्यं चाणक्यस्यास्मरन्किल ।
 यद्विभ्रान्तरितो ऽहं हि भविष्यामि महीपतिः ॥२२७॥
 स राज्याहं नरं कंचित्पश्यामीत्यभ्रमद्भुवि ।
 अपमानान्नापमानं विस्मरन्त्यभिमानिनः ॥२२८॥

A adds two verses before 225 :

अस्मद्धत्य (read अस्मद्धत्य) दृष्टं नन्दमस्यवेगवैपर्वतं ।
 बुद्धियति शिष्या (read शिष्या) नैषा कालरात्रिरिव द्विषां ॥
 इत्थं मत्तापरत्रं कुणमासो सो गले महेक्षणं ।
 यं शायद मं कुञ्जा इय भविरनरेहि निष्कूटो ॥

डिम्भाकाः कथयामासुः परिव्राजकपुत्रकः ।

असौ मात्रोदरस्यो ऽपि परिव्राजकमात्हतः ॥२५०॥

चाणक्यो ऽपि स्वयं लब्धं तं ज्ञानोवाच बालकम् ।

स एषो ऽस्मि यदीयस्त्वमेहि राज्यं ददामि ते ॥२५१॥

राज्यार्थी चन्द्रगुप्तो ऽपि लगति स्म तदङ्गुली ।

चाणक्यो ऽपि तमादाय द्राक् पलायिष्ट दस्युवत् ॥२५२॥

धातुवादोपार्जितेन द्रविणेन चणिप्रसूः ।

चक्रे पत्यादिमानघीं नन्दमुच्छेत्तुमुद्यतः ॥२५३॥

ततः सर्वाभिसारेण तथा पत्यादिसेनया ।

पाटलीपुत्रनगरं चतुर्दिशमवेष्टयत् ॥२५४॥

तदल्पसारं चाणक्यशिविरं नन्दभूपतिः ।

निर्गत्य कुट्टयामास सर्वमाजकलीलया ॥२५५॥

सचन्द्रगुप्तचाणक्यः समयज्ञः पलायत ।

नष्टापि रचेदात्मानं सत्यात्मनि पुनः श्रियः ॥२५६॥

चन्द्रगुप्तं यहीतुं च नन्दो ऽपि वरसादिनः ।

आदिशन्न सहन्ते हि राजानो राज्यकाङ्क्षिणम् ॥२५७॥

जितकाशिनि नन्दे च पुनर्नगरमीयुषि ।

नागरैस्तस्यचक्रे ऽनुरूपः स्वस्वमप्यदाम् ॥२५८॥

तेषां च सादिनामेकः माद्यथेन तरस्विना ।

अदवीयसि देशे ऽगाच्चन्द्रगुप्तस्य गच्छतः ॥२५९॥

चाणक्यो ऽपि तमायान्तं दूरादालोक्य सादिनम् ।

पूरिते दोषदे चैवं समये ऽसुत मा सुतम् ।

चन्द्रगुप्ताभिधानेन पितृभ्यां सो ऽभ्यधीयत ॥२३८॥

चन्द्रवचन्द्रगुप्तो ऽपि व्यवर्धत दिने दिने ।

मयूरपोपककुलोत्पलिनीवनलासकः ॥२४०॥

सुवर्णोपार्जनधिया चाणक्यो ऽपि परिभ्रमन् ।

गवेषयितुमारेभे धातुवादविशारदान् ॥२४१॥

इतश्च चन्द्रगुप्तो ऽर्भे रममाणो दिने दिने ।

विलेभे भूपतिरिव तेभ्यो ग्रामादिकं सदा ॥२४२॥

हस्तीकृत्य हयीकृत्य चारुरोह स बालकान् ।

प्रायो हि भाविनी लक्ष्मीरिङ्गितैरपि सूच्यते ॥२४३॥

क्रमयोगेन चाणक्यस्तत्रैवागात्परिभ्रमन् ।

चन्द्रगुप्तं तथाचेष्टं दृष्ट्वा चातिविमिश्रिये ॥२४४॥

चाणक्यस्तत्परीचार्यमेवमाभाषते सा तम् ।

हे राजन्मह्यमपि हि किञ्चनापि प्रदीयताम् ॥२४५॥

जगाद चन्द्रगुप्तो ऽपि ब्रह्मन् ग्रामगवीरिमाः ।

यथारुचि गृह्णाण त्वं मदत्ताः को निषेत्स्यति ॥२४६॥

स्मिता प्रोवाच चाणक्यः कथं गृह्णामि गा इमाः ।

गोस्त्रामिभ्यो विभेभ्युच्चैर्मारयिष्यन्ति ते हि माम् ॥२४७॥

प्रोवाच चन्द्रगुप्तो ऽपि मा भैषीर्ननु ते मया ।

गवः प्रदत्ता गृह्णन्तां लीरभोज्या वसुन्धरा ॥२४८॥

चाणक्यो ऽचिन्तयदमावहे विन्तानवानपि ।

अतः पप्रच्छ को ऽमावित्यर्भकांस्तत्समौपगान् ॥२४९॥

त्वामाख्यं सादिने यद्दि तर्हि किं चिन्तितं त्वया ॥२७०॥
 चन्द्रगुप्तो ऽब्रवीदार्यं मयैतच्चिन्तितं तदा ।
 इदमेव खलु श्रेयो जानात्यार्यो हि न त्वहम् ॥२७१॥
 चाणक्यो ऽचिन्तयन्नूनं सर्वदापि वशंवदः ।
 न हि मे व्यभिचार्येय यन्तुर्भद्र इव द्विपः ॥२७२॥
 तयोश्च गच्छतोः पृष्ठे यमदूत इवोद्भटः ।
 आययौ नन्दमाद्यन्यो वायुवाजेन वाजिना ॥२७३॥
 तमापतन्तं दृष्ट्वा च चाणक्येनोदितः पुनः ।
 चन्द्रगुप्तः शरोमध्ये न्यमङ्गनीमङ्गु चंसवत् ॥२७४॥
 रजकं वारितोरम्यं चण्डिमुनुरुवाच च ।
 तच्छ्रेणिदपितो राजा नग्न चेन्न मुमूर्षमि ॥२७५॥
 रजको ऽप्यश्ववारं तं दृष्ट्वा दूरादुदायुधम् ।
 मत्स्यमेवेति निश्चित्य पलायिष्टान्तर्जीवितः ॥२७६॥
 दृष्टतीक्ष्णालनैर्वस्त्रचालने ऽपि हतश्रमः ।
 तदस्त्राणि तु निर्नेकुमारेभे चण्डिः स्वयम् ॥२७७॥
 तं च सादिनमायान्तं पृच्छन्तं पूर्वमादिवत् ।
 तथैव मारयामास चण्डिपुत्रः कुशाग्रधौः ॥२७८॥
 चाणक्यचन्द्रगुप्तौ तु ततः स्यानात्प्रचेजतुः ।
 चिखिदे चन्द्रगुप्तो याग्वामकुचिर्धुमुत्तया ॥२७९॥
 चन्द्रगुप्तं यद्दिर्मुक्ता चाणक्यो यामममुखम् ।
 चचाल भक्तमानेतुं भक्तं यामं विना न हि ॥२८०॥

प्रत्युत्पन्नमतिश्चन्द्रगुप्तायैवं समादिशत् ॥२६०॥

सरसः पद्मिनीपण्डमण्डितस्थास्य वारिणि ।

आतिलीलायितं कृत्वा मञ्जोन्मज्जेय मद्गिरा ॥२६१॥

ममज्ज चन्द्रगुप्तो ऽथ द्रागगाधे ऽपि वारिणि ।

धीरो वारिस्तम्भनिकां विद्यां साधितवानिव ॥२६२॥

स्वयं तु सरसस्तीरे चाणक्यः सुस्थिरासनः ।

समाधिनाटनं कृत्वा तस्यौ योगीव निर्ममः ॥२६३॥

ह्मातोद्यकोणाघाताभपादपातेन वाजिना ।

वायुवाजेन नन्दाश्ववारो ऽथ स समाययौ ॥२६४॥

स पप्रच्छ च चाणक्यं भदन्त कथयागु मे ।

किं त्वयाद्य पुमान्को ऽपि दृष्टो ऽभिनवयौवनः ॥२६५॥

समाधिभङ्गभीरुत्वाभिनयेन चणिप्रसूः ।

अङ्गुलीषज्ज्ञया तस्य जङ्कुर्वन्वार्यदर्शयन् ॥२६६॥

चन्द्रगुप्ताकर्षणाय स सादौ मङ्गुमगमि ।

आमुक्तं भोक्तुमारोभे चलनीमिव नर्तकी ॥२६७॥

तस्यैवादाय निस्त्रिंशं निस्त्रिंशश्चणिभूरथ ।

असुदेय्या बलीकर्तुमिव चिच्छेद तच्छिरः ॥२६८॥

एहि वस्येहि वस्येति चाणक्येनादिते चणात् ।

सरसो निर्ययौ चन्द्रगुप्तश्चन्द्र इवोदधेः ॥२६९॥

चन्द्रनारेण्य तदाये चाणक्यः समभाषत ।

त्वामाख्यं सादिने यर्हि तर्हि किं चिन्तितं त्वया ॥२७०॥
 चन्द्रगुप्तो ऽब्रवीदार्यं मयैतच्चिन्तितं तदा ।
 इदमेव खलु श्रेयो जानात्यार्यो हि न त्वहम् ॥२७१॥
 चाणक्यो ऽचिन्तयन्नूनं सर्वदापि वशंवदः ।
 न हि मे व्यभिचार्येप यन्तुर्भद्र इव द्विपः ॥२७२॥
 तयोश्च गच्छतोः पृष्ठे यमदूत इवोद्भटः ।
 आययौ नन्दमाद्यत्यो वायुवाजेन वाजिना ॥२७३॥
 तमापतन्तं दृष्ट्वा च चाणक्येनोदितः पुनः ।
 चन्द्रगुप्तः सरोमथ्ये न्यमञ्ज्जीन्मञ्जु हंसवत् ॥२७४॥
 रजकं वारितीरम्यं चणिस्रनुरूवाच च ।
 त्वच्छ्रेणिरुपितो राजा नश्य चेन्न सुमूर्धसि । ॥२७५॥
 रजको ऽप्यश्ववारं तं दृष्ट्वा दूरादुदायुधम् ।
 सत्यमेवेति निश्चित्य पलायिष्टात्तजीवितः ॥२७६॥
 वृद्धतीक्ष्णालनैर्वस्त्रचालने ऽपि कृतश्रमः ।
 तद्वस्त्राणि तु निर्नेकुमारेभे चणिस्रः स्वयम् ॥२७७॥
 तं च सादिनमायान्तं पृच्छन्तं पूर्वमादिवत् ।
 तथैव मारयामास चणिपुत्रः कुशाग्रधीः ॥२७८॥
 चाणक्यचन्द्रगुप्तौ तु ततः म्यानात्प्रचेलतुः ।
 विखिदे चन्द्रगुप्तो याग्वामकुत्तिर्धुमुचया ॥२७९॥
 चन्द्रगुप्तं बहिर्मुक्ता चाणक्यो यामममुद्यम् ।
 चचाल भक्तमानेतुं भक्तं यामं विना न हि ॥२८०॥

यामाङ्गद्वं च निर्यान्तं तत्कालकृतभोजनम् ।
 मन्दमन्दपदं तुन्दपरिमार्जं ददर्श सः ॥२८१॥
 पप्रच्छ चेह विप्रस्य पालिलगति वा न वा ।
 भट्टो ऽप्याख्यज्ञगत्येव लग्ना मम हि सम्प्रति ॥२८२॥
 पुनः पप्रच्छ चाणक्यो वृभुजे भट्ट किं त्वया ।
 स आख्यत्सरसदग्ना कृतशालिकरम्बकम् ॥२८३॥
 चाणक्यो ऽचिन्तयद्गामे भक्तार्थं भ्रमतो मम ।
 विलम्बः स्यात्कथं भावी चन्द्रगुप्तस्तु मां विना ॥२८४॥
 एकाकी खलु नन्दाश्ववारैर्दुर्वारविक्रमैः ।
 कुक्कुरैः सुकर इव चन्द्रगुप्तो गृहीयते ॥२८५॥
 कुमारश्चन्द्रगुप्तश्च गृहीतो नन्दमादिभिः ।
 तदा मनोरथो भावी स्वप्नराज्यसमो मम ॥२८६॥
 उदरादस्य भट्टस्य तदाकृत्य करम्बकम् ।
 ददामि तस्मै तत्प्राणा रक्षणीया यथा तथा ॥२८७॥
 इति भट्टस्य चाणक्यस्तस्योदरमदारयत् ।
 सद्यो रसवतीकार इव कूष्माण्डिकाफलम् ॥२८८॥
 चाणक्यस्तत्क्षणं भट्टजठरात् पिठरादिव ।
 स्त्रयं करम्बमाकृत्य चन्द्रगुप्तमभोजयत् ॥२८९॥
 सचन्द्रगुप्तश्चाणक्यस्ततो भ्राम्यन्दिनात्यये ।
 आसमाद याममेकं कुलायमिव विक्रितः ॥२९०॥
 तदा प्रविष्टो भिन्नार्थं गामे तस्मिन्परिभ्रमन् ।

चाणक्यो रोरुद्धाया ययौ कस्याश्चिदोकसि ॥२८१॥
 बालकानां तथा चोष्णा रथ्याभूत्परिवेष्टिता ।
 तत्रैको बालकः पाणिं चित्तेपातिबुभुक्षितः ॥२८२॥
 दग्धाङ्गुलीकं तं बालं रुदन्तं म्यत्रिरावदत् ।
 न किञ्चिदपि जानामि चाणक्य इव बालकः ॥२८३॥
 चाणक्यमादधः श्रुत्वा प्रविश्य च तदोकमि ।
 पप्रच्छ वृद्धां चाणक्यदृष्टान्तः को ऽयमर्भके ॥२८४॥
 जरत्युवाच चाणक्यो बहिर्देशममाधयन् ।
 आदौ नन्दपुरं रुन्धन्निगोपं प्रापदन्तधीः ॥२८५॥
 शनैः पार्श्वेभ्यमुञ्जानो मध्य एव क्षिपन्करम् ।
 तथा बालो ऽप्ययं दग्धो ऽङ्गुलीव्यक्षुष्णरथ्या ॥२८६॥
 अष्टौ क्षिया अष्टेतस्या धीमत्त्वमिति चिन्तयन् ।
 चाणक्यो हिमवत्कूटं ततो ऽगात्सन्निवेशनम् ॥२८७॥
 तत्र पर्वतकाख्येन नृपेण मष्ट मौद्ददम् ।
 सद्गुप्तगुरुदत्ते तत्साहायककाम्यया ॥२८८॥
 तमन्यदोषे चाणक्यो नन्दमुगून्ध पार्थिवम् ।
 सद्राज्यं संविभज्यावां गृष्टीव भ्रातराविव ॥२८९॥
 ततः पर्यन्तेनापि प्रत्यपद्यत तदधः ।
 स हि चाणक्ययुक्तो ऽभूत्सगृह इव केसरी ॥३००॥

चाणक्यश्चन्द्रगुप्तश्च स च पर्वतको बहिः ।
 उपचक्रमिरे नन्ददेशं साधयितुं ततः ॥ ३०१ ॥
 एकं तु तैः पुरं रुद्धमपि भङ्गुमशाकि न ।
 भिक्षार्थं भित्तुवेधेण चाणक्यस्तत्र चाविशत् ॥ ३०२ ॥
 तत्र त्रिदण्डौ चाणक्यः पुरमध्ये परिभ्रमन् ।
 ददर्शानादिकाः सप्त सकला मातृदेवताः ॥ ३०३ ॥
 चाणक्यो ऽचिन्तयदिमाः सकलाः पाहि देवताः ।
 नूनमासां प्रभावेण पुरमेतन्न भज्यते ॥ ३०४ ॥
 मातरः कथमुत्पाया इति यावदचिन्तयत् ।
 चाणक्यः पुररोधार्तैः पौरैस्तावददृच्छ्यत ॥ ३०५ ॥
 कदा हि भगवन्नेतत्पुरमुदेष्टयिष्यते ।
 आख्याहि जानन्ति खलु प्रायः सर्वे भवादृशाः ॥ ३०६ ॥
 चन्द्रगुप्तगुरुः स्माह चंद्रो गृह्णुत नागराः ।
 मातरो यावद्वैतास्तावदुदेष्टनं कुतः ॥ ३०७ ॥
 द्रागथोत्पादयामासुः पौरास्तन्मातृमण्डलम् ।
 किं नाम कुरुते नर्तौ धूर्तवग्धो विशेषतः ॥ ३०८ ॥
 चाणक्यदत्तसङ्केतौ चन्द्रपर्वतकौ तदा ।
 पलायिषातां जघ्नुश्चात्यन्तं ते तु नागराः ॥ ३०९ ॥
 व्याहृत्य बाधिंवेलेव दुर्धरौ पुनरेव तौ ।
 अचिन्तितौ विविशतुः पुरे तत्र परन्तपौ ॥ ३१० ॥

३०३ c D ददर्श नामिका । ३०६ b C सकलापहि, MSS सकला,
 D (पाहि) marginal gloss रक्षति, construction: Pāṇ. iii, 4, 2, cf.
 Īṣupala Vādha, I, 51 and Mallinātha's remarks on that passage.

ततश्च तत्पुं-भङ्गा तौ द्वावपि महारथौ ।
 साधयामासतुर्नन्ददेशं चाणक्यमारथौ ॥३११॥
 चाणक्यमुद्धा मन्त्रद्वौ तौ बद्धः स्नामितैर्बलीः ।
 परितः पाटलौपुत्रनगरं गुरुविक्रमौ ॥३१२॥
 चीणकोशः चीणवलः चीणधीः चीणविक्रमः ।
 नन्दः पुण्ड्रचयेणाभूद्यावत्पुण्यं हि च्छद्मयः ॥३१३॥
 चाणक्यपार्श्वे नन्दो ऽथ नामागारुढजीवितः ।
 धर्मद्वारमयाचिष्ट प्रेयः कस्य न जीवितम् ॥३१४॥
 अज्ञापयच्च चाणक्यस्त्वमेकेन रथेन भोः ।
 निर्याहि तत्र चात्मेष्टं यथाशक्त्यधिरोपयेः ॥३१५॥
 न हि ते को ऽप्युपद्रोता रथेनैकेन गच्छतः ।
 समान्यमिहि मा भैषीर्द्विजन्मेव न हन्यसे ॥३१६॥
 भार्ये द्वे कन्यकां द्वैकां यथाशक्ति वसुनि च ॥
 रथमारोप्य निरगान्नगरादथ नन्दराट् ॥३१७॥
 समायान्तं चन्द्रगुप्तं दृष्ट्वा द्रागनुरागभाक् ।
 रथस्या नन्ददुहिता देवीशानिमिषाक्षभूत् ॥३१८॥
 मुषषन्द्रमयूषेय कटाक्षैर्नन्दगन्दिनी ।
 चन्द्रगुप्तस्य सम्भोगमत्यङ्गरमिशर्पयत् ॥३१९॥
 नन्दो जगाद तां वसे भव मीरं स्वयंवरा ।
 प्रायः क्षत्रियकन्याणां घण्टने हि स्वयंवरः ॥३२०॥

आयुष्मति स्वस्ति तुभं रथादुत्तर मुच माम् ।

त्वत्परिणायनशर्त्तं मम यातु त्वया सह ॥३२१॥

एवमुक्ता तु सा तस्माद्रथादुत्तीर्य सत्वरम् ।

चान्द्रगुप्तं रथवरमारोढुमुपचक्रमे ॥३२२॥

आरोहन्त्यां तदा तस्यां चन्द्रगुप्तरथस्य तु ।

नवारका अभव्यन्त यन्त्राक्रान्तेषु यष्टिवत् ॥३२३॥

असावमङ्गलकरी केयमायाति भद्रयम् ।

रथारुरुत्तुमिति तां चन्द्रगुप्तो न्यवारयत् ॥३२४॥

चाणक्यो ऽप्यवदन्नेमां चन्द्रगुप्तं निवारय ।

शकुनं हि शूभायेदं मा स्म मंस्यात्स्वमन्यथा ॥३२५॥

शकुनेनामुना वत्स वृद्धिमेवाधिकाधिकाम् ।

गामी पुरुषयुगाणि नव यावत्तवान्वयः ॥३२६॥

ततश्च नन्दसदने प्रविष्टौ चन्द्रपर्वतौ ।

आरेभाते संविभक्तुं विपुलां नन्दसम्पदम् ॥३२७॥

तत्राभूत्कन्यका चैका सर्वस्वमिव रचिता ।

नन्दभूपतिराजन् तामुपाजीजिवद्वियम् ॥३२८॥

तस्यां पर्वतकस्याभूदनुरागस्तदा तथा ।

यथा तां हृदये सो ऽधाह्यातव्यामिव देवताम् ॥३२९॥

तां च पर्वतकाद्यैव चन्द्रगुप्तगुह्यदौ ।

तदैव पाणिग्रहणमङ्गलं च प्रचक्रमे ॥३३०॥

सञ्चक्राम विषं तस्यास्तदा पर्वतके ऽपि हि ।
 होमाग्नितापसभूततत्त्वेदजलमङ्गमात् ॥२३१॥
 सङ्क्रान्तिविषवेगार्तस्तदा पर्वतको ऽभवत् ।
 शिथिलीभूतसर्वाङ्गश्चन्द्रगुप्तमुवाच च ॥२३२॥
 अहं पीतविष इव वक्तुमप्युत्सहे न हि ।
 परित्रायस्व हे वत्स विधत्ते ऽद्य न संशयः ॥२३३॥
 मान्तिका मान्तिका वैद्या वैद्या इत्यनुलापिनम् ।
 चाणक्यश्चन्द्रगुप्तं द्राक्षर्णे भूत्वैवमन्वगात् ॥२३४॥
 विनौपधं हि ते व्याधिर्यदि यात्येष यातु तत् ।
 कुरु मौनमुपेक्षस्व स्वस्ति ते स्तादमुं विना ॥२३५॥
 अर्धराज्यहरं मित्रं यो न हन्यात्स हन्यते ।
 इति मर्या ऽयं स्वयं चेन्म्रियते पुण्यवानसि ॥२३६॥
 अनुश्रियैवमुत्तिष्ठत्सकुटीभङ्गसञ्ज्ञया ।
 चाणक्यो वारयामास मौर्यं धुर्यो मनीषिणाम् ॥२३७॥
 ततश्च हिमवत्कूटपार्थिवः प्राप पञ्चताम् ।
 तश्चन्द्रगुप्तमासाज्यद्वयमप्यभवत्तदा ॥२३८॥
 एवं च श्रीमहावीरमुक्तेर्वर्षशते गते ।
 पञ्चपञ्चाशदधिके चन्द्रगुप्ते ऽभवन्नृपः ॥२३९॥
 चन्द्रगुप्तस्य राज्ञे तु के ऽपि मन्दानुजीविनः ।
 अक्रातुः पुरुषादीर्यं प्रदेष्टे विषसे म्रियताः ॥२४०॥

पुररचाक्षमं कंचिदीक्षमाणे ऽथ पूरुषम् ।

चाणक्यो ऽत्रजदेकस्य कौलिकस्य निकेतनम् ॥ ३४१ ॥

मत्कोटकदरीष्वग्निं क्षिपन्नाभीत्तदा च सः ।

तं पप्रच्छ च चाणक्यः किं करोय्यथ सो ऽब्रवीत् ॥ ३४२ ॥

मत्पुत्रोपद्रवकरान्दुष्टान्मत्कोटकानमून ।

मूलादुन्मूलयन्नस्मि दुष्टानां नान्यदर्हन्ति ॥ ३४३ ॥

अहो धीव्यवमायाभ्यां कौलिको ऽयं प्रकथ्यते ।

चिन्तयन्निति चाणक्यश्चन्द्रगुप्तान्तिके ययौ ॥ ३४४ ॥

आज्ञाय कौलिकं तत्र चन्द्रगुप्ताच्चणिप्रसूः ।

कारयामास नगराध्यक्षं शिवाविचक्षणः ॥ ३४५ ॥

ते नन्दपुरुषाद्यैरा विविधैर्भोजनादिभिः ।

विश्वासं जप्तिरे तेन चाणक्यस्य सुधा न धीः ॥ ३४६ ॥

इतश्च मौर्यस्य गुरुर्यस्मिन्ग्रामे पुरा किल ।

भिक्षां न प्राप्तस्तदासानाजुष्टाव कुटुम्बिनः ॥ ३४७ ॥

जातकोपस्तदा तेषां चुद्रबुद्ध्या चणिप्रसूः ।

आघ्राणां कुरुत वृत्तिं वंशीनामिति चादिशत् ॥ ३४८ ॥

चाणक्यस्य निदेशेन तैस्तद्ग्रामकुटुम्बिभिः ।

वंशीञ्छित्त्वा वृत्तिश्चक्रे सहकारमधीरुष्टाम् ॥ ३४९ ॥

रे रे मयैतदादिष्टं वंशीनां क्रियतां वृत्तिः ।

आसैरिति वदन्मौर्यगुरुः कोपमनाटयत् ॥ ३५० ॥

उत्पाद्य क्वचिमं दोषमिमं तेषां कुटुम्बिनाम् ।

सबालवृद्धं चाणक्यो ग्राममज्ज्वालयद्रुपा ॥३५१॥

अन्वेद्युद्यद्गुप्तस्य कोशो नास्तीति चिन्तया ।

दीनारैः स्यालमापूर्य चाणक्यो लोकमववीत् ॥३५२॥

मया महाचैर्दीव्यन्तु यो मां जेष्यति तेन हि ।

दीनारपूरितं स्यालमिदं लभ्यमसौ पणः ॥३५३॥

जेय्यामि यं पुनरहं तस्य पार्श्वदक्षो जनाः ।

दीनारमेकमादास्ये चावृणि रेखेव वागियम् ॥३५४॥

ततश्च रक्तुमारेभे जनैः सह दिवानिशम् ।

चन्द्रगुप्तगुरुः कूटपाशकैस्त जिगाय तान् ॥३५५॥

एषो ऽर्घ्योपार्जनोपायः सविस्मयो ऽप्यको ऽपि च ।

इत्युपायान्तरं कर्तुं पौराणाङ्गास्त सो ऽखिलान् ॥३५६॥

ततश्च भोजयित्वा तानपीप्यद्वरवारुणीम् ।

पानगोष्ठ्यां च संहिष्ठानुषतालानवीवदत् ॥३५७॥

हसनं नर्तनं गानमन्यथ क्षीवचेष्टितम् ।

चाणक्यो ऽभिनयन्नुचे ऽर्घ्यार्जनोपायपण्डितः ॥३५८॥

वस्त्रे दे धातुरक्ते मे त्रिदण्डं स्वर्णकुण्डिका ।

मृपतिर्गन्धर्वतां च तदादयत् झुम्भरीम् ॥३५९॥

ततश्च झुम्भरीवाद्ये कौलिकैर्वादिते सति ।

य्याजहार परो मत्तः करमुच्छिष्य गागरः ॥३६०॥

योजनसहस्रयाने धानीभ्य पदान्यहे ।

तानि स्तर्षमहस्त्रेण मत्थेकं पूजयाम्यहम् ॥३६१॥ युग्मं ।

प्राग्वद्वादितशुम्भर्यामपरः कश्चिदब्रवीत् ।

तिलानामाढके ह्युप्ते प्रच्छटे फलिते भृशम् ॥३६२॥

तिला भवन्ति यावन्तस्तावन्ति मम सद्गनि ।

कार्तस्वरसहस्राणि सन्ति सङ्ख्या न विद्यते ॥३६३॥ युग्मं ॥

प्राग्वद्वादितशुम्भर्यामन्यो ऽवादीहनागमे ।

प्रवहन्त्या गिरिनद्या वारिपूरेण भुयसा ॥३६४॥

स्रज्जणेनैकदिवसोत्पन्नेनापि गवामहम् ।

संवरं विरचयौघैः सुललयामि पथोरथम् ॥३६५॥ युग्मं ॥

प्राग्वद्वादितशुम्भर्यामन्यो ऽवददहं खलु ।

जात्यनवकिशोराणामेकवासरजन्मनाम् ॥३६६॥

समुद्धृत्तैः स्कन्धकेशैर्वष्टयामि समन्ततः ।

पाटलीपुत्रनगरं वृक्षं लूतेव तन्नुभिः ॥३६७॥ युग्मं ॥

प्राग्वद्वादितशुम्भर्यामूचे ऽन्यो मम वेग्गनि ।

शालिरेको भिन्नभिन्नशालिवीजप्रसूतिमान् ॥३६८॥

अन्यो गर्दभिकाशालिः स पुनर्लूगलूनकः ।

पुनः पुनः फलत्येवेत्येतद्रत्नद्वयं च नः ॥३६९॥ युग्मं ॥

प्राग्वद्वादितशुम्भर्यां स्माद्यान्यो मदविह्वलः ।

सहस्रसङ्ख्यां द्रविणं विद्यते मम सद्गनि ॥३७०॥

अनृणो ऽहं सुगन्धिश्च जात्यचन्दनचर्चितः ।

सदापि वग्ना मे भार्या मे तुल्यो नापरः सुखी ॥३७१॥

॥ युग्मं ॥

प्राग्वदादितद्रुम्बया मतिज्ञानमहानिधिः ।

अणिसुरेवमशासीत्सर्वेषां श्रीमतां श्रियम् ॥ ३७९ ॥

एकयोजनगामीभपदप्रमितिकाचनम् ।

तथैकतिलजतिलमिताः स्वर्णमहस्रकाः ॥ ३८० ॥

प्रतिमासं चैकदिनगवनीतभवं धृतम् ।

एकस्मिन्दिवसे जातास्तथा जात्यकिशोरकाः ॥ ३८१ ॥

कोष्ठागाराणां भरणप्रमाणाः शालयोऽपि च ।

तैशाणक्याय ददिरे तन्मर्मविदभृद्भिः सः ॥ ३८२ ॥

॥ त्रिभिर्विशेषकं ॥

चक्रे समयमर्थेन तेन मौये अणिप्रस्रः ।

धियां निधिरमाथो हि कामधेनुर्महोभुजाम् ॥ ३८३ ॥

इतद्य तस्मिन्दुष्काले कराले द्वादशाब्दे ।

आचार्यः सुस्मितो नाम चन्द्रगुप्तपुरे ज्वमत् ॥ ३८४ ॥

अश्वदौःस्थेन निर्वाहाभावाग्निजगणं स तु ।

देशान्तराय व्यसृजत्तत्रैवास्मात्स्वयं पुनः ॥ ३८५ ॥

व्यापुष्य शुभको दौ तु तत्रैवाजगमतुः पुनः ।

आचार्यस्य किमायाताविति पृष्टावर्जमतम् ॥ ३८६ ॥

विद्योमं गुरुपादानां न द्यावां मोढुमीश्वरे ।

तदः पार्थ जीवितं वा मरणं यावयोः शुभम् ॥ ३८७ ॥

आचार्यः स्नात् न कर्म युवाभ्यां माध्वमुख हि ।

अगाधे ह्येवजम्भो युवां मुग्धौ पतिययः ॥ ३८८ ॥

इत्युक्त्वा तावनुज्ञातौ गुरुणा तत्र तस्थतुः ।
 भक्त्या शुश्रूषमाणौ तं तत्पदाम्भोजपट्पदौ ॥ ३८२ ॥
 ततो दुर्भिक्षमाहात्म्याद्भित्तयात्यन्तलब्धया ।
 सारयित्वा गुरुणां तौ भुञ्जानावत्यमीदताम् ॥ ३८३ ॥
 अपूर्यमाणाक्षारौ तौ क्षीयमाणौ बुभुक्षया ।
 क्षुप्तकावषडक्षीणं मन्त्रयामासतुर्मयः ॥ ३८४ ॥
 प्रकाशमानं गुरुणा गीतार्थान्मन्थतान्प्रति ।
 अश्रौस्वावामदृग्बलकारकं दिव्यमञ्जनम् ॥ ३८५ ॥
 तत्प्रयोग्य प्रयोगो ऽयमात्राभ्यां कुत्तिपूर्तये ।
 पूर्णकुक्षौ च निश्चिन्तौ गुरुपादानुपास्वहे ॥ ३८६ ॥
 अदृग्भीष्टय समूय तौ द्वौ तत्रैव वासरे ।
 भोजनावसरे चन्द्रगुप्तस्याभ्यर्णमीयतुः ॥ ३८७ ॥
 अदृग्गमानौ तौ क्षुप्तौ चन्द्रगुप्तस्य भाजने ।
 बुभुजाते यथाकामं बन्धू प्राणप्रियाविव ॥ ३८८ ॥
 एवं दिने दिने ताभ्यां भुञ्जानाभ्यां महीपतिः ।
 ऊनोदरत्वेनोदस्यात्तपस्वीव जितेन्द्रियः ॥ ३८९ ॥
 कृष्णपक्षतपाजानिरिव क्षामः शनैः शनैः ।
 चन्द्रगुप्तनरेन्द्रो ऽभूत्ताभ्यामाच्छिन्नभोजनः ॥ ३९० ॥
 निजामल्लप्तिं कदापि तथाप्यकथयन्न सः ।
 नित्यं क्षुपीडितो ऽप्यम्यागादयानिव वारणः ॥ ३९१ ॥

अष्टच्छदेकदैकान्ते मौर्धं मौर्धगुरुः सुधीः ।

प्रत्यक्षं क्षीयमाणो ऽसि वत्स क्षयरुजेव किम् ॥ ३९९ ॥

मौर्धो ऽवदन्न तावन्मे ह्रासेन परिवेष्यते ।

किं तु को ऽपि प्रेत इवाच्छिनत्ति मम भोजनम् ॥ ३९९ ॥

तटस्थिता विदन्त्यार्या मां पूर्णहारभोजनम् ।

न त्वर्धमपि भुञ्जे ऽहं न जाने किञ्चिदप्यदः ॥ ३९४ ॥

चाणक्यो ऽवोचदद्यापि किमेवमपि सुगन्धधौः ।

सुमुत्तुणेवातत्वञ्जिनात्मा यत्खेदिनश्चिरम् ॥ ३९५ ॥

भवन्निदानीमपि हि युक्तमाख्यातवानमि ।

तव भोजनसुण्डाकमादास्ये न विरादहम् ॥ ३९६ ॥

इत्युक्त्वा चन्द्रगुप्तस्य भोजनम्यानभृतले ।

प्रातस्तारक्षोष्ठचूर्णं ममृणं चिक्रमादपि ॥ ३९७ ॥

भोक्तुं निषण्णे च नृपे भोगुमागतयोस्तयोः ।

पदानि प्रत्यविम्वान्त मचूर्णं तत्र भृतले ॥ ३९८ ॥

राशिं भुकोत्थिते तत्र भृतले चाणिनन्दनः ।

पदपङ्क्तिं तयोर्दृष्ट्वा चिन्तयामास चेनमि ॥ ३९९ ॥

मानुषः को ऽपि भृत्यस्तपादः मिद्धाश्चनः सन्तु ।

हरते भोजनं म्यामाददृग्शीभृद्य स्त्रीमया ॥ ४०० ॥

इति द्वितीयदिवसे चाणक्यो भोजनौकमि ।

भोजनावसरे धूमं रुदिभेद्यमकारयत् ॥ ४०१ ॥

प्राग्वद्राज्ञा सहैकत्र स्थाले भुञ्जानयोस्तयोः ।

बाष्पायन्ते स्म नेचाणि धूत्रस्तोमेन मूर्ध्ना ॥ ४०२ ॥

नेचाञ्जनं तयोः सर्वमदृश्योकारकारणम् ।

बाष्पवारिभिराकृत्य द्रागनीयत पक्ववत् ॥ ४०३ ॥

अनञ्जनदृशौ तौ तु भुञ्जानौ तत्र भाजने ।

दृष्टौ नरेन्द्रलोकेन कोपाद्भृकुटिकारिणा ॥ ४०४ ॥

नाजल्पत्को ऽपि चाणक्यभयात्प्रह्वारकृतयोः ।

चाणक्यस्तु प्रवचनोद्वाहभीरुरदो ऽवदत् ॥ ४०५ ॥

पितरावृषिरूपेण युवां हि परमेश्वरौ ।

कृत्वा प्रसादनस्मासु स्वस्मै स्थानाय गच्छतम् ॥ ४०६ ॥

तयोर्गतवतो राजा सविषादमदो ऽवदत् ।

अनयोरहमुच्छिष्टभोजनेनास्मि दूषितः ॥ ४०७ ॥

चाणक्यः स्नाह माकार्षीर्दीपत्वारोपणं गुणे ।

आहारसंविभागेन मुनीनां पुण्यवानसि ॥ ४०८ ॥

धन्यः सो ऽपि हि यो भिक्षामनगाराय यच्छति ।

एकस्थालातिथीभृतमुनिस्त्वं तु किमुच्यसे ॥ ४०९ ॥

एवं च मौर्यं सम्बोधाचार्याणां पार्श्वमेत्य च ।

चाणक्यो ऽदादुपालभं क्षुन्नान्यायं प्रकाशयन् ॥ ४१० ॥

आचार्यः स्नाह को दोषः क्षुन्नयोरनयोर्ननु ।

खकुलिभारयः सवपुरुषा यद्गवाद्गुहाः ॥ ४११ ॥

चाणक्यो ऽपि तमाचार्यं मिथ्यादुष्कृतपूर्वकम् ।
 वन्दित्वाभदधे माधु शिवितो ऽस्मि प्रमद्वरः ॥ ४१२ ॥
 अद्यप्रभृति यज्ञकपानोपकरणादिकम् ।
 साधूनामुपकुरुते तदादेयं मदोकसि ॥ ४१३ ॥
 इत्यभियहमादाय चाणक्यो दृढनिश्चयः ।
 तदादि पालयामास स्वगार्हस्थ्यं कृतार्थयन् ॥ ४१४ ॥
 चन्द्रगुप्तं तु मिथ्यादृक् पापण्डितमभावितम् ।
 अनुशामितुमारेमे हितमस्त्य पितेव सः ॥ ४१५ ॥
 अमंयना क्षमी पापाः प्रकृत्या स्त्रीषु क्षम्यताः ।
 अपि सभापितुं नार्हास्तत्पूजायां तु का कथा ॥ ४१६ ॥
 कथायपचिह्नेषु कृतग्रेषु दुरात्मसु ।
 एतेषु निष्कलं दानमूपरेष्वम्बुवृष्टिवत् ॥ ४१७ ॥
 आत्मानमाश्रितं चापि राज्ञोऽहतरण्डवत् ।
 पातयन् भवाभोधौ तद्भक्तिं तेषु सा कथाः ॥ ४१८ ॥
 भौर्यो ऽवादीन्मम ह्रीदं त्वदचो गुरुमश्रितम् ।
 नैते मंयमिन इति प्रत्यायय तथापि माम् ॥ ४१९ ॥
 पुरे प्रघोषं चाणक्यमातरोवमकारयत् ।
 धर्मे श्रोयति सर्वेषामपि पापण्डिनां नृपः ॥ ४२० ॥
 ततश्चाह्वय माग्नर्वाङ्महाम्नाम्यादवीयसि ।
 देवे निवेद्यामास स विविक्ते विविक्थीः ॥ ४२१ ॥

शुद्धान्तामन्नदिग्भागे चाणक्येनाग्रतो ऽपि हि ।

अक्षेयलक्ष्यं यत्तुं च लोष्टचूर्णं महीतले ॥ ४२२ ॥

तत्रोपदेशनार्थं ते चाणक्येन प्रवेशिताः ।

ज्ञात्वा विविक्तं स्थानं तच्छुद्धान्ताभिमुखं ययुः ॥ ४२३ ॥

स्त्रीलोलालो स्वभावेन नृपस्त्रैणममंयताः ।

गवाक्षविवरैर्द्रष्टुमुपपन्नमिरे ततः ॥ ४२४ ॥

ते राजपत्नीः पश्यन्तस्तावदस्युरुराशयाः ।

न यावदाययौ राजा निषेदुस्तु तदागमे ॥ ४२५ ॥

ततश्च चन्द्रगुप्ताय धर्ममाख्याय ते ययुः ।

पुनरागममिच्छन्तो ऽन्तःपुरस्त्रीदिदृक्षया ॥ ४२६ ॥

गतेषु तेषु चाणक्यश्चन्द्रगुप्तमभाषत ।

पश्य स्त्रीलोलताचिह्नं वत्स पापण्डिनामिह ॥ ४२७ ॥

यावत्तदागमं तैर्हि त्वदन्तःपुरमीक्षितम् ।

गवाक्षविवरक्षिप्तलोचनैरजितेन्द्रियैः ॥ ४२८ ॥

पदपङ्क्तिमिमां तेषां सुव्यक्तं प्रतिबिम्बिताम् ।

गवाक्षविवराधस्तादृष्टा प्रत्ययमुदह ॥ ४२९ ॥

सञ्ज्ञातप्रत्यये राज्ञि द्वितीये ऽहनि तद्गुरुः ।

धर्ममाख्यातुमाज्ञास्त तत्र जैनमुनीनपि ॥ ४३० ॥

निषेदुस्ते प्रयमतो ऽप्यासनेष्वेव साधवः ।

स्वाध्यायावगमकेनाथ नृपागममपास्तयन् ॥ ४३१ ॥

ततश्च धर्ममाख्याय साधवो वसतिं ययुः ।

दीर्घासमितिलीनत्वात्पश्यन्तो भुवमेव ते ॥ ४३२ ॥

गवाक्षविवराधस्ताप्नोष्टूर्णं समीक्ष्य तम् ।

चाणक्यश्चन्द्रगुप्ताय तद्यथाम्यमदर्शयत् ॥ ४३३ ॥

ऊचे च नैते मुनयः पापण्डिवदिहाययुः ।

तत्पादप्रतिविम्बानि न दृश्यन्ते कुतो अन्यथा ॥ ४३४ ॥

उत्पन्नप्रत्ययः साधून् गुरुन्नेने ऽथ पार्थिवः ।

पापण्डिषु विरक्तो ऽभृदिषयेष्विव योगवित् ॥ ४३५ ॥

एवं चानेकशः संविधानैः प्रथितधीगुणः ।

चाणक्यश्चिन्तयामास मौर्यश्रीवन्निमण्डपः ॥ ४३६ ॥

साधयामि विपाहारं चन्द्रगुप्तं शनैः शनैः ।

रमायनं यथाम्य स्याद्गरदः प्रभवेन्न च ॥ ४३७ ॥

मौर्यो ऽथ मौर्यगुरुणा गुरुणैव महाधिया ।

अभोज्यत विपाहारं दिनं प्रत्यधिकाधिकम् ॥ ४३८ ॥

अन्येषु चन्द्रगुप्तेन सह भोक्तुं प्रदक्रमे ।

रागोत्कटतया राज्ञी दुर्धरा नाम गुर्विणी ॥ ४३९ ॥

दृष्ट्वा विपात्रं भुञ्जानां तां गर्भापायगद्वया ।

व्याहरत्किं कृतमिति द्राक् चाणक्यो ऽभ्यधावत ॥ ४४० ॥

विपात्राभ्यादमात्रेण राज्ञी मा प्राप पञ्चताम् ।

दध्यौ चलिप्रसुप्तां सा गर्भा ऽप्यन्याः प्रणीयताम् ॥ ४४१ ॥

इति तस्या विपत्रायास्तदोदग्मदाग्यत् ।

तस्माद्गर्भमाचरुषं मुक्तां प्रउत्तिपुटादिव ॥ ४४२ ॥

विषबिन्दुस्य सङ्क्रान्तस्तस्य बालस्य मूर्धनि ।

ततश्च गुरुभिर्विन्दुमार इत्यभिधायि सः ॥ ४४३ ॥

विन्दुसारे प्रपेदाने वयो मन्मथवल्लभम् ।

समाधिमरणं प्राप्य चन्द्रगुप्तो दिवं ययौ ॥ ४४४ ॥

चाणक्यो ऽथ न्यधाद्राज्ये विन्दुमारं सुसारधीः ।

सचिवायत्तमिद्विष्य तदाज्ञाकृदभूव सः ॥ ४४५ ॥

इतश्च मौर्यमाज्ञाय पूर्वं हि चणिसुनुना ।

सुबन्धुर्नाम दाचिण्यात्सचिवः कारितो ऽभवत् ॥ ४४६ ॥

स्वातन्त्र्यमन्वितालिप्सुश्चाणक्ये मत्सरी स तु ।

तदुच्छेदाय रहसि विन्दुमारमदो ऽवदत् ॥ ४४७ ॥

नाहं प्रमाणभूतो ऽस्मि यद्यपीश तथापि ते ।

परिणामहितं वञ्चि कुलीनानां क्रमो ह्ययम् ॥ ४४८ ॥

विश्वासघातकस्यास्य मा चाणक्यस्य विश्वसीः ।

एष तन्मातुरदरं दुरात्मा खल्वदारयत् ॥ ४४९ ॥

पप्रच्छ धात्रीराष्ट्रय विन्दुमारस्तदैव तत् ।

तथैव ताभिरणुके चाणक्याय चुकोप च ॥ ४५० ॥

राजानं कुपितं ज्ञात्वा चाणक्यो ऽचिन्तयत्स्वयम् ।

सुबन्धुना कृतघ्नेन राजा मथन्यथाकृतः ॥ ४५१ ॥

अयं हि प्रागमात्यत्वे कारितो ऽभून्मयैव हि ।

तन्मे प्रत्युपकाराय युक्तमस्य कुलोचितम् ॥ ४५२ ॥

तदत्यासन्नमृत्योर्मे पर्याप्तं राज्यचिन्तया ।
 हृते प्रतिचिकीर्षुर्द्धिं प्रयोक्ष्ये ऽहं तथापि हि ॥४५२॥
 मङ्गूषिणाचिकायस्तः सो ऽपि मा राज्यमश्रुताम् ।
 इति तस्यापकारेण करिष्ये समयोचितम् ॥४५३॥
 संयोज्य योगमन्त्राद्यैर्वरगन्धाग्निसुद्रुके ।
 लिखितात्तरभृजैर्न सह सो ऽल्पिदुग्धीः ॥४५४॥
 समुद्रं जलुमानिष्य पेटायां स सुधीर्नधात् ।
 तालयामास तां पेटां तालकानां शतेन च ॥४५५॥
 गेहान्तर्न्यस्य तां गेहमर्वस्वमिव पेटिकाम् ।
 दीनानायादिपात्रेभ्यद्याणक्यो न्यददाद्भुजम् ॥४५६॥
 ततश्च नगरामन्त्रकरीषम्यलमूर्धनि ।
 निपद्यानशनं चक्रे चाणक्यो निर्जरोद्यतः ॥४५७॥
 यथाविपन्नजननीहृत्तान्तं धात्रिकामुखात् ।
 विज्ञाय बिन्दुमारो ऽनुश्रयानन्तव चाययौ ॥४५८॥
 उवाच चमयित्वा च चाणक्यं चन्द्रगुप्तसुः ।
 पुनर्वर्तय मे राज्यं तत्रादेशस्तदम्यहम् ॥४५९॥
 मौर्योच्यते ऽभ्यधाद्राजगृह्यतं प्रार्थनयामया ।
 शरीरे ऽपि गिरीशे ऽग्निं माम्प्रतं किं त्वया मम ॥४६०॥
 अचनन्तं प्रतिज्ञाया मर्यादाया इवार्णवम् ।
 चन्द्रगुप्तमुहं ज्ञात्वा बिन्दुमारो ययौ शयम् ॥४६१॥
 चुकोप गतमात्रो ऽपि बिन्दुमारः सुयन्त्रये ।
 सुबन्धुपि शीतार्त इमोऽपे कथमुद्वह ॥४६२॥

देव सम्यगविज्ञाय चाणक्यो दूषितो मया ।
 गत्वा तं क्षमयाम्यद्य यावत्तावत्प्रसीद मे ॥४६४॥
 इति गत्वा सुबन्धुस्तं क्षमयामास मायया ।
 अचिन्तयच्च मा भूयो ऽयसौ व्रजतु पत्तने ॥४६५॥
 अमुना कुविकल्पेन स राजानं व्यजिज्ञपत् ।
 चाणक्यं पूजयिष्यामि तस्यापहृतिकार्यहम् ॥४६६॥
 अनुज्ञातस्ततो राज्ञा सुबन्धुश्चण्डिजन्मनः ।
 पूजामनश्नस्यस्य विधातुमुपचक्रमे ॥४६७॥
 पूजां सुबन्धुरापातवन्धुरां विरचय्य च ।
 धूपाङ्गारं करीपान्तश्चिदेपान्थैरललितः ॥४६८॥
 धूपाङ्गारेणानिलांस्फालितेन
 प्रोद्यञ्चाले द्राक्षकरीपम्यले तु ।
 दारुमायो दह्यमानो ऽप्यकम्पो
 मौयाचार्यो देव्यभूतच मृत्वा ॥४६९॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्वविराजलीचरिते
 महाकाव्ये शकटालमरणमूलभद्रदीक्षाव्रतचर्यासम्भूतविजयस्वर्गगमन-
 चाणक्यचन्द्रगुप्तकथाबिन्दुसारजन्मराज्यवर्णनो नामाष्टमः सर्गः ।

CANTO IX.

चाणक्यगृहमन्येषुर्विन्दुमारात्सुबन्धुना ।
 वस्तु यथाचे मन्माथचाणक्यद्रव्यलिप्सुना ॥१॥
 राजादियः प्रविष्ट्य सुबन्धुमात्र वेगमनि ।
 तां पेटां तालकगतावद्भूदारां ददर्श च ॥२॥
 अचिन्तयच्च चाणक्यमर्वम्भमिह विद्यते ।
 नान्यथा तालकगतेनेदृशौ स्यान्नियन्तण ॥३॥
 पेटायास्तान्यभज्यन्त तालकानि सुबन्धुना ।
 कारागृहममाकृष्टमन्याः पादान्दुका इव ॥४॥
 मध्ये दृष्ट्वा ममुद्रं तं चिन्तयामास पेतमि ।
 नियतं रत्नकोशो ऽयं यस्य रत्नेयमीदृशी ॥५॥
 तमपि स्फोटयामास ममुद्रं मालिकैरवत् ।
 लोकोत्तरमहागन्धान्मध्ये गन्धान्ददर्श च ॥६॥
 गन्धान्मुगन्धीनामघ्रैः गन्धस्तुब्धो द्विरेकवत् ।
 मूर्धानं धूतयन्त्रुचेः सुबन्धुर्जातविष्मयः ॥७॥
 मगायमर्वाभूर्जमथ तच्च ददर्श च ।
 स्नाद्भूषणैर्जकमिति वाचयामास च मयम् ॥८॥
 गन्धानां प्राय च इमात्र तिष्ठेन्मुनिचर्यया ।
 इमाकस्य स तत्काममतिदिव्यं गमिष्यति ॥९॥

वाचयित्वाचराण्येतान्यतीव विषमाद् सः ।

चाणक्यस्य प्रयोगो ऽयं न मुधेति सन्निश्चयः ॥१०॥

तथापि भूर्जप्रोक्तार्थप्रत्ययार्थं सुबन्धुना ।

गन्धानाघ्राप्य तान्को ऽपि दिव्याहारमभोज्यत ॥११॥

द्रागमृते पुरुषे तत्र सुबन्धुर्मुनिमन्त्रिभः ।

बभूव विषयास्वादमनिच्छन्मनसापि हि ॥१२॥

अभव्य इत्यविरतो नटितो जीविताग्रया ।

सुबन्धुर्वन्धुरक्षितो विजहार वसुन्धराम् ॥१३॥

तनुजन्मा त्वशोकश्रीर्विन्दुसारस्य चाभवत् ।

विन्दुसारे विप्रेदाने सो ऽभूदवनिशासनः ॥१४॥

कुणालो नाम तनुभूरशोकस्याप्यजायत ।

कुमारभुक्तौ राजादानसंसायुज्जयिनीं पुरीम् ॥१५॥

उज्जयिन्यां स्थितो राजनियुक्तैर्बालधारकैः ।

रक्ष्यमाणो जीवितवत्सो ऽभूत्सायाष्टहायनः ॥१६॥

राज्ञे च तावद्वयमं तमाख्यन्बालधारकाः ।

दध्यावध्ययनार्हो ऽयमिति राजापि हर्षभाक् ॥१७॥

ततो राजा कुमारायालिखद्देखे स्वयं त्विदम् ।

प्राप्तं सुखबोधाय यत्कुमारो अधीयत ॥१८॥

सपत्नी जननी तत्र कुणालस्य निपेदुषी ।

राज्ञः पार्श्वदुपादाय तं तु लेखमवाचयत् ॥१९॥

मत्सुतस्यैव राज्यं स्नात्कुणालस्य तु नेति सा ।
 अन्यचित्ते गरपनावकरोत्कूटमीदृशम् ॥२०॥
 निष्ठीवनाद्र्नीक्षितया नेत्राञ्जनशलाकया ।
 आकृष्य कज्जलं नेत्रादकारे बिन्दुकं ददौ ॥२१॥
 अशोको ऽपि प्रमादेन नानुवाचितमेव हि ।
 तं लेखं मुद्रयामासोज्जयिनां प्राहिणोदथ ॥२२॥
 तं लेखं पिष्टगमाङ्कं मुद्रालङ्कृतमस्तकम् ।
 पाणिभ्यामाददे दाभ्यां कुमारो मूर्ध्नि च न्यधात् ॥२३॥
 तं लेखं वाचयामास कुमारो लेखकादथ ।
 वाचयित्वा च तृष्णीको विपक्षो लेखको ऽप्यभूत् ॥२४॥
 तस्मिन्द्युनयने लेखार्थं वक्तुमचमे ।
 ततश्च तत्कराण्येवं कुमारः स्वयमाददे ॥२५॥
 दर्शनेनाप्रेतैर्वर्णानपि वाचयितुं क्षमः ।
 वाचयामास तं लेखमशोकतनयः स्वयम् ॥२६॥
 अंधीयउ इति मेघसावराण्युज्जयिनीपतिः ।
 दध्नी भौर्याम्यये को ऽपि गुर्वाजालङ्करो म हि ॥२७॥
 खेप्सामि राज्ञो यद्याजामहमेवापतः स्वितः ।
 तदा मल्लत एवाध्यान्वेषामपि भविष्यति ॥२८॥
 ततश्च माहमनिर्धर्मार्थंश्चात्रिचन्द्रमाः ।
 अगच्छि गत स्वयमपि मेघे तत्तदशलाकया ॥२९॥

विज्ञाय तमशोकश्रीर्महासाहसकारकम् ।

धिक्कूटलेखको ऽस्मीति निनिन्दात्मानमात्मना ॥३०॥

अचिन्त्यच्च दुर्देवाधिष्ठितो ऽहं क्षताशयः ।

कुमारो यदभूदेवं प्रमादलिखितेन मे ॥३१॥

राज्यं वा मण्डलित्वं वा वत्सो नादायमर्हति ।

मयि यस्येदृशी भक्तिर्धितस्येदृशमागतम् ॥३२॥

द्यौवराज्यमसौ भुक्त्वा भविष्यति नृपो ऽयसौ ।

मनोरथेन पर्याप्तममुना साम्प्रतं मम ॥३३॥

कुणालायेत्यशोकश्रीर्ददौ ग्रामं महर्द्धिकम् ।

तत्सापन्नकुमाराय ददावुज्जयिनीं पुनः ॥३४॥

कुणालस्य तु तं ग्रामं भुञ्जानस्य परेद्यवि ।

अभृच्छरच्छ्रियां पत्न्यां स्रुतुः सम्पूर्णलक्षणः ॥३५॥

वर्धापिकाभ्यो दासीभ्यः कुमारः पारितोषिकम् ।

दत्त्वा महोत्सवं चक्रे पुत्रजनानिवन्धनम् ॥३६॥

मातुर्मनोरथं लब्ध्वा दृष्टैवाद्य करोम्यहम् ।

इत्यागात्पाटलीपुत्रं कुणालो राज्यलिप्सया ॥३७॥

ततो गीतविनोदेन स्नेच्छया स पुरे भ्रमन् ।

प्रेयान्वभूव लोकस्य गान्धर्वेणातिहृष्टः ॥३८॥

पाटलीपुत्रनगरे यत्र यत्र जगौ स तु ।

तत्र तत्र ययुः पौरा गीताकृष्टाः कुरङ्गवत् ॥३९॥

गान्धर्वेणाहुतं श्रुत्वा तमन्ध इति पार्थिवः ।
 श्राद्धय जवनीगुप्तं कृत्वा गातुं समादिशत् ॥४०॥
 ययाम्यानं मन्द्रमध्यनारैः पङ्जादिभिः स्वरैः ।
 पद्यप्रबन्धमीदृचं जगौ रागं स पोपयन् ॥४१॥
 प्रपौत्रयन्द्रगुप्तस्य बिन्दुसारस्य नम्रकः ।
 एषो ऽशोकत्रियः खनुरन्धो मार्गति काकिणीम् ॥४२॥
 पद्यप्रबन्धमन्धेन गीयमानं महीपतिः ।
 श्रुत्वा पप्रच्छ को नाम त्वमस्याख्याहि गायन ॥४३॥
 स उवाच तवैवास्मि कुणालो नाम नन्दनः ।
 त्वदाज्ञालेखमीचित्वा यो ऽन्यः स्वयमजायत ॥४४॥
 ततो जवनिकां वेगादपसार्य नरेन्दरः ।
 दृष्टोपलक्ष्य स्वं खनुमुदश्रुः परिपश्यजे ॥४५॥
 ऊचे च राजा तुष्टो ऽग्निं वत्स तुभ्यं ददामि किम् ।
 यजिज्ञपत्कुमारो ऽपि याचे ऽहं देव काकिणीम् ॥४६॥
 किमेतद्याचितमिति राज्ञि ब्रुवति मन्त्रिणः ।
 ऊचिरे राजपुत्राणां काकिणी राज्यमुच्यते ॥४७॥
 राजा प्रोवाच हे वत्स किं राज्येन करिष्यसि ।
 तत्ते म्यादन्यमादेव देवापदुतचक्षुषः ॥४८॥
 यजिज्ञपत्कुमारो ऽपि तात जातो ऽस्ति मे सुतः ।
 पौषेण वर्धमे दिव्या राज्ये ऽग्निग्नेः ऽभिविष्यताम् ॥४९॥
 पप्रच्छाशोकराजो ऽपि कदीम्पेदे सुगम्भ ।
 शम्भ्रादिषेदकथयन्नुपायो ऽपि एताश्चरतिः ॥५०॥

तदैव तमशोकश्रीः समानाययदर्भकम् ।
 नामापि सम्प्रतिरिति तस्याकृत कृतोत्सवः ॥५१॥
 अमोघवागशोकश्रीस्तं दशाहादनन्तरम् ।
 सम्प्रतिं स्तन्यपमपि निजे राज्ये न्यवीविशत् ॥५२॥
 दृष्टिमासादयामास वयसा विक्रमेण च ।
 श्रिया च सम्प्रतिरभूच्चाजन्म परमार्हतः ॥५३॥
 क्रमेण साधयामास भरतार्धं सदक्षिणम् ।
 प्रचण्डशासनस्याभूत्पाकशासनसन्निभः ॥५४॥
 इतश्च तस्मिन्दुष्काले कराले कालरात्रिवत् ।
 निर्वाहार्थं साधुसहस्रीरं नीरनिधेर्ययौ ॥५५॥
 अगुण्यमानं तु तदा साधूनां विस्मृतं श्रुतम् ।
 अनभ्यसनतो नश्यत्यधीतं धीमतामपि ॥५६॥
 सहो ऽथ पाटलीपुत्रे दुष्कालान्ते ऽखिलो ऽमिलत् ।
 यदङ्गाध्ययनोद्देशाद्यामीयस्य तदाददे ॥५७॥
 ततश्चैकादशाङ्गानि श्रीसहो ऽमेलयत्तदा ।
 दृष्टिवादनिमिच्चं च तस्यौ किञ्चिदिचिन्तयन् ॥५८॥
 नेपालदेशमार्गस्य भद्रवाजं च पूर्वणम् ।
 ज्ञात्वा सहः समाह्वातुं ततः प्रैषौमुनिद्वयम् ॥५९॥
 गत्वा नत्वा मुनी तौ तमित्यूचाते कृताञ्जली ।
 समादिशति वः सहस्राचागमनहेतवे ॥६०॥

सो ऽप्युवाच महाप्राणं ध्यानमारब्धमस्ति यत् ।
 साध्यं द्वादशभिर्वर्षैर्नागमिष्याम्यहं ततः ॥६१॥
 महाप्राणे हि निष्पन्ने कार्ये कस्मिंश्चिदागते ।
 सर्वपूर्वाणि गुण्यन्ते सूचार्थाभ्यां मुहूर्ततः ॥६२॥
 तद्वचस्तौ मुनी गत्वा सहस्राशंसतामथ ।
 सहो ऽप्यपरमाह्वयादिदेशेति मुनिद्वयम् ॥६३॥
 गत्वा वाप्यः स आचार्यो यः श्रीमहस्य शासनम् ।
 न करोति भवेत्तस्य दण्डः क इति शंस नः ॥६४॥
 महवाक्यः स कर्तव्य इति वक्ति यदा स तु ।
 तर्हि तदण्डयोग्यो ऽसीत्याचार्यो वाप्य उच्यते ॥६५॥
 ताभ्यां गत्वा तथैवोक्त आचार्यो ऽप्येवमूचिवान् ।
 मैत्रं करोतु भगवान्महः किं तु करोत्वदः ॥६६॥
 मयि प्रमादं कुर्वाणः श्रीमहः प्रहिणोत्वह ।
 शिष्यान्नेधाविनस्तेभ्यः सप्त दाम्यामि वाचनाः ॥६७॥
 तत्रैका वाचनां दाष्टे भिलाचर्यात् आगतः ।
 तिसृषु कालवेनासु तिष्ठो ऽन्या वाचनामस्तथा ॥६८॥
 मायाहप्रतिक्रमणे जाते तिष्ठो ऽपराः पुनः ।
 भेद्यद्येवं महकार्यं मत्कार्यस्याविषाधया ॥६९॥
 ताभ्यामेव तयाख्याते श्रीमहो ऽपि प्रमादभाक् ।
 प्राहिणोत्समूहभद्रादिमाधुपयप्रवीं ततः ॥७०॥

तान्स्ररिर्वाचयामास ते ऽप्यस्या वाचना इति ।
 उद्गज्येयुर्निजं स्थानं मूलभद्रस्त्ववास्थित ॥७१॥
 श्रीभद्रबाहुपादान्त मूलभद्रो महामतिः ।
 पूर्वाणामष्टकं वर्षैरपाठीदष्टभिर्भगम् ॥७२॥
 किमुद्गमस्तदित्युक्तः स्वरिणा सो ऽब्रवीदिदम् ।
 नोद्गज्ये भगवत्किं तु ममात्मा एव वाचनाः ॥७३॥
 स्वरिरुचे मम ध्यानं पूर्णप्रायमिदं ततः ।
 तदन्ते वाचनास्तुभ्यं प्रदास्यामि त्वदिच्छया ॥७४॥
 मूलभद्रस्ततः प्रोचे ऽधीतशेषं च मे कियत् ।
 सह्यां गुरुमदा चाख्यद्विन्दूदधुपमानतः ॥७५॥
 पूर्णं ध्याने महाप्राणे मूलभद्रो महामुनिः ।
 द्विवस्त्रनानि पूर्वाणि दश यावत्समापयत् ॥७६॥
 विहारक्रमयोगेन पाटलीपुत्रपत्तनम् ।
 श्रीभद्रबाहुरागत्य वालोद्यानमग्नित्रियत् ॥७७॥
 यथादयो ऽपि विज्ञाय प्रतिन्यो ऽचान्तरे तु ताः ।
 भगिन्यः मूलभद्रस्य वन्दनाय समाधयुः ॥७८॥
 वन्दित्वा गुरुमूचुस्ताः मूलभद्रः क्व नु प्रभो ।
 सद्युदेवकुले ऽसीह तामामिति शशंभ मः ॥७९॥
 ततस्तमभि चेलुम्ताः रुमायान्तीर्विलोपय मः ।
 आद्यर्यदर्शनकृते मिन्दरूपं विनिर्ममे ॥८०॥

दृष्ट्वा सिंहं तु भीतास्ताः स्वरिमेत्य व्यजिज्ञपन् ।
 ज्येष्ठार्यं जयसे सिंहस्तत्र सो ऽद्यापि तिष्ठति ॥८१॥
 ज्ञात्वापयोगादाचार्यो ऽप्यादिदेशेति गच्छत ।
 वन्दध्वं तत्र वः सो ऽस्ति ज्येष्ठार्यो न तु केशरी ॥८२॥
 ततो ऽयुक्ताः पुनस्तत्र स्वरूपस्थं निरूप्य च ।
 ववन्दिरे मूलभद्रं ज्येष्ठा चाख्यन्निजां कथाम् ॥८३॥
 श्रीयकः समनन्नाभिर्दौर्लभादत्त किं त्वसौ ।
 क्षुधावान्मर्षदा कर्तुं नैकभक्तमपि क्षमः ॥८४॥
 मयोक्तः पर्युपणायां प्रत्याख्याह्वय पौरुषीम् ।
 स प्रत्याख्यातवानुक्तो मया पूर्णं ज्वधौ पुनः ॥८५॥
 त्वं प्रत्याख्याहि पूर्वार्धं पर्वदमनिर्दुर्लभम् ।
 दयान्कालः सुखं चैत्यपरिपाय्यापि यास्यति ॥८६॥
 प्रत्यपादि तयैवासौ समये ऽभिहितः पुनः ।
 तिष्ठेदानीमस्त्वपार्धमित्यकार्षीत्तथैव सः ॥८७॥
 प्रत्यासन्नाधुना रात्रिः सुखं सुप्तस्य यास्यति ।
 तत्प्रत्याख्याह्वयभक्तार्थमित्युक्तः सो ऽकरोत्तथा ॥८८॥
 ततो निशीथे सम्प्राप्ते स्मरन्देवगुरुहन्सौ ।
 क्षुत्पीडया प्रमरन्त्या विपद्य त्रिदिवं ययौ ॥८९॥
 अपिघातो मया कारौत्युत्ताम्यन्ती ततस्त्वहम् ।
 पुरः अमणसदृस्य प्राचक्षित्ताय ढौकिता ॥९०॥
 सङ्घो ऽप्याख्यज्ञाधायीदं भवत्या शूद्रभावया ।

प्रायश्चित्तं ततो नेह कर्तव्यं किञ्चिदस्ति ते ॥८१॥
 ततो ऽहमित्यवोचं च साक्षादाख्याति चेज्जिनः ।
 ततो हृदयसंवित्तिर्जायते मम नान्यथा ॥८२॥
 अत्रार्थे सकलः सङ्गः कायोत्सर्गमदादयः ।
 एतत् शमनदेव्योक्तं ब्रूत कार्यं करोमि किम् ॥८३॥
 सङ्गो ऽप्येवमभाषिष्ट जिनपार्श्वमिमां नय ।
 साख्यन्निर्विघ्नगत्यर्थं कायोत्सर्गेण तिष्ठत ॥८४॥
 सङ्गेतत्प्रतिषेदाने मां सानैषीज्जिनान्तिके ।
 ततः सीमन्धरः स्वामी भगवान्चन्दितो मया ॥८५॥
 भरतादागतार्येयं निर्दोषेत्यवदज्जिनः ।
 ततो ऽहं क्षिन्नमन्देहा देव्यानीता निजाश्रयम् ॥८६॥
 श्रीसङ्गायोपदां प्रेषीन्मनुखेन प्रसादभाक् ।
 श्रीमान्सीमन्धरस्वामी चत्वार्यध्ययनानि च ॥८७॥
 भावना च विमुक्तिश्च रतिकल्पमथापरम् ।
 तथा विचित्रचर्या च तानि चैतानि नामतः ॥८८॥
 अथेकया वाचनया मया तानि एतानि च ।
 उद्गीतानि च सङ्गाय तत्तथाख्यानपूर्वकम् ॥८९॥
 आचाराङ्गस्य चूले दे आद्यमध्ययनद्वयम् ।
 दशवैकालिकस्यान्यदथ सङ्गेन योजितम् ॥९०॥
 इत्याख्याय मूलभद्रानुज्ञाता निजमाश्रयम् ।
 ता ययुः मूलभद्रो ऽपि वाचनार्थमगाङ्गुलम् ॥९१॥

न ददौ वाचनां तस्यायोग्यो ऽसीत्यादिशङ्कः ।
 दौत्तादिनात्मभृत्येषो ऽथपराधान्व्यचिन्तयत् ॥१०२॥
 चिन्तयित्वा च न ह्यागः स्मरामीति जगाद च ।
 कृत्वा न मन्यसे शान्तं पापमित्यत्रदङ्कः ॥१०३॥
 स्थूलभद्रस्ततः सूत्रा पपात गुरुपादयोः ।
 न करिष्यामि भृत्यो ऽदः चम्यतामिति चात्रवीत् ॥१०४॥
 न करिष्यसि भृत्यस्त्वमकार्षीर्यदिदं पुनः ।
 न दास्ये वाचनां तेनेत्याचार्यास्तमनूचिरे ॥१०५॥
 स्थूलभद्रस्ततः सर्वसङ्गेनामानयङ्कुरम् ।
 महतां कुपितानां हि महान्तो ऽलं प्रसादने ॥१०६॥
 सूरिः सङ्गं वभाषे ऽथ विचक्रे ऽसौ यथाधुना ।
 तथान्ये विकरिष्यन्ति मन्दसत्त्वा अतः परम् ॥१०७॥
 अवशिष्टानि पूर्वाणि सन्तु मत्पार्थ एव तु ।
 अस्मास्तु दोषदण्डो ऽयमन्यशिचाकृते ऽपि हि ॥१०८॥
 स सङ्गेनाग्रहादुक्तो विवेदेत्युपयोगतः ।
 न मत्तः शेषपूर्वाणामुच्छेदो भाव्यतस्तु सः ॥१०९॥
 अन्यस्य शेषपूर्वाणि प्रदेयानि त्वया न हि ।
 इत्यभिप्राह्य भगवान्स्थूलभद्रमवाचयत् ॥११०॥
 सर्वपूर्वधरो ऽथासीत्स्थूलभद्रो महासुनिः ।
 न्यवेशि चाचार्यपदे श्रीमता भद्रवाङ्मना ॥१११॥
 वीरमोक्षादर्पयते सप्तत्यये गते सति ।

प्रायश्चित्तं ततो नेह कर्तव्यं किञ्चिदस्ति ते ॥८१॥
 ततो ऽहमित्यवोचं च साक्षादाख्याति चेज्जिनः ।
 ततो हृदयसंवित्तिर्जायते मम नान्यथा ॥८२॥
 अचार्थं सकलः सङ्गः कायोत्सर्गमदादय ।
 एतय शासनदेव्योक्तं ब्रूत कार्यं करोमि किम् ॥८३॥
 सङ्गो ऽप्येवमभाषिष्ट जिनपार्थमिमां नय ।
 साख्यन्निर्विघ्नगत्यर्थं कायोत्सर्गेण तिष्ठत ॥८४॥
 सङ्गेतत्प्रतिपेदाने मां सानैषीज्जिनान्तिके ।
 ततः सीमन्धरः स्वामी भगवान्वन्दिता मया ॥८५॥
 भरतादागतार्थेयं निर्दोषेत्यवदज्जिनः ।
 ततो ऽहं क्षिन्नमन्देहा देव्यानीता निजाश्रयम् ॥८६॥
 श्रीसङ्गायोपदां प्रेषीन्मनुखेन प्रसादभाक् ।
 श्रीमान्सीमन्धरस्वामी चत्वार्यध्ययनानि च ॥८७॥
 भावना च विमुक्तिश्च रतिकल्पमथापरम् ।
 तथा विचित्रचर्या च तानि चैतानि नामतः ॥८८॥
 अष्टेकया वाचनया मया तानि धृतानि च ।
 उद्गीतानि च सङ्गाय तत्तयाख्यानपूर्वकम् ॥८९॥
 आचाराङ्गस्य चूले द्वे आद्यमध्ययनद्वयम् ।
 दशवैकालिकस्थानादय सङ्गेन योजितम् ॥९०॥
 इत्याख्याय मूलभद्रानुज्ञाता निजमाश्रयम् ।
 ता ययुः मूलभद्रो ऽपि वाचनार्थमगादुरुम् ॥९१॥

CANTO X.

आचार्यः स्थूलभद्रो ऽपि आवस्थामन्यदा ययौ ।
 बाह्योद्याने च समवासाप्रीदृषिभिरावृतः ॥१॥
 सर्वो ऽपि लोकः आवस्तीवास्तव्यस्तं विवन्दिषुः ।
 हर्षमंविर्मितोत्साहस्तत्रोद्याने समाययौ ॥२॥
 भगवान्स्थूलभद्रो ऽपि जगद्भद्रकूरस्तदा ।
 विततान सुधामारमधुरां धर्मदेशनाम् ॥३॥
 स्थूलभद्रः स्वसुहृदं आवस्तीवासिनं निजम् ।
 धनदेवमनायातं विज्ञायैवमचिन्तयत् ॥४॥
 स मे प्रियसुहृन्नूनमिह नास्ति कुतो ऽन्यथा ।
 पूर्लोकः सकलो ऽप्यागान्न पुनः स्नेहलो ऽपि सः ॥५॥
 गतो देशान्तरं वा स्याद् ग्लानो वा स्यादिति स्वयम् ।
 गच्छामि तद्गृहमपि सो ऽनुयाज्यो विशेषतः ॥६॥
 इति निश्चित्य भगवान्स्थूलभद्रस्ततो वनात् ।
 वन्दारुभिरभिसुखैश्चर्यमानपदाम्बुजः ॥७॥
 सप्रसोदं पुरस्तीभिर्गीयमानतपोगुणः ।
 भक्तानां श्रीमतां कृत्तैर्मण्डपाध इव स्थितः ॥८॥
 आवृत्तवृत्तपद्माभविवलकन्धराननैः ।
 अग्रेसरैः आह्वजनैः प्रेक्ष्यमाणमुखाम्बुजः ॥९॥

भद्रबाहुरपि स्वामी ययौ स्वर्गं समाधिना ॥१११॥

ततः प्रबोधं जनयञ्जनानां

नीलोत्पलानामिव शीतरग्निः ।

सर्वश्रुतस्कन्धनिधानकोशः

श्रीमूलभद्रो व्यहरत्पृथिव्याम् ॥११२॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्वविरावलीचरिते
विन्दुसारश्लोकश्रीकुणालकथामम्प्रतिजन्मराज्यप्राप्तिमूलभद्रपूर्वपद-
णश्रीभद्रबाहुस्वर्गगमनवर्णने नाम नवमः सर्गः ।

CANTO X.

आचार्यः मूलभद्रो ऽपि आवस्थामन्यदा ययौ ।
 बाह्योद्याने च समवासाधीं दृषिभिराद्यतः ॥१॥
 सर्वो ऽपि लोकः आवसीवास्तव्यस्तं विवन्दियुः ।
 हर्षमवर्मितोत्साहस्तोद्याने समाययौ ॥२॥
 भगवान्मूलभद्रो ऽपि जगद्भद्रं हस्तदा ।
 विततान सुधामारमधुरां धर्मदेशनाम् ॥३॥
 मूलभद्रः स्वसुहृदं आवसीवामिनं निजम् ।
 धनदेवमनायातं विज्ञायैवमचिन्तयत् ॥४॥
 स मे प्रियमुद्वूनमिह नास्ति कुतो ऽन्यथा ।
 पूर्लोकः सकलो ऽप्यागत पुनः स्नेहलो ऽपि सः ॥५॥
 गतो देशान्तरं वा स्याद् भ्रान्तो वा स्यादिति स्वयम् ।
 गच्छामि तद्गृहमपि मेो ऽनुयायो विशेषतः ॥६॥
 इति निश्चित्य भगवान्मूलभद्रस्ततो वनात् ।
 वन्दारुभिरभिमुखैश्चर्यमानपदाम्बुजः ॥७॥
 सप्रसोदं पुरत्वौभिर्गीयमानतपोगुणः ।
 भक्तानां योगतां हृत्तेमं पृथग्ध रव स्थितः ॥८॥
 आहत्तहन्तपद्मानविवमकव्यरागैः ।
 अपेक्षैः आह्वयैः प्रेषमाणमुद्याम्बुजः ॥९॥

नगरौमध्यचैत्यानि वन्दमानः पदे पदे ।

जगाम पूर्वसुहृदो धनदेवस्य सध्नि ॥१०॥ चतुर्भिः कलापकं ॥

तत्राविशच्च भगवान्कल्पशाखीव जङ्गमः ।

ददृशे च धनेश्वर्या धनदेवमृदुस्यया ॥११॥

समुत्थायासनात्सद्यो धनेश्वर्यनवद्यधीः ।

स्यूलभद्रमवन्दितुं भूतलन्यस्तमस्तका ॥१२॥

ततः सा स्यूलभद्राय दापयन्महदासनम् ।

सतां भक्त्यनुसारेण शुरौ हि प्रतिपत्तयः ॥१३॥

भगवानप्यलञ्चके प्रतिलिख्य तदासनम् ।

तां धर्मवर्णनिर्वाहोदन्तेनान्वयहीदथ ॥१४॥

प्रतिप्रवासविधुरां पप्रच्छ च धनेश्वरौम् ।

भावसारे पतिः किं ते धनदेवो न दृश्यते ॥१५॥

धनेश्वर्यप्यदो ऽवादीत्यतिर्हि भगवन्नाम ।

व्ययते स्म धनं सर्वं यद्गृहे ऽभृद्धहिःस्थितम् ॥१६॥

सो ऽयंहीनः पुरे ऽत्राभूत्तुघुरेव तृणादपि ।

अर्याः सर्वत्र पूज्यन्ते न शरीराणि देहिनाम् ॥१७॥

न चापत्पूर्वपुरुषनिधीनन्वेषयन्नपि ।

निर्भाग्यस्थान्तिकस्यापि श्रीर्हि द्वीपान्तरस्थिता ॥१८॥

स वणिग्व्यवहारेण द्रविणोपार्जनेच्छया ।

गतो देशान्तरं को हि विदेशो व्यवसायिनाम् ॥१९॥

ज्ञात्वा श्रुतबलेनाथ निधिम्यानं तदोकसि ।
 आप्यातुं चिन्तयामास तस्मै सुरिः कृपानिधिः ॥२०॥
 धर्मेऽपदेशव्याजेन भगवान्दस्तामञ्जया ।
 अधःस्थितनिधिं स्नातुं मुनिस्तस्यै प्रदर्शयन् ॥२१॥
 व्याघ्रापीदृशि संसारस्वरूपं पश्य कीदृशम् ।
 गृहमौदृक्त्वा भर्तुर्वाणिज्यं तच्च तादृशम् ॥२२॥ युग्मं ॥
 एवमाख्याय भगवान्धनेश्वर्या मुञ्जमुञ्जः ।
 ययौ विहर्तुमन्यद्वाह्यं धर्मं प्रभावयन् ॥२३॥
 धनदेवस्ततो स्नाभोदयकर्मविवर्जितः ।
 यादृग्गतस्तादृगागात्तैरेव वसनैरपि ॥२४॥
 मूलभद्रागमोदन्तं तस्य चाप्यद्भुतेश्वरी ।
 महर्षे सो ऽपि पप्रच्छ किमुचे भगवानपि ॥२५॥
 माप्याप्यन्मूलभद्रेण विहिता धर्मदेशना ।
 अस्य स्नाग्मस्याभिमुखहस्ताभिनयपूर्वकम् ॥२६॥
 धनदेवो ऽप्यदो दधौ तस्य ज्ञानाम्बुवारिधेः ।
 न ह्यभिप्रायरहिता चेष्टा भवति जातुचित् ॥२७॥
 स्नाग्ममुद्दिश्य हस्ताभिनयो यदिदधे मुञ्जः ।
 तद्भूनमस्य स्नाग्मस्याधस्तात्सभायते निधिः ॥२८॥
 इति बुद्ध्या धनदेवः स्नाग्मभूतमचीकृतम् ।
 तच्च सार्वभूद्व्यं तत्पुण्यमिव पुष्कलम् ॥२९॥
 धनदेवो ऽभवत्तेन धनेन धनदोपमः ।
 मूलभद्रप्रसादो ऽयमिति च यन्मग्न्य हि ॥३०॥

सूलभद्रस्य वन्द्यस्य वयस्यस्योपकारिणः ।

वन्दनायान्यदा सो ऽगात्पाटलीपुत्रपत्तनम् ॥ २१ ॥

ततश्च वसतौ गत्वा सूलभद्रं महामुनिम् ।

ववन्दे सपरीवारं धनदेवः प्रमोदभाक् ॥ २२ ॥

ऊचे च सूलभद्रर्षिं धनदेवः कृताञ्जलिः ।

त्वत्प्रसादेन दारिद्र्यममुद्रं तीर्णवानहम् ॥ २३ ॥

नानृणस्त्वत्प्रसादस्य भवामि भगवन्नहम् ।

त्वं गुरुस्त्वं च मे स्वामी तदादिश करोमि किम् ॥ २४ ॥

भूयास्त्वमाद्यंत इति सूलभद्रेण जल्पितः ।

श्रोमित्युक्त्वा धनदेवः स्वस्थानमगमत्पुनः ॥ २५ ॥

स्वामिना सूलभद्रेण शिष्यौ द्वावपि दीक्षितौ ।

आर्यमहागिरिस्वार्यसुहृत्सौ चाभिधानतः ॥ २६ ॥

तौ हि शचार्य्यावाल्यादपि माचेव पालितौ ।

इत्यार्य्योपपदौ जातौ महागिरिसुहृत्स्त्रिनौ ॥ २७ ॥

खड्गधारेव तौत्रं तावतीचारविवर्जितम् ।

परीषहेभ्यो निर्भीकौ पालयामासतुर्व्रतम् ॥ २८ ॥

तौ सूलभद्रपादाब्जसेवामधुकरावुभौ ।

साङ्गानि दश पूर्वाणि महाप्रज्ञावधीयतुः ॥ २९ ॥

शान्तौ दान्तौ लब्धिमन्तावधीता-

वायुशान्तौ वाग्मिनौ दृष्टभक्तौ ।

CANTO XI.

भविकानुगृह्णन्तौ कुर्वाणौ धर्मदेशनाम् ।
 महीं विहरतः स्मर्यौ महागिरिसुहृत्स्तिनौ ॥१॥
 कालक्रमेण भगवाञ्जगद्वन्धुर्महागिरिः ।
 शिष्यान्निष्यादयामास वाचनाभिरनेकशः ॥२॥
 महागिरिर्निजं गच्छमन्यदादात्सुहृत्स्तिने ।
 विहृतुं जिनकल्पेन त्वेको ऽभून्मनसा स्वयम् ॥३॥
 द्युच्छेदाज्जिनकल्पस्य गच्छनिश्रास्थितो ऽपि हि ।
 जिनकल्पार्थया वृत्त्या विजहार महागिरिः ॥४॥
 ते धर्मदेशनावारि वर्धन्तो वारिदा इव ।
 विहरन्तो ऽन्यदाजग्मुः पाटलौपुत्रपत्तनम् ॥५॥
 वसुभूतिरिति येष्टी तत्र चार्थसुहृत्स्तिना ।
 सम्बोधितः श्रावको ऽभूज्जीवाजीवादितत्त्ववित् ॥६॥
 सुहृत्स्याख्यातधर्मानुवादेन स्वजनानपि ।
 प्रबोधयितुमारेभे वसुभूतिर्दिवानिशम् ॥७॥
 प्रबोध्यमाना अपि ते सादरं वसुभूतिना ।
 नाबुध्यन्त विना धर्माचार्यमित्यल्पमेधसः ॥८॥
 वसुभूतिर्गुरोराख्यद्भगवन्स्वजना मया ।
 न पारिता बोधयितुं तां बोधयितुमर्हसि ॥९॥

इति तत्रप्रतिबोधाय सुहृत्सी तद्गृहं ययौ ।
 सुधातरङ्गिणीप्रायां प्रारेभे धर्मदेशनाम् ॥१०॥
 प्राविशत्तत्र भित्तायं तदा चार्यमहागिरिः ।
 तमभ्युदस्यादाचार्यः सुहृत्सी वन्दते स्म च ॥११॥
 श्रेष्ठयप्युवाच शुभाकमपि को ऽप्यस्ति किं गुरुः ।
 युष्माभिर्वन्द्यते विश्ववन्द्यैर्यदयमागतः ॥१२॥
 सुहृत्सी स्माह भो श्रेष्ठिन्ममैते गुरवः खलु ।
 त्यागार्हभक्तपानादिभित्तामाददते सदा ॥१३॥
 ईदृग्भित्ताशना ह्येते ऽपरया स्युरूपोपिताः ।
 सुगृहीतं च नामैषां वन्द्यं पादरजो ऽपि हि ॥१४॥
 एवं महागिरिं श्रुत्वा प्रतिबोधाखिलांश्च तान् ।
 पुनरेव निजं स्थानं सुहृत्सी भगवान्ययौ ॥१५॥
 श्रेष्ठ्यपि स्वजनानूचे दृढभक्तिर्विशेषतः ।
 ईदृशं पश्यथ मुनिं यदा भित्तायमागतम् ॥१६॥
 त्यज्यमानं दर्शयित्वा भक्तपानादिकं तदा ।
 तस्मै देयं तदादत्तं तद्वि वः स्थान्महाफलम् ॥१७॥ युष्मां॥
 स्वजनेवमुभूतेस्तु प्रत्यपद्यत तदधः ।
 भित्तायं च द्वितीये ऽग्निं तैश्चेवागाममहागिरिः ॥१८॥
 महागिरिं समायान्तं दृष्ट्वा ते श्रेष्ठियन्धवः ।
 तथैवारेभिरे कर्तुं तस्मै तदातुमिच्छवः ॥१९॥
 उपयोगेन विज्ञाय तदगृहं महागिरिः ।

अनादायैव वसतिं गत्वा चोच्चे सुहस्तिनम् ॥२०॥

तया ह्यो ऽविनयं हत्वानेपणा महती क्षता ।

ते हि त्वदुपदेशेन भित्वां मह्यमसञ्जयन् ॥२१॥

मैवं भूयः करिष्ये ऽहमिति जल्पन्सुहस्यपि ।

क्षमयामास पादाघे क्षुठन्नार्यमहागिरिम् ॥२२॥

इतश्च सम्प्रतिनृपो यथावुज्जयिनीं पुरीम् ।

कदापि क्वापि तिष्ठन्ति स्वभूमौ हि महीभुजः ॥२३॥

जीवन्तस्त्रामिप्रतिमारथयाचां निरीक्षितुम् ।

आयातावन्यदावन्यां महागिरिसुहस्तिनौ ॥२४॥

पृथक्पृथग्वसत्यां तौ तस्यतुः सपरिच्छदौ ।

तयोरतिमहागच्छस्ततो नैकत्रसङ्गमः ॥२५॥

निर्ययौ चोत्सवेनाथ जीवन्तस्त्रामिनो रथः ।

मनोमयूरजलदः पौराणां भक्तिशालिनाम् ॥२६॥

ताभ्यामाचार्यवर्याभ्यां श्रौमवेनाखिलेन च ।

अन्वीयमानः स रथः पुर्यां पर्याटदस्वलन् ॥२७॥

गते राजकुलद्वारं रथे ऽथ पृथिवीपतिः ।

वातायनस्थितो दूराद्दर्शयामुहस्तिनम् ॥२८॥

दक्षौ चैवं मुनीन्द्रो ऽयं मन्मनःकुमुदोद्भुपः ।

क्वापि दृष्ट इवाभाति न स्मरामि तु किं ह्यदः ॥२९॥

एवं विमर्षं कुर्वाणो मूर्क्षितो न्यपतन्नृपः ।

आः किमेतदिति वदन्दधावे च परिच्छदः ॥३०॥

यजनैर्वाध्यमानस्य सिध्यमानस्य चन्दनैः ।
 जातिस्मरणमासाद्योदम्बादवनिशासनः ॥ ३१ ॥
 स प्राग्जन्मगुरुं ज्ञात्वा जातिस्मृत्या सुहस्तिनम् ।
 तदैव वन्दितुमगादिस्रतान्प्रयोजनः ॥ ३२ ॥
 पञ्चाङ्गसृष्टभूषीठः स नत्वार्यं सुहस्तिनम् ।
 पप्रच्छ जिनधर्मस्य भगवन्कीदृशं फलम् ॥ ३३ ॥
 सुहस्ती भगवानाख्यन्मोक्षः स्वर्गस्य तत्फलम् ।
 अपृच्छद्भूपतिर्भूयः सामायिकफलं च किम् ॥ ३४ ॥
 सामायिकस्याव्यक्तस्य राजन्राज्यादिकं फलम् ।
 सुहस्तिनैवमाख्याते द्राक् प्रत्येति स भूपतिः ॥ ३५ ॥
 गखाच्छोटनिकां छत्वा प्रत्यययञ्चिकां मुञ्चः ।
 एवमेतन्न सन्देह इत्यभाषत भूपतिः ॥ ३६ ॥
 सुहस्तिनं नमस्कृत्य ततः प्रोवाच पार्थिवः ।
 किं नाम मां यूयमुपलक्षयध्वे ऽथवा न हि ॥ ३७ ॥
 आचार्यो ऽप्युपयोगेन ज्ञातोचे त्वां नरेश्वर ।
 सम्यगुपलक्षये ऽहं स्त्वां प्राग्भवकथां शृणु ॥ ३८ ॥
 महागिर्याचार्यमित्रैर्विहरन्तो वयं पुरा ।
 सह गच्छेन कौशाम्यामागच्छाम नरेश्वर ॥ ३९ ॥
 सद्योर्णत्वेन वसतेः पृथक्पृथगगणितौ ।
 तत्पत्नी परिवारो हि महागभवदावयोः ॥ ४० ॥
 गथाभदतिदुर्भिक्षं तद्याप्यग्रागु भक्तिमान् ।
 स्तोत्रे भक्तादिकं दातुमुपाकंश विप्रेदतः ॥ ४१ ॥

भिक्षार्थं साधवो ऽन्येद्युरेकस्य श्रेष्ठिना गृहे ।
 विविद्भुः पृष्ठतस्तेषां रक्ष एको विवेश च ॥४२॥
 तत्रेच्छाकारमर्यादां विविधां मोदकादिभिः ।
 साधवो लेभिरे भिक्षां तस्य पश्यत एव ते ॥४३॥
 साधूनामात्तभिक्षाणां वसतिं प्रति गच्छताम् ।
 अनुगः सो ऽजवीद्रक्षो दीयतां मम भोजनम् ॥४४॥
 ते साधवो ऽभिर्दाधरे जानन्ति गुरवः खलु ।
 वयं गुरुपराधीना न किञ्चिदाहृमीश्वरे ॥४५॥
 ततः स रक्षः साधूनामन्वेद वसतिं ययौ ।
 दीनात्मा तत्र दृष्ट्वास्नानयाचत च भोजनम् ॥४६॥
 साधवः कथयन्ति सा भगवन्ममुना पथि ।
 याचिता वयमप्युच्चैर्भोजनं दीनमूर्तिना ॥४७॥
 विदितं चैवमस्माभिरुपयोगपरायणैः ।
 भावी प्रवचनाधारे यद्रक्षो ऽयं भवान्तरे ॥४८॥
 ततः स द्रमको ऽस्माभिः प्रियपूर्वमभाष्यत ।
 यद्यादत्से परिश्रज्यां लभसे भोजनं तदा ॥४९॥
 रक्षो ऽचिन्तयदप्ये ऽपि सर्वकष्टमयो ह्यहम् ।
 तद्वरं व्रतजं कष्टमिष्टभोजनलाभकृत् ॥५०॥
 प्रतिपन्नं परिश्रज्यां ततो रक्षं तदैव तम् ।
 प्रशान्त्यायूभुजामेष्टं मोदकादि ययारुचि ॥५१॥

स स्वादं स्वादुमाहारं तथा ह्याकण्ठमात्तवान् ।
 पन्थाः श्वासानिलस्यापि यथा दुःसञ्चरो ऽभवत् ॥५२॥
 तद्दिनस्यैव यामिन्यां तेनाहारेण भयसा ।
 रुद्धश्वाघो विपन्नः स श्वासजीवा हि देहिनः ॥५३॥
 स्थितो मध्यम्यभावेन रक्तसाधुर्विपद्य सः ।
 कुणालस्यावन्तिपतेः सुनुस्त्वमुदपद्यथाः ॥५४॥
 पुनर्विज्ञपयामास सुहस्तिनमिलापतिः ।
 भगवंस्त्वत्प्रसादेन प्राप्तो ऽहं पदवीमिमाम् ॥५५॥
 त्वया प्रमाजितो न स्यां तदाहं भगवन्त्यदि ।
 अस्पृष्टजिनधर्मस्य का गतिः स्यात्ततो मम ॥५६॥
 तदादिगत मे किञ्चित्प्रसीदत करोमि किम् ।
 भवामि नानृणो ऽहं वः पूर्वजन्मोपकारिणाम् ॥५७॥
 जन्मन्याच्चापि गुरवो यूथं मे पूर्वजन्मवत् ।
 अनुगृहीत मां धर्मपुत्रं कर्तव्यश्चिह्नश ॥५८॥
 लपास्तुरादिदेवार्थसुहृत्तो भगवात्प्रपम् ।
 जिनधर्मं प्रपद्यस्व परचेष्ट च धर्मणे ॥५९॥
 स्वर्गः स्यादपवर्गो वामुच्चार्यद्वर्मगालिनाम् ।
 इह हृन्मयकोशादिमन्त्रदस्योत्तरोत्तराः ॥६०॥
 अभ्यर्च्योदय नृपसदये तदनुज्ञया ।
 चरन्त्येवो गुहः साधुः प्रमाणं मे ऽर्हतो वयः ॥६१॥

अणुव्रतगुणव्रतशिखाव्रतपवित्रितः ।
 प्रधानश्रावको जज्ञे सम्प्रतिस्तेष्वमृत्युपि ॥६२॥
 त्रिसन्ध्यमथ्यवन्ध्यश्रीजिनार्चामर्चति सा सः ।
 साधर्मिकेषु वात्सल्यं बन्धुस्त्विव चकार च ॥६३॥
 स सर्वदा जीवदयातरङ्गितमनाः सुधीः ।
 अवदानरतो दानं दीनेभ्यो ऽभ्यधिकं ददौ ॥६४॥
 आवैताढ्यं प्रतापाढ्यः स चकाराविकारधीः ।
 त्रिखण्डं भरतचेचं जिनायतनमण्डितम् ॥६५॥
 सुहृत्स्याचार्यपादानामवन्यामेव तस्युषाम् ।
 चैत्ययात्रोत्सवसंके सङ्गेनान्यत्रवत्सुरे ॥६६॥
 मण्डपं चैत्ययात्रायां सुहृत्सी भगवानपि ।
 एतत् नित्यमलक्ष्मणे श्रीसङ्गेन समन्वितः ॥६७॥
 सुहृत्स्तिस्त्रामिनः शिष्यपरमाणुरिवायतः ।
 कृताञ्जलिस्तु च नित्यं निषसाद च सम्प्रतिः ॥६८॥
 यात्रोत्सवान्ते सङ्गेन रथयात्रा प्रचक्रमे ।
 यात्रोत्सवो हि भवति सम्पूर्णे रथयात्रया ॥६९॥
 रथो ऽथ रथशालायां दिवाकररथोपमः ।
 निर्ययौ खर्णमाणिक्यद्युतिद्योतितदिङ्मुखः ॥७०॥
 श्रीमदहं प्रतिमाया रथस्याया महर्द्धिभिः ।
 विधिज्ञैः स्नात्रपूजादि श्रावकैरुपचक्रमे ॥७१॥

क्रियमाणे ऽर्हतः स्नात्वे स्नात्वाधो न्यपतद्रयात् ।
 जन्मकल्याणके पूर्वं सुमेरुशिखरादिव ॥७२॥
 आर्द्धैः सुगन्धिभिर्द्रव्यैः प्रतिमाया विलेपनम् ।
 स्वामिविशीषुभिरिवाकारि वक्त्रादिर्ताम्रकैः ॥७३॥
 मालतीघृतपक्षादिदामभिः प्रतिमार्हतः ।
 पूजिताभात्कलेवेन्दोर्यता शरदवारिदैः ॥७४॥
 दह्यमानागरुत्याभिर्धूमलेखाभिराचता ।
 अगुभप्रतिमा नीलवासोभिरिव पूजिता ॥७५॥
 आरात्रिकं जिनार्चायाः कृतं आर्द्धैर्ज्वलच्छिखम् ।
 दीप्यमानोपधीचक्रगैलगृह्णविडम्बकम् ॥७६॥
 वन्दित्वा श्रीमदहन्तमथ तैः परमार्हतैः ।
 रथैरिवायतोभूय स्वयमाचक्षुषे रथः ॥७७॥
 नागरीभिरुपक्रान्तमहन्नीमकरामकः ।
 चतुर्विधातोच्चवादसुन्दरप्रेक्षणीयकः ॥७८॥
 परितः आविकालोकगीयमानोरुमङ्गलः ।
 प्रतीक्षस्त्रिविधां पूजां प्रत्यहं प्रतिमन्दिरम् ॥७९॥
 यस्मैः कुटुमाग्नोभिरभिषिक्तायभुतलः ।
 सम्प्रतेः मदनद्वारमाममाद ग्रनै रथः ॥८०॥ विभिर्विज्ञेयका ।
 राजापि सम्प्रतिरथ रथपूजार्घ्यमुद्यतः ।
 आग्रापनमस्तमस्तथाङ्गोद्भिद्यकपट्टकः ॥८१॥

रथाधिरूढां प्रतिमां पूजयाष्टपकारया ।
 अपूजयन्नवानन्दसरोहं सोऽवनीपतिः ॥८२॥
 तदानीमेव सामन्तानाह्वय निखिलानपि ।
 सम्यक्त्वां पाहयित्वैवमादिदेश विशांपतिः ॥८३॥
 मन्यध्वमयि सामन्ताः सम्यग्मां स्वामिणं यदि ।
 तद्भवन्तु सुविहितश्रमणानामुपासकाः ॥८४॥
 द्रव्यैरपि न मे किंचिद्युद्भूतैः प्रयोजनम् ।
 एवं कृते हि सामन्ताः प्रियं भवति मे कृतम् ॥८५॥
 एवमाज्ञाय सामन्ता विस्मृष्टाः स्वस्वनीयति ।
 गत्वा चक्रुः स्वामिभक्त्या श्रमणानामुपासनाम् ॥८६॥
 प्रावर्तयन्प्रयथाचां तत्रानुगमनं तथा ।
 रथाये पुष्पदहिं च चैत्यपूजां च ते व्यधुः ॥८७॥
 इत्यादि आवकाचारं ते सर्वे चक्रिरे तथा ।
 प्रान्तदेशा अपि साधुविहारार्हा यथाभवन् ॥८८॥
 सम्प्रतिद्विन्तयामास निशीथसमयेऽन्यदा ।
 अनार्येष्वपि साधूनां विहारं वतर्काम्यहम् ॥८९॥
 इत्यनार्यानादिदेश राजा दह्यं करं मम ।
 तथा तथास्तत्पुरुषा मार्गयन्ति यथा यथा ॥९०॥
 ततः त्रैवीदनार्येषु साधुवेषधराक्षरां ।
 ते सम्प्रत्याश्रयानार्यानेवमन्वशिष्यभृशम् ॥९१॥

द्विचत्वारिंशता दोषैरेभिरेभिर्विवर्जितम् ।
 वस्त्रपाचान्नपानादि देयमस्मास्वहो स्वयम् ॥८९॥
 अथेतथं चेदमिदं ततो युष्मानु तोषभाक् ।
 भविता सम्प्रतिस्वामी कैपिष्यत्यन्यथा पुनः ॥९०॥
 ततः सम्प्रतिराजस्य परितोषार्थमुद्यताः ।
 ते तु तत्पुरुषादिष्टमश्वतिष्ठन्दिने दिने ॥९१॥
 एवं माधूचिताचारचतुरेषु छतेषु तु ।
 अनार्येषु सम्प्रतिना विज्ञप्ता गुरवः पुनः ॥९२॥
 कदापि श्रमणा एते भगवन्नार्यदेशवन् ।
 अनार्येष्वपि देशेषु विहरन्ति कुतो न हि ॥९३॥
 व्याजहुः स्वरयो ऽनार्यदेशेष्वज्ञानतः सदा ।
 ज्ञानदर्शनसारिवाण्युत्सर्पन्ति न पार्थिव ॥९४॥
 राजा प्रोवाच भगवन्नार्येष्वपि सम्प्रति ।
 श्रमणाग्नेय्य जानीध्वं तेषामाचारचातुरीम् ॥९५॥
 एवं राज्ञो ऽतिनिर्वन्धादार्यैः के ऽपि माधवः ।
 विशतुंमादिदिग्निरे ततो ऽभद्रमिप्तादिषु ॥९६॥
 अनार्याः प्रेक्ष्य ताग्माधून्मम्रतेः पुरुषा इति ।
 ज्ञात्वा प्राक्क्षिप्या तेभ्यो भक्तपानादिकं ददुः ॥१००॥
 गिरवद्यं श्रावकत्वमनार्येष्वपि माधवः ।
 इष्ट्वा गत्वा स्तगुरवे पुनराख्यम्बविष्मयाः ॥१०१॥
 एवं सम्प्रतिराजेन स्तम्यतया बुद्धिगर्भया ।
 देहाः माधुविशाराहा अनार्यो अपि चक्षिरे ॥१०२॥

राजा प्राग्जगत्कृतं वीभत्सं स्मरता निजम् ।
 महासत्ताष्टकार्यन्त पूर्वारेषु चतुर्थेऽपि ॥१०३॥
 अयं निजः परो वाचमित्यपेक्षाविवर्जितम् ।
 तत्रानिवारितं प्रापुर्भोजनं भोजनेच्छवः ॥१०४॥
 यदवाशिष्यतान्नादि भुक्तवत्सु बुभुक्षुषु ।
 तद्विभज्योपाददिरे महानसनियोगिनः ॥१०५॥
 को गृह्णात्यवशिष्टान्नमिति शृष्टा महीभुजा ।
 आख्यन्महानसायुक्ताः स्वामिन्नादन्ने वयम् ॥१०६॥
 आदिदेश च तान् राजा यदन्नमवशिष्यते ।
 अकृताकारितार्थिभ्यः साधुभ्यो देयमेव तत् ॥१०७॥
 इत्थं दास्यामि वस्त्रेण सन्निवाहा भविष्यथ ।
 न हि केचपि कार्येषु सौदति द्रव्यवाञ्छनः ॥१०८॥
 ते ऽवशिष्टान्नपानादि तदाद्यपि तदाज्ञया ।
 साधुभ्यो ददिरे ते ऽपि स्वीचक्रुः शुद्धिदर्शनात् ॥१०९॥
 अमणोपासको राजा कान्दविकानयादिशतं ।
 तलाज्यदधिविक्रेतृन्वस्त्रविक्रयकानपि ॥११०॥
 यत्किञ्चिदुपकुर्वते साधूनां देयमेव तत् ।
 तन्मूल्यं वः प्रदास्यामि मा स्म शङ्कध्वमन्यथा ॥१११॥
 ते तथारेभिरे कर्तुं जातहर्षा विशेषतः ।
 विक्रीयमाणे पण्ये हि वणिजामुत्सवो महान् ॥११२॥

तत्तथार्थसुहृत्सी तु दोषयुक्तं विदन्नपि ।
 सेहे शिष्यानुरागेण लिप्तचित्तो मलीयसा ॥११३॥
 सुहृस्तिनमितश्चार्थमहागिरिरभाषत ।
 अनेपणीयं राजानं किमादत्से विदन्नपि ॥११४॥
 सुहृत्स्यवाच भगवन्मया राजा तथा प्रजाः ।
 राजानुवर्तनपराः पौरा विश्राणयन्त्यदः ॥११५॥
 मायेयमिति कुपितो जगादार्थमहागिरिः ।
 शान्तं पापं विसम्भोगः खल्वतः परमावयोः ॥११६॥
 सामाचारौसमानैर्हि साधुभिः साधु सङ्गतम् ।
 सामाचारौविभिन्नस्य भिन्नो ऽध्वातः परं तव ॥११७॥
 वेपमानो भिया वास इव भक्तः सुहृत्स्यपि ।
 आर्यमाहागिरिपादान्वन्दितोचे कृताञ्जलिः ॥११८॥
 सापराधो ऽस्मि भगवन्मिथ्यादुःकृतमस्तु मे ।
 क्षम्यतामपराधो ऽयं करिष्ये नेदृशं पुनः ॥११९॥
 ऊचे महागिरिरथ दोषः को नाम ते ऽथवा ।
 पुरा भगवता वीरस्वामिनेतद्धि भाषितम् ॥१२०॥
 मदीये शिष्यमन्ताने मूलभद्रमुनेः परम् ।
 पतत्रकर्षा साधूनां सामाचारौ भविष्यति ॥१२१॥
 मूलभद्रमुनेः पद्यादावां तीर्थप्रवर्तकौ ।
 अभूव तदिदं स्वामिश्रवः मत्प्रापितं सया ॥१२२॥

स्थापयित्वा सभोगिकल्पमार्यमहागिरिः ।

जीवन्तस्त्रामिप्रतिमां नत्वा वन्द्या विनिर्ययौ ॥१२३॥

पूर्वं हि समवसृतौ श्रीमतश्चरमार्हतः ।

दशार्णभद्रसम्बोधसमये यानि जज्ञिरे ॥१२४॥

गजेन्द्रस्यापदानि समायाते दिवस्यतौ ।

तथैवास्त्युच्च तत्रागात्तीर्थं चार्यमहागिरिः ॥१२५॥ युग्मं ॥

ख्याते तत्र महातीर्थं गजेन्द्रपद्मामनि ।

त्यक्तदेशो जगन्नेन ययौ स्वर्गं महागिरिः ॥१२६॥

पार्थिवः सम्प्रतिरपि पालयञ्चावकव्रतम् ।

पूर्णाद्युर्देव्यभूत्सिद्धिं क्रमेण च गमिष्यति ॥१२७॥

अत्र विद्यत्यान्यचार्यसुहृद्व्यञ्जयिनीं पुनः ।

जीवन्तस्त्रामिप्रतिमावन्दनार्थं समाययौ ॥१२८॥

बाह्योद्याने च भगवान् सुहृत्सी समवासरत् ।

वसतिं याचितुं प्रैषीत्पूमध्ये द्वौ सुनी च सः ॥१२९॥

तौ तु भद्राभिधानायाः श्रेष्ठिन्या जग्मतुर्महे ।

सापि पप्रच्छ तौ नत्वा किं नामादिशयो युवाम् ॥१३०॥

तावपूचतुरावां हि शिष्याचार्यसुहृत्स्तिनः ।

तदादेशेन कल्याणि वसतिं प्रार्थयावहे ॥१३१॥

विशालां वाहनकुटीं वसतिं सार्पयन्ततः ।

सुहृत्सी सपरीवारो ऽप्यलस्रके ततश्च ताम् ॥१३२॥

परावर्तितुमारुहे प्रदोषममये ऽन्यदा ।
 आचार्यैर्नलिनीगुल्माभिधमध्ययनं वरम् ॥१३३॥
 भद्रायाश्च सुतो ऽवन्तिसुकुमालः सुरोपमः ।
 तदा च विलसन्नामौत्सप्तभूमिगृहोपरि ॥१३४॥
 द्वाचिंशता कलचैः स क्रीडन् स्वःश्वौनिभैरपि ।
 तस्मिन्नध्ययने कर्णं ददौ कर्णरमायने ॥१३५॥
 तस्म्यगाकर्णयितुं भद्रास्तनुरनूतधीः ।
 प्रामादाद्भुतमुत्तीर्य वमतिदारमाययौ ॥१३६॥
 अनुभूतं मया केदमिति चिन्तापरः स तु ।
 सञ्जातजातिस्मरणे यथावाचार्यमन्त्रिधौ ॥१३७॥
 गत्वा शोवाच भगवन्भद्रायास्तनयो ह्यहम् ।
 पुनश्च गन्निनीगुल्मविमाने त्रिदशो ऽभवम् ॥१३८॥
 विमानं गन्निनीगुल्मं जातिस्मृत्या मया स्मृतम् ।
 तत्रैव गन्तुं भूयो ऽद्य परिविश्रजिष्याम्यहम् ॥१३९॥
 ततः प्रार्थयमानं तं प्रप्राजयत मामिति ।
 आचार्यमित्रा जगद्ः सुकुमारो ऽमि दारक ॥१४०॥
 सुषदा मोहचणकाः सुषर्मा यक्षयो ऽपि हि ।
 दुष्करं तु जिनेपञ्चं तपो ऽनीषाग्वर्जितम् ॥१४१॥
 भाद्रेयो ऽभिदधे षाट् प्रमथोत्कण्ठितस्त्वहम् ।
 गामाचारी चिरतरं न च पामयितुं शमः ॥१४२॥
 आदापेः पश्चिम्या तस्मादन्तराश्रितम् ।
 आदापेः सप्तमाश्रय्य लोकं ऋषिर्दत्तम् ॥१४३॥

गुरुहृत्ते महाभाग प्रवज्यां चेज्जिघृत्तसि ।
 तदनुज्ञापय निजान्वन्धूनिह हि कर्मणि ॥१४४॥
 अवन्तिसुकुमालो ऽपि गृहे गत्वा कृताञ्जलिः ।
 आप्रच्छे निजान्वन्धूननुजज्ञे तु तैर्न हि ॥१४५॥
 भद्रासुनुस्ततः केशांस्तत्रैवोदखन्स्वयम् ।
 स्वयं चोपाददे साधुलिङ्गं गृहपराङ्मुखः ॥१४६॥
 तादृशूपो ययावार्यसहस्राचार्यमन्त्रिधौ ।
 अवन्तिसुकुमालो ऽयं निर्ममः स्वपुत्र्यपि ॥१४७॥
 स्वयमेवोपात्तलिङ्गो मा भूदिति सहस्यपि ।
 तं परित्राजयामास प्रवज्याविधिसुचरम् ॥१४८॥
 चिरकालं तपःकष्टनिर्जरां कर्तुमन्तमः ।
 गुरुनाष्टच्छे सो ऽन्यत्र ययावनशनं चिकीः ॥१४९॥
 चक्रे ऽवन्तिसुकुमालः सुकुमालपदद्वयात् ।
 निर्गच्छद्रक्तपृषतैः सेन्द्रगोपामिवावनिम् ॥१५०॥
 स्थाने स्थाने चित्ताभ्रमधूमरीकृतभ्रंतलम् ।
 सो ऽगात्पितृवनं क्रीडाम्यानं पितृपतेरिव ॥१५१॥
 कन्यारिकाकुडङ्गान्तस्तस्यावनशनेन सः ।
 समाहितः स्मरन्पञ्चपरमेष्ठिनमस्त्रियाम् ॥१५२॥
 तत्पदान्यसृगास्त्रावविस्त्राणि शिशुभिर्हता ।
 लिहामा जम्बुकी कापि तत्रोद्देशे सभाययौ ॥१५३॥

तत्पादप्रवरद्रक्तपङ्कगन्धेन भूयसा ।

मग्निगुः सा विवेशाथ मध्येकन्यारिकावनम् ॥१५४॥

शोधयन्ती च सा प्राप तत्पादरक्तपिच्छलम् ।

तं च खादितुमारम्भे कृतान्तस्येव सोदरा ॥१५५॥

चटच्छटिति सा चर्म चटच्छटिति जङ्गलम् ।

धगद्गुगिति मेदश्च कटक्कटिति कीकमम् ॥१५६॥

भवयन्ती पादमेकं तस्य सा निरशेषयत् ।

तद्विभरूपाण्यपरं प्रथमे प्रहरे निघ्नः ॥१५७॥ युग्मं ॥

तयापि न चकम्पे स प्रत्युतामंस्तु सात्त्विकः ।

अपि तां पादखादिवीं पादमंवाहिकामिव ॥१५८॥

एवं द्वितीये प्रहरे तदूर्ध्वं च चखाद सा ।

साधु दृश्यतु जीवो ऽयमित्यकार्षींस्तृप्तां तु मः ॥१५९॥

तत्तुन्दं भवयामास तृतीयप्रहरे च सा ।

स तु दधौ मयत्येषा न तुन्दं किं तु कर्म मे ॥१६०॥

तुर्ये च यामे यामिन्या महासत्त्वो विपद्य मः ।

विमाने नग्निनीगुल्मे महर्हिर्मरौऽभवत् ॥१६१॥

वन्द्यो महागुभाधो ऽयं महामन्यो ऽयमित्यथ ।

तच्छरीरस्य तत्कालं महिमा निर्ममे ऽमरीः ॥१६२॥

तद्गार्वास्तमपाग्नयः पृच्छन्ति सा सुहृदिगम् ।

आर्याहि भगरग्रन्तपनिः कथमभूदिति ॥१६३॥

उपयोगेन विज्ञाय सुहृन्पि हि तत्तथा ।

तदीयं सर्वमाचार्यो नाभ्यो मधुरया गिरा ॥१६४॥

अवन्तिसुकुमालस्य पत्न्यो गत्वाथ सद्गनि ।

भद्रायाः पुरतः सर्वं तं वृत्तान्तं न्यवीविदन् ॥१६५॥

अवन्तिसुकुमालस्य माता भद्रा निशात्यये ।

ः शशाने प्रययौ तत्र कन्यारीवनलाञ्छिते ॥१६६॥

आकृष्टं दिशि नैर्ऋत्यां दृष्ट्वा सूनोः कलेवरम् ।

रुरोद बाष्पमिधतो वारिदानोद्यतेव सा ॥१६७॥

भद्रा वधूभिः सहिता रुदती विललाप च ।

प्राणानपि किमत्याक्षीरस्मानिव किमीदृशः ॥१६८॥

नक्ष प्रमजितो ऽपि त्वमेकस्मिन्नपि वासरे ।

किं नाम नालमकथा विहारेण गृह्णाङ्गणम् ॥१६९॥

का नाम रात्रिः कल्याणी सा भविष्यत्यतः परम् ।

या स्वप्ने दर्शयित्वा त्वामस्मान्मञ्जीवयिष्यति ॥१७०॥

निर्मोहीभूय यद्यस्मान्पर्यहापोर्ग्रंतेष्वया ।

तद्गुरुष्वपि निर्मोहः किमभूत्ते यदुज्झिताः ॥१७१॥

विलप्यैवं वज्रतरं भद्रा शिप्राणदीतटे ।

तस्योर्ध्वदेहिकं चक्रे रुदती समयोषितम् ॥१७२॥

भद्रासूनोर्गृहिणो ऽपि विलप्य च विलप्य च ।

शिप्रायां चक्रिरे शङ्खगेद्गुरणं क्रिञ्चवामसः ॥१७३॥

सुतमृत्युममुद्भूतशोकानलकरानिता ।

भद्रा तदेच्छत्प्रमग्नां शमामृततग्निणीम् ॥१७४॥

भद्राथ मदने गत्वा मुक्तैकां मुनिर्णीं वधूम् ।

वधूभिः सममन्याभिः परिमृग्यामुपाददे ॥१७५॥

गुर्था जातेन पुत्रेण चक्रे देवकुलं महत् ।
 अवन्तिमुकुमालस्य मरणस्यानभृतले ॥१७६॥
 तद्देवकुलमद्यापि विद्यते ऽवन्तिभूषणम् ।
 महाकालाभिधानेन लोके प्रथितमुच्चकैः ॥१७७॥
 भगवानार्यसुहृत्स्यपि गच्छं
 समये वरशिष्याय समर्थ ।
 विदितानशनम्यक्षा देहं
 सुरलोकातिथितां प्रतिपेदे ॥१७८॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्याविरावलीचरिते
 महाकाव्ये सम्प्रतिराजचरित्रआर्यमहागिरिस्वर्गगमनअवन्तिमुकुमा-
 लनलिनीगुह्यगमनआर्यसुहृत्स्विस्वर्गगमनवर्णने नाम एकादशः सर्गः ॥

C A N T O XII.

सुदक्षिणो ऽन्वये वज्रस्वामी च क्रमयोगतः ।
 अभूत्प्रवचनाधारस्तत्कथा च प्रपञ्चते ॥१॥
 इहैव जम्बूद्वीपे ऽपाग्भरतार्धविभूषणम् ।
 अवन्तिरिति देशो ऽस्ति स्वर्गदेशीय षड्विभिः ॥२॥
 तत्र तुम्बवनमिति विद्यते सन्निवेशनम् ।
 निवेशनमिव श्रीणां द्युसदामपि हर्षदम् ॥३॥
 बभूव आवकस्तत्र त्रियो देव्या इवात्मजः ।
 इभ्यपुत्रो धनगिरिर्गिरौक्ततधनोच्चयः ॥४॥
 मध्यमेनापि वयसा तस्य भूषितवर्णः ।
 हृदये नाविशत्कामः प्रशमद्वाःस्यरचिते ॥५॥
 धर्मादर्था भवतीति न्यायशास्त्रेव्यधीयते ।
 सो ऽर्थादपि व्यधाद्भूमं पात्रेभ्यो ऽर्थं नियोजयन् ॥६॥
 ब्रह्मचर्यपरीणामं स्वर्गमोक्षफलं विदन् ।
 इत्येव कन्या नोद्धातुं सो ऽर्हद्भूमपरायणः ॥७॥
 यत्र यत्र कुले कन्यां धनगिर्यर्थमावृत्तौ ।
 प्रार्थयेते सः पितरौ तदुद्धाहमहेत्मवे ॥८॥
 तत्र तत्र धनगिरिर्गत्वा स्वयमचीकथन् ॥
 अहं हि प्रमज्जियामि दोषो ऽस्ति मे न जन्मतः ॥९॥ युग्मं ॥

दतश्च धनपालस्य महेभ्यस्य तु नन्दना ।
 सुनन्दोचे धनगिरेर्देयाहं सो ऽमु मे वरः ॥१०॥
 महेभ्यो धनपालो ऽपि स्वयंवरपरायणाम् ।
 प्रददौ धनगिरये दीक्षामपि जिघृक्षवे ॥११॥
 भ्रातार्यशमिता नाम सुनन्दायाः पुरायहीत् ।
 परिग्रज्यां सिंहगिरेराचार्यस्यांहिसन्निधौ ॥१२॥
 अन्यदा तु चतुस्त्रातां सुनन्दां ब्रह्मधीरपि ।
 भेजे धनगिरिर्भोगफलं कर्म हि नान्यथा ॥१३॥
 इतश्चाष्टापदगिरौ गौतमस्त्रामिना किल ।
 प्रहृषितं पुण्डरीकाध्ययनं ह्यवधारितम् ॥१४॥
 पुरा येन वैश्रमण्यमामानिकदिवौकसा ।
 स प्रच्युत्यावततार सुनन्दायास्तदोदरे ॥१५॥ युग्मं ॥
 अन्तर्वर्तीं धनगिरिस्तां ज्ञात्वाचे विशदुद्धीः ।
 एष गर्भो ऽद्वितीयस्ते भविता प्रव्रजाम्यहम् ॥१६॥
 अमनीषित एवाभृतस्मन्धो ऽपि त्वया सह ।
 प्रव्रज्यैव प्रेयसौ मे ऽतः परं स्मृति ते पुनः ॥१७॥
 इत्युक्त्वा तां धनगिरिरवक्रयकुटीरमिव ।
 दित्वा सिंहगिरिगुरोः पार्श्वं गत्वाभवद्यतिः ॥१८॥
 सो ऽथ द्वाविंशतिमपि महमानः परीषद्धान् ।
 सुदुम्नापं तपस्तेषु स्वशरीरे ऽपि निःस्पृहः ॥१९॥

स स्त्रीर्याजवविनयादिभिः शिष्यगुणैर्हतः ।

श्रुतसारं गुरोः पार्श्वोत्पयः कृपादिवाददे ॥२०॥

नवमास्तां व्यतीतायां सुनन्दापि हि नन्दनम् ।

अजीजनज्जनानन्दं सरसीव सरोरुहम् ॥२१॥

सुनन्दायाः प्रीतिपाचाण्डग्न्याः स्रुतिकाग्रहे ।

प्रतिजागरणायातास्तं बालमिदमूचिरे ॥२२॥

यदि जात न ते तानः प्रात्रजिष्यत्तदोक्तुकः ।

जातकर्मात्सुवः श्रेयानभविय्यत्ततः खलु ॥२३॥

स्त्रीजने सत्यपि गृहं भानि न स्वामिनं विना ।

वक्त्रौभिरपि ताराभिर्यथा चन्द्रं विना नभः ॥२४॥

स तु बालो ऽपि सञ्ज्ञावाञ्ज्ञानावरणलाघवात् ।

तासामाकर्णयामास तं मंलापं समाहितः ॥२५॥

अचिन्तयच्च मत्तातः परिप्रज्यामुपाददे ।

एवं च चिन्तयन्नेव जातिस्मरणमाप सः ॥२६॥

सञ्ज्ञातजातिस्मरणः संसारामारतरं विदन् ।

इदेष क्षीरकण्ठो ऽपि पित्र्ये ऽध्यन्यध्यनीनताम् ॥२७॥

कथमुद्दिष्य मां माता त्यक्त्यतीति विचिन्त्य मः ।

मातुरङ्गम्यिता ऽप्युच्चै रोदिति स्म दिवानिशम् ॥२८॥

न रागमधुरैर्गमैर्न क्रीडनकदर्शनैः ।

न वल्लदोलाप्रेक्षणभिर्न चाटुवचनैरपि ॥२९॥

नेत्सङ्गनृत्यलीलाभिर्न सुखातोद्यवादनैः ।
 न शिरश्चुम्बनेनापि विश्राम स रोदनात् ॥ ३० ॥ युग्मं ॥
 एवं च रुदतस्तस्य शिशोर्मासाः षडत्यगुः ।
 आमसाद सुनन्दापि निर्वेदं तेन सनुना ॥ ३१ ॥
 अन्यदा तु मिहगिरिस्तात्रागात्सन्निवेशने ।
 विनेयैर्धनगिर्यार्यशमितादिभिरावृतः ॥ ३२ ॥
 वमत्यां तस्यैवांशं च नत्वा मिहगिरिं गुरुम् ।
 धनगिर्यार्यशमितावन्यजिज्ञपतामिति ॥ ३३ ॥
 स्वजनाः सन्ति नावस्मिन्भगवन् सन्निवेशने ।
 यौक्ताकेण नियोगेन तान्विवन्दयिषावहे ॥ ३४ ॥
 तयोद्य पृच्छतेरेवं शकुनं शुभसूचकम् ।
 दृष्ट्वा मिहगिरिगुरुरूपे ऽनूचानपुङ्गवः ॥ ३५ ॥
 महोक्ताभो ऽद्य वां भावी लभेथे यद्युवां मुनी ।
 मचित्तं वाप्यचित्तं वा तदादेयं मदाज्ञया ॥ ३६ ॥
 सद्ने ऽथ सुनन्दाया जग्मतुस्तौ महामुनी ।
 तस्यास्तावन्यनारीभिर्दार्ढ्यायातौ निवेदितौ ॥ ३७ ॥
 महिलायोचिरे सर्वाः सुनन्दे नन्दमस्तया ।
 अप्रणीयो धनगिरेः क नेयत्येष दृग्गताम् ॥ ३८ ॥
 निगमन्दा सुनन्दापि तमादाय स्तन्ययम् ।
 तेन निर्वेदितोदम्यादूषे धनगिरिं च सा ॥ ३९ ॥

इयन्तं कालमात्रेव बालकः पालितो मया ।
 गटिताहं त्वनेनोच्चै रोदित्येव दिवानिशम् ॥४०॥
 यद्यप्यसि प्रद्वजितस्तथाप्येनं स्वमात्मजम् ।
 गृहाण मामिव त्याचीर्मा सैनमपि सम्प्रति ॥४१॥
 स्मिता धनगिरिरपि प्रोवाच वदतां वरः ।
 एवं करिष्ये कस्याणि पश्चात्तापं तु यास्यसि ॥४२॥
 मा क्षयाः सर्वयेदृच्छं कुरुषे वा कुरुष्व तत् ।
 समक्षं साक्षिणां भद्रे पुनर्ह्येनं न लप्स्यसे ॥४३॥
 ततश्च साक्षिणः कृत्वा सनिर्वेदं सुगन्दया ।
 मन्दनो धनगिरये ऽर्पितस्तेनाददे च सः ॥४४॥
 सो ऽर्भको धनगिरिणा पाचबन्धे न्यधाय च ।
 गृहीतमङ्गेत इव विरराम च रोदनात् ॥४५॥
 ततः सुगन्दामदनादृषी तावात्तबालकौ ।
 शर्वाज्ञापालकौ भूयो ऽपेयतुर्गुरुसन्निधौ ॥४६॥
 महाभारस्य भारेण पुत्ररत्नस्य तस्य तु ।
 नमद्वाङ्गं धनगिरिं दृष्ट्वा गुरुरभावत ॥४७॥
 आयासित इवासि त्वं भिक्षाभारेण तं मम ।
 समर्पय महाभाग विश्राम्यतु भुजस्तव ॥४८॥
 इत्युपादाय यत्नेन साधुः श्रीपाचमर्भकम् ।
 कान्त्या सुरकुमाराभमर्पयामास तं गुरोः ॥४९॥
 देदीप्यमानं तेजोभिरधिपं तेजमामिव ।
 आचार्यवर्यसं बालं पाणिभ्यां स्तयमाददे ॥५०॥

शिशोस्तस्यातिभारेण सद्यः मिहगिरेर्गुरोः ।
 नमति गम महीपीठं वार्यादित्सोरिवाञ्जलिः ॥५१॥
 तद्भारभङ्गुरकरो गुरुरुचे सविस्त्रयः ।
 अहो पुरुषमृदञ्जमिदं धर्तुं न शक्यते ॥५२॥
 भावी प्रवचनाधारो महापुण्यः पुमानयम् ।
 यत्नेन रक्ष्यो रक्षं हि प्रायेणापायवज्रभम् ॥५३॥
 माध्वीनामिति तं बालं पालनायार्पयद्गुरुः ।
 वज्रसारस्य तस्यादादञ्ज इत्यभिधामपि ॥५४॥
 गत्वा शय्यातरकुले भक्ते तं बालमार्थिकाः ।
 स्वमात्मानमिवाख्याय पालनायार्पयन्नय ॥५५॥
 कुमारभृत्याकुशलाः शय्यातर्यो ऽपि तं शिशुम् ।
 स्वस्वपुत्राधिकं प्रीत्या पश्यन्त्यः पर्यपालयन् ॥५६॥
 शय्यातरपुरन्ध्रीणां न मौभाग्यनिधानभूः ।
 अहोदहं मञ्जुषार हंसो ऽम्बुजमिवान्मुखात् ॥५७॥
 उवापयन्नयदां बालं मन्त्रनोष्ठापपूर्वकम् ।
 शय्यातरकुटुम्बिन्यो र्ध्ववातुलतां ययुः ॥५८॥
 शय्यातर्यो महाभागाः श्वानपागाशनादिभिः ।
 स्पर्धमाना इवान्योन्यं चक्रुर्वज्रस्य मत्क्रियाम् ॥५९॥
 ययोर्वृद्धपरीणामो वज्रो बालो ऽपि संयमात् ।
 न बाह्यपापनं चक्रे किञ्चित्तामाममौत्स्यदम् ॥६०॥

बुभुजे प्रासुकं वज्रः प्राण्याचाकृते सुधीः ।
 जातिसरणमज्ञातविवेकः कल्पविद्धि सः ॥६१॥
 चिकीर्षन्ति स्म बालो ऽपि नीहारादि यदा च सः ।
 चक्रे तदा सदा सञ्ज्ञां सुव्यक्तां बालधारिषु ॥६२॥
 शय्यातरकुमाराणां सर्वेषां जन्मभूरिव ।
 वज्रो ऽभवत्प्रीतिगुणं समानं तेषु दर्शयन् ॥६३॥
 ज्ञानोपकरणादानैर्बालक्रीडां प्रपञ्चयन् ।
 वज्रः प्रमोदयामास प्रतिवासरमार्थिकाः ॥६४॥
 वज्रं दृष्ट्वा सुनन्दापि सुखं शैलशालिनम् ।
 शय्यातरेभ्यो ऽयाचिष्ट मत्सूनुमिति वादिनी ॥६५॥
 जननौपुचसम्बन्धं तवामुय्यार्भकस्य च ।
 न विद्मः किं त्वसौ न्यासो गुरुणामिति ते ऽवदन् ॥६६॥
 इत्युक्त्वा नार्पयामासुस्तस्यै शय्यातराः सुतम् ।
 ततश्चैविष्ट सा वज्रं दूरस्यैव परस्ववत् ॥६७॥
 महता त्वपरोधेन सा तेषामेव वेगगति ।
 धाचीव लालयामास स्तन्यपानादिना सुतम् ॥६८॥
 इतो ऽपि चाचलपुरविषयत्रीविभूषणे ।
 कन्या पूर्णा चेति नद्यौ विद्येते प्रथिताभिधे ॥६९॥
 अन्तराले तयोर्नद्योरवाप्तुः चे ऽपि तापसाः ।
 पादलेपविदेको ऽभूत्तेषां मध्ये च तापसः ॥७०॥

विधाय पादलेपं च पादुके परिधाय च ।
 जले ऽपि स्थलवत्पादौ विन्यस्य सप्तचार सः ॥७१॥
 एवं च पादुकारूढः स नित्यं जलवत्सना ।
 पुरे गतागतं चक्रे जनयन्विस्मयं जने ॥७२॥
 न हि वो दर्शने को ऽपि प्रभावो ऽस्ति यथा हि नः ।
 अमणोपासकानेवं प्रजहास स तापसः ॥७३॥
 तन्नागादार्यशमिताचार्यो वज्रस्य मातुलः ।
 विहारक्रमयोगेन योगसिद्धो मद्यातपाः ॥७४॥
 तस्मै चाचार्यवर्याय कथयामासुरार्हताः ।
 स्वदर्शनोपह्वामं ते तापसोपशमसकैः ॥७५॥
 तदाकर्ण्यार्थशमितः श्रुतज्ञाने स्फुरत्यपि ।
 ज्ञात्वा मतिषलेनापि जगाद स्वानुपासकान् ॥७६॥
 नास्य कापि तपःशक्तिस्तपसस्य तपस्विनः ।
 केनाप्यसौ प्रयोगेण प्रतारयति वो ऽखिलान् ॥७७॥
 यथा ह्यकाशपुष्पादि दर्शितं कौतुकावहम् ।
 तथैतदपि विज्ञानं न तपःशक्तिरीदृशी ॥७८॥
 उपदेशमावसिद्धे माथे युष्मादृशमपि ।
 विज्ञाने विस्मयं कृत्वा मा मम अरुत्त तपसान् ॥७९॥
 यदि वः प्रत्ययो नास्ति तापमज्ञादिमग्न्यताम् ।
 स्रष्टागतस्य तस्यांघ्री प्रक्षान्धौ पादुके अपि ॥८०॥
 श्रावकैस्तापसः को ऽय मायां कृत्वा न्यमग्न्यत ।

एकस्य आवकस्यौकस्यागात्परिहृतो जनैः ॥ ८१ ॥
 आवकः सकुटुम्बो ऽपि दर्शयन्भक्तिनाटकम् ।
 तं तापसमभाषिष्ट गृहद्वारमुपागतम् ॥ ८२ ॥
 भगवन्भवतः पादपद्मौ प्रबालयाम्यहम् ।
 ये चालयन्ति तत्पादावात्मानं चालयन्ति ते ॥ ८३ ॥
 तदस्माननुगृह्यैवं निस्तारयितुमर्हसि ।
 स्वलयन्ति महात्मानो भक्तिं भक्तिमतां न हि ॥ ८४ ॥
 अनिच्छतो ऽपि तस्याथ आवकस्तापसस्य सः ।
 चालयामास पादौ च पादुके चोष्णवारिणा ॥ ८५ ॥
 तत्पादपादुकाशौचमकार्षीत्स तथा यथा ।
 तत्र प्रलेपगन्धो ऽपि नास्यान्वीचे ऽनुरागवत् ॥ ८६ ॥
 महत्या प्रतिपत्त्या तं तापसं आवकागणीः ।
 अभोजयत्कार्यवशान्पूज्या मिथ्यादृशो ऽपि हि ॥ ८७ ॥
 तेन लेपापहारेण तापसो दुर्मनायितः ।
 नावेदीङ्गोजनास्वादं विगोपागमशङ्कया ॥ ८८ ॥
 तापसो भोजनं कृत्वा सरिन्तीरं पुनर्ययौ ।
 लोकैर्हतो जलस्नानकुतूहलदिदृक्षया ॥ ८९ ॥
 लेपाश्रयः स्वादद्यापि को ऽपीत्यल्पमतिः स तु ।
 अलीकसाहसं कृत्वा प्राग्वत्प्राविशदभसि ॥ ९० ॥
 ततः कमण्डलुरिव कुर्वन्बुडबुडारवम् ।
 ब्रुवति स्म सरिन्तीरे स तापसकुमारकः ॥ ९१ ॥

वयं मायाविनानेन मोहिताः स्मः कियच्चिरम् ।
 मलिन्यभृदिति मनस्तदा मिथ्यादृशामपि ॥८९॥
 दत्तताले च तत्कालं जने तुमुलकारिणि ।
 आचार्या अपि तत्रागुः श्रुतस्कन्धधुरन्धराः ॥९०॥
 ततश्चिकीर्षवः स्वस्य दर्शनस्य प्रभावनाम् ।
 आचार्याश्चिपुर्योगविशेषं सरिदन्तरे ॥९१॥
 एहि पुत्र यथा यामो वयं परतटे तव ।
 इति चावोचदाचार्यवर्यो धुर्यो महात्मनाम् ॥९२॥
 तटद्वये ततस्तस्याः सरितो मिलिते सति ।
 आचार्यः मपरौवारः परतौरभुवं ययौ ॥९३॥
 आचार्यैर्दर्शितं तं चानिशयं प्रेक्ष्य तापसाः ।
 सर्वे ऽपि संविविजिरे तद्भक्त्याखिलो जनः ॥९४॥
 आचार्यस्यार्यश्रमितस्थान्तिके प्राव्रजन्नय ।
 सर्वे मथितमिथ्यात्वास्तापसा एकचेतसाः ॥९५॥
 ते ब्रह्मदीपवास्तथा इति जानास्तदन्वये ।
 ब्रह्मदीपिकनामानः श्रमणा आगमोदिताः ॥९६॥
 इत्यथ वज्रस्तत्रम्यः क्रमेणाभृत्तिहायनः ।
 तदा च धनगिर्याद्यास्तत्र साधव आययुः ॥१००॥
 आयास्यति धनगिरिर्घृहीष्यामि स्वमात्मजम् ।
 सुनन्दैवं चिन्तयन्ती तेष्वायतिष्वमोदत ॥१०१॥
 सुनन्दापि महर्षिभ्यः स्वनन्दनमयाचत ।
 ते पुनर्नोपयामासुः प्रत्यभायन्त चेदृशम् ॥१०२॥

अयाचितस्त्वया दत्तो मुग्धे ऽसम्भयं शिशुः ।
 वान्तादमिव केऽदत्तं पुनरादातुमिच्छति ॥१०२॥
 विक्रीडेष्विव दत्तेषु स्वामित्वमपगच्छति ।
 मा याचिष्ठाः सुतं दत्त्वा त्वयैष परसात्कृतः ॥१०४॥
 पक्षयोर्द्वभयोरेवमुच्चैर्विवदमानयोः ।
 लोको ऽवादीदमुं वादं राजा निर्धारयिष्यति ॥१०५॥
 ततः सुनन्दा लोकेन सहिता नृपपर्यदि ।
 जगाम सहस्रहिताः श्रमणा अपि ते ययुः ॥१०६॥
 राज्ञो न्यपीदद्वामेन सुनन्दा दक्षिणेन तु ।
 श्रीमान्सहस्रः समस्तो ऽपि यथास्थानमथापरे ॥१०७॥
 परिभाष्य द्वयोर्भाषामुत्तरं चावदन्नृपः ।
 धेनाहृतः समायाति बालस्तस्य भवत्वसौ ॥१०८॥
 तं निर्णयममंसातां तौ तु पचावुभावपि ।
 इति चोचतुरादौ कः सन्नुमाकातुमर्हति ॥१०९॥
 स्त्रीगृह्याः प्रोचिरे पौरा प्रतिनामेप बालकः ।
 चिरसहटितमेमा तदेषो नातिहृष्टते ॥११०॥
 मातैर्वाङ्मयतामादावियं दुष्करकारिणी ।
 गरीति चानुकम्प्यापि भवत्येतद्धि नान्यथा ॥१११॥
 ततः सुनन्दा भङ्गशो बालकीडनकानि च ।
 विविधानि च भक्षानि दर्शयन्त्येवमभ्यधात् ॥११२॥

हस्तिनोऽमी अमी अथाः पत्तयोऽमी अमी रथाः ।

तव क्रीडार्थमानीतास्तद्गृह्णीहि दारक ॥११३॥

मोदका मण्डका द्रावाः शर्कराश्चान्यदण्डः ।

यदिच्छसि तदस्यैव गृह्यतामेहि दारक ॥११४॥

तवायुश्चन्द्रपीयाहं सर्वाङ्गमवतारणे ।

विरं जीव चिरं नन्द सुनन्दामाशु मोदय ॥११५॥

मम देवो मम पुत्रो ममात्मा मम जीवितम् ।

त्वमेवामीति मां दीनां परिष्वजेण जीवय ॥११६॥

विलसां मा कथा वस मां लोकस्यास्य पश्यतः ।

पदयं मे ज्ञाया भावि पक्ववास्तुह्यद्विधा ॥११७॥

एहि हंमगते वस ममोत्सङ्गं परिष्कुरु ।

कुविशावावकयो मे न लभ्यः किमियानपि ॥११८॥

एवं क्रीडनकैर्भक्षप्रकारैश्चाटुकैरपि ।

भौगन्देयः सुनन्दाया नाभ्यगच्छन्मनागपि ॥११९॥

न मातुरूपकाराणां कोऽपि म्हादनृणः पुमान् ।

एवं विदमपि सुधीर्वञ्च एवमचिन्तयत् ॥१२०॥

यदि महमुपेतिये क्ता मातुः क्षपामहम् ।

तदा स्यान्मम संमारो दीर्घदीर्घतरः सन् ॥१२१॥

इयं च धन्या माता मेऽन्यकर्मा प्रमज्जियति ।

उपेत्यमम्या द्वापातमाचर्जं दुःखमण्डः ॥१२२॥

113 c & 117 MSS दारकाः. 121 d A D दोनैरुक्तः. 122 d C
 *यतः D यतः A a 13s before 123 नैशार्थेन एवमेवे कथाया मरये तथा ।
 वापातमाचर्जो दुःखं च दहन्मुच्यते ॥

दीर्घदर्शी विमृश्वीवं वज्रो वज्रदृढाशयः ।
 प्रतिमास्य इव स्थानान्न चक्षाल मनागपि ॥१२३॥
 राजावादीकुनन्दे त्वमपसर्प शिशुहंसौ ।
 मागादाह्वयमानस्त्वामजानन्निव मातरम् ॥१२४॥
 ततो राज्ञा धनगिरिः प्राप्तावसरंमीरितः ।
 रजोहरणमुत्तिष्य जगादैवं मिताचरम् ॥१२५॥
 मते चेद्वावसायस्ते तत्त्वज्ञो ऽसि यदि स्वयम् ।
 तद्रजोहरणं धर्मध्वजमादत्स्व मे ऽनघ ॥१२६॥
 वज्रस्तदैव कलभ इवोन्निप्रकरो द्रुतम् ।
 दधावाभिधनगिरि प्रकणत्पादघर्घरः ॥१२७॥
 गत्वा च पितुरुत्सङ्गमधिरुह्य विशुद्धधीः ।
 तद्रजोहरणं लीलासरोजवदुपाददे ॥१२८॥
 वज्रेण पाणिपद्माभ्यां रजोहरणमुद्धृतम् ।
 विरराज रोमगुच्छ इव प्रवचनश्रियः ॥१२९॥
 उल्लसत्कुन्दकलिकाकारदन्तद्युति स्मितः ।
 स रजोहरणाहृष्टिं नान्यचादान्मनागपि ॥१३०॥
 दिनात्यये पद्मिनीव सद्यो स्नानिसुपेयुषौ ।
 हस्तविन्यस्तचिबुका सुनन्दैवमचिन्तयत् ॥१३१॥
 भ्राता मम प्रमजितो भर्ता प्रमजितो ऽय मे ।
 प्रमजिष्यति पुत्रो ऽपि प्रमजान्यहमप्यतः ॥१३२॥

न मे धाता न मे भर्ता न मे पुत्रो ऽपि सम्प्रति ।

तन्नामापि परिमज्जा श्रेयसी गृहवासतः ॥१३३॥

स्वयमेवेति निर्णीय सुनन्दा सदनं ययौ ।

वज्रमादाय वसतिं प्रययुर्मुनयो ऽपि ते ॥१३४॥

प्रतेच्छुर्न पथौ स्तन्यं वज्रस्तावद्वया अपि ।

इत्याचार्यैः परित्राज्य साध्वीनां पुनरार्णत ॥१३५॥

उद्यद्भाग्यविशेषेण भववैराग्यभङ्गुगम् ।

सुनन्दापि प्रवम्राज तद्गच्छाचार्यसन्निधौ ॥१३६॥

पठदार्यमुखाच्छृण्वन्नान्येकादशापि हि ।

पदानुमारी भगवान्वज्रो ऽधीयाय धीनिधेः ॥१३७॥

अष्टवर्षो ऽभवद्वज्रो यावदार्थाप्रतिश्रये ।

ततो वसत्यामानिन्ये हर्षभाग्निर्महर्षिभिः ॥१३८॥

अन्यदा वज्रगुरवः प्रत्यवन्तीं प्रतस्थिरे ।

धाराधरो ऽखण्डधारमन्तराले ववर्ष च ॥१३९॥

यसमण्डपिकाप्राये स्थाने क्षाथमवज्जले ।

आचार्या वज्रगुरवस्ते तस्युः सपरिच्छदाः ॥१४०॥

प्राग्जगत्सुहृदो वज्रस्थामरा जग्मकास्तदा ।

सत्त्वं परीक्षितुं तव वणिग्भूमीर्विचकिरे ॥१४१॥

उत्पयान्णितयद्वाय्वहपभं चरदौघकम् ।

मण्डलीकृतप्रकटं सन्निवेदितकेणिकम् ॥१४२॥

जयनच्छन्नविक्रयवस्तुगोणीपरम्परम् ।

राद्धानोत्तीर्णपात्रीकं भुञ्जानजनसङ्कुलम् ॥१४३॥

दणप्रावरणच्छन्नसचरत्कर्मक्षजनम् ।

आवासं ते दिविषदो वणिगूपा विचक्रिरे ॥१४४॥

॥ त्रिभिर्विशेषकम् ॥

वारिदे विरतप्राये तानाचार्यान्दिवौकसः ।

न्यमन्त्यन्त भित्तार्यं ब्रह्मवन्दनपूर्वकम् ॥१४५॥

निवृत्तामिव विज्ञाय दृष्टिमाचार्यपुङ्गवाः ।

वक्ष्यमादिदिशुर्भित्तानयने विनयोञ्ज्वलम् ॥१४६॥

वज्रो ऽथावश्विकीं कृत्वा द्वितीयमुग्धिना सह ।

विहृतं निरगादीर्याशुद्धिमध्वनि चिन्तयन् ॥१४७॥

तुषारान्पततो दृष्ट्वा चमरेणुनिभानपि ।

वज्रो निवहते च द्राग्भीतो ऽप्युक्तायविराधनात् ॥१४८॥

तुषारमाधामयन्बुद्धिं देवा निरुध्य ताम् ।

आज्ञासत पुनर्वज्रं दृष्टिर्माप्सीति भाषिणः ॥१४९॥

वज्रस्तदुपरोधेन दृष्ट्यभावेन चाचलत् ।

जगाम च तदावासं भक्तपानादिसुन्दरम् ॥१५०॥

सप्तभ्रमेषु देवेषु तेषु भक्तादिदित्तया ।

द्रव्यक्षेत्रकालभावैरूपयोगमदत्त सः ॥१५१॥

शूभाण्डकादिकं द्रव्यं क्षुतो राहममभवि ।

इदमुज्जयिनीक्षेत्रं स्वभावादपि कर्कशम् ॥१५२॥

प्रादृपि प्रथमायां च द्रव्यस्यास्य कथापि का ।

दातारो ऽयनिमेषाद्या अभ्यस्युक्चरणा इति ॥१५३॥

नियतं देवपिण्डो ऽयं साधूनां न हि कल्पते ।

तस्मादनात्तपिण्डो ऽपि प्रजामि गुरुसन्निधौ ॥१५४॥

॥ त्रिभिर्विशेषकम् ॥

इत्यनादाय तद्भिन्नां वज्रस्वामी न्यवर्तत ।

प्रत्यक्षीभूय तैद्याद्यो जगदे विस्मितैः सुरैः ॥१५५॥

वयं हि जृम्भका देवाः प्राग्जन्मसुहृदस्तव ।

त्वां द्रष्टुमागमामेह त्वमद्यापि हि नः सुहृत् ॥१५६॥

अथ वैक्रियलब्धाख्यां विद्यां तोषमृतो ऽमराः ।

निष्क्रयं क्लृप्तमायाया इव वज्राय ते ददुः ॥१५७॥

क्षौष्ठे मास्यन्यदा वज्रो विहरंश्च घर्षिर्भुवि ।

मैगमीभूय तैर्देवैर्घृतपूरैर्न्यमन्व्यत ॥१५८॥

वज्रो गत्वा तदावासे देवपिण्डं च पूर्ववत् ।

ज्ञात्वा न खलु जपाद्योपयोगविदुरो हि मः ॥१५९॥

वज्राय पूर्वसुहृदे विद्यामाकाशगामिनीम् ।

प्रददुस्तोषभाजस्ते स्वं स्वं स्यान्ममयो ययुः ॥१६०॥

ततो विहरतो गच्छमध्ये वज्रस्य चामवत् ।

पदानुमारिलभ्यान्ना सुमिरैकादशाङ्गपि ॥१६१॥

अधीयमानमग्रौपीयपापूर्वगताद्यपि ।

तप्तज्जपाह भगवान्वज्रो मेधाविर्ना वरः ॥१६२॥

घटा पठेति स्यविरा वज्रं स्माञ्जसादा हि सः ।

किंचिदुण्णगुणारावं निद्रालुरिव निर्ममे ॥१६३॥

स्यविराशामङ्गभीरुः स्वशक्तिं चाप्रकाशयन् ।

अव्यक्तमुद्गुणन्किंचित्सो ऽथौषौत्पठतो ऽपरान् ॥१६४॥

अन्यस्मिन्नङ्गि मध्याङ्गे भित्तायं साधवो ययुः ।

आचार्यमित्राः अपि ते बहिर्भूमौ विनिर्ययुः ॥१६५॥

तस्यौ तु वज्र एकाकी पश्चाद्वसतिरत्तकः ।

स साधूनां मण्डलेन वेष्टिकाः सन्न्यवीविशत् ॥१६६॥

आचार्य इव शिष्याणां तारुणां मध्ये निषद्य सः ।

वाचनां दातुमारेभे प्रायडम्बोधरध्वनिः ॥१६७॥

एकादशानामङ्गानामपि पूर्वगतस्य च ।

वाचनां पुनरागच्छन् गुरुः शृश्राव दूरतः ॥१६८॥

वसतिद्वारमायातः श्रुत्वा गह्वरहारवम् ।

आचार्यो ऽचिन्तयत्किं नु साधवः शीघ्रमागताः ॥१६९॥

अस्मदागमनममौ पालयन्तो महर्षयः ।

स्वाध्यायं कुर्वते भित्तामुपादाय समागताः ॥१७०॥

आचार्यास्य विदाञ्चक्रुः क्षणं स्थित्वा विमृश्य च ।

यथैव वज्रबालर्ष्यवाचनां ददतो ध्वनिः ॥१७१॥

असौ पूर्वगतस्यैकादशङ्गा अपि वाचनाम् ।

यद्वत्ते तत्किमधीष्ट गर्भस्यो विस्मयामहे ॥१७२॥

स्यविरैः पाथमानो ऽयमत एवालसायते ।

बाल्म्यात्पाठालस इति ज्ञात्वाशिष्य तदा वयम् ॥१७३॥

अस्मदाकर्णनाशङ्गी लज्जितो मा स्म भृदमौ ।
 रोमाञ्चितः शिष्यगुणैराचार्य इत्यपासरत् ॥१७४॥
 शब्देन महताचार्याश्चक्रुर्नैवेधिकीमथ ।
 गुरुणां शब्दमाकर्ण्योदस्याद्वज्रो ऽपि विष्टरात् ॥१७५॥
 उपेत्य जिह्वितगतिर्न यावत्प्राविशद्गुरुः ।
 तावत्ता वेष्टिका वज्रः स्वस्वस्थाने सुमोच च ॥१७६॥
 अभेत्य च गुरोर्दण्डमाददे ऽङ्गी ममार्ज च ।
 तद्रजोवन्दनेनोच्चैः स्वं भालमवगुण्डयन् ॥१७७॥
 आसनस्थस्य च गुरोः पादौ प्रासुकवारिणा ।
 क्षालयामास शिरसा ववन्दे पादवारि च ॥१७८॥
 आचार्याश्चिन्तयामासुर्महात्मा बालको ऽप्यसौ ।
 श्रुतसागरपारीणो रजोवज्रास्पदीभवन् ॥१७९॥
 अजानन्तो ऽस्य माहात्म्यं बालस्याप्यन्यसाधवः ।
 कुर्वन्ति न यथावशं प्रयतिष्यामहे तथा ॥१८०॥
 इत्याचार्या विभावर्यां शिष्येभ्यो ऽकथयन्निति ।
 धास्यामो घामममुकं दिवाहं तव नः न्यतिः ॥१८१॥
 यजिज्ञपन्गुरुं योगप्रतिपन्नाश्च साधवः ।
 भगवन्वाचनाचार्यस्तान्को ऽस्माकं भविष्यति ॥१८२॥
 वज्रो यो वाचनाचार्यो भवितेत्यादिगुरुः ।
 भक्त्यादविचार्यैव प्रत्यपद्यन्त ते तथा ॥१८३॥

प्रातःकृत्यं कायोत्सर्गवाचनामृष्ट्यादिकम् ।
 कर्तुं ते साधवो वज्रं नियद्यायां न्ययादयन् ॥१८४॥
 गुर्वांशान्नीति वज्रो ऽपि नियद्यायामुपाविशत् ।
 आचार्यस्तेव विनयं तस्याकार्पुस्य साधवः ॥१८५॥
 सर्वेषामपि साधूनामानुपूर्व्या परिस्फुटान् ।
 सङ्क्रान्त्या वज्रलेपाभाञ्चज्जो ऽथास्त्रायकान्ददौ ॥१८६॥
 ये ऽत्यल्पमेधमस्ते ऽपि साधवो ऽध्येतुमागमम् ।
 उपचक्रमिरे वज्रादादायादाय वाचनम् ॥१८७॥
 अमोघवाचनो वज्रो बभूवातिजडेष्वपि ।
 तन्नव्यमहुतं दृष्ट्वा गच्छः सर्वो विमिश्रित्ये ॥१८८॥
 आस्त्रापान्माधवः पूर्वमधीतान्सुस्फुरानपि ।
 संवादार्यमष्टर्क्षं वज्रो ऽप्याख्यत्तथैव तान् ॥१८९॥
 तावदेकवाचनया वज्रात्पेटुर्मर्दयः ।
 अथनेकवाचनाभिर्घावन्न गुरुमन्त्रिधौ ॥१९०॥
 ते ऽभ्यधुः साधवो ऽन्योन्यं गुरुर्यदि विलम्बते ।
 वज्रपार्थ्यं तदा शीघ्रं श्रुतस्कन्धः समाप्यते ॥१९१॥
 गुरुभ्यो ऽभ्यधिकं वज्रं मेनिरे सुनयो गुणैः ।
 एकगुरुदीक्षिते हि सुगुणे मोदते गणः ॥१९२॥
 आचार्याश्चिन्तयामासुरेतावङ्गिश्च वासुरैः ।
 वज्रो ऽस्मत्परिवारस्य भावी ज्ञातगुणः खलु ॥१९३॥

वज्रमध्यापयामो ऽद्यानधीतं यद्यदस्य हि ।
 उपेत्य पायतां याति गुरोः शिष्यो ऽमलैर्गुणैः ॥१८४॥
 चिन्तयित्वैवमाचार्याः कथिते ऽङ्गि समाययुः ।
 मुनयो वज्रमहितास्तत्पादांश्च ववन्दिरे ॥१८५॥
 किं वः स्वाध्यायनिर्वाहो भवतीति गृह्णदिते ।
 बभाषिरे देवगुरुप्रसादादिति साधवः ॥१८६॥
 वन्दित्वा पुनराचार्याङ्गिभ्याः सर्वे व्यजिज्ञपन् ।
 अस्माकं वाचनाचार्यो वज्रो ऽभ्युद्यदाज्ञया ॥१८७॥
 वज्रश्चिरमवज्ञातो ऽस्माभिरज्ञाततद्गुणैः ।
 इदानीं भगवत्पादा इव बालो ऽप्ययं हि नः ॥१८८॥
 बालो ऽप्यस्त्रेप गच्छस्य गुरुर्गुरुगुणान्वितः ।
 प्रदीपः कुन्दकलिकामात्रो ऽप्युद्योतयेद्गृहम् ॥१८९॥
 आचार्यवर्या जगद्भवंत्वेवं तपोधनाः ।
 किं त्वमौ नावमन्तव्यो विद्यावृद्धो ऽर्भको ऽपि हि ॥१९०॥
 अगमाम वयं ग्राममाचार्यो ऽयं च वो ऽर्पितः ।
 अत एव यथा वित्य यूयमप्येदृशान्गुणान् ॥१९१॥
 अन्यथा वाचनाचार्यपदवीं नायमर्हति ।
 गुर्वदत्तं यतो ऽनेन कर्णश्रुत्याददे श्रुतम् ॥१९२॥
 सङ्क्षेपानुष्ठानरूपोत्सारकण्यो ऽस्य संयताः ।
 कार्यं आचार्यपदवीयोग्यो ह्येष ततो भवेत् ॥१९३॥

ततश्च प्रागपठितं श्रुतमर्थममन्वितम् ।

शीघ्रमध्यापयामास वज्रं गुरुद्वारधीः ॥२०४॥

सात्विमात्रीकृतगुरुर्वज्रो गुर्वर्पितं श्रुतम् ।

प्रतिबिम्बमिवादृशः सर्वं जयाह लौलया ॥२०५॥

श्रुत्वोऽभ्युत्तदा वज्रो यथा तस्य गुरोरपि ।

दुर्भेदचिरसन्देहलोष्टमुद्धरतां ययौ ॥२०६॥

दृष्टिवादोऽपि हृदये यावन्मात्रोऽभवद्गुरोः ।

तावानुपाददे वज्रेणाम्बुलकलौलया ॥२०७॥

अन्यदा विहरन्तलो ग्रामाङ्गामं पुरात्पुरम् ।

पुरं दशपुरं जम्बुराचार्याः सपरिच्छदाः ॥२०८॥

तदा चोज्जयिनीपुर्यां सम्पूर्णदशपूर्वभृत् ।

आचार्योऽस्ति तदेतस्मादादेया दशपूर्व्यपि ॥२०९॥

एकादशाङ्गीपाठोऽपि येषां कष्टायते भृशम् ।

ते स्म शिष्या दशपूर्वग्रहणे कथमीश्वरान् ॥२१०॥

अथवास्त्येव जं वज्रः कृतमीदृशचिन्तया ।

पदानुसारिलब्धा हि दृष्टप्रत्यय एव सः ॥२११॥

इत्यादिशङ्कसर्वज्ञं त्वं वत्सोज्जयिनीं व्रज ।

तवाधीष्व दशपूर्वीं भद्रगुप्तगुरोर्मुखात् ॥२१२॥

अत्यल्पमेधनः सर्वं न च सन्नान्नाचारिणः ।

न ह्यलभूण्वोऽमुच यवाहमपि कुण्डधीः ॥२१३॥

अधीत्य दश पूर्वाणि शीघ्रमेहि मदाज्ञया ।

तव सन्निहिताः सन्तु मौम्यशामनदेवताः ॥२१४॥

त्वन्मुखाच्च प्रमरतु दशपूर्वी महर्षिषु ।

हे वत्स कृपादुदकमिवोपवनशाखिषु ॥२१५॥

एवं सिंहगिरिर्वज्रमवन्तीं गन्तुमादिशत् ।

वर्तते स्याद्विरः कन्य इत्यृषी द्वौ च तत्त्वमम् ॥२१६॥

शेषामिवाज्ञामादाय मूर्ध्ना सिंहगिरेर्गुरोः ।

वज्रो ऽगाद्भद्रगुप्तां हि पूतामुज्जयिनीं पुरीम् ॥२१७॥

प्राप्ते चोज्जयिनीपुर्यां सुनन्दानन्दने मुनौ ।

निरैच्छिष्ट भद्रगुप्ताचार्यः स्वप्नं गृभे चणे ॥२१८॥

यदादाय मम करात् चीरपूर्णं पतद्गृहम् ।

आगन्तुको ऽपिवत्कश्चिन्मृतिं च परमामगात् ॥२१९॥

श्रियेभ्यः कथयामास गुरुः स्वप्नं च तं प्रगे ।

तस्यार्थं विविधं ते ऽपि ययाप्रज्ञं व्यचारयन् ॥२२०॥

गुरुर्गृहे न जानीयात्तिथिः को ऽप्यागमिष्यति ।

म भार्यं सुचमम्भजः सर्वमादास्यते सुधीः ॥२२१॥

वज्रो ऽपि नगरीदारे शर्वरीमतिवाघ च ।

प्रभाते ऽगाद्भद्रगुप्ताचार्यवर्यप्रतिश्रयम् ॥२२२॥

दूरतो वज्रमाम्बोष्य गुरुरिन्दुमिवार्णवः ।

उल्लामं कम्पयामास परं परमया मुदा ॥२२३॥

आचार्यो ऽप्यायदहो मे भीमाग्नेनाग्नौ धीरिति ।

किमानिह्नाम्यरममुमहमारोपयामि च ॥२२४॥

प्रमिद्धिमदृष्टीं वज्रम्याहतिं पग्निभाष्य च ।

वज्रो ऽयमिति निश्चितो भद्रगुप्तो महाशक्तिः ॥२२५॥

वन्दनाभिमुखं वज्रं भद्रगुप्तेऽय सखजे ।
 बलीयसी खलूत्कण्ठा विनयं न प्रतीचते ॥२२६॥
 आरोप्याङ्गे भद्रगुप्ताचार्यो वज्रमभाषत ।
 अधि तद्वदनाम्भोजं खनेत्रे भङ्गतां नयन् ॥२२७॥
 कश्चित्सुखविहारस्ते कश्चित्तेऽङ्गमनामयम् ।
 कश्चित्तपस्ते निर्विघ्नं कश्चित्ते कुशलो गुरुः ॥२२८॥
 किं किञ्चित्कार्यमुद्दिश्य विहारक्रमतोऽथवा ।
 द्वागतोऽसि वज्रर्षे कथयास्मान्प्रमोदय ॥२२९॥
 वन्दित्वा भद्रगुप्तपिं वज्रो विरचिताञ्जलिः ।
 उवाच वदनद्वारविन्यस्तसुखवस्तिकः ॥२३०॥
 यद्यसुखविहारादि पूज्यपादैरष्टक्यत ।
 तत्तत्तथैव देवानां गुरुणां च प्रमादतः ॥२३१॥
 अथेतुं दश पूर्वाणि त्वामागां गुर्वनुश्रया ।
 तद्वाचनाप्रदानेन प्रसीद भगवन्मयि ॥२३२॥
 ततश्च दशपूर्वीं तं भद्रगुप्तेऽध्यजीगपत् ।
 गुरोरजनिक्लेशो वज्रोऽय दशपूर्वभूत् ॥२३३॥
 यत्र चाध्येतुमारब्धं याद्यानुज्ञापि तत्र हि ।
 इति सिंहगिरेः पार्श्वे वज्रो गन्तुमपिन्तयत् ॥२३४॥
 इत्याष्टक्य भद्रगुप्तं वज्रो दशपुरं पुनः ।
 अधीतदशपूर्वा उगाढहीताम्बुरिवामुदः ॥२३५॥

दशपूर्वाणवागस्तेवञ्चस्वाभ्यागतस्य तु ।

पूर्वानुज्ञा छता मिहगिरिणा गुरुणा तदा ॥२३६॥

वञ्चस्य पूर्वानुज्ञायां विदधे जृम्भकामरैः ।

महिमा दिव्यकुसुमप्रकरादिभिरद्भुतः ॥२३७॥

अर्पयित्वा मिहगिर्याचार्यो वञ्चमुनेर्गणम् ।

प्रत्याख्यायान्नपानादि कालं कृत्वामरो ऽभवत् ॥२३८॥

वञ्चस्वाम्यपि भगवान्मुनिपञ्चशतीवृतः ।

विजहार मर्द्दो भव्यजनकैरवचन्द्रमाः ॥२३९॥

पुनानः क्षां विशरेण वञ्चस्वामी महामुनिः ।

यच यच ययौ तच तच ख्यातिरभूदियम् ॥२४०॥

अहो अग्नोऽज्ज्वलं शीलमहो लोकोत्तरं श्रुतम् ।

अहो सौभाग्यमनघमहो लवणिमाहुतः ॥२४१॥

इतय पाटलीपुत्रे धनो नाम महाधनः ।

श्रेष्ठो गुणगणश्रेष्ठो बभूव भुवि विश्रुतः ॥२४२॥

कन्या सुरूपा तस्याभूदभिधानेन रुक्मिणी ।

रुक्मिणीव पुनरपि रूपान्तरमुपेयुषी ॥२४३॥

तस्य च श्रेष्ठिनो यानशास्त्रायाममनाश्रयाः ।

मतिन्यो निवसन्ति स्म श्रीवञ्चस्य महामुनेः ॥२४४॥

मतिन्यन्ताम्बु वञ्चस्य चाक्षरे गुणमंस्तवम् ।

स्वाध्यायावश्यकममो गुरुणां हि गुणमावः ॥२४५॥

तां तां वज्रस्य सौभाग्यकथामाकर्ण्य रुक्मिणी ।
 वज्रमेव पतीयन्ती प्रत्यज्ञामीदिदं च सा ॥२४६॥
 वज्रः स्याद्यदि मे भर्ता भोक्ष्ये भोगानहं तदा ।
 अन्यथा तु कृतं भोगैः किं भोगैर्दयितं विना ॥२४७॥
 तस्या वरयितारस्य ये केचिदुपतम्यिरे ।
 सा प्रत्यपेक्षतान् सर्वान्मुखमोटगलीलया ॥२४८॥
 प्रमजितास्य तां प्रोचुरयि सुग्धासि रुक्मिणि ।
 वीतरागं प्रमजितं यद्वज्रं तं वुवूर्धसि ॥२४९॥
 रुक्मिण्यभिदधे वज्रो यदि प्रमजितस्तदा ।
 प्रमजिष्याम्यहमपि या गतिस्तस्य सैव मे ॥२५०॥
 इतश्च भगवान्वज्रः पाटलीपुत्रपत्तने ।
 विहारेण ययौ धर्मदेशनावारिवारिदः ॥२५१॥
 श्रुत्वा च वज्रमायान्तं पाटलीपुत्रपार्थिवः ।
 तत्कालं सपरीवारो ऽभ्यगादृष्ट्वा गरिष्ठया ॥२५२॥
 इतयेतश्च वज्रर्षेर्वन्दीभृतान्महामुनीन् ।
 ददर्शागच्छतो राजा राजमानांस्तपःश्रिया ॥२५३॥
 दृष्ट्वा तांस्तु निदधौ च सर्वे ऽमौ द्युतिशालिनः ।
 सर्वे ऽपि मधुराकाराः सर्वे ऽपि विकसन्मुखाः ॥२५४॥
 सर्वे प्रियंवदाः सर्वे करुणारससागराः ।
 सर्वे ऽपि समताभाजः सर्वे ऽपि समतोष्णिताः ॥२५५॥

को नाम वज्रस्रामौति न जानामि करोमि किम् ।

स एव भगवानादौ वन्द्यो गच्छस्य नायकः ॥२५६॥

॥ विभिर्विशेषकम् ॥

पप्रच्छ च क्षणं म्रित्वा भगवन्तो महर्षयः ।

आख्यान्तु वज्रः किमयं किमेष किमभाविति ॥२५७॥

सुतयः प्रोचिरे राजन्वज्रस्यान्तिपदो वयम् ।

मा चिन्तय तमस्मासु क्लार्कः क्व ज्योतिरिदृशः ॥२५८॥

एवं तु सुनिवृन्देषु पृच्छन्मर्षेषु भूपतिः ।

वज्रं ददर्श मोहद्विवज्रं पश्चाद्गण म्रितम् ॥२५९॥

वज्रभट्टारकमथ ववन्दे वसुधाधिवः ।

किरीटरत्नांशुजलेखापादौ अपयन्निव ॥२६०॥

सुनन्दाछनुगचार्यो ऽप्युद्याने समवामरत् ।

आश्रित्य सपरीवारस्तारुक्ष्यायाप्रतिश्रयम् ॥२६१॥

महीनाथो ऽपि तच्चर्येर्निषद्यायां निषेदुषः ।

पादावचचंयद्युक्तकर्मण सुगन्धिना ॥२६२॥

ततश्च भगवान्वज्रः सुधामधुग्या गिरा ।

चकार देशगो मोहध्वान्तभ्रमेकदोषिकाम् ॥२६३॥

छोराणवल्लभिमनः श्री-ज्जम्बामिगमाया ।

धर्मदेशनया राजा दत्तचित्तोऽभवत्तमम् ॥२६४॥

देशमन्ते मुनिं गत्वा राजा स्वमदनं ययौ ।

गता च मर्षेऽद्भुतान् राज्ञीगमित्यथौकयन् ॥२६५॥

याप्रोद्याने एताशमो वज्रस्तान्मयि सुगुः ।

मयाद्य वन्दितो धर्मदेशनाक्षीरसागरः ॥२६६॥
 तं वन्दित्वा च दृष्ट्वा च तस्य धर्मं निश्चय्य च ।
 मम गात्रं च नेत्रे च श्रोत्रे चायुः कृतार्थताम् ॥२६७॥
 इदमेव दिनं मन्ये दिनत्वेन सुलोचनाः ।
 अभवद्यत्र वज्रपर्षजानादित्यस्य दर्शनम् ॥२६८॥
 एतावतापि धनो ऽस्मि दृष्टो वज्रमुनिर्मया ।
 किं पुनस्तन्मुखाद्भूममश्रौषमहमार्हतम् ॥२६९॥
 हे देवस्तथूयमपि वज्रर्षिं द्रष्टुमर्हथ ।
 त्वरितं यात षष्ठ्यो ऽनेकचम्याः समीरवत् ॥२७०॥
 राक्षः प्रोचुः स्वयमपि तं विवन्दिषवो वयम् ।
 त्वदाज्ञायत्र यदभूत्तत्प्राप्ता त्वपितैः सरित् ॥२७१॥
 ततश्चानुज्ञया राज्ञो राज्यो वज्रविभ्रूषितम् ।
 याप्ययानाधिहृडास्तास्तदुद्यानवरं ययुः ॥२७२॥
 वज्रमागतमाकर्ण्य रुक्मिण्यपि जनोक्तिभिः ।
 तमेव चिन्तयन्त्यस्यादात्मानमिव योगिनी ॥२७३॥
 द्वितीये वासरे रुक्मिणुवाच पितरं निजम् ।
 वज्रस्वाम्यागतो ऽस्मीह यं तुवूर्ध्वाम्यहं मदा ॥२७४॥
 तन्मां वज्रकुमाराय सम्प्रदत्तान्यथा तु मे ।
 मरणं शरणं तात यावृणि रेखेव गौरियम् ॥२७५॥
 आभिजात्यसखीं लज्जां विहायैवं ब्रवीमि यद् ।

267 b A तं धर्मं c तदर्थं B तदर्थं निश्चय्य च । d A D चायुः । 271 c d
 c • भूलाप्राप्ताद् । 274 a c द्वितीय । 275 d A पावसेखे • D शेषेयवातिर्ध ।

तत्रेदं कारणं वज्रो मत्पुष्पैरयमागतः ॥२७६॥
 एष प्रायेण न स्यात्तुर्ययधैवेह गच्छति ।
 किं ज्ञायते कदर्येति भूयो ऽप्युद्धीनपश्चिवत् ॥२७७॥
 तस्मादलं विलम्बेन देहि वज्राय तात माम् ।
 चिरकौमारदीनां मां पश्यन्किं न हि दूयसे ॥२७८॥
 एवं धनो ऽतिनिर्वन्धादुपवज्रं निनाय ताम् ।
 सद्यः कृत्वा विवाहार्हं सर्वालङ्कारभूषिताम् ॥२७९॥
 पुत्र्या सममनैषीच धनकोटीरनेकशः ।
 प्रलोभनं वरयितुर्यथा स्यादिति जातधीः ॥२८०॥
 तदद्याद्व्यस्तने चाङ्गि वज्रे कुर्वति दैशनाम् ।
 भक्तिमान्नागरलोकः परस्परमदो ऽवदत् ॥२८१॥
 अहो वज्रस्य सौख्यं यदीयां धर्मदैशनाम् ।
 आकर्ष्यानन्दमग्नानां सुतयवम्येव जायते ॥२८२॥
 श्रीवज्रस्वामिनः सर्वगुणरत्नमहोदधेः ।
 गुणानुरूपं चेद्रूपं भवेदुच्येत तर्हि किम् ॥२८३॥
 वज्रपिण्डा च नगरप्रवेशे रूपमात्मनः ।
 शङ्क्या सङ्क्षिप्तमेवामीत्युरक्षोभाभिग्रहया ॥२८४॥
 तदा च भगवाप्त्यज्जस्तेषां भावं मनोगतम् ।
 मलापं च ज्ञानयलेनाज्जामीदतिशायिना ॥२८५॥
 द्वितीये ऽङ्गि च वज्रेण विषके ऽनेकमश्विना ।

सहस्रपत्रं कमलं कमलाविष्टरोपमम् ॥२८६॥
 कृत्वा स्वाभाविकं रूपमद्भुतं तस्य चोपरि ।
 निषीदति सा भगवान्वञ्जो राजमरालवत् ॥२८७॥
 वज्ररूपं जनो दृष्ट्वा जितामरकुमारकम् ।
 शिरांसि दुधुवै गीताभ्यासं विरचयन्निव ॥२८८॥
 ऊचे च लोको वज्रस्य रूपं नैसर्गिकं ह्यदः ।
 गुणानामाकृतेत्याद्य सदृशो ऽभूत्समागमः ॥२८९॥
 मा भूवं प्रार्थनीयो ऽहं लोकस्येति हि शङ्कया ।
 सामान्यं ह्यस्तनं रूपं नूनं शक्नोष निर्ममे ॥२९०॥
 राजापि व्याजहारैवं विस्मयस्तेरमानसः ।
 यथेष्टरूपनिर्माणलब्धिर्वज्रमुनिः खलु ॥२९१॥
 धनश्रेष्ठ्यपि तद्वज्रस्वामिरूपं निरूपयन् ।
 स्वां पुत्रीं वर्णयामास गायत्र्या तत्स्वयंवरे ॥२९२॥
 धनस्य हृदये स्वार्थप्रार्थनां कर्तुमिच्छतः ।
 न वज्रदेशनार्यो ऽस्यादत्युत्तान द्रवोदकम् ॥२९३॥
 देशनान्ते ऽवददञ्च धनश्रेष्ठौ कृताञ्जलिः ।
 कृत्वा प्रसादं मत्पुत्रीमिमामुदह मानद ॥२९४॥
 क्व भवानमराकारः क्वेयं मानुषकीटिका ।
 जरौकुरु तथाप्येनां महत्सु न वयार्थना ॥२९५॥
 विवाहानन्तरं वज्र हस्तमोचनपर्वणि ।
 द्रव्यकोटीरसह्यातास्तुभ्यं दास्ये भवत्वदः ॥२९६॥

वञ्चसमजं विज्ञाय स्मितोचे करुणापरः ।
 पर्याप्तं द्रव्यकोटीभिः पर्याप्तं कन्यया च ते ॥२८७॥
 नितम्बिन्यो हि विषयास्ते पुनः स्युर्विषोपमाः ।
 आपातमात्रमधुराः परिणामे ऽतिदारुणाः ॥२८८॥
 विवेच्यमाना विषया विशिष्यन्ति विषादपि ।
 जन्मान्तरेऽप्यनर्थाय ये भवन्ति शरौरिणाम् ॥२८९॥
 ज्ञात्वा दुरन्तान्विषयान्कथमङ्गीकरोम्यमूम ।
 ज्ञातैश्वरैरैरमारो ऽपि यच्चीतुं न हि शक्यते ॥३००॥
 मदानुभावा कन्या ते यदि मय्यनुरागिणौ ।
 प्रमृग्यां तन्मयोपात्तामुपादत्तामसावपि ॥३०१॥
 इत्येव मामेव यदि कुलीना मनसाप्यधौ ।
 तदेवं युज्यते कर्तुं परलोकहितेच्छया ॥३०२॥
 विवेकपूर्वमथवानुज्ञयापि मदीयया ।
 गृह्णात्वेषा परिप्रज्यां निर्वाणार्पणलम्बिकाम् ॥३०३॥
 विभीतकतरुच्छायामिवानर्यप्रदायिनीम् ।
 मा कार्षीदिययामक्तिं त्वत्पुत्रो वप्ति तद्धितम् ॥३०४॥
 एवं भगवतो वञ्चस्वामिनः पेशलोक्तिभिः ।
 प्रतियुद्धा प्रवम्राजान्पकमां रुक्मिणी तदा ॥३०५॥
 धर्मो ऽयमेव हि श्रेयान्नात्र निर्लोभतेदृशी ।
 एवं विमृश्य यद्वयः प्रतिशेषं जना ययुः ॥३०६॥

अन्यदा जन्मसंसिद्धपदानुसृतिलब्धिना ।
 ततो भगवता वज्रस्त्रामिनाकाशगामिनौ ॥३०७॥
 महापरिज्ञाध्ययनादाचाराङ्गान्तरस्थिता ।
 विद्योदधे भगवतः सहस्रोपचिकीर्षुणा ॥३०८॥ युग्मं ॥
 वभाण वज्रो भगवाननया विद्यया मम ।
 जम्बूद्वीपाक्षुमणे ऽस्ति शक्तिरामानुषोत्तरम् ॥३०९॥
 ममेयं धरणीयैव विद्या देया न कस्यचित् ।
 अल्पहृदयो ऽल्पसत्त्वाय भाविनो ऽन्ये ह्यतः परम् ॥३१०॥
 अन्यदा पूर्वदिग्भागाच्छ्रीवज्रो ऽगान्महासुनिः ।
 सूर्यो मकरसङ्क्रान्ताविवापाच्या उदग्दिशम् ॥३११॥
 तदा तत्र प्रवृत्ते दुर्भिक्षमतिभीषणम् ।
 बभूव भोजनश्रद्धानुबन्धविधुरो जनः ॥३१२॥
 गृहिणामन्नदारिद्र्यादल्पभोजनकारिणाम् ।
 बभूव नित्यमप्युनोदरता यतिनामिव ॥३१३॥
 संवहरे सत्तशाला गृहस्थैरीश्वरैरपि ।
 सर्वत्राभूदविरलरत्नरोलाकुलैव भूः ॥३१४॥
 रङ्गा विक्रीयमाणानि दधिभाण्डानि चत्तरे ।
 फोटं फोटं तद्दधौनि लिलिजः कुकुरा इव ॥३१५॥
 अस्थिचर्मावशेषाङ्गाः सुव्यक्तस्त्रायुमण्डलाः ।
 रङ्गाः सर्वत्र सञ्चेदः परेता इव दारुणाः ॥३१६॥
 अनगारेष्वतिथितामागतेष्वन्नदण्डया ।
 अदर्शयन्भिजादोपानुपेत्य आवका अपि ॥३१७॥

यामेषु शून्यीभूतेषु विष्वग्निर्धूमधामेषु ।

अभवत्पादमञ्जाराः पन्थानो ऽप्यभवन्खिलाः ॥३१८॥

ततश्च सकलः सङ्घो दुष्कालेन कदर्थितः ।

दीनो विज्ञपयामास सुनन्दानन्दनं मुनिम् ॥३१९॥

अस्मान्दुःखार्णवादस्मात्कथंचिदवतारय ।

सङ्घप्रयोजने विद्योपयोगो ऽपि न दुष्यति ॥३२०॥

ततश्च वज्रो भगवान्विद्याशक्त्या गरिष्ठया ।

पटं विचक्रे विपुलं चक्रमृच्चर्मरत्नवत् ॥३२१॥

श्रीवज्रस्वामिना सङ्घो निर्दिष्टः सकलस्तदा ।

पेते वणिकुसार्थं द्वाधिरुरोह मक्षापटे ॥३२२॥

वज्रपिण्डा भगवता विद्याशक्त्या प्रयुक्तया ।

उत्पुम्बुवे पटो व्योम्नि पवनेत्त्विम्रतलवत् ॥३२३॥

तदा शय्यातरो दत्तनामा वज्रमहामुनेः ।

समाययौ सहचारिदृष्टार्थं गतो ऽभवत् ॥३२४॥

सङ्घेन सहितं वज्रस्वामिनं स्वर्गयाचिनम् ।

निरीक्ष्य मूर्धजान्ग्रीधमुखायैवमुवाच सः ॥३२५॥

शय्यातरो ऽहं युष्माकमभवं भगवन्पुरा ।

अद्य माधर्मिको ऽप्यग्नि निस्तारयसि किं न माम् ॥३२६॥

शय्यातरस्य तां वाचं श्रुत्वापालभगर्भिताम् ।

दृष्ट्वा च स्नूकेशं तं वज्रः सुचार्यमस्तरत् ॥३२७॥

ये माधर्मिकवास्तव्ये स्वाध्याये चरणे ऽपि वा ।

तीर्थप्रभावनायां येषुक्रान्तास्तारयेन्मुनिः ॥३२८॥

आगमार्थमिमं स्मृत्वा वज्रस्वामिमहर्षिणा ।

पटे तस्मिन्नध्यरोपि सो ऽपि श्रुत्यातरोत्तमः ॥ ३२८ ॥

विद्यापटोपविष्टास्ते यान्तः साद्रिषरित्पुराम् ।

सर्वे विलोकयामासुः करामलकवन्महीम् ॥ ३२९ ॥

भक्तिप्रक्षैः पूज्यमानो मार्गस्यवन्तरामरैः ।

व्योम्नि प्रदीयमानार्घो भक्तैर्ज्योतिषिकामरैः ॥ ३३० ॥

विद्याधरैर्वर्ण्यमानः शक्तिसम्पन्नमत्कृतैः ।

आलिङ्ग्यमानः सुहृदेवानुकूलेन वायुना ॥ ३३१ ॥

पटच्छायादर्शितामच्छायासौख्यो महीसृणाम् ।

वन्दमानो नभःस्थो ऽपि मार्गचैत्यान्यनेकशः ॥ ३३२ ॥

पटस्थो ऽपि पटस्थेभ्यस्तन्वानो धर्मदेशनाम् ।

वज्रर्षिराससादाथ पुरीं नाम मद्यापुरीम् ॥ ३३३ ॥

॥ चतुर्भिः कलापकं ॥

तस्यां धनकणाढ्यायां सुभिद्यमभवत्सदा ।

प्रायेण श्रावको लोको बुद्धभक्तान्तु पार्थिवः ॥ ३३४ ॥

तस्यां जैनाद्य बौद्धाद्य स्पर्धमानाः परस्परम् ।

चक्रिरे देवपूजादि जैनैर्बौद्धान्तु जिग्यिरे ॥ ३३५ ॥

जैना हि यद्यत्पुण्यादिपूजोपकरणं पुरे ।

ददृग्मुस्तत्तदधिकमूल्यदानेन चिक्रियुः ॥ ३३६ ॥

नाभूवन्बुद्धभक्तान्तु पुण्याद्यादतुमीश्वराः ।

तस्य बुद्धायतनेष्वभूत्पूजा तनीयसी ॥ ३३७ ॥

बुद्धभक्तास्तु ते ह्रीणा बुद्धभक्तं महीपतिम् ।
 विज्ञय सर्वं पुष्पादि आवकाणां न्यवारयन् ॥३३८॥
 पुष्पापणेषु सर्वेषु वज्रमूल्यप्रदा अपि ।
 अर्द्धङ्गकास्ततः पुष्पवृन्तान्यपि न लेभिरे ॥३३९॥
 उपस्थिते पर्युषणापर्वण्ड्वर्द्धदुपासकाः ।
 ततो रुदन्तो दीनास्या वज्रर्षिमुपतस्थिरे ॥३४०॥
 ते आवका नेत्रजलैः क्लेदयन्तो महीतलम् ।
 नत्वा व्यजिज्ञपन्वज्रं खेदगद्गदया गिरा ॥३४१॥
 अर्द्धचैत्येष्वहरहः पूजादि द्रष्टुमन्त्रमैः ।
 यौद्धैर्वयं पराभूता भूतैरिव दुरात्मभिः ॥३४२॥
 विज्ञप्तो यौद्धलोकेन यौद्धो राजा न्यवारयत् ।
 पुष्पाणि ददतो ऽस्माकं मालिकानखिलानपि ॥३४३॥
 सभामहे वयं नाय नागस्तिकुसुमान्यपि ।
 किं कुर्मो द्रव्यवन्तो ऽपि राजाज्ञां को ऽतिलङ्घते ॥३४४॥
 तुलसीवर्धरोपूजापाचतां ग्रामयववत् ।
 प्रयान्ति जिनयिम्बानि हृदा किं जीवितेन नः ॥३४५॥
 मार्हत्स्वारोपयन्तेते हृद्गनेत्यभिगद्भिः ।
 यौद्धैः पुष्पं निषिद्धं नः केशवामलते ऽपि हि ॥३४६॥
 किं शानिगं गणयतां स्वामिन्मन्त्राकमनुस्तीः ।
 आगात्पर्युषणापर्वदिनं दिममतमिका ॥३४७॥

पर्वण्ययागते ऽसुश्रिन्वयं यतिवर्द्धताम् ।
 भावपूजां करिष्यामः पुष्पसम्पत्तिवर्जिताः ॥ ३४८ ॥
 पराभूय पराभूय बौद्धैर्बुद्धिभिर्वयम् ।
 जीवन्मृता इव कृता स्वामिनि त्वयि सत्यपि ॥ ३४९ ॥
 जिनप्रवचनस्याभिभूतस्यास्य प्रभावनाम् ।
 विधाय भगवच्चक्षान्सञ्जीवयितुमर्हसि ॥ ३५० ॥
 समाश्रित हे आर्द्रा यतिये वः सुतेजसे ।
 इत्युक्त्वा भगवान्योमन्युत्पपात सुपर्णवत् ॥ ३५१ ॥
 स्वामी निसेपमात्रेणाथागान्माहेयरीं पुरीम् ।
 श्रवातासीदुपवने चैकस्मिन्विस्मयावहे ॥ ३५२ ॥
 ऊताशनाभिधानस्य देवस्योपवनं च तत् ।
 यो ऽभूदारामिकस्तत्र मित्रं धनगिरेः स तु ॥ ३५३ ॥
 अकस्मादागतं वज्रं निरीक्ष्यानभ्रवृष्टिवत् ।
 आरामिकः प्रगे मद्यस्तडिताख्यो मुदावदत् ॥ ३५४ ॥
 तिथिस्तिथिषु धन्येयं यत्र त्वमतिथिर्मम ।
 आत्मानं चाधुना धन्यं मन्ये ऽहं यत्सतस्त्वया ॥ ३५५ ॥
 दिष्ट्या सुखप्रवदहं चिन्तापलनस्तथा ।
 ममागास्त्वं यदतिथिः किमातिथ्यं करोमि ते ॥ ३५६ ॥
 वज्रसाम्यप्यभिदधे मम ह्युद्यानपालक ।
 पुण्यैः प्रयोजनं तानि प्रदातुं च तमीजिये ॥ ३५७ ॥

मालाकारो ऽवदत्पुष्पादानेनानुगृहाण माम् ।
 भवन्ति प्रत्यहं पुष्पलता विंशतिरत्र हि ॥ ३५८ ॥
 भगवानादिशतर्हि पुष्पाणि प्रगुणीकुरु ।
 आगच्छाम इतो गता यावदुद्यानरत्नक ॥ ३६० ॥
 एवमुक्त्वा पृषदश्च इवात्पत्य विहायसा ।
 अचुद्रः चुद्रहिमवद्गिरिं वज्रमुनिर्ययौ ॥ ३६१ ॥
 गङ्गासिन्धुजलक्रीडाप्रसक्तसुरवारणम् ।
 दशमाष्टतकुण्डाभपद्मद्वयमनोरमम् ॥ ३६२ ॥
 सदावन्दारुदिविपत्तिद्वयतनमण्डितम् ।
 गायत्किमुख्यौगीतानुचरैर्णकदम्बकम् ॥ ३६३ ॥
 अनेकधातुमङ्गुलिधृतमन्थ्याम्बुविभ्रमम् ।
 भ्राम्यदुन्मत्तचमरीभम्भाभाङ्गारगङ्गरम् ॥ ३६४ ॥
 नभेरुभूर्जतगरकिम्पाकाकुलमेखलम् ।
 स तं हिमाद्रिमद्राचौज्ञोमस्यो ऽन्य इवार्थमा ॥ ३६५ ॥
 ॥ चतुर्भिः कलापकम् ॥
 स शायतार्हत्प्रतिमाः सिद्धायतनवर्तिनीः ।
 वधन्ते वन्द्यमानांङ्घ्रिर्विद्याधरकुमारकैः ॥ ३६६ ॥
 तरङ्गरङ्गशालास्यलास्यलासकपङ्कजम् ।
 पद्मसौगन्ध्यवहनादिव मन्थरमारुतम् ॥ ३६७ ॥
 सञ्चरन्वीरजमिव प्रोडदप्सरसां मुखैः ।
 उन्निद्रपङ्कजरजोधिवाससुभगोदकम् ॥ ३६८ ॥

श्रीदेवीदेवतागारप्रगायदमरीजनम् ।

पद्मद्भुतं जगामाय वज्रविंश्यामवर्त्मना ॥ ३६८ ॥

॥ चिभिर्विशेषकम् ॥

तदा च देवपूजार्थमवचित्यैकमसृजम् ।

श्रीदेव्या देवतागारं यान्था वज्रधिरैक्ष्यत ॥ ३७० ॥

श्रीदेवता ववन्दे तं दृष्टमात्रं मुनीश्वरम् ।

रक्तोष्णीषप्रभासोभिः खपयन्तीव तत्कमौ ॥ ३७१ ॥

धर्मलाभाशिषं दत्त्वा तस्मिन्वांसं तु तं मुनिम् ।

बहुपञ्चलिः श्रीरवददाज्ञापय करोमि किम् ॥ ३७२ ॥

जगाद् वज्रो भगवानादिष्टमिदमेव ते ।

पाणिपद्मस्थितं पद्ममिदं पद्मे ममार्पयताम् ॥ ३७३ ॥

स्वामिन्किमेतदादिष्टमिन्द्रोपवनजान्यपि ।

पुष्पाणानेतुमीशास्मीत्युक्त्वा सा पद्ममार्पयत् ॥ ३७४ ॥

वन्दितस्य श्रिया वज्रः पुनरुत्पत्य सत्वरम् ।

पथा यथागतेनैव ज्ञताशनवनं ययौ ॥ ३७५ ॥

विद्याशक्त्या च भगवान्निमानं व्यकरोदय ।

पालकस्यानुजग्मेव बन्धुरं विविधर्द्धिभिः ॥ ३७६ ॥

अस्यापयद्य तन्मध्ये श्रीदेव्यर्पितमसृजम् ।

विंशति पुष्पलशणि तस्य पार्श्वेषु तु न्यधात् ॥ ३७७ ॥

स्मरति सा तदा वज्रो भगवाद्भृगुकागरान् ।

ते वज्रं वज्रिणमिव तत्क्षणाद्योपतस्यरे ॥ ३७८ ॥

कृत्स्नदेवाम्बुजस्याधो धनगर्यात्मभृमुनिः ।

निषद्य व्योमयानाय विमानवरमादिशत् ॥ ३७८ ॥

तस्मिन्विमाने चलिते जृम्भका अपि नाकिनः ।

चेतुर्विमानारूढास्ते गीतवाद्यादिपूर्वकम् ॥ ३८० ॥

वैमानिकैर्विमानस्यैर्विमानस्यः समावृतः ।

पुरीं नाम पुरीं प्राप वज्रह्ता बौद्धदूषिताम् ॥ ३८१ ॥

तत्पुरीवामिनो बौद्धा विमानानि निरीक्ष्य खे ।

अभायनैवमुत्पश्या उत्पुमुपोद्यता इव ॥ ३८२ ॥

सप्रभावमहो बौद्धदर्शनं प्रेक्ष्य नाकिनः ।

बुद्धपूजार्थमायान्ति श्रीबुद्धाय नमो नमः ॥ ३८३ ॥

तेषां च वदतामेवं वज्रो ऽर्हत्सदनं ययौ ।

विमानैर्दर्शयन्थोन्नि गान्धर्वनगरश्रियम् ॥ ३८४ ॥

पुनर्वौद्धैर्गभिदधे मपीधौताननैरिव ।

अहो अर्हद्दर्शने ऽभूदियं दैवी प्रभावना ॥ ३८५ ॥

चिन्तितमन्ययाम्माभिरन्ययेदमुपस्थितम् ।

दृष्टिः प्रसारिताप्यस्यादायुना गीतमञ्जनम् ॥ ३८६ ॥

ततः पर्युषणापर्षण्णर्हदायतने ऽमरैः ।

महीयान्महिमाकारि भूयुष्ठां यो न गोचरः ॥ ३८७ ॥

जृम्भकामरहतां प्रभावनाम्

अर्हतो भगवतो निरीक्ष्य ताम् ।

बौद्धभावमपहाय पार्थिवः

सप्रजो ऽपि परमार्हतो ऽभवत् ॥ ३८८ ॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि म्यविरावनीचरिते
महाकाव्ये वज्रह्तागिजन्मव्रतप्रभाववर्णनो नाम द्वादशः सर्गः ॥

C A N T O XIII.

इतश्चौद्रायणनृपो जज्ञे दशपुरे पुरे ।
 सौमदेवो ऽभवद्विप्रो रुद्रसोमा तु तन्प्रिया ॥१॥
 ब्राह्मणी रुद्रसोमा सा बभूव परमार्हती ।
 दयादिभिर्गुणैर्धर्मैर्द्रुमबीजैरलङ्कृता ॥२॥
 तयोरञ्जनिपातां द्वौ तनयौ नयगालिनौ ।
 नाम्नायैरचितो ज्ञायान्कनीयान्फलगुरचितः ॥३॥
 तत्तयैरचितो मौञ्जीबन्धनादप्यनन्तरम् ।
 अधीयाय पितुरेव सकाशे यदिवेद सः ॥४॥
 ततो ऽनुज्ञाय पितरावथेतुमधिकाधिकम् ।
 षष्टलीपुत्रनगरे प्रययावायैरचितः ॥५॥
 सो ऽज्ञानि वेदांश्चतुरो मीमांसान्यायविस्तरम् ।
 पुराणं धर्मशास्त्रं च तच्चाधैष्ट विजिष्टधीः ॥६॥
 चतुर्दशापि हि विद्याम्यानानि निजनामवत् ।
 कृत्वा कण्ठगतान्यागात्पुरं दशपुरं पुनः ॥७॥
 चतुर्वेदो ऽयमायातः पूज्य इत्यवनीमुजा ।
 अधिरोद्वा करिस्कन्धे स प्रावेग्यत पत्तने ॥८॥
 विविधोपायनकरा लोका अपि तमभ्यशुः ।
 राजभिः पूज्यते यो हि पूजनीयो न कस्य सः ॥९॥

गृहस्य बाह्यशालायामधुवासर्यरक्षितः ।
 कुटुम्बे दददानन्दमुपदामिव नूतनम् ॥१०॥
 तं ब्रह्मचर्यमधनं पूज्यमानं महीभुजा ।
 दृष्ट्वा तद्वन्धवो गोत्रं पवित्रं सेनिरे निजम् ॥११॥
 स्वजनैस्तद्गृहद्वारे रम्यमावन्धि तोरणम् ।
 चिरेष्टायाः समेयन्त्या लीलादोलोपमं श्रियः ॥१२॥
 तद्गृहे तत्पुत्रमिन्यः स्वस्तिकान्स्वस्तिकारकान् ।
 लिलिखुस्तद्गुणाख्यानप्रशस्त्यत्तरमन्त्रिभान् ॥१३॥
 बाह्यावासस्थितो ऽप्यार्यरक्षितो ऽहोर्दिनैरपि ।
 श्रीमान्बभूव भूयोभिरागच्छद्भिर्हपायनैः ॥१४॥
 अन्यदा चिन्तयामास शूद्रधीरार्यरक्षितः ।
 अहो प्रमादो नाद्यापि जननीमभिवादये ॥१५॥
 भवन्ति पुत्ररूपेण बाह्याः प्राणा हि योषिताम् ।
 तस्य प्रवासजं दुःखं तासामति हि दुःसहम् ॥१६॥
 मत्प्रवासेन मन्माता भविष्यति कथं हि सा ।
 निद्रायामपि या नित्यं मन्मामाचरवाग्मिनी ॥१७॥
 इदमेव हि धीरत्वमहो मन्मातुरहृतम् ।
 अपि देशान्तरे प्रैषीद्या मां मद्धितकाम्यया ॥१८॥
 तद्गुणोपार्जनामूलां सम्पदं दर्शयन्निजाम् ।
 आनन्दयामि स्वामम्बामुत्कण्ठाभस्तरङ्गिणीम् ॥१९॥

इत्यार्थरत्निनः सद्यो दिव्ये संवीय वाममी ।

कग्मौरजाङ्गरागेण संवर्मितवपुर्द्युतिः ॥२०॥

सुगन्धिसुमनोदामगर्भितावद्भक्तुन्तलः ।

यीवापाण्ड्रिहिविन्यस्तकार्तस्वरविभूषणः ॥२१॥

कर्पूरफालिकामिश्रतामूललटभाननः ।

विशदच्छत्रमश्रीकमौलिः स्वसदनं ययौ ॥२२॥

॥ त्रिभिर्विशेषकम् ॥

स आदावेव विनयी मातुः पादानवन्दत ।

कण्ठावलम्बिमौवर्ण्यद्रुक्लाम्बितभूतलः ॥२३॥

दीर्घायुरक्षयो भूयाः स्वागतं तव दारक ।

इत्युक्त्वा सावदप्रातिवेशिकीवापरं न हि ॥२४॥

स पुत्रप्रेममंरभोचिनमंलापलक्षणम् ।

प्रसादं पूर्ववन्मातुरप्यन्निदमब्रवीत् ॥२५॥

अधीताशेषविधौ ऽहं तत्पादान्द्रुमागमम् ।

किं नालपमि मां भक्तिमर्यादामकराकरम् ॥२६॥

मम पूजां करोत्येष राजा राजगुरोरिव ।

महिमानमिमं खनोर्दृष्ट्वा किं न हि क्षय्यसि ॥२७॥

रुद्रभोमावदद्भद्र किं विद्योपार्जनेन ते ।

क्षिप्तोपदेशकं ह्येतदधीतं नरकप्रदम् ॥२८॥

दृष्ट्वा नरकपाताभिमुखं त्वां कुक्षिमभवम् ।

कथं दृश्यामि मग्नान्नि खेदे गौरिव कर्दमे ॥२९॥
 यदि त्वं मयि भक्तो ऽसि यदि मां मन्यसे हिताम् ।
 दृष्टिवादं तदधीष्व हेतुं स्वर्गापवर्गयोः ॥३०॥
 इत्यार्यरचितो दध्यौ किमधीतमिदं मया ।
 न यन्मातुः प्रमोदाय तज्जया सम्पदापि किम् ॥३१॥
 विमृशैवमुवाचाम्बामार्यधीरार्यरक्षितः ।
 दृष्टिवादं पठिष्यामि मातराख्याहि तद्गुरुम् ॥३२॥
 रुद्रसोमावददत्स अमणोपासको भव ।
 दृष्टिवादस्य गुरवः अमणा एव नापरे ॥३३॥
 दृष्टिवादो हि दर्शनविचार इति शोभनम् ।
 नामाण्यस्येति मनसि श्रद्धावार्यरक्षितः ॥३४॥
 ऊचे च मातुरादेशः प्रमाणं गुरवस्तु ते ।
 क द्रष्टव्या दृष्टिवादं यथाधीये तदन्तिके ॥३५॥
 रुद्रसोमापि तनयविनयोच्छ्रमिता मतौ ।
 भ्रमयन्त्यसलं तस्य निजगाद प्रमादभाक् ॥३६॥
 इदानीं हि न जिह्मेमि त्वयाह तनुजन्मना ।
 मदादेशमनुष्ठातुं यदकार्षीमनोरथम् ॥३७॥
 मन्ति तोमन्तिपुत्राग्या आचार्या आर्यरक्षित ।
 इतो ममैवेतुषाटे प्रतिपन्नप्रतिश्रयाः ॥३८॥
 तत्पादपद्मजोपासित्वं मतामुग्ररीकुरु ।
 ते त्वामथापयिष्यन्ति दृष्टिवादं तद्गुरुम् ॥३९॥
 एवं प्रातः कथिष्यामीत्यभिधायार्थरक्षितः ।

दृष्टिवादाभिधां ध्यायन्नाशेत रजनावपि ॥४०॥

प्रातश्चालं प्रष्टुमामार्यरचितकुम्भम् ।

दृष्टिवादोदधिं प्राज्ञः पातुं गण्डूषलीलया ॥४१॥

पितृमित्रमितथार्यरचितस्य महादिजः ।

अभृदुपपुरं ग्रामे पितेवात्यन्तवत्सलः ॥४२॥

सो ऽचिन्तयन्मया हि ह्यो दृष्टो न ह्यार्यरचितः ।

आयुष्मन्तं तदद्यापि तं पश्यामि सुद्वत्सुतम् ॥४३॥

इति द्विजायणीरिक्षुयष्टीः स सकला नव ।

तत्खण्डं चैकमादयार्यरचितगृहं ययौ ॥४४॥

सोमदेवसुतं ज्येष्ठं निर्यान्तं च निकेतनात् ।

ददर्शेप द्विभातत्वान्तमुपालक्षयन्न च ॥४५॥

को नाम त्वमसीत्युचैः सो ऽप्रच्छदार्यरचितम् ।

आर्यराक्षत एषो ऽस्मीत्यब्रवीचार्यरचितः ॥४६॥

द्विजो जगाद हे भ्रातुः पुत्र ह्यस्तनवासरे ।

कुटुम्बकृत्यकरणप्रमादानामि वीक्षितः ॥४७॥

एकेनापि गतेनाङ्गा मन्ये गतमहःशतम् ।

यत्र त्वां नाहमद्राक्षं हृत्कैरवनिशाकरम् ॥४८॥

इत्यार्यरचितं प्रेम्णा द्विजन्मा परिरभ्य सः ।

अवोचदित्तुर्वो ह्येते मयानीयन्त तत्कृते ॥४९॥

उवाच सोमभृरिजुंस्तात मन्नातुरप्यथे ।

अहं शरीरचिन्तार्थं गच्छन्नस्मि बहिर्भुवि ॥५०॥
 इदं च मातुराख्याया यद्गच्छन्नार्थरचितः ।
 अधुनेक्षुलतापाणिमद्राक्षीदादितो ऽपि माम् ॥५१॥
 इत्यार्थरचितेनाक्तः स द्विजन्मा तथाकरोत् ।
 आर्थरचितमातापि मा दत्तैवमचिन्तयत् ॥५२॥
 मम सुनोरिदं श्रेयोऽभूच्छकुनमतश्च सः ।
 नव पूर्वाणि खण्डं च नूनमादास्यते सुधीः ॥५३॥
 नवाहं दृष्टिवादस्य पूर्वाण्यध्ययनानि वा ।
 दशमं खण्डमध्ये दध्यौ यानिति सोमभूः ॥५४॥
 गत्वा चेत्तुगृहद्वारे स्थिरधीरार्थरचितः ।
 अचिन्तयद्विज्ञातः कथमन्तर्विशाम्यहम् ॥५५॥
 राज्ञामिव शुष्कणीं हि सन्निधाने यतस्ततः ।
 विदितो ऽपि नोपसर्पेदहं तु विदितो ऽपि न ॥५६॥
 तदचैव क्षणं स्थित्वा वसत्यन्तर्विशाम्यहम् ।
 प्रातर्वन्दनकायातश्मणोपामकैः सह ॥५७॥
 इत्यार्थरचितमस्यौ द्वारे ऽपि द्वारपालवत् ।
 विदुषां रश्ममारगो विवेको ह्यर्गलायते ॥५८॥
 मालवकैश्चिकीमुख्यघामरागपरिष्फुगा ।
 स्वाध्यायेनापि माधूनां स थयौ लयमेणवत् ॥५९॥
 तथागाङ्गुङ्गुरो नाम श्मणोपामकः प्रगे ।

वन्दनाय महर्षिणां हर्षणोत्फुल्ललोचनः ॥६०॥

स चिन्मयेधिकीं कुर्वन्प्रविवेश प्रतिश्रयम् ।

॥ अथैर्यापथिकीं प्रत्यक्रामदुच्चैस्तरस्तरम् ॥६१॥

तदनन्तरमाचार्यान्साधूनपि यथाविधि ।

वन्दित्वा निषसादाद्ये विष्टरं प्रतिलिख्य सः ॥६२॥

अथार्यरचितो धीमांस्तेन सार्धं प्रविश्य सः ।

वन्दनैर्यापथिक्यादि तस्माच्छ्रुतमधारयत् ॥६३॥

तद्दर्शितविधिं चाभिनयन्पठनपूर्वकम् ।

अवन्दताचार्यपादान्साधूनप्यार्यरक्षितः ॥६४॥

ठडूरश्रावकं तार्यरक्षितो न ह्यवन्दत ।

सुधौरपि निराम्नायं कियद्विज्ञातुमौश्वरः ॥६५॥

निषण्णं सोमतनयं तमवन्दितठडूरम् ।

॥ आचार्या विविदुः को ऽपि आहूतो ऽयं नूतनः खलु ॥६६॥

धर्मलाभाशिषं दत्त्वा धरदम्भोमलाशयाः ।

पृच्छन्ति स तमाचार्याः कुतो धर्मागमस्तु ॥६७॥

औरसेरुद्रमोमाया स जगाद यथातथम् ।

अमणोपासकादस्मादात्तधर्मा ऽस्मि नान्यतः ॥६८॥

जचिरे साधवो ऽप्येवं भगवन्नार्यरक्षितः ।

तनयो रुद्रमोमायां विद्वान्वेदाभ्यिपारगः ॥६९॥

चतुर्दशविद्यास्थानोपाध्यायः पृथिवीभुजा ।

करिस्तन्वाधिहृष्टो ऽयं पत्तने ऽस्मिन्प्रवेशितः ॥७०॥

अथमाद्यगुणस्थानस्थितामां धुरि गण्यते ।

आश्चर्यं आवकाचारं परिस्पृशति किं ह्यदः ॥७१॥

अथार्यरक्षितः स्माह आवको ऽस्मि हि सम्प्रति ।

किं नवो न भवेद्भावपरिणामः शरीरिणाम् ॥७२॥

इति विज्ञपयामास चाचार्यान् रचिताञ्जलिः ।

दृष्टिवादाध्यापनेन भगवंस्त्वं प्रसीद मे ॥७३॥

मया विवेकहीनेनोन्मत्तेनेव दुरात्मना ।

हिंमोपदेशकं सर्वमधीतं नरकावहम् ॥७४॥

आचार्या अपि तं शान्तं योग्यं ज्ञानैवमूचिरे ।

यदि त्वं दृष्टिवादाधिजिगांसुस्तत्परिमज्ज ॥७५॥

किं चान्यदप्युपात्तायां प्रव्रज्यायां द्विजोत्तम ।

दृष्टिवादं क्रमेण त्वं विद्वन्नध्यापयिष्यसे ॥७६॥

सो ऽप्युवाच परिप्रज्यामिदानीमपि दत्त मे ।

मया न दुष्करा श्लेषा मन्मनोरथकामधुक् ॥७७॥

किं तु प्रमादं कुर्वाणैर्भगवद्भिर्निजे शिशौ ।

विष्टारक्रमजं कष्टमादृत्यान्यत्र गम्यताम् ॥७८॥

मामत्र स्थितवन्तं हि राजा पुरजनों ऽपि च ।

अत्यन्तमनुरागेण प्रव्रज्यां त्याजयेदपि ॥७९॥

आचार्या अपि तस्मोपरोधेन सपरिच्छदाः ।

ययुरन्यत्र सो ऽप्यपे स्थितो याति यममृत्यवत् ॥८०॥

तौर्ध्वं श्रीवर्धमानस्य तदानीमनगारिणाम् ।

शिष्यशौचव्यवहारः प्रथमो ऽयमवर्तते ॥८१॥

तदार्यरचितं भट्टमाचार्या पर्यविब्रजन् ।

साचीकृतगुरुस्याभूद्भीतार्यः सो ऽचिरादपि ॥८२॥

तथमानस्तपस्वीवं सहमानः परीयद्दान् ।

मातृकावदधीयाय सो ऽङ्गान्येकादशापि हि ॥८३॥

तेषामाचार्यमिश्राणां दृष्टिवादः परिस्फुटः ।

यावान्वभूव तावन्तमग्रहीदार्यरचितः ॥८४॥

तदा दृढजनोक्तैरवमश्रीषीदार्यरचितः ।

यद्भूयान्दृष्टिवादो ऽस्ति वज्रर्षेः साम्प्रतं स्फुटम् ॥८५॥

अभूच्च समवसतः पुयं वज्रमुनिस्तदा ।

इति प्रतप्ये तच्चैव गन्तुं सोमात्मजो मुनिः ॥८६॥

ययौ चोज्जयिनीमध्ये भगवानार्यरचितः ।

भट्टगुप्ताभिधानानामाचार्याणां प्रतिश्रयम् ॥८७॥

गुणवन्तं तपोराशिं पूर्वावस्थाकुतैर्यिकम् ।

उपलक्ष्य तमाचार्याः परिपस्त्रजिरे मुदा ॥८८॥

जक्षुश्च वत्स धन्यो ऽसि क्षतार्थो ऽसि सुधीरसि ।

विहाय धो हि ब्राह्मणं श्यामणं प्रत्यपद्यथाः ॥८९॥

अद्याहं क्षीणाशेषायुःकर्मा त्वामर्थये ऽनघ ।

कर्तुंकामो ऽस्म्यनशनं मम निर्यामको भव ॥९०॥

तथेति प्रतिपेदानं रुद्रसोमात्मजं मुनिम् ।

विहितानशनो भट्टगुप्ताचार्यो ऽन्वशादिति ॥९१॥

मा वज्रस्त्रामिना सार्धं वसेरेकप्रतिश्रये ।
 किं तु वत्स त्वमन्यस्मिन्नधीयीथाः कृतस्थितिः ॥८२॥
 यो हि सोपक्रमायुष्को वज्रेण सह यामिनीम् ।
 एकामपि वसेत्सो ऽनुम्रियते तं न संग्रयः ॥८३॥
 एवं करिष्ये ऽहमिति प्रतिपद्यार्यरचितः ।
 तेषां निर्यामणां कृत्वा पुरीं वज्राश्रितां ययौ ॥८४॥
 नगर्या बहिरेवास्यान्तां निशामार्यरचितः ।
 निशाग्रेषे स्त्रप्रममु वज्रस्त्रामी ददर्श च ॥८५॥
 यदद्य पयसा पूर्णः केनाप्यस्मत्पतद्गृहः ।
 अपाय्यागन्तुना भूरि किञ्चिदस्याच्च तत्पयः ॥८६॥
 वज्रस्त्रामी महर्षीणां स्त्रप्रार्थं व्याकरोत्प्रगे ।
 बह्वर्ष्यश्रुतपादौ को ऽप्येयति ममातिथिः ॥८७॥
 स उपादास्यते ऽस्मात्ते बह्वर्ष्यश्रुतं सुधीः ।
 पूर्वश्रुतावग्रेषं तु मत्पार्श्वे ऽपि रक्षिष्यति ॥८८॥
 उपवज्रमुनि प्रातराययावार्यरचितः ।
 ववन्दे द्वादशावर्तवन्दनेन च तं गुरुम् ॥८९॥
 तं च पप्रच्छ वज्रर्षिः स्फुत आगाः स चावदत् ।
 तौमलिपुत्राचार्याणां पादमूलादिहागमम् ॥९०॥
 वज्रस्त्राम्यप्रबोदार्यरचितस्त्वं किमाख्यथा ।
 सो ऽप्याख्यादेवमिति च पुनर्वन्दनपूर्वकम् ॥९१॥

वज्रसाम्यपि तं ज्ञात्वा सप्रसादमदो ऽवदत् ।

स्वागतं तव कुत्र त्वं प्रतिश्रयमग्निश्रियः ॥१०२॥

वह्निरावासितो ऽस्मीति तेनोक्ते साम्यदो ऽवदत् ।

महात्मन्किं न जानासि वह्निःस्यो ऽध्येष्यसे कथम् ॥१०३॥

सोमभृरभिधत्ते स सामिन्भिन्ने प्रतिश्रये ।

उदतारिषमाचार्यभद्रगुप्तानुशासनात् ॥१०४॥

उपयोगेन वज्रर्षिर्विदित्वैवमुवाच च ।

युक्तमेतद्धि पूज्यास्तो स्यविरा नाज्जरन्यथा ॥१०५॥

वज्रो ऽथ पृथगावासस्थितमप्यार्यरचितम् ।

अध्यापयितुमारेभे पूर्वाणि प्रतिवासरम् ॥१०६॥

अचिरेणापि कालेन सोमदेवमवा मुनिः ।

पूर्वाण्यपूर्वप्रतिभो नवाधीयाय लीलया ॥१०७॥

दशमं पूर्वमध्येतुं प्रवृत्तं चार्यरचितम् ।

दशमपूर्वयमकान्यधीक्षेत्यादिशङ्कुरुः ॥१०८॥

ततो दशमपूर्वस्य वह्निं विषमगणि च ।

अध्येतुं यमकान्यार्यरचितर्षिः प्रचक्रमे ॥१०९॥

इतश्च सन्दिदिशतुः पितरावाधरचितम्

नागच्छसि किमद्यापि विस्मृतास्तव किं वयम् ॥११०॥

त्वं नः करिष्यस्युद्योतमिति ह्याशामकमहि ।

तवानागमने सर्वं पश्यामस्तु तमोमयम् ॥१११॥

एवमाहूयमानो ऽपि सन्देशवचनैस्तयोः ।

यावदध्ययनामको ववले नार्थरचितः ॥११२॥

तावत्ताभ्यां तमाज्ञातुमनोभ्यां फल्गुरचितः ।

प्राणप्रियो ऽनुजस्तस्य प्रैपि निर्बन्धशिवया ॥११३॥ युग्मम् ॥

द्रुतं गत्वा च नत्वा च सो ऽवादीदार्थरचितम् ।

किमेवं कठिनो ऽभूस्त्वमनुत्कण्ठः कुटुम्बके ॥११४॥

वैराग्यपर्शुना क्षिप्तं यद्यपि प्रेमबन्धनम् ।

तथापि तव कारुण्यमस्ति स्वस्तिनिबन्धनम् ॥११५॥

शोकपङ्कनिमग्नो ऽस्मि बन्धुवर्गश्च साम्प्रतम् ।

तदागत्य तमुद्धर्तुं भगवंस्तव साम्प्रतम् ॥११६॥

इति तेनानुजेनोक्तो गन्तुं तच्चार्यरचितः ।

श्रीवज्रसामिनां नत्वा पप्रच्छ स्वच्छमागमः ॥११७॥

अधीत्येति ततस्तेन प्रत्युक्तः स पुनः पठन् ।

किं ते ऽस्मि विसृतः फल्गुरचितेनेत्यञ्जल्पत ॥११८॥

यान्धवाश्च परिव्रज्यामनोरथरथस्थिताः ।

न कुचापि प्रवर्तन्ते त्वया सारथिना विना ॥११९॥

तदेहि देहि प्रमग्न्यां जगत्पूज्यां स्वगोचिणाम् ।

श्रेयस्यपि सकर्णो ऽपि किमद्यापि प्रमाद्यसि ॥१२०॥

अथार्थरचितः आह यदि सत्यमिदं वचः ।

ततस्त्वं तावदादत्स्व वच सत्यदितं प्रतम् ॥१२१॥

एवमुक्तस्तस्मिन् श्रद्धानिर्धतमानसः ।

सो ऽवदद्देहि को हि स्यात्पीयूषस्य पराङ्मुखः ॥१२२॥

अथार्यरक्षितः प्रीतस्तस्यामृतकिरा गिरा ।

स्वयं तमनुजग्राह दीक्षया शिष्यापि च ॥१२३॥

यातुमुक्तो ऽन्यदा फल्गुरक्षितेनार्यरक्षितः ।

अधीताशेषयमको गन्तुमूचे पुनर्गुरुम् ॥१२४॥

प्राग्बन्धिवारितस्तेन स खेदादित्यचिन्तयत् ।

स्वजगज्ज्ञानगुर्वान्नामङ्कटे पतितो ऽस्मि हा ॥१२५॥

अधीयानः पुनः प्राग्बन्धमकेभ्यः पराजितः ।

कृताञ्जलिपुटो भूत्वा गुरुन्मत्वा च सो ऽब्रवीत् ॥१२६॥

दशमस्यास्य पूर्वस्य मयाधीतं कियत्प्रभो ।

अवशिष्टं कियच्चेति सप्रसादं समादिश ॥१२७॥

जगद् गुरुरप्येव स्मितविष्कुरिताधरः ।

बिन्दुमात्रं त्वयाधीतमन्वितुल्यं तु शिष्यते ॥१२८॥

इति श्रुत्वा गुरोर्वाचमूचिवानार्यरक्षितः ।

परिश्रान्तो ऽहमर्धेतुं प्रभुर्नातः परं प्रभो ॥१२९॥

शेषमप्यचिरेणापि त्वमागमयसि श्रुतम् ।

धीमन्मधीष्व धीरो ऽसि किमकाण्डे विषीदसि ।१३०॥

एवमाश्वासितस्तेन गुरुणा करुणावता ।

पुनः प्रवृत्तः सो ऽर्धेतुं भग्नोत्साहो ऽपि भक्तिभाक् ॥१३१॥ युग्मम् ॥

फल्गुरचितमन्येद्युर्मूर्तिमद्वन्धुवाचिकम् ।
 दर्शयन्नुत्तुको गन्तुं श्रीवज्रं च पुनर्जगौ ॥१३२॥
 अयमुत्साहमानो ऽपि हन्त गन्तुमनाः कथम् ।
 एवं विचिन्तयन्वज्रस्त्रान्धभृदुपयोगवान् ॥१३३॥
 सो ऽयामंस्तेत्यतो यातो नायमायास्यति ध्रुवम् ।
 स्लोकं ममायुर्मध्येव पूर्वं च दशमं स्थितम् ॥१३४॥
 अनुज्ञातस्तस्तेन गमनायार्थरचितः ।
 सफल्गुरचितः शीघ्रं पुरं दशपुरं ययौ ॥१३५॥
 तत्रायातं च तं ज्ञात्वा सपौरः पृथिवीपतिः ।
 सरुद्रसोमः सोमश्च भक्त्या वन्दितुमाययौ ॥१३६॥
 प्रमोदाश्रुपयःपूर्णलोचनास्ते च तं मुनिम् ।
 मूर्तं धर्ममिवानस्य यथास्थानमुपाविशन् ॥१३७॥
 विदित्वा धर्मशुश्रूषां तेषां कारुण्यवारिधिः ।
 देशनां विदधे सो ऽपि मेघगम्भीरया गिरा ॥१३८॥
 श्रोत्रपल्लवपुटीपीतदेशनात्यर्घ्यवारिभिः ।
 तत्कास्तं चालयन्ति स्म विस्मितास्ते मनोमलम् ॥१३९॥
 अथार्यरचितस्यान्ते नृपः सम्यक्प्रमथहीत् ।
 सतः सपौरस्तं मत्वा ययौ निजनिकेतनम् ॥१४०॥
 समोमा रुद्रसोमापि यन्मुभिर्धृष्टभिः समम् ।
 संसारचारकावाचविरक्ता मतमाददे ॥१४१॥

इतश्च विहरन्वज्रस्वामी चोषितले क्रमात् ।
 संयमक्रमचारी च प्रययौ दक्षिणापथम् ॥१४२॥
 तमानन्दमहाकन्दकन्दलोद्भेदवारिदम् ।
 संवीक्ष्य दाक्षिणात्यो ऽभ्रलोकः केकीव हर्षभाक् ॥१४३॥
 द्योतयन्वस्तुतत्त्वानि गुनिः किमयमर्थमा ।
 यच्छंस्यक्षुश्चकोराणां प्रीतिं किमुत चन्द्रमाः ॥१४४॥
 किमस्मात्कर्ममाहात्म्याद्भूर्मो वा दत्तदर्शनः ।
 एवं तदीक्षणानन्दनिमग्ना जगदुर्जनाः ॥१४५॥ युग्मम् ॥
 श्रीवज्रस्वामिनो ऽन्येषुः श्लेष्मबाधाभवद्भृशम् ।
 ततः शुण्ठीं समानेतुं स साधुं कंचनाभ्यधात् ॥१४६॥
 साधुनानीय दत्तां च शुण्ठीमशठचेतसा ।
 भुङ्क्तेनां भक्षयिष्यामीत्यतः कर्णे न्यधत्त सः ॥१४७॥
 भोजनान्ते स कर्णान्तर्वर्तिनीं प्रतिनां पतिः ।
 स्वाध्यायध्यानविवशो विसस्मार तथैव ताम् ॥१४८॥
 ततः प्रदोषे सा तस्य प्रतिक्रमणकर्मणि ।
 सुखवह्निकया काशं प्रत्युपेक्षयतो ऽपतत् ॥१४९॥
 पतितां तां च खाद्वृत्त्यास्मरदञ्जो मुनीशताम् ।
 हा हा धिग्धिक् प्रमादो ऽयं ममेति स्वं निनिन्द च ॥१५०॥
 प्रमादे संयमो न स्थान्निष्कलङ्कः कथंचन ।
 ते विना मानुषं जन्म जीवितं च निरर्थकम् ॥१५१॥

क्षुर्मस्ततो वपुस्स्यागं वज्रस्वामीत्यचिन्तयत् ।
 अजायत समन्ताच्च दुर्भितं द्वादशाब्दकम् ॥१५२॥
 लक्ष्मून्धोदनाङ्गिर्चा यत्राङ्गि लमवाभुयाः ।
 सुभित्तमवबुध्येयास्तदुत्तरदिनोपशि ॥१५३॥
 एवमादि समादिग्न स्वश्रियं श्रुतपारगम् ।
 वज्रसेनमुनिं स्माह विहर्तुमथ सोऽन्यतः ॥१५४॥ युष्मम् ॥
 यामाकरपुरारण्यवतीं वसुमतीं ततः ।
 विहर्तुं वज्रसेनोऽपि प्रावृत्तन्मुनिपुङ्गवः ॥१५५॥
 श्रीवज्रस्वामिनः पार्थिवर्तिनो व्रतिनः पुनः ।
 लभन्ते न कचिद्भित्तां भ्राम्यन्तोऽपि गृहे गृहे ॥१५६॥
 विना भित्तां लुधाक्षामकुक्षयोऽनववृत्तयः ।
 तेऽन्वहं गुरुभिर्दत्तं विद्यापिण्डमभुञ्जत ॥१५७॥
 द्वादशाब्दानि भोक्तव्यः पिण्डोऽयं वस्ततो यदि ।
 संयमस्थ न बाधास्ति तमाहृत्य ददाम्यहम् ॥१५८॥
 नो वा तदा सहान्नेन तनोस्त्यागं विदधहे ।
 इत्युक्त्वा गुरुभिर्धर्ममतयो यतयोऽभ्यधुः ॥१५९॥ युष्मम् ॥
 धिक् पोषणमिमं पिण्डं पिण्डं पोष्यमिमं च धिक् ।
 प्रभो प्रसीद येनैतत्प्रजामो दितयं वयम् ॥१६०॥
 अथादाय मुनीन्मवाङ्ग्रीवज्जो भुवनार्यमा ।
 गिरिं प्रत्यक्षलसोकान्तरं सोतयितुं जवी ॥१६१॥

तत्रैकः चुल्लको नास्याद्वार्यमाणो यदा तदा ।
 कापि प्रतार्य तं ग्रामे समारोहद्रुर्गिरिम् ॥१६९॥
 माभद्रुल्लणामप्रीतिर्मनस्यीति विचिन्तयन् ।
 त्यक्त्वा भक्तं च देहं च चुल्लको ऽस्याङ्गिरेरधः ॥१६३॥
 मध्याह्नतपनात्युष्णरोचिस्तप्ते शिलातले ।
 पिण्डवन्नवनीतस्य विलीनस्तत्क्षणादपि ॥ १६४॥ युग्मम् ॥
 शुभमध्यानगतस्यक्त्वा तनुं योगीव शक्तिभाक् ।
 अन्तर्देवालयं चक्रे तन्वन्तरपरिग्रहम् ॥१६५॥
 तस्मिन्देवाङ्गनामङ्गसुखमग्रे लभन्मुदः ।
 त्रिदशः पूजयामासुराशु तस्य कलेवरम् ॥१६६॥
 श्रीवज्रं यतयो ऽपूतुः प्रेक्ष्यावतरतः सुरान् ।
 किमत्रावतरन्त्येते देवाः सर्वर्द्धयः प्रभो ॥१६७॥
 यो ऽपूचे चुल्लकः कार्यमिदानीं स्वमसाधयत् ।
 महिमानं ततस्तस्य सुपर्वाणः प्रकुर्वते ॥१६८॥
 श्रुत्वा मुनयो दधुः शिशुनायमुना यदि ।
 स्वकार्यं साधितं वृद्धाः साधयामस्ततो न किम् ॥१६९॥
 इति संवेगिनः साधूंश्चारित्रज्ञानयोगिनः ।
 आचकीभूय तत्रैवं मिथ्यादुग्देवतावदत् ॥१७०॥
 पारणं भवतामद्य भगवन्तः प्रसीदत ।
 गृहीत शर्कराघोदमोदकं पाणकं च नः ॥१७१॥
 अवयहो ऽयं नैतस्याः प्रीतिहेतुस्ततो ऽन्यतः ।
 यामो ध्यावेति ते जग्मुस्तदामन्नं नगान्तरम् ॥१७२॥

कृत्वा मगसि तत्रत्यदेवतां साधवो व्यधुः ।
 कायोत्सर्गं समागत्य नत्वा तागित्युवाच सा ॥१७३॥
 अनुग्रहो ऽमावन्माकमिह यूयं यदागताः ।
 न जातु जायते कल्पतरुर्महपु कर्हिचित् ॥१७४॥
 त एवं तद्गिरा प्रीताः श्रीवज्रस्वामिना समम् ।
 छतानशनकर्माणः सत्कर्माणो ययुर्दिवम् ॥१७५॥
 मन्त्रैतद्गोत्रभिद्गोत्रं तमागत्य रयस्थितः ।
 प्रमोदात्पूजयामास वज्रादीनां वपुंयथ ॥१७६॥
 शक्रः प्रदक्षिणीचक्रे तं गिरिं सरयस्तदा ।
 वृक्षादीन्ममयन्नुद्यैः स्वदेहमिव भक्तिः ॥१७७॥ युग्मम् ॥
 विनया एव ते ऽद्यापि विद्यन्ते तत्र पर्वते ।
 यतस्तस्याभिधा जज्ञे रथावर्त इति चितौ ॥१७८॥
 दुःकर्मावनिभृदञ्चे श्रीवज्रे स्वर्गमीयुषि ।
 विष्टिन्नं दग्धं पूर्वं तुर्यं संहननं तदा ॥१७९॥
 इतश्च शिष्यो वज्रर्षेर्वज्रमेनः परिभ्रमन् ।
 पुरं श्रीभिरमम्प्राप्तपारं सोपारमौघिवान् ॥१८०॥
 यथार्थनामा तत्रामीश्वितग्रन्थुर्महोपतिः ।
 प्रिया च धारिणी तस्मा ममयगुणधारिणी ॥१८१॥
 श्रीमीष आवरुमाच जिगदन्ताभिधो धनी ।
 तस्येश्वरीति विद्याता दयितोमापतेरिव ॥१८२॥

सुधांशुधामधवलं सा शीलं तदशीलयत् ।
 तस्या विश्वम्भरायास्य यद्वभूव विभूषणम् ॥१८३॥
 दुर्भिक्षदोषान्निःशेषं तदा च चित्तिमण्डलम् ।
 जज्ञे धान्यैर्विनाम्नोभिर्मौनवद्दुःखमकुलम् ॥१८४॥
 धर्मप्रधाना सा बन्धून्निजानेवमथाभ्यधात् ।
 जीविताम्नाः सुखं तावदद्य यावदमी वयम् ॥१८५॥
 विना धान्यक्रयाद्दुःखं जीविताम्नाः कियच्चिरम् ।
 तद्वरं सविषं भोज्यमुपभुज्य समाहिताः ॥१८६॥
 स्युतपञ्चगमस्काराः कृतानशनवृत्तयः ।
 दुःखगेहस्य देहस्य सद्यस्त्यागं विदधहे ॥१८७॥ युग्मम् ॥
 अयेत्यं बन्धवो ऽवोचन्स्त्वेवं हन्त साम्प्रतम् ।
 गच्छतो ऽस्य शरीरस्य प्राप्तकालं फलं ह्यदः ॥१८८॥
 पक्तायावत् सत्त्वमूल्यं सा यावन्नाक्षिपदिपम् ।
 वज्रधेनमुनिस्तावत्तज्जीवातुरिवागमत् ॥१८९॥
 तमालोक्य मुनिं सापि हर्षादेव व्यचिन्तयत् ।
 चित्तं धित्तं च पात्रं च दिष्ट्या पूर्णमिदं त्रयम् ॥१९०॥
 दत्त्वा तदद्य पात्राय स्नाथं जन्म करोम्यदः ।
 कदाचिद्वैवयोगेन यदीदृक्पात्रसङ्गमः ॥१९१॥
 दृष्ट्वाय तस्मै विस्तेरचक्षुर्भिलामदत्त सा ।
 सत्त्वमूल्यस्य पाकस्य वृत्तान्तं च न्यवेदयत् ॥१९२॥

अयाख्यद्वज्जमेनो ऽपि मा स्रैवं प्रतिपद्यथाः ।
 भद्रे सुभिचं यत्प्रातर्भविष्यति न संशयः ॥१८३॥
 साष्टच्छद्भवताशायि स्वयमेतदुतान्यतः ।
 अथोचे सो ऽण्यदो ऽभोदगर्जितोर्जितया गिरा ॥१८४॥
 श्रीवज्रस्वामिनास्सुको यदा भिचां लमाप्नुयाः ।
 लक्षपाकोदगात्प्रातः सुभिचं भविता तदा ॥१८५॥
 इति श्रोत्रामृतं श्रुत्वा तद्दिनं चणमात्रवत् ।
 आविका सा सुदुर्भिक्षं चपयामास लीलया ॥१८६॥
 प्रभाते च प्रभाजालैद्युष्णं शोखिव मण्डलम् ।
 वह्निवचक्रमापूर्णं धान्यैर्दूरादयागमत् ॥१८७॥
 जनः स्वच्छमनाः सा च ततः सद्यो ऽप्यजायत ।
 कालं कंचन तत्रैव वज्रमेनो ऽप्यवास्थित ॥१८८॥
 जिनदत्तः सहेय्या सुनुभिर्वज्रभिस्ततः ।
 अर्चाक्षके जिनार्चयामर्थिभ्यो ऽर्थमदत्त च ॥१८९॥
 मद्योत्सवेन ते ऽन्येद्युर्जगृह्यः शान्तचेतमः ।
 वज्रमेनमुनेः पार्थे लोकद्वयद्वितं प्रतम् ॥१९०॥
 एवं शिष्यप्रशिष्यादिशाखाभिर्वटवक्षतम् ।
 श्रीवज्रस्वामिनो वंशः प्रसरन्त्यानग्रे दिशः ॥१९१॥
 माधुपन्नः सुपर्वालो मुक्तावामनियन्धनम् ।
 श्रीमद्वज्रमुनेर्वैद्यः कष्टं गामीगमनीयितः ॥१९२॥

ये केचिन्नयनातिथित्वमगमन्ये वा श्रुतेर्गौचरं
वंशास्त्रेषु तनुत्वमग्रमभजनूलं पुनः स्तूलताम् ।

नयो ऽसौ दशपूर्विणो मुनिपतेः श्रीवज्रसुरेश्वरो-
वैशो यः प्रथमं दधाति तनुतां स्फातिं पुरस्तात्पुनः ॥९०३॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्वविरावलीचरिते
महाकाव्ये आर्यरचितव्रतग्रहणपूर्वाधिगमवज्रस्वामिस्वर्गगमनतदंशवि-
स्तारवर्णनो नाम त्रयोदशः सर्गः ॥

जम्बूमुनिप्रभृतिगणाधिनाथ-
पर्यन्तमाधुजनचित्रचरित्रपुष्पैः ।
स्मृतामगुम्फितमिदं परिशिष्टपर्व
शिष्टात्मनां लुठतु कण्ठतटावनीषु ॥

॥ समाप्तो ऽयं ग्रन्थः ॥

APPENDICES.

The four disciples of Bhadrabāhu.

(Uttar. Tika 2, 7) cf vi 5—21.

रायगिहं नयरे चत्तारि वयंसावाणियगा सह वड्डिया । ते भद्द-
वाज्जस्स अंतिए धम्मं सोच्चा पव्वइया । ते सुयं वड्डयं अहिज्जित्ता दढ-
चित्ता एगमविहारपडिमं पडिवत्ता । ते य समावत्तीए विहरंता पुणो
वि रायगिहं नयरं संपत्ता । हेमंतो य तथा वट्ठइ । ज्ञो य^(१) केरिसे ।

वाटंति^(१) दंतवीणं दरिदिणो जत्थ कंपिरमरीरा ।

सव्वविलीभूयजला जायंति सरा वि रथणीसु ॥

जत्थ अइसीयमारुय- निहया सउणाइणो विणम्संति ।

पुप्फफलदलममिद्धा सुक्कंति दुमा वि सधम त्ति ॥

ते य भिक्षायरियं काउं तइयाए पोरिमीए पडिनियत्ता ।
तेमिं च विद्धारगिरिं तेणं गंतव्वं । तत्थेगस्स गिरिगुहादारे चरिमा
पोरिमी ओगाढा । तत्थेव ठिओ । बीयस्स नयरुज्जाणे । तइयस्स
उज्जाणममीवे । चउत्थस्स नयरुज्जाणे चेव । ते तत्थेव ठिया । तेमिं
कप्पो एओ । जत्थ चग्गिमा पोरिमी ओगाहइ तत्थेव पडिमाए
ठाइयव्वं । तत्थ ज्ञो गिरिगुहासे तस्स^(१) निरायं मीयं । 'सो गिरि-
मारुएण वेविरमरीरो वि मंदरो व्व निप्पकंपो मग्गं महंतो^(२) रय-
णीए पढमे चेव जामे कालगओ । उज्जाणत्थो बीए । उज्जाणममी-
वत्थो तइए । ज्ञो नगरुज्जाणे^(३) तस्स नयरुज्जाए^(४) न तइ मीयं ।
तेण सो चउत्थे जामे कालगओ । मव्वे देवलोगे उववत्था ॥
एवं अघेहि वि मग्गमहिद्यायेयव्वं जइ तेहिं अहिद्यामियं ॥

(१) B इ । (२) B वाट । (३) A मय । (४) A चउत्थो (५) A चउ । (६) A मयरुज्जाए ।

पुत्रिं खिदपदद्वयं नगरमासी । तत्रो उमभपुरं । तत्रो कुसग-
 पुरं^(१) । तत्रो रायगिहं । तत्रो चंपा । तत्रो पाडलिपुत्तं । तत्पत्न्य
 नंदवंसे नवमो नंदराया । तस्मत्पत्न्य कप्यगवंसमंभूत्रो उप्पत्तियादच-
 उव्विह्वद्विसमिद्धो सगडालो मंती । इत्रो य वररुद्धं नाम भट्ट-
 उत्तो । सो अणुदिवसं थुणइ रायाणं अउव्वेहिं अट्टुत्तरमयपमाणेहिं
 चाडुयप्पिलोमेहिं^(२) । तसए^(३) राया । पलोएइ सगडालमुहं । न य
 सो पसंसइ^(४) । तत्रो न देइ किंपि राया । तत्रो वररुद्धाण अ-
 गयपमत्थेणं सगडालभज्जा ओलगिया^(५) । जाव भणियं । तुमं
 सगडालं भणसु जेण पसंसइ मम पढियं । इयरौए वि दक्खिण-
 पवन्नाए भणिओ सगडालो । तेण वि अजुत्तमेयं^(६) ति तद्वा वि
 उवरोहमावन्नेण पडिवन्नं । भणियं च सेभामियं ति दिन्ना य
 करच्छोडिया । ताहे दिन्नं रत्ता दीणराणमट्टमयं । पक्खा दिणे
 दिणे पदिन्ने सगडालो चिंतेइ । निड्डिओ रायकोषो त्ति । नंदं
 भणइ । भट्टारगा किं एयस्स तुत्रो देइ ॥ तुमे पसंसिओ त्ति ॥ भणइ ।
 अहं पसंसामि लोइयकव्वाणि अविणट्ठाणि ॥ नंदराया भणइ । कहं
 लोइयकव्वाणि ॥ सगडालो भणइ । मम धूयाओ जक्खा-जक्खदिन्ना-
 भयदिन्ना-सेणा-वेणा-रेणाभिहाणाओ सत्त वि पढनि किमंग पुण
 अत्रो लोगो ॥ तामि च पढमा एहमं सुयं गेणहइ । वीया दोहि तदया
 तिहिं जाव सत्तामा सत्तहिं वाराहिं ॥ तत्रो अन्नग्नि दिणे राइणा

(१) B कुसगं । (२) A मसी० । (३) B सुधिर । (४) A पसंपर । (५) B संधि-
 याचा । (६) A अज्जम० ।

आणाविद्याओ अंतेउरं । ठविद्याओ जवणिवंतरियाओ । आगओ
 वररुई । पढियाणि चाडुयाणि^(१) । पच्छा जकडाए राइणो आए-
 मेण पढियाणि । वीयाए दोषि^(२) वारा सुयाणि तइयाए तिषि
 वारा पढियाणि य । एवं मत्तहि वि । राइणा पत्तीयं । वररुइस
 दारं वारियं । इयरो वि तमेव दीणारट्टमयपोट्टलियं जंतं विउब्बिय
 गंगामज्जे ठवेइ^(३) । किल कणमए हत्येण गंगा पयच्छइ ।
 एवंविहेण विहाणेण पयडेइ अट्टमयं जाव लोगो तं तारिसं पेत्थिय
 आउट्टो गंगा वि से देइ ति ॥ सुया य राइणा^(४) वत्ता । कहियं
 मंतिणो । जंतपओगेण जणमज्जे अलियपमिद्धं^(५) करेइ ति गाऊण
 भणियं मंतिणा । जइ अन्ध पचक्खं देइ तो पत्तियासो । तओ
 संझाए पेमिओ पचइयगो^(६) पुरिसो पच्छन्नं मंतिणा गंगं । वर-
 रुइणा वि गंगं घुण्णिऊण दिमावलोयं^(७) काऊण ठधिया जंते पोट्ट-
 लिया । गओ मट्ठाणं । इयरेण वि अवहरिऊण ममप्पिया मंतिस्स ।
 पभाए मंतिमहिओ कपुरजणवओ गओ गंगं राया । वररुइणा वि
 मंदुया गंगा । आइयं हत्येहिं पाएहि य जंतं । न किंचि मइइ ।
 रिन्नक्खीहओ रायपुरओ दंभगो ति । निप्पच्छिओ राइणा । दंमिया
 मंतिणा पोट्टणिगा । कहिओ संझातइयरो । सीमिओ लोगेहिं ।
 पओममावओ मंतिस्स वररुई सिद्धाणि^(८) मग्गइ । पुणरति ओप्पणि-
 उमारुओ गंदं । वहेइ सिद्धाणि । न पडिरुए^(९) राया । अयया
 मिरियस्स दीवाणे रणो^(१०) आओगो मज्झिइइ । वररुइणा गंग

दाभी ओलगिया । तीए भणियं । रन्त्रो भत्तं सज्जिज्जइ आओगे य ॥
ताहे तेण चिंतियं एयं एयं बिद्दं^(१) । डिंभरूवाणि मोयगे दाऊण
इमं पाढेइ ।

राय नंदु न वियाणइ । जं सगडालु करेमइ ।

नंदु राय^(२) मारेत्ता । सिरियउ रज्जि ठवेमइ ॥

ताइं पढंति । राइणा सुयं । गवेसावियं । दिट्ठा आओगसा-
मग्गी । कुविओ राया । जओ जओ सगडालो पाएसु पडइ तओ
तओ राया पराज्जतो ठाइ । नायं च सगडालेण । अईव अनि-
यत्तओ^(३) वड्ढाविओ कोवो देवस्स । ता एयं एत्थ पत्तयालं । मम
एसस्स वहे अवगच्छइ कुडंभवहे ॥ एवं चिंतिय गओ मभवणं^(४) ।
राइणो अंगरक्खो नियपुत्तो भणियो सिरियओ । भो सिरिय
ईइसो^(५) वुत्ततो । ता एत्थ एयं पत्तयालं । मम राइणो
पायवडियस्स सिरं किंदिज्जइ ॥ एवं भणियो अक्खंदिउमाढत्तो
सिरियओ । हा ताय किमहं कुलक्खयंकरो उप्पन्नो जेण ईइसं
आइसमि ममं^(६) । किं वड्ढणं मं चेव तस्स पुरओ वावाएइ देहबलिं
कुलोवसग्गस्स ॥ मंतिणा भणियं । न कुलक्खयंकरो तुमं किं तु
कुलरक्खंकरो^(७) । न य ममंतियमंतरेण कुलक्खयंतो इवइ । ता
कुणइ एयं ॥ कुमारेण भणियं । ताय जं होइ तं होउ । नाहं
गुरुवहं करेमि ॥ मंतिणा भणियं । अहं मयमेव अत्ताणयं^(८) ताल-
उडविमक्खवहारेण वावाइस्सं । तुमं वावन्नस्स खग्गं वाहेज्जसु^(९) ।

(१) B बिद्दं । (२) A राय । (३) A अनि० । (४) A मवणं इव । (५) B ईयसो ।
(६) A मं । (७) A कुलक्खयंकरो । (८) A अत्ताणयं । (९) B वाहेज्जसु ।

अलंघणीया गुरवो भवन्ति । ता संपाडेह एयं । न अवसरो अक्कंदि-
यव्वस्स । उद्धर कुलं अद्वमणक्कवाओ । अवलेह मज्झ अयमपंकं ॥
एयं सुणित्ठणं अहो संकडं समावडियं ति एगत्तो गुरुवयणलंघणं
अन्नत्तो गुरुसरौरपहरणं । ता न-याणामो किंपि काहामो । अह
वावाएमि अत्ताणयं । किं तु वावाइए अत्तए कुलक्खओ अयसो
य तदच्छिओ^(१) चेव जओ भणित्थंति लोया फलियं से पावं ति ॥
एवं उभयपासरज्जू इमं ति चिंतंतो गुरुवयणमलंघणीयं ति भणिय
पडिवज्जाविओ सिरियओ^(२) तं सव्वं । तओ गओ रायममीवं ।
पिट्ठओ मगडालो । तं च दट्ठूण अन्नाभिसुहो ठिओ राया । आ-
सीणो मगडालो । भणियादं दोतिन्नि वयणादं । न जंपियं राइणा ।
तओ निवडिओ रायवल्लणेसु । रोसेण अन्नाज्जत्तो जाओ राया ।
तओ अब्भवहरियस्स तालउडस्स किन्नं सीमं सिरिएणं । जाओ
हाहारवो । राइणा भणियं । किमेयं^(३) भो ॥ सिरिएण भणियं ।
देव तुह सासणादक्कमकारी एम । तेण देवो न पायपडियस्स वि
पभीयइ त्ति । ता किं एइणा दुरायारेण । अहं खु देवस्स सरौर-
रक्खगो । ता जो देवस्स आणं अइक्कमइ तेण पिडणा वि न कज्जं ।
एत्थद्वियस्स^(४) ममं चेव अवसरो नन्नस्स^(५) जओ एवंविहे चेव पए
निजत्तोहं देवेण । भणियं च ।

मोत्तूण सयणकज्जं सामियकज्जं करेति वरमिचा ।

अन्नह चंचलमेहा आरादिज्जंति कह पडणो ॥

(१) A नयिओ । (२) A om (३) A व । (४) A इयव्वस्स वियस्स ।
(५) A मयइ ।

रादणा चिंतियं । एयं पि निष्पिहाणं । लोत्रो अन्नहा मंतेइ ।
 ता नूणं वररुदणा^(१) पउत्तो डंभो एसो त्ति । ता अकञ्जकारी अहं
 जो एवंविहमुवेक्खंतो ठिओ त्ति । ता संपथं एरिसं ठावेमि एयं ॥
 तओ भणियं । कुमार जं अहं कुनयफलमेरिसं मंजायं तत्थ मा
 विसायं गच्छसु । अहं ते सत्तं संपाडेमि ॥^(२) एवमासासिय सयमेव
 महाविभूदं अग्गिमि^(३) सक्कारिओ सगडालो । भणिओ सिरिओ
 कुमारो । अमच्चत्तणं गेएहसु ॥ सो भणइ । मम भाया जेट्ठो धूल-
 भदो । तस्स वारसमं^(४) वरिसं गणियाए घरं पविट्ठसु । तस्स दिज्जउ ॥
 सो सदाविओ रादणा भणिओ । पडिवग्गसु कमागयममच्चपथं ॥ सो
 भणइ । चिंतेमि ॥ एत्थ असागवणियाए चिंतेसु ॥ सो तत्थ अदगओ
 चिंतिउमाठत्तो । केरिसं भोगकज्जं रज्जं^(५) । रज्जकज्जवदविलत्ताणं^(६)
 वज्जसावज्जवावारकारणं । अमच्चत्तणं परिपालिऊण नरगं जाइयत्तं^(७)
 होही । एए य परिणामउत्तहा विमया । को एयकारणे दुमहं नरत्तं
 सहु^(८) हारेइ ॥ भणियं च ।

सज्जविहज्जमकुडंगि गहणि मंमारवणि

सहुइ माणुमज्जि रग्गि तक्खणमरणि ।

जि^(९) विवेज्जणनिंदिओ^(१०) इंदियसुह महहिं

ते इह सहुी कोडिगराडिय हारवहिं ॥

तथा^(११) विमयसुहनिबंधणियजणाओ^(१२) परमत्यओ न
 किंचि सुहं । अवि य ।

(१) A वररुदं । (२) A अग्गि । (३) A वारस । (४) A om (५) B अक्खि-
 ताणं । (६) A नरगजारयत्तं । (७) ॥ सहुं । (८) A ओ । (९) B निंदिय । (१०) A
 तथा । (११) B एहं, पियं ।

एयं चिंतिय पंचमुद्रियं लोयं काऊण पाउयं कंदलरयणं ।
 तमेव किंदिन्ता रयहरणं करेत्ता रन्नो पाममागओ । धम्मेण
 वड्डाहि । एयं चिंतियं ॥ राया भणइ । सुचिंतियं ॥ निग्गओ ।
 पेच्छइ कवडत्तणेण गणियाघरं पविसइ न व त्ति ॥ आगामओ ले
 गओ पेच्छइ । मयकलेवरस्स जणे अवसरइ सुहाणि य ठएइ ।
 सो भयवं तहेव जाइ । राया भणइ । निव्विण्णकामभोगो भयवं
 ति (१) ॥ मिरिओ ठविओ । सो संभयविजयसुरिस्स पामे पव्व-
 इओ ॥ मिरिओ वि किर भाइनेहेण कोसाए गणियाए घरमसि-
 यइ । सा य अणुरत्ता थूलभट्टे अन्नं मणुस्सं (२) नेच्छइ । तीसे
 कोसाए डहरिया भगिणी उवकोमा । तीए सह वररुई परिवसइ ।
 सो मिरिओ वररुइस्स किंदाणि मग्गइ । सो भाउज्जायामूले भणइ ।
 एयस्स निमित्तेण अन्हे पिउमरणं भाइविश्रोगं च पत्ता । तुज्झ
 विओगो जाओ । एयं सुरं पाएहि ॥ तीए भगिणी भणिया । तुमं
 सुरामत्तिथा । एम अमत्तओ । जं वा तं वा भणिहिमि (३) एयं पि
 पाएहि ॥ सा पाएइ । सो नेच्छइ । सा भणइ । अलाहि मज्झ
 तुमे ॥ ताहे सो तीए अविओगं मग्गंते चंदप्पभं सुरं पियइ ।
 लोमो जाणइ खीरं ति । कोसाए मिरियस्स कहियं ॥ अन्नया
 राया भणइ मिरियं । एरिसो मम हिओ तव पिया आमि ॥
 मिरिओ भणइ । परमेयं मत्तवालेण अहं कयं ॥ राया भणइ ।
 किं मज्झं पियइ वररुई ॥ आमं ॥ कहं ॥ पेच्छइ ॥ तओ तेणुप्पन्नं
 मयणफलभाविं (४) मणुस्सुहत्थे दिअं । एयं वररुइस्स देज्जाहि

(१) A भवति । (२) A माधुमं । (३) A भविहिमि । (४) A मयणफल ।

इमाणि अत्रेमिं । तेण अत्याणीए^(१) समागयस्स तं वररुद्धस्स दिन्नं ।
तेण उस्सिंधियं भिंगारेण^(२) आगयं । निच्छूढो खिमिश्रो । चाउ-
व्वेज्जेण^(३) पायच्छित्तं से दिन्नं । तत्ततउयं पज्जाविश्रो मश्रो ॥

शूलभट्टसामी वि संभयविजयाणं मयासे घोरागारं तवं करेइ ।
विहरतो पाडलिपुत्तमागश्रो । तिष्ठि अणगारा अभिग्गहं गेण्हंति ।
एगो सीद्धगुहाए । तं पेच्छंतो सीद्धो उवसंतो ॥ अन्नो सप्पवसहीए ।
सो वि दिट्ठिविसो उवसंतो । अन्नो कृवफलए ॥ शूलभट्टो कोसाए
घरे । सा, तुट्ठा परीसदपराजिओ आगश्रो त्ति । भणियं । किं
करेमि ॥ उज्जाणगिहे^(४) ठाणयं देहि ॥ दिन्नो । रत्तिं मव्वालंकार-
विभ्रमिया आगया चाउं पकया^(५) । सो मंदरो इव निक्कंपो न
सकए खोभेउं । ताहे मज्झाणे^(६) पज्जुवासद । भगवया वि पडि-
वोदिया ॥ कं

सरिलयखेहि समुद्धो वड्ढहि कट्टामणेहि जइ जनणो ।

तोमिज्जइ ता जीवो विमएहि अतित्तप्पुव्वो त्ति ॥ १ ॥

सुदरं वमिउं मइ वंधवेहि रमिंजण दिययइट्ठेहि ।

सुदरं च मरीरं मालियं पि कट्ठेवि गंतव्वं ॥ २ ॥

इट्ठजण धणधणं विमया पंचंगवमइ देहं ।

एछपए मोत्तव्वं तइ वि दीशमजीवाणं ॥ ३ ॥

एवमाइ सोज्जण माविगा जाया । जइ रायवसेण अस्सेण ममं
वसेज्जा इयरहा संभचारिणी^(७) ॥ पुले य अभिग्गहे ताहे सीद्धगुहाओ

(१) A अत्याणी । (२) B १ । १२२. वररुद्ध । (३) A चाउव्वेज्जे B चाउव्वेज्जे ।
(४) A उज्जाणगिहे । (५) A पकया । (६) B मज्झाणे । (७) A इयरहा ।

साङ्ग आगच्छो । चत्तारि मासे उववासं काऊण आयरिएहिं ईसि
 त्ति अङ्गुट्ठिओ । भणियं मागयं दुक्करकारयस्स त्ति । एवं सप्पदत्तो
 वि कूवदत्तो^(१) वि ॥ धूलभद्दमाभी वि तत्थेव गणियाघरे पददिणं
 मच्चकामगणियमाहारं गेण्हद । सो वि चउत्तु^(२) मासेसु पुण्हेसु
 आगच्छो^(३) । आयरिया सभमेणं अङ्गुट्ठिया । भणिओ य । मागयं
 ते अद्दुक्करदुक्करकारयस्स ॥ ते भणंति तिन्नि वि । पेच्चह आय-
 रिया रागं करेति अमच्चपुत्तो त्ति काउ । एत्थ वि लोदओ वव-
 हारो । एस सुहं सुहेणं तत्थ ठिओ । तो वि यं संसिज्जद^(४) । बीए
 वरिसे सीहगुहाखमणो गणियाघरं वच्चामि त्ति अभिगगहं गेण्हद ।
 आयरिया उवउत्ता । वारिओ । अप्पडिसुणंते गओ । वसही
 मग्गिया । दिन्ना । सा सच्चावेण उरालियमरीरे विभूमिया^(५) धम्मं
 सुण्हद । तीसे मरीरे अज्जेवववो ओभासद । सा नेच्चद । पडि-
 वोदणत्थं भणद । जद किंचि नवरि देसि ॥ किंदेमि ॥ सयमहस्सं ॥ सो
 मग्गिउमारद्धो । नेपालविमए सावगो राया । जो तहिं जाद तस्स
 सयमहस्समोत्तं कंवलं देद । सो तहिं गओ । दिन्नो रादणा
 एएण^(६) । वंसदंडयविवरे कोट्टुण^(७) एद । एगत्य चोरेहि^(८) पथो
 वद्धो । मउणो वासद । सयमहस्स एद ॥ सो चोरसेणावई जाणद ।
 नवर एज्जतं^(९) संजयं पेच्चद । वेलीणे^(१०) पुणो वि वासद । सयमहस्सं
 गयं ॥ तेण सेणावइणा गंतूण पलोदओ^(११) पुच्छिओ य । अभए

(१) B कूवफलगतो । (२) B चउ । (३) B मागच्छो । (४) A ता वि एसिज्जति
 (५) A adds अविभूमिया । (६) A रायावरण । (७) B बु० । (८) A गच्छमरेहि ।
 (९) A पज्जत । (१०) A चालीणे । (११) A पुलोदओ ।

दिन्ने कहिये। अत्थि कंबलो। गणियाए नेमि॥ सुक्को॥ तओ
तीसे दिन्नी। ताए वदिणिथाए कूढो। सो वारेद। मा विणा-
सेहि॥ मा भणइ; तुमं एयं सोयसि। अप्पयं न सोयसि। तुमं
पि एरिसो चेव होहिमि त्ति उवसामिओ॥ कहं

मीलु^(१) सुनिम्मलु दीह कालि^(२) तरुणत्तणि पालिउ
आणज्झयणहि पावपंकु तवचरणहि खालिउ।
दय^(३) हालाहलविमसरिच्छविमयांस^(४) निवारहि
उज्जलवसु सुवसु धमिउ मज्झं^(५) कहं हारहि॥
अन्नसिउ धीरपइ नाणवरु^(६) आवज्झिउ मुणिगणह गणु^(७)।
ता संपइ उवसमि धरहि भणु आवइ तुरियं^(८) जरमरणु॥
एवमाइ अणुभाभिओ संवेगमावन्नो अत्ताणं निंदंतो। पेच्छह^(९)
परमनिग्गुणाण वि पसंसणपियत्तं। अहंवा

संतगुणकित्तणेण वि पुरिसा लज्जंति जे महासत्ता।

दयरा उण अलियपसंसणे वि हियए न मायंति॥

तो किं। कयाइ समो वि वषेण बगो कलहंसवरियाइ।

अणुगरेइ किं खज्जोउ तुलेइ तरणिमंडलं ति॥

पसंसंतो थूलभइमहामुणिं इच्छामि अणुमिट्ठं ति भणिकण
गओ गुरुमूलं। आलोदयपडिक्कंतो विहरइ। आयरिएहि वि

वग्घो वा सप्पो वा मरीरपीडाकरी सुणेयव्वा।

(१) B मील। (२) A दीहकालु। (३) B दय। (४) A विरिच्छ। (५)
B मंजुकर। (६) B दिगुनवरु। (७) B गणु। (८) B तुरियउ। (९) B
पेच्छह।

(Uttar. Tika 3, 1) cf viii 191—367.

॥ चाणक्यो ॥ गोकुविम्व ए चणयगभो । तत्त चणगो माहणो ।
 सो य मावओ । तस्स घरे माह ठिया । पुत्तो से जाओ सह
 दाहाहिं । साहणं पाणस पाडिओ । कहियं च राया भविम्वद
 त्ति । मा दुग्दं^(१) जाह्मद त्ति दंता घट्टा । पुणो वि^(२) आयरियाणं
 कहियं किं कज्जउ^(३) । एत्ताहे वि^(४) विवंतगिओ राया भविम्वद
 त्ति ॥ उम्मुक्कशालभावेण चोदस विज्जाठाणाणि आगमियाणि ।

अंगादं चउरो वेया मीमंसा नायवित्तरो ।

पुराणं धम्ममत्तं च ठाणा चोदम आहिया ॥ १ ॥

मिक्खा वागरणं वेव निरुत्तं कंद-जादमं ।

कप्पो य अवरो होइ क्व अंगा वियाहिया ॥ २ ॥

सो मावगो^(५) संतुट्ठो । एगाओ भद्दमाहणकुलाओ भज्जा परि-
 णीया । अन्नया^(६) भादविवाहे मा मादघरं^(७) गया । तीसे य भगि-
 णीओ अणेमिं खट्ठादाणियाण^(८) दिणाओ अनंकियविभूमियाओ
 आगयाओ । सव्वो पत्तियणो ताहिं समं मंजव्व आयरं च करेइ ।
 मा एगागिणी अवगीया अच्चइ । अद्धिदं^(९) जाया । घरं आगया
 दिट्ठा मसोगा चाणक्केण । पुब्बिया सोयकारणं न अपरं^(१०) । केवन्^(११)
 अंसुधाराहिं विवंती कबाले मीममद दीहं । निव्वंत्थेण जग्गा ।
 कहियं सगग्गयवाणीए जहद्वियं । चित्तियं च लेणमहो^(१२) अवमाण-
 हेज निरुणनं जेणं मादघरे वि एवं पम्भिवे । अहवा

(१) A दोहद । (२) B ल । (३) B कज्जउ । (४) A ल । B । प । (५) B मावगो । (६) B मा । (७) B मादघरं । (८) B । (९) B अद्धिदं । (१०) B अपरं । (११) A केवन् । (१२) B लेणमहो ।

अलियं पि जणो धणदत्तयस्स मयणत्तणं पयासेइ ।

परमत्तबंधवेण वि लज्जिज्जइ स्त्रीणविह्वेण ॥ १ ॥

तथा । कञ्जेण विणा^(१) नेहो अत्यविह्वणाण गउरवं लेण ।

पडिवसे निव्वहणं कुण्ठति जे ते जए विरत्ता ॥ २ ॥

ता धणं उवज्जिणामि केणवि उवाएण । नंदो पाडलीपुत्ते
दियार्इण^(२) धणं देइ । तत्थ वच्चामि । तन्नो गंतुण कत्तियपुण्णिमाए

पुव्वणत्थे आसणे पढमे निमण्णो । तं च तस्स पत्नीवदस्स राउलस्स
मया ठविज्जइ । सिद्धपुत्तो^(३) य नंदेण समं तत्थ आगन्नो भणइ ।

एस बंभणो नंदवंसस्स कायं अक्कमिऊण ठिन्नो । भणिन्नो दासीए ।
भयवं बीए आसणे निवेशहि ॥ एवं होउ ॥ निगइ आसणे कुंडियं

ठवेइ । एवं तदए दंडयं^(४) । सउत्थे गणेस्सि^(५) । पंचमे जणोवदयं ।
धिट्ठो^(६) त्ति निब्बूढो । पदममावणो^(७) ॥ अथथा^(८) य भणइ

कोशेन मत्तैय निबडुमूलं पुत्रैश्च मित्रैश्च विहृद्दशास्त्रम् ।

उत्पात्य नन्दं परिवर्त्तयामि महाद्रुमं वायुरिवोद्यवेगः ॥

निगन्नो नयरात्रो^(९) मगगइ पुरिमं । सुयं च णेण विंबंतरिन्नो
राया होहामि त्ति ॥ नंदस्स मोरपोमगा । तेसिं गासे मन्नो परि-

व्वायगलिगेणं । तेसिं च मयहरधूयाए चंदपियणंमि दोहलो । मा
ममुयाणितो मन्नो । पुच्छंति । सो भणइ । दमं^(१०) दारमं देइ । तो

यं पाएमि चंदं । पडिमुण्ठेति । पडमंडो कन्नो [तद्विषमं पुण्णिमा]

(१) K. कञ्जविह्वणा । (२) A. दयं । (३) B. i. marg. कटिप्रेमिनिव ।

(४) B. वमि चंदइ । (५) B. i. marg. जपमणो । (६) A. धिठ्ठो । (७) A. पदममावणो ।

(८) A. अथथा । (९) A. दमं । (१०) A. दारमं ।

मज्जे किहं^(१) कयं । मज्झगए चंदे सन्नरमालूहिं दब्बेहिं संजोएत्ता
खीरस्स थालं भरियं । मद्दाविद्या पेच्छद पिवइ^(२) य । उवरिं
पुरिमो ओच्छाडेइ^(३) । अवणीए डोहले कालकमेण पुत्तो जाओ ।
चंदगुत्तो से नामं कयं । सो वि ताव वड्डइ ॥

चाणक्यो वि धाउविलाणि^(४) भगवद् । सो य दारएहिं समं
रमइ । रायनीदं वि भासा । चाणक्यो यं पंडिएइ । पेच्छइ । तेण
वि मग्गिओ । अहं वि दिज्जउ ॥ भणइ । गावीओ^(५) लेहि^(६) ॥ म
मारैज्जा कोइ ॥ भणइ । वीरभोज्जा पुहइ ॥ नायं जहा विलाणं पि
से अत्थि । पुच्छिओ कस्स त्ति । दारएहिं कहियं । परिव्वायंगपुत्तो
एम ॥ अहं सो परिव्वायगो । आसु जा ते रायाणं करेमि ॥ सो तेण
समं पलाओ^(७) ॥

लोगो मिलिओ । पाडलिपुत्तं रोहियं । नंदेणं भग्गो परिव्वा-
यगो पलाओ । अस्सेहिं पच्छओ लग्गा पुरिसा । चंदगुत्तं पउमि-
णीमंडे कुब्भित्ता^(८) रयओ जाओ चाणक्यो । नंदमंतिएणं जचवल्लीग-
किमोरएणमासवारेण^(९) पुच्छिओ । कहिं चंदगुत्तो ॥ एम पउममरे
पविट्ठो चिट्ठइ ॥ सो आसवारेण दिट्ठो । तओ णेण घोडगो चाणक्यस
अप्पिओ । सगं मुक्कं । आव निगुंडिओ^(१०) असोयरणाए^(११) कंसुमं^(१२)
सेणइ^(१३) ताव णेणं सगं घेत्तूण दुहाकओ । पच्छा चंदगुत्तो^(१४)
एकारिय चडाविओ । पुणो पमाया । पुच्छिओ णेण चंदगुत्तो ।

(१) B विहं । (२) A पिवइ । (३) B मज्झगए चंदादेइ । (४) A धाउविलाणि, B धाउविलाणि । (५) A गावीओ । (६) B लेहि । (७) A पलाओ । (८) B कुब्भित्ता । (९) A मासवारेण । (१०) A निगुंडिओ । (११) B अस्सोयरणाए । (१२) A कंसुमं । (१३) B सेणइ । (१४) A चंदगुत्तो ।

होद्दी ॥ पडिवषं । राउलमइगया । दो भागा कयं रज्जं । तत्थ एगा
विमकणया आसि । तत्थ पव्वयगस्स इच्छा जाया । सा तस्स दिषा ।
अग्गिपरियंचणे वि विमपरिगम्भो^(१) मरिउमारद्धो । वयंमय मरिउजइ ।
चंदगुत्तो हंभामि त्ति ववमिअो^(२) । चाणक्केण भिउडो कया इमं
नोदं सरंतेण

तुल्यार्थं तुल्यमामर्थ्यं^(३) मर्मज्ञं व्यवसायिनम् ।

अर्धरान्यहरं भृत्यं यो न हन्यात्स हन्यते ॥

ठिअो चंदगुत्तो । दो वि रज्जाणि तस्स जायाणि । नद-
मणुस्सा य चोरियाए जीवति । देसं अभिह्वंति । चाणक्को अणं^(४)
उग्गतं चोरग्गाहं मग्गइ । गम्भो नगरवाहिरियं^(५) । दिट्ठो तत्थ
नलदामो कुविंदो पुत्तयदमणांमरिमिअो खण्णिऊण विलं जलण-
पज्जालणेण मूलाअो उत्थादंतो^(६) मंकोउए । तअो सोहणो एम
चोरग्गाहो त्ति वाहराविअो । मग्गाणिऊण य दिषं तस्सारवत्तं ।
तेण चोरा भत्तपाणाइणा उवयरिऊण^(७) वीमत्था मज्जे सकुहुंसा
वावाइया । जायं निहंतयं रज्जं ॥ कोमनिमित्तं च चाणक्केण मदि-
न्रियकोडुबिएहिं^(८) मड्ढिं आढत्तं मज्जपाणं । वायावेइ^(९) हेसं ।
उट्ठिऊण य तेमिं उप्पोमणत्तं गाएइ इमं पणत्तं गीइयं

दो मज्ज धाउरत्ताइं कचणकुंडिया तिदंडं च ।

राया नियवमवत्ती य एत्थ वि ता मे होमं वाएहि ॥

(१) A adds च । (२) B विमभो । (३) B मर्मज्ञं i marg धामर्थ्यं ।
(४) A चारं । (५) A मगर । (६) B उत्थादतो । (७) B मज्जपाणाइणा उव-
यारिध वाहर । (८) A मज्ज । (९) B वाएइ ।

इमं च सोऊण अणो असहमाणो^(१) कस्तुइ अप्पयडियपुब्बं^(२)
नियरिद्धिं पयडंते नच्चिउमारद्धो । जओ

कुवियस्स आउरस्स य वसणं पत्तस्स रागरत्तस्स ।

मत्तस्स मरंतस्स य सन्नावा पायडा हेति^(३) ॥

पढियं च तेण

गयपोययस्स मत्तस्स उप्पइययस्स^(४) जायणमहस्सं ।

पए पए सयमहस्सं एत्थ वि ता मे होलं वाएहि ॥

अणो भणइ

तिलआढयस्स वुत्तस्स निष्फणस्स^(५) वज्जमइयस्स^(६) ।

तिले तिले मयमहस्सं एत्थ वि ता मे होलं वाएहि ।

अणो भणइ

नवपाउसंमि पुष्पाए गिरिन्द्याए^(७) सिग्घवेयाए ।

एगाइमहियमेत्तेण^(८) नवणीएण पालिं वंधामि ॥

एत्थ वि ता मे होलं वाएहि ॥ अणो भणइ

जञ्जाण नवकिसेराण तद्विवमएण जायमेत्ताणं ।

केसेहि नहं छाएमि एत्थ^(९) वि ता मे होलं^(१०) वाएहि ॥

अणो भणइ

दो मज्झ अत्थि रयणाइ^(११) सालिपसुइ य गहभिया य ।

हिणा हिणा वि रुद्धंति एत्थ वि ता मे होलं वाएहि ॥

(१) A अहमापो । (२) A अप० । (३) B उति । (४) B corrects
उप्पइययस्स, A उप्पययस्स । (५) A ष B य । (६) B वज्जसुइयस्स ।
(७) B नदीयार । (८) A भित्ते । (९) MSS + येया । (१०) A नय । (११)
A रयणा ।

अणो भणद

सयसुक्खिननिच्चसुयंधो भज्ज अणुव्वय नत्थि पवासे ।

निरिणो य दुपंचमत्तो^(१) य एत्थ वि ता मे ज्ञालं वाएहि ॥

एवं नाकण दव्वं मग्गिय । जहोच्चिय^(२) कोट्ठागारा भरिया
सालीणं । ताओ छिन्ना छिन्ना पुणो जायति । आसा एगदिवमजाया
मग्गिया । एगदिवमियं नवणीय ॥ सुवण्णपायणत्थ^(३) च चाणक्केण
अंतपामया कया । केद भणति^(४) वरदिणया । तओ एगो दक्खो
पुरिसो सिक्खाविओ । दीणाराण थालं भरियं । सो भणद । जइ^(५)
मम कोद जिणइ तो थाल गिणइद । अइ अइ जिणामि ताहे
एगं दीणारं जिणामि^(६) । तस्स इप्पआ पासा पडति । अओ न
तीरए जिणित । जइ सो न जिप्पइ एवं माणुमत्तभो वि । अवि
नाम सो जिप्पेज्जा न थ माणुसाओ भइस्स पुणो माणुमत्तणं ॥

(१) B भजा । (२) B जहादिथ । (३) A सुवण्णपायणत्थ । (४) B भवति । (५)
] अइयं थ । (६) B A. par. जिणामि ।

(Uttar. Tika 2, 43) cf. x. 1—35.

धूलभदो आयरिशो चोद्सपुत्री कयाद् गत्रो एगस्तु पुव्वपिय-
मित्तस्तु घरं । महिलं पुच्छद् । सो अमुगो कहिं गत्रो त्ति । सा
भणद् । वणिज्जेणं ॥ तं च घरं पुव्विं लट्ठं आसि । पच्छा पडियं
सडियं जायं । तस्तु पुव्विल्लएहिं एगस्तु खंभस्तु हेट्ठा दव्वं निहेत्तयं ।
तं सो आयरिशो नाणेण जाणद् । पच्छा तत्तोड्ढत्तं हत्थं काऊण
भणद् ।

इमं च एरिसं तं च तारिमं पेच्छ केरिसं जायं ।

इय भणद् धूलभदो सन्नायघरं गत्रो संतो ॥

इमं एरिसं दव्वजायं सो अन्नाणेण भमद् । एवं च भणमाले
जणो जाणद् । जहा घरमेव पुव्विं लट्ठं दयाणिं तु सडियं पडियं
दट्ठुं । अणिच्चयापरुवणत्थं भयवं निर्दसेद् ॥ सो आगत्रो । महिलाए
सिट्ठं जहा धूलभदो आगत्रो आसि । सो भणद् । धूलभदेण किंचि
भणियं ॥ न किंचि नवरं खंभज्झत्तं हत्थं दावेतो भणिया दत्रो ।
इमं च एरिसमित्यादि ॥ तेण पंडिएण नायं । जहा एत्थ अवस्तुं
किंचि अत्थि । तेण खणियं जाव नाणापगाराणं रयणाणं भरियं
कससं पेच्छद् ॥

(Uttar. Tikā 2, 13) cf. xiii.

तेणं कालेणं तेणं समणं जीयंतसामिपडिमावदयरेण समुप्पन्नं
अत्थि दसपुरं नाम नयरं । तत्थ सोमदेवो नाम माहणो । तस्स
सुद्धसोमा भारिया । तीमे पुत्तो रक्खिओ^(१) । तस्साणुजो फग्गुरक्खि-
ओ । सो य रक्खिओ जं पिया से जाणइ तं तत्थेव अहिज्झिओ ।
पच्चा घरे न तीरइ पडिउं ति गओ पाडलिपुत्तं । तत्थ चत्तारि
वेए संगोवंगे अधिज्झिओ^(२) । समत्तपारायणो संखापारओ जाओ ।
किं बड्डणा चोद्दस विज्जाठाणाणि गहियाणि तेण । ताहे आगओ
दसपुरं । ते य^(३) रायकुले सेवगा^(४) नज्जंति । रायकुले तेण संवि-
दियं^(५) रत्तो कयं जहा एमि । ताहे ऊसियपडागं नयरं कयं ।
राया समयमेव अमोगदयाए निग्गओ । दिट्ठो सक्कारिओ । अग्गहा-
रो^(६) य से दित्तो । एवं सो नयरेण सब्बेण अभिनंदिज्जंतो हत्थि-
खंधवरगओ अप्पणो घरं पत्तो । तत्थ वि बाहिरिअंतरिया परिमा
आढाइ [पच्चा घरं गओ]^(७) तं पि चंदणकलसादमोभियं । तत्थ
बाहिरियाए उवट्ठाणसालाए ठिओ लोयस्स अग्गं पडिच्छइ । ताहे
वयंमगे बंधू य सब्बे आगए पेच्छइ । घरं च से दुपयवउंप्पय-
हिरणसुवणादणा भरियं । ताहे चित्तेइ । अग्गं न पेच्छामि ॥
ताहे घरं अइयओ^(८) मायरमभिवाएइ । ताए य भणइ^(९) मा-
गयं पुत्तं ति ॥ पुत्तरवि मज्झत्या अच्छइ । सो भणइ । किं न

The following story down to दसपुरं यओ is verbally taken from Haribhadra's Com on the Arasyaka Nirvutti. (१) MSS add i. marg चत्त before रक्खिओ । (२) A चत्तओ । (३) A om (४) B राय-कुला । (५) A संदिगियं । (६) MSS चत्ता । (७) A चत्तओ । (८) A मा-गयं । (९) B माहे च भणइ ।

असौ तुज्झं तुट्ठी जेणं मए' सव्वं नयरं विन्दइयं सोदसाणं विज्जा-
 ठाणाणं आगमे कए ॥ सा भणइ । कच्चं पुत्त मम तुट्ठी भविस्सइ ।
 जेणं तुमं बह्णं सत्ताणं वह्णकरणं अहिज्जिउमागओ जेण संसारो
 वड्ढिज्जइ तेण कच्चं तुस्सामि । किं तुमं दिट्ठिवायं पडिउमागओ ॥
 पच्छा सो चिंतेइ । केत्तिओ सो होही । तं पि अज्झामि^(१) जेण
 माउतुट्ठी ॥ भणइ । किं ममं लोणेणं तोमिएणं ॥ ताहे भणइ ।
 असौ कच्चिं सो दिट्ठिवाओ ॥ सा भणइ । माह्णं दिट्ठिवाओ ॥ ताहे
 सो नामस्स अक्खरत्थं चिंतिउमारद्धो । दृष्टीनां वादो दृष्टिवादः ॥
 ताहे चिंतेइ । नामं चेव सुंदरं । जइ कोवि अज्झावेइ तो अज्झामि ।
 माया वि तोमिया भवइ ॥ ताहे भणइ । कच्चिं ते दिट्ठिवायजाणं-
 तगा ॥ सा भणइ । अह उच्छुघरे^(२) तोमलिपुत्ता नामायरिया ॥
 सो भणइ । कच्चं अज्झासिमो^(३) । तुब्भे उस्सुगा होइ ॥ ताहे सो
 दिट्ठिवायनामत्थं चेव चिंततो न सुत्तो । रत्तिं चिय दिवसे अप्प-
 भाए चेव पडिओ । तस्स पिइमित्तो बंभणो उवनगरग्गामे परिव-
 सइ । तेण सहिज्जो^(४) न दिट्ठो अज्ज पेच्छामि एं ति उच्छुलट्ठीओ
 गहाय नव पडिपुणाओ एगं च खंडं संसुहमेइ^(५) । सो पत्तो पुच्छइ ।
 को तुमं ॥ सो भणइ । अज्जरक्खिओ हं ॥ सो तुट्ठी उववूइइ ।
 मागयं अहं तुब्भो दट्ठुमागओ ॥ ताहे सो भणइ । अदेहि^(६) अहं
 सरीरचिंताए जामि । एयाओ उच्छुलट्ठीओ अवाए पणामेज्जामि
 भणेज्जासु य । दिट्ठो मए अज्जरक्खिओ । अहमेव पढमं दिट्ठो ॥

(१) B अधिज्झामि । (२) A बह्णघरे । (३) B अधिज्झासिमि मा । (४) B
 सहिज्जो । (५) B adds दमो य नोति । (६) B अनोहि । marg. अतिही ।

तेण तहेव सिद्धं । सा तुष्टा चिंतेद् । मम पुत्तेण सुंदरं मंगलं दिद्धं । नव
पुत्रा घेतत्वा खंडं च ॥ सो चिंतेद् । मंए दिद्धिवायस्स नव अंगणि
अज्झयणाणि वा घेतत्वाणि दसमं न सव्वं ॥ ताहे गत्तो उच्छुधरं ।
तत्थ चिंतेद् । किह एमेव अईमि गाहो^(१) जहा^(२) अयाणंते ।
जो एणमिं सावगो भविस्सद् तेन समं पविस्सामि त्ति ॥ एगयासे
अच्छद् पत्नीणो । तत्थ य ढड्डुरो नाम सावओ । सो सरीरचितं
काऊण पडिस्सयं वच्चद् । ताहे तेण दूरट्ठिण तिन्नि निमीहिआओ
कयाओ । एवं सो इरियाए ढड्डुरे गाढाइस्सरेण^(३) करेद् । सो
पुण सेहावी तं अवधारेद् । सो वि तेणैव कमेण उवगओ । सव्वेमिं
साह्णं वंदणं कयं । सो सावगो न वंदितो । ताहे आयरिएहिं
भायं^(४) । एस न सड्डो । पच्चा पुच्छद् । कओ धम्मागमो ॥ तेण
भणियं । एयस्स सावगस्स मूलाओ ॥ साह्हि य कहियं । जहेस सड्डो-
पुत्तओ^(५) जो सो कम्मं हत्थिखंधेण अइणीओ^(६) ॥ कहं ति ॥ ताहे
सव्वं साह्हद् । अहं दिद्धिवायं अज्झाडउं तुष्ठा पाममागओ ॥ आय-
रिया भणंति । अहं दिक्खाअव्वगमेण अज्झाडज्जद् ॥ भणद् । पव्व-
यामि^(७) ॥ सो वि परिवाडीए अज्झाडज्जद् ॥ एवं होउ त्ति परि-
वाडीए अहिज्जामि । किं तु एत्थ न जायद्^(८) पव्वइउं । अन्नत्थ
वचामो । एस राया ममाणुरंतो । अन्नो य लोगो पच्चा ममं
वला वि नेज्जा । तस्सा अन्नहिं वचामो ॥ ताहे तं गहाय अन्नत्थ

(१) A अतोहिमांही । (२) A जया । (३) A om. Haribhadra इदरेधं सरव्वं ।
(४) A om । (५) B = सुत्तो पुत्तओ । (६) B अभिषीओ । (७) A पव्वज्जामि ।
(८) MSS. जाद् ।

गया । एसा पढमा सेइनिप्फेडिया ॥ एवं तेण अचिरेण कालेण
 एकारमश्रंगणि अहिज्जियाणि । जो दिट्ठिवाओ तोमलिपुत्ताणं आय-
 रियाणं सो अणेण गहिओ । तत्थ य अज्जवद्दरा सुव्वन्ति जुगपहाणा ।
 तेसिं दिट्ठिवाओ बड्ढओ अत्थि । ताहे सो तत्थ वच्चद उज्जेणि-
 मज्जेणं । तत्थ य भद्दगुत्ताणं येराणं अंतियं उवगओ । तेहिं अणु-
 वूहिओ धवो कयत्थो त्ति । अन्नं च । अहं मंलिच्चियेसरौरो नत्थि
 मम निज्जामओ । तुमं निज्जामओ होहि ॥ तेण तह त्ति पडि-
 वन्नं । तेहिं कालं करेतेहिं भणइ । मा वद्दरसामिणा ममं अच्छे-
 ज्जासि वामं । पडिस्सुए ठिओ पढेज्जामि । जो तेहिं ममं एगमवि-
 रत्तिं संवसइ सो तेण सह मरइ ॥ तेण पडिस्सुयं । कालगए गओ
 वद्दरसामिसगासं वाहिं ठिओ । ते वि सुविणयं पेक्कंति । जहा किर
 मम खीरपडिगाइओ भरिओ आगंतुएण पीओ । समासासिओ^(१)
 य । अवसिट्ठं च थेवखीरं ॥ पभाए साइण साहंति । ते अन्न-
 मन्नाण वागरंति । गुरु भणंति । न-याणइ तुओ । अज्ज मम
 पडिच्छओ^(२) एहि त्ति । सो किंचूणं सुत्तं अहिज्जिहि त्ति ॥ पभाए
 आगओ अज्जरक्खिओ पुच्छिओ । कत्तो ॥ तोमलिपुत्ताणं सया-
 साओ अज्जरक्खिओ ॥ आमं ॥ साइ सागयं ॥ कहिं ठिओ ॥ वाहिं ॥
 ताहे आयरिया भणंति । वाहिं ठियाणं^(३) किं जायइ अज्जाइउं ।
 किं तुमं न-याणमि ॥ ताहे सो भणइ । खमासमणेहिं अहं भद्द-
 गुत्तेहिं भणिओ । वाहिं ठाएज्जामि ॥ ताहे उवउत्ता जाणंति ।

(१) B i. marg. अहो । (२) A पाठि, B i. marg प्रतीत्यका प्राधुवंकः ।

(३) B वदिट्ठिवायं ।

सुदर। न निष्कारणे भणति आयरिया। अच्च्ह ॥ ताहे अज्झादउ
पवत्ती। अचिरेण^(१) कालेण नव पुब्बा अहिज्जिया दशम आढत्तो
घेत्तु। ताहे अज्जवदरा भणति। जविण^(२) ति करेहि। एय परि-
कम्प एयम्प। ताद पि सुज्जमाणि चउब्बीस जवियाणि^(३) गहियाणि।
अखेण सो वि ताव अज्झाद ॥ इत्थो य से मायापियरो भोगेण
गहिया। उज्जीय करिस्सामि ॥ अधकारतर कय। ताहे ताणि
अप्पाहिति^(४)। तह वि न एद। तत्थो उदरत्थो से भाया फग्गुर-
क्खित्तो। सो पट्टवित्थो। एहि मच्चाणि वि पञ्चयति जद
आवह ॥ सो तस्स न पत्तियद। जद ताणि पञ्चयति तो तुम पञ्च-
याहि ॥ सो पव्वइत्थो। अज्झइत्थो अज्जरक्खित्तो। जविएसु अतीव
घेलित्तो^(५)। पुच्छइ। भयव दममस्स पव्वस्स कि सेम ॥ तत्थ
विदुमसुदमरिमवन्दरेहि दिश्वत करेति। विदुमेत्त गहिय ते।
समुद्दो अच्च्इ ॥ ताहे सोय^(६) विमायमावत्तो। कत्तो मम मत्तो
एयम्प पार गत्तु ॥ ताहे आपुच्छइ। भयव अह वच्चामि। एम
मम भाया आगत्तो ॥ ते भणति। अज्झाहि ताव ॥ एव सा
निच्चमेव आपुच्छइ ॥ तत्थो अज्जवदरा उवउत्ता। कि ममाउ
चेव वोच्चिज्जित्तग ॥ ताहे नालेण नाय। जहा मम थोवमाउ न
य एम पुणो एहि त्ति। तत्थो ७ ममाहितो वोच्चिज्जित्ति^(८)
दममपुव्व ॥ तत्था तेण विमज्जित्तो। दमपुर गत्तो ॥

तत्थ मव्वो मयलवगो पव्वावित्तो माया^(९) भाया भगिणी। जो

(१) A विरेण। (२) A जव०। (३) B जवियाणि। (४) B। m. १ कयदंति।
(५) A धलित्तो। (६) B। १ १०. A om (७) A जाउ। (८) M. १० नति।
(९) B a lda जाया।

सो तस्म खतश्चो सो वि तेमि अणुरागेण तेहि मम चेव अच्छद ।
 न पुण लिग गेण्हद लज्जाए । किह ममणश्चो पव्वइस्सु । एत्थ मम
 धूयाश्चो सुण्हाश्चो नत्तुईश्चो । तामि पुरश्चो न तरामि नग्गश्चो
 अच्छिउ ॥ सो तत्थ अच्छद । वज्जसो आचरिया भणति । ताहे
 सो भणद । जइ मम जुवलणं कुडियाए कत्तएण उवाहणाहि
 जन्नोवदएण य मम पव्वावेह तो पाव्वयामि ॥ पव्वाविश्चो । सो पुण
 चरणकरणमज्झाय^(१) अणुयत्ततेहि गेण्हावियव्वो । ताहे भणति ।
 अच्छह तुव्वो कडिपट्टएण ॥ सो वि येरो भणद । कत्तएण विणा
 न तरामि ॥ ताहे भणति । अच्छउ एय पि ॥ करगेण विणा दुक्ख
 उचारपासवण वोमिरिउ ॥ तहा बभसुत्तग बभणत्तिध । अच्छउ
 त्ति ॥ अवसेम सव्व परिहरद । अन्नया वेइयाण वदया गया
 आचरिया । वेइरूवाणि गाहेति^(२) । भणद । सव्वे साज्जणो
 वदामो एय कत्तदस्स मोत्तु ॥ एव भणिश्चो ताहे सो जाणद ।
 दमे मम पुत्ता नत्तुया य वादज्जंति । अह कीस न वदिज्जामि ॥
 ताहे सो भणद । किमह न पव्वइश्चो त्ति ॥ ताणि भणति । कि
 पव्वइयगाणोवाहणकरगकत्तबभसुत्तगार्दणि भवति^(३) ॥ ताहे सो
 जाणद । एयाणि वि मम पडिचोदति^(४) ता^(५) क्खेमि ॥ ताहे
 सो सुट्ठो^(६) । से पुत्त भणद । अलाहि पुत्तगा कत्तण ॥ ताहे
 भणति । जाहे उण्ह होहिइ ताहे कप्पो उवरि करिहि त्ति ॥
 एव ताणि । मोत्तु करदस्स ॥ तत्थ से पुत्तो भणद^(७) । मत्तएण

(१) B •यम• । (२) B गाहेति । (३) A भणति । (४) B •चाधति । (५)
 A om (६) B om, (७) A omits all down to अहा ।

चेव सणा भूमिं गमद ॥ एवं जणोवदयं पि सुथद । ताहे
 आयरिया भणंति । को वा अन्हे न-याणइ जहा वंभणा ॥ एवं तेण
 ताणि सुक्काणि । पच्चा ताणि पुणो भणंति । सव्वे वंदामो
 मोत्तुण कडिपट्टइत्वं ॥ ताहे मो रुद्धो भणइ । सह अज्ज^(१)
 पज्जएहिं मम^(२) मा वंदइ । अन्ने वंदेहिं ति । ममं एयं कडिपट्टयं
 न छुट्ठेमि ॥ अन्नया तत्थ माह भन्नं पच्चवखादत्ता कालिगओ ।
 ताहे तस्स निमित्तं कडिपट्टयवोमिरणट्टयाए आयरिया भणंति ।
 एयं महाफल भवइ जो माज्जं वइइ ॥ तत्थ य पढमं पच्चइया
 मन्निया । तुम्हे भणेज्जाइ । अन्हे चेव वहामो ॥ एवं ते उवट्ठिया ।
 तत्थायरिया भणति । अन्हे मयणवगो मा निज्जरं पावउ । जं
 तुम्हे चेव सव्वे भणइ अन्हे चेव वहामो ॥ ताहे मो येरो भणइ ।
 किं पुत्त एत्थ वइत्तरिया निज्जग ॥ आयरिया भणंति । वाढ
 किमेत्थ भाणियत्वं ॥ ताहे मो भणइ । तो खाइ अहं पि वहामि ॥
 आयरिया भणति । एत्थ उवमग्गा उप्पज्जति । चेडस्सवाणि
 लंगति । जइ तरसि अहियासेउ तो वहाहि । अह माहियासेमि
 ताहे अन्हं न सुंदरं भवइ ॥ एवं मो येरो कओ । ताहे मो
 उक्खित्तो । माह पुरओ वचति-पच्छओ मजईओ ठियाओ ।
 ताहे खुहुण्हिं भणियपूर्वेहि कडिपट्टओ तस्स कड्ढिओ । मो तं
 मयगं लज्जाए मोत्तुमारद्धो । ताहे अन्नेहि भणियो । मा
 सुच्चिहिमि^(३) ॥ तत्थ से अन्नेण कडिपट्टओ काजण पुरओ
 दोरेण वद्धो । ताहे मो लज्जिओ त वइइ नग्गओ । मा पेच्छति

सुण्हाओ। एव तेण वि उवसगो उट्ठिओ त्ति काऊण वूढ।
 पक्खा आगओ तद्देव। ताहे आयसिथा भणति। किं अज्ज खता
 दम॥ ताहे सो भणइ। सो एमो अज्ज पुत्त उवसगो उट्ठिओ।
 प्राणेइ माउय ति सूरिणा भणिए सो भणइ। किमेत्थ माउएण।
 ज दट्ठव्व त दिट्ठ। चोलपट्टओ चेव मे भवउ। एव ताहे १)
 चोलपट्टय गेण्हाविओ। तेण पुब्बि असेलपरीसहो नाहियामिओ।
 पक्खाहियामिओ त्ति।

सिरिजंबुदंमणेणं पडिबुद्धो परिवुडो परिजणेणं ।
 गुणमणिपभवो पभवो चउदमपुब्बी दिमउ भइं ॥१६१॥
 सिज्जंभवं गणहरं जिणपडिमादंमणेण पडिबुद्धं ।
 मणगपियरं दसाकालियस्स निज्जुहं वंदे ॥१६४॥
 चउदमपुब्बिस्स नमो जमभइस्सावि जस्स^१ दो सीसा ।
 संभयविजयनामा येरो^२ तइ भइवाइ य ॥१६५॥
 दसकप्पन्ववहारा निज्जुहा जेण नवमपुब्बाओ ।
 वंदामि भइवाइ तमपब्बिमसयस्ससुयमाणिं ॥१६६॥
 एको गुहाइ हरिणो बीओ दिट्ठोविसस्स सप्पस्स ।
 तइओ वि कुवफलए कोमघरे धूमभइमुणी ॥१६७॥
 सीहो वा सप्पो वा सरौरपीडाकरा मुणेयस्सा ।
 नाणं व दंमणं वा चरणं व न पप्पना^३ मिनुं ॥१६८॥
 [न दुक्करं अंवरयनुंविताडणं न दुक्करं विक्खियनविचियं मए^४ ।
 तं दुक्करं तं च महाणुभावं जं थो सुखी पमयवणंमि वुत्थो^५ ॥१६९॥
 मिचं पि तस्स नमिभो कमकमलं विमलसीलकलियस्स ।
 अइदुक्करदुक्करकारयस्स सिरिधूमभइस्स^६ ॥१७०॥
 जो हावभावमिंमारमारवयणेहि केगएवेहिं ।
 वालगं पि न चलिओ तस्स नमो धूमभइस्स^७ ॥१७१॥
 कोबाए जवंतीए पुराणपूयारइस्समणिमाइं ।
 जो मणयं^८ पि न खुमिओ^९ तस्स नमो धूमभइस्स^{१०} ॥१७२॥

(१) A. अस्समि भइ। (२) MS. येरो। (३) MS. पप्पना २०० the same reads above p. 11, 12. (४) A. अविचियं. B. has only the first 11a of 100—150. (५) MS. वुत्थो. (६) MS. अइदुक्कर। (७) MS. वयणेहिं। (८) MS. मणयं. (९) MS. खुमिओ. (१०) MS. धूमभइस्स.

जो अक्षुब्धलायन्नपुत्रपुत्रेभ्यो मञ्जु अग्रेभ्यः ।
 दिद्वेभ्यो वि न ऊ सुभिश्चो^१ तस्मै नमो धूलभद्रस्तु ॥ १७३ ॥*
 जो मह कडक्खविक्खेवतिक्खसरधारणीहि + + + + ।
 मेरुं च निष्कपो स धूलभद्रो चिरं जयतु ॥ १७४ ॥*
 अखलियमरद्वकदप्पमद्वणे लद्धजयपडागस्तु ।
 तिक्कालं तिविहेण नमो नमो धूलभद्रस्तु^२ ॥ १७५ ॥*
 कोसासमग्गीए अग्गीए जो तथा सुवन्नु च ।
 उक्खलियवज्जलतेश्चो स धूलभद्रो^३ मुणी जयतु ॥ १७६ ॥*
 वदामि चलणजुयल मुणिणो मिरियूलभद्रसामिस्तु^४ ।
 जो कमिणभुयग्गीए पडिश्चो वि मुहे न वि डमिश्चो ॥ १७७ ॥*
 पणमामि अहं निच्च पयपउम^५ तस्मै धूलभद्रस्तु^६ ।
 अद्दुक्खिपिक्खियाद कोमाअ न जेण गणियाद ॥ १७८ ॥*
 धन्नो स धूलभद्रो मयरउज्जयकुम्भिकुम्भनिम्भहणो ।
 निम्भहियमोहमन्नो जो गुरुणा वन्निश्चो अहिय ॥ १७९ ॥*
 न खमो महस्सवयणो वि वन्निउ धूलभद्राणग्गि^७ ।
 तिजयदमणो वि मयणो खय गग्गो जत्थ मयण व ॥ १८० ॥*
 पणमहं भन्तिभरेण तिक्कालं तिविहकरणजोएण ।
 मिरियूलभद्रपाए^८ निहणियकदप्पमडवाए ॥ १८१ ॥*]^९
 भयव पि धूलभद्रो तिक्ख चकम्मिउ न^{१०} उणं किन्नो ।

(१) MS च० । (२) MS •धूलि० । (३) MS पद० । (४) The verses 168—181 are according to the commentary only found in (at that time) modern MSS. But only the first word of each verse
 (५) A चकम्मिउ निउव L चकम्मिउ उव see above p 12

अग्निसिंहाण^१ वृत्तो चाउम्यामं^२ न वि य दड्डो ॥ १८२ ॥

चउरो सीसे मिरिभट्टवाङ्गणो चउहि रयणिजामेहिं ।

रायगिहे सीएणं कथनियकण्णे नमंसामि ॥ १८३ ॥

जिणकण्णपरीकण्णं जेा कासी^३ जस्स संयवमकासी ।

सिद्धिघरस्मि सुहत्थी तं अज्जमहागिरिं वंदे ॥ १८४ ॥

कोसंबीए जेणं दमगो पव्वाविओ तओ जाओ ।

उज्जेणीए संपद- राया सो मंदउ सुहत्थी ॥ १८५ ॥

सोऊण गुणिकजंतं सुहत्थिणा नल्लिणगुणमज्जयणं ।

तक्कालं^४ पव्वदओ चरुत्तु भज्जाओ वत्तीस ॥ १८६ ॥

तिहि जामेहि सिवाए अवचसहिथाए विहियउवसगा ।

साहियकउजो तियमेहि पूदओ वंतिसुकुमालो ॥ १८७ ॥

निज्जूढा जेण तया पन्नवणा सव्वभावपन्नवणा ।

तेवीमदमो पुरिसो पवरो सो जयउ सोमउजो ॥ १८८ ॥

पढमणुओगे कासी जिणचक्किदसार^५रियपुव्वभवे ।

कालगसूरी^६ मज्जयं लोअणुओगे निमित्तं च ॥ १८९ ॥

अज्जमसुद्धगणहरे दुव्वलिए घिप्पए पिहो सव्वं ।

सुत्तत्यचरमपोरिसि समुट्ठिए तिन्नि किडकम्मा ॥ १९० ॥

सद्धाण गंतिभंडग- पसुहे दिट्ठंतए गमितस्स ।

मंगुस्स न किडकमं न य वीसुं घिप्पई^७ किंचि ॥ १९१ ॥^८

जादसरे^९ सीहगिरी वग्गीमा आसि जम्मिमे चउरो ।

(१) B = सुहाण (२) B = उम्यामे । (३) A = नि० । (४) A = कासीय । (५) A = धिरे ।
(६) Comm = नेषां अगुर्धामपि अस्मिन् प्रायः कापि न दृश्यते । (७) A = जाय०
B = जाइ ।

धणगिरिधरे समिधं वदरे^१ तद् अरिहृदिने^२ य ॥ १८२ ॥

सुमिणे पीत्रो पयसुन्नपडिगहो^३ जस्य हरिकिसारेणं ।

मिरिवदरममागमणे^४ तं वदे भद्रगुत्तगुरुं ॥ १८३ ॥

कन्नाविन्नंतरदीवामिणो तावमा वि पञ्चदधा ।

जस्तादमय ददु त समियं वदिमो समियं ॥ १८४ ॥

वेममणस्य उ मामाणित्रो चुत्रो वग्गुवरविमाणो^५ ।

जो तुंववणे धणगिरि अजसुनदासुत्रो जात्रो ॥ १८५ ॥^६

[तुंववणमन्निवेमाउ निग्गयं पिउमगासमन्नीणं ।

कम्मामियं कसु जुयं माऊदं समन्नियं वदे ॥ १८६ ॥^७

जो गुञ्जगेहि बालो निमतित्रो भोयणेण वामंते ।

निच्छयविणीयविणो तं वयररिमि नमंमामि ॥ १८७ ॥^८

उज्जेणीए जो अभगेहि आणक्खिऊण युयमहित्रो^९ ।

अत्तवीणमहाणमियं मीहगिरिपमंमियं वदे ॥ १८८ ॥^{१०}

जस्य अणुनाए वायगुत्तमे^{११} दमसुग्गमि नयरमि ।

देवेहि कया महिमा पयाणुमारि नमंमामि ॥ १८९ ॥^{१२}

जो कयादधणेण^{१३} वि निमंतित्रो जुब्बणमि गिहवदणा ।

नयरमि कुसुमनामे तं वयररिमि नममामि ॥ १९० ॥^{१४}

(१) A वदरे । (२) B हरिहृदि । (३) D ५५ य । (४) After verse A has the following words which are repeated as a verse
 जस्य सुवपुससममं चो भद्रगुत्तगुरुं विदे दम वदरे ।
 विगहपञ्चरत्नं कञ्जवपुससमं चो ॥

The verses 185 and 186 are identical. (५) B वग्गुवरवि । (६) A
 ५५५ अउ ॥ च, D वग्गुवरवि । (७) B वदरे । (८) A
 ५५५ अउ ॥ च, D वदरे । (९) B वदरे ।

जेणुद्धुरिया विज्जा आगासगमा महापरिज्ञाओ ।
 वंदामि अज्जवयरं अपच्छिमो जो सुयहराणं ॥ २०१ ॥
 भणइ य आहिंङ्गिज्जा जंनुद्दीवं इमाइ विज्जाए ।
 गंतूण माणुसनगं विज्जाए एस मे विमओ ॥ २०२ ॥
 भणइ य धारेयव्वा न ऊ दायव्वा मए इमा विज्जा ।
 अप्पद्धिया य मणुया होहिंति अओ परं अखे ॥ २०३ ॥
 माहेसरीउं सेसा पुरीउं नौया ऊवासणगिहाओ ।
 गयणयलमणुवइत्ता वयरेण महाणुभावेणं ॥ २०४ ॥
 जस्सासि य वेउब्बिथ- नहगमणपयाणुसारिणद्धीओ ।
 तं वदे जाइसरं अपच्छिमं सुयहरं वयरं ॥ २०५ ॥^१
 नाणविणयप्पहाणेहि पंचहि मएहि जो सुविहिंयाणं ।
 पाउवगओ महप्पा तमज्जवयरं नमंशामि ॥ २०६ ॥
 करुणाए वयरसामी जं उज्जिउत्तमदुमसीणो ।
 आराहियं लउं तेण खुड्डणणात्तेण ॥ २०७ ॥
 तस्स य सरीरपूयं जं कासिहेहि लोगपाला उ ।
 तेण रहावत्तगिरी अज्ज वि सो विस्सुओ जाओ ॥ २०८ ॥
 सोपारयमि नयरमि वयरमाहा विणिग्गया जत्तो ।
 सिरिवयरसामिमोस तं वदे वयरमेणरिमि ॥ २०९ ॥
 नाज्जणं गहणधारण- हाणि चउहा पिहीकओ जेण ।

(१) A वय० । (२) B माण० । (३) A नञा । (४) B माहेसरेइ । (५) B पुरीइ ।
 (६) Comin अवापि केषुचिन्नवीमादर्थं पूर्वोच्चार्यकृतं प्रसेपरूपा इमा एकादश
 माया हस्यते । These verses except the last one are taken from the
 Āva'yaka Niryukti S 40 (1890) 4. मुञ्जी० । (७) A वरर० । (८) B
 नमिउय । (९) B वारण ।

अणुओगो तं देविद्वंदियं रक्त्तियं वंदे ॥ २१० ॥
 निष्पावकुडममाणो जेण कओ अज्जरक्त्तओ सुरी ।
 सुत्तत्थतदुभयविओ, तं वंदे पूसमित्तगणिं ॥ २११ ॥
 गहियनवपुव्वमारो दुव्वलियापूसमित्तगणिवमहो ।
 विंझो अवंझपाढो न खोहिओ परपवाएहिं ॥ २१२ ॥
 दुञ्चिक्खंमि पण्ढे पुणरवि मेलित्तु ममणमंधाओ ।
 मज्जराए अणुओगो पवत्तिओ खंदिलेण तया ॥ २१३ ॥
 सुत्तत्थरयणभरिए खमदममद्वगुणेहि मंपन्ने ।
 देवद्विखमाममणे कामवगुत्ते पणिवयामि ॥ २१४ ॥
 फग्गुमिरिमणिणनादल्ल मावयमच्चमिरिमाविद्याद्युणियं ।
 ओसप्पिणीद चरमं वदे दुप्पमहमुणिवमहं ॥ २१५ ॥
 एए अत्रे वि रिमी तीए ण्स्से^१ च वट्टमाणे य ।
 भरहेरवद्विदेहे^२ पणमामि सया वि तिविहेणं ॥ २१६ ॥
 अज्जाउ वंभिसुंदरि- रायमद्वेचंदणापमुक्खाओ ।
 कासत्तए वि जाओ ताओ वि नमामि भावेणं ॥ २१७ ॥
 जो पढद गुणद निमुण्ड इणमो गुणमयवं महरिमीणं ।
 मिरिधम्मघोसमणहं काउं सो लहद मिद्धिसुहं ॥ २१८ ॥

(१) A inserts the following words (in Gaster's) which are mentioned
 as a verse - इदं भूयैव अविमंशुय न अरुक्कवत्तामुत्तरं अदेवतामुत्तरं न अरि
 अमुत्तोय वत्त । (२) & एहे, A एहे । (३) L वद ।

सिञ्जभवं गणहरं जिणपडिमादसणेण पडिमुद्धं ।
 मणगपियर दसाकालियस्स निञ्जुहमं वदे ॥ १ ॥
 मणमं पडुच्च सिञ्जभवेण निञ्जुहिया दसञ्जयणा ।
 वेयालिय य ठविया तन्हा दसकालियं नाम ॥ २ ॥
 कम्मासेहिं अहियं अञ्जयणमिणं तु अञ्जमण्णेण ।
 कम्मासा परियाओ अह कालगओ समाहीए ॥ ३ ॥
 आणदयंसु पायं-^१ काही सेञ्जभवा तहि थेरो ।
 जसभइस्स य पुब्बा कहणा य विद्यालणा सवे ॥ ४ ॥
 तुम्हारिमा वि मुणिवर मोहपिसाएण अह कलिञ्जति ।
 ता साञ्ज तुमं चिय धीर धीरिमा कं समल्लियउ ॥ ५ ॥
 दसअञ्जयणसमेय सिञ्जभवस्सरिविरइयं एयं ।
 लङ्कायाउयं च नाउं अट्टाए मणगसीसस्स ॥ ६ ॥
 एषाओ दो चूलाउ आणिया अक्खिणीइ अञ्जाए ।
 सीमंधरपासाओ भवियजणविबोहणट्टाए ॥ ७ ॥
 खुल्लो ऽमणदीहमी अहियं काराविओ [स] अञ्जाए ।
 रयणीए कालगओ अञ्जा सवेगमावन्ना ॥ ८ ॥
 कहमेय सजायं रिसिहच्चा पाविया मए घोरा ।
 ता देवच्चाइ नीया सीमंधरसामिणो पाये ॥ ९ ॥
 सीमंधरेण भणिया अज्जे खुल्लो गओ महाकप्पे ।
 मा झूरसु अप्पाणं धम्ममि य निबल्ला होसु ॥ १० ॥

इतथासिङ्गणे ऽभ्रवन्पुष्पमित्रर्षयस्तयः ।
 एको दुर्बलिकापुष्पो घृतवस्त्राङ्गयौ परौ ॥ १०४ ॥
 यस्तु दुर्बलिकापुष्पस्तस्य विस्मरति श्रुतम् ।
 अगुण्यमानं गुणयन्दुर्बलस्तेन सो ऽधिकम् ॥ १०५ ॥
 यो घृतपुष्पमित्रो ऽसौ पूरयत्यखिले गणे ।
 घृतं द्रव्यत्रेककालभावास्त्रलितलब्धिमान् ॥ १०६ ॥
 तत्र द्रव्यं घृतं चैत्रमवन्ती कालतः पुनः ।
 ज्येष्ठापादेषु मासेषु भावाद्भोरद्विजप्रिया ॥ १०७ ॥
 गुर्वी तस्या धनेनान्यमल्पं मौल्ययता मता ।
 पद्भिर्वाचनया मासैः क्षुद्रादुत्पादितं घृतम् ॥ १०८ ॥
 वरमेयति चैतस्याः प्रसूतायाः प्रयोजने ।
 अत्रान्तरे घृतपुष्पमित्रस्तां प्रार्थयेद्घृतम् ॥ १०९ ॥
 गृहान्तरं परं नास्ति दृष्टाग्रे तद्ददाति सा ।
 स यागृच्छति सर्वर्षिन् कियतार्थो घृतेन वः ॥ ११० ॥
 यत्र यावत्प्रमाणं तत्तावत्तमै ददात्यसौ ।
 वस्तुलब्धिर्वस्तुपुष्पमित्रे ऽप्येवमनाहता ॥ १११ ॥
 द्रव्यं तत्राभ्यर्च्य चैत्रमवन्ती मयुगाथवा ।
 काल, शीतर्तुर्वर्षा वा भागतो विधवाङ्गना ॥ ११२ ॥
 हृष्टेण परिधानाय तर्दका योतिकाजिता ।
 मानर्थापारयित्यानि सो ऽधैय याचते मुनिः ॥ ११३ ॥

तस्मै ददाति तां तुष्टा सैवं सर्वगणस्य सः ।

तपमोजितया लब्ध्या वासः पूरयतीप्सितम् ॥ ११४ ॥

दुर्बलिकापुष्यमित्रो नव पूर्वाण्यधीतवान् ।

अमरत्यर्हनिशं तानि विस्मरन्त्यन्यथा पुनः ॥ ११५ ॥

स तेन दुर्बलोऽत्यर्थं बन्धवोऽस्य वसन्ति च ।

पुरे दशपुरे रक्तपटपादोपजीविनः ॥ ११६ ॥

एत्यार्थरक्षित ते तु प्राङ्गर्भो मित्रवोऽधिकम् ।

ध्यानैकता न युष्माकं ध्यानमस्ति न शासते ॥ ११७ ॥

आचार्याः प्रोचुरस्माकं साधवो ध्यानसाधवः ।

एष दुर्बलिकापुष्यमित्रो ध्याने न दुर्बलः ॥ ११८ ॥

तेऽप्युचुः प्रागसौ स्निग्धाहारभोज्यभवद्भृङ्गे ।

न चाप्नोति तमधुना तेनासावतिदुर्बल ॥ ११९ ॥

प्राह प्रभुरमावाज्य विना भुङ्क्ते न कश्चित् ।

ते तं स्माजः कुतस्तस्य प्राप्तिराख्यते गुरुः ॥ १२० ॥

आनयने घृतपुष्यमित्रस्तत्प्रत्ययायते ।

दुर्बलिकापुष्यमित्रं निन्युर्गुर्वज्ञया गृहम् ॥ १२१ ॥

त भोजयन्ति ते स्निग्धं तत्र सम्भारं स श्रुतम् ।

क्षारे चेप द्वयं तस्योऽभूत्तेन दुर्बलः ॥ १२२ ॥

भृशं स्निग्धप्रदानेऽपि कृशतां वीक्ष्य तस्य ते ।

निर्विषा जग्दुः आहूधर्मे श्रुत्वान्तिके गुरोः ॥ १२३ ॥

विन्ध्यो दुर्वलिकापुष्पमित्रश्च फल्गुगचिनः ।

गोष्टामाहिन इत्येते प्रधानास्तद्गणे ऽभवन् ॥ १२४ ॥

विन्ध्यो ऽन्यथतिमेधावान् सूत्रार्थगृहणक्षमः ।

आलापकवर्णे सूत्रमण्डल्यां सो ऽतिखिद्यते ॥ १२५ ॥

स प्राह भगवन्नेत्यालापको मे चिरेण तत् ।

प्रमथ वाचनाचार्यवर्यः कश्चित्प्रदीयताम् ॥ १२६ ॥

ततो दुर्वलिकापुष्पमित्रस्तत्रार्थरचितैः ।

आदिष्टो दत्तवान्मो ऽपि विन्ध्याय सूत्रवाचनाम् ॥ १२७ ॥

प्राह दुर्वलिकापुष्पमित्रो ऽन्येद्युः प्रभृन्प्रति ।

स्वामित्रगुणितं वन्धुगृहे विभरति श्रुतम् ॥ १२८ ॥

अतो मे नवमं पूर्वं ज्ञय यास्त्यचिन्तितम् ।

हृदि दध्युग्धाचार्या श्रुतज्ञानासुराश्रयः ॥ १२९ ॥

महामेधाविनो ऽयस्य श्रुत चेद्याश्चिन्तितम् ।

हा तर्हि का कथान्येषां स्वभावादल्पमेधमाम् ॥ १३० ॥

मानुषहो ऽय श्रियेषु भगवानार्थरचितः ।

अनुयोगं पृथक् चक्रे चतुर्धा सूत्रगोचरम् ॥ १३१ ॥

कालिकश्रुतमेको ऽसौ द्वितीय ऋषिभाषितम् ।

तृतीयः सूर्यप्रज्ञप्तिर्दृष्टिवादस्तुर्थकः ॥ १३२ ॥

धारणायहणाशक्तिं वीक्ष्यैव स ह्यपार्द्रधोः ।

कालदोषादनुयोगं चतुर्धा चक्रवान्पृथक् ॥ १३३ ॥

अथार्यरक्षिताचार्या यया देवेन्द्रवन्दिता ।

आमस्तुथोच्यते ऽन्येद्युर्जग्मुस्ते मथुरापुरीम् ॥ १३४ ॥

तत्र भूतगुहायस्य व्यन्तरस्य म्यिता गृहे ।

इतय प्राग्विदेहे ऽगात्रमस्कर्तुं हरिर्जिनम ॥ १३५ ॥

नत्वा पप्रच्छ देवेन्द्रो निगोदाङ्गिविचारणाम् ।

सौमन्धरजिनेन्द्रो ऽपि तामाचख्यौ यथान्वितम् ॥ १३६ ॥

पुनः पप्रच्छ देवेन्द्रो वर्षे ऽस्मिन्को ऽपि भारते ।

एव निगोदजीवानां वक्तुं वेत्तौश किं न वा ॥ १३७ ॥

प्रभु, प्राह हरे वेत्ति वक्तुं तानार्यरक्षित ।

कौतुकाहङ्गविप्रेन्द्ररूपं कृत्वेन्द्र आयथौ ॥ १३८ ॥

नत्वा स्वरूप पप्रच्छ निगोदप्राणिना हरि ।

प्राहार्यरक्षितः सम्यक् तच्छ्रुत्वेन्द्रो मुद दधौ ॥ १३९ ॥

प्राहेन्द्रो भगवन्त्याधिर्मच्छरीरे महानयम् ।

गृह्णाम्यनशन ब्रूत कियदायुर्विलोक्य मे ॥ १४० ॥

ततस्तैर्जविकैरायुरस्य सम्यग्विलोकिताम् ।

यावद्वर्षशतमेकमागाच्चैतच्छतद्वयम् ॥ १४१ ॥

ततश्चिन्तितमाचार्यैर्भारतो ऽथ न मानव ।

विद्याधरो व्यन्तरो वा रूप चक्रे ऽन्ययात्मना ॥ १४२ ॥

यावद्वर्षसहस्राद्यैरप्यन्तो ऽस्यायुषो न हि ।

तावद्विसागरोपमप्रमाणं च तदागतम् ॥ १४३ ॥

यथैवं बध्यते कर्म कथं बन्धो ऽस्य चात्मनः ।
 प्ररूपयन्विचारे ऽस्मिन्नन्यथाभूत्स निरुद्धवः ॥ १७४ ॥
 तद्विस्तरो ऽथ विज्ञेयो विज्ञैरावगच्छकागमात् ।
 बुधो न विन्ध्यस्तदाक्य[दिष]द्वेषाद्विष्कृतः ॥ १७५ ॥
 स्वरिदुर्बलिकापुण्यमित्रः प्राप्तः क्रमादिवम् ।
 ततान तत्पदोद्योतं ततो विन्ध्यो ऽण्वन्ध्यधीः ॥ १७६ ॥
 इत्यार्थरहितगुरोरनुवाक्ये शिष्य-
 निष्पावकुम्भमदृशस्य च विन्ध्यमाधोः ।
 संबन्ध [वर्थ] मभिधाय यमर्थसारं
 संप्राप्तवान्भवतु तेन सुखी जनो ऽयम् ॥ १७७ ॥

End of the Appendices

CORRIGENDA

- I 23a for •द्योतेन read •द्योतेन
 24c join मध्येसुधमे
 48 for शान्तरसं read शान्तरस
 59 " •मावेत्तु " •मावेत्तु
 140 " •दृष्ट्यामुजीवति " •दृष्ट्या मु जीवति
 152 " स्यसं " स्यसं
 191d " •वधे " वधे
 214a " बध्वा " बध्वा
 217a " बधुभिः " बधुभिः
 220d " जीवानु " जीवानु
 236b " पांसु " पांसु
 237cd join •शुश्रूषासुखं
 252d for •मुञ्जसम् read मुञ्जसम्
 265c " तद्धि " तद्धि
 321d join धन्यकार
 322a for सुष्ठो read सुष्ठ
 339c divide मा भू
 after 420 for कृष्णम् read दृग्म्
 440a " पिता " पित
 II after 33 " कलापचं " कलापचं
 43a " •गृह्णा " •गृह्णा
 92a " चत्ता " चत्ता
 132c " •वसना " •वसना
 143d " मन्त्रं " मन्त्रं
 160b divide •दिव्यादि पतनम्
 182c for चवस्थाप read चवस्थाप
 203d " शरीरार्थं " शरीरार्थ
 210d " •द्विरे " •द्विरे
 202c " मद्यप " मद्यप
 322b " उना वरेष " उनावरेष
 323a " रवस्थाप " रवस्थाप
 341d & 341d " वारे " वारे
 394d " •विह " •विह
 445c join कृष्णवर्चना
 523c for चकटुविधे read चकटु विधे

- III 50c for निमा० read •निर्मां
 67c „ समारा० „ संसार
 131d „ •यष्टिपत „ यष्टिवत्
 231a „ वास्तव्यः „ वास्तव्यः
 235a „ कुर्विति „ कुर्विति
 287b „ •पदाभो० „ •पदभो०
- IV 9c divide दृष्टा याम्भं
 22a for •स्रुष्टिक० read •स्रुष्टिक०
- VI 30 note „ •पन० „ •पन०
 68d „ •दुःखिता „ •दुःखिता
 106b join तदापत्या०
- VII 21c for •भूयस्त्वं read •भूयस्ते
 23a „ •नित्यं „ नित्यं
- VIII 8d „ बभूव (reading of C) „ ममोभू
 24b „ पठन्ति० „ पठन्ती०
 31b „ •हिंषा „ •हिंषा
 57b „ शिरच्छि० „ शिरच्छि०
 71d „ विममर्षेति „ विममर्षेति
- 201 place the word युग्मं after verse 205
 212a for कि read कि
 415ab join निर्याहकपाषण्डि०
 463d for •चन read •चन
- IX 90b „ •चम „ •चम
- X 15a „ प्रति० „ पति०
- XI. 60a „ स्वर्गः „ स्वर्गः
 66d „ सङ्क्षेपान्यचवत्सुरे „ सङ्क्षेपान्यच वत्सुरे and dele note
 70d „ •झषः „ •झषः
 110c „ तला० „ तला०
 172c „ तस्यो० „ तस्यो०
- XII 47d „ •भावत „ •भावत
 69b „ •विषयशी० „ विषये शी०
 112c „ भवति „ भवति
 114c „ तदस्त्यव „ तदस्त्यव
 199d „ ऽप्पुदोत० „ ऽप्पुदोत०
 214d divide सोम्य शसन्नदेवताः
 285c for सलाप read संलापं

308c for विद्योदधे	read विद्योदधे
314a „ संवष्टरे	„ संवत्रिरे
318b „ धानेषु	„ धामसु
338b „ •दत्त•	„ •दातु•

In the Appendices Professor Leumann suggests the following corrections

- page 2 line 1 after मगरमासी add तस्म वक्ष्यमि णीये चणगपुरं निविद्धं
 „ 21 note, *delete the words* down to दसपुरं गच्छो
 „ 22 line 12 *add with B मा before* सुन्ने
 „ 22 „ 13 *read* रत्ति। वितियदिवसे
 „ 22 „ 15 *divide* च दिज्जो (= द्यस्य)
 „ 25 „ 5 *read* अणेष।
 „ 27 „ 5 *read* अग्ने वंदेहिंति ममं।

शुद्धिपत्रम् ।

श्रुते	पञ्चो	अष्टमम्	श्रुतम् ।
२	१२	छता	छती
५	२५	सृतिष	सृतिषु
६	१०	युत्पत्सु	युत्पत्सु
१८	१८	त्वेषे	त्वेषे
"	१८	निर्विश्रम	निर्विश्रम
२३	२४	पूर्वपक्षा	पूर्वपक्षी
२४	१८	तथा	तथा च
२८	८	मुनि	मुनि
३०	२२	मुद्रितात्मविवेक	मुद्रितात्मतत्त्वविवेक
३२	२	आसम्भते	आसम्भते
३७	२४	चित्तम्य	चित्तस्य
३८	८	मारभते	मारभते
४०	२७	परिगम्यमाना	परिगममाना
४५	१८	इत्युक्त-श	इत्युक्त-स
४६	८, १०	मी० च० १ पा० २ सू०	मी० ६ च० ८ पा० २२ सू०
४७	२०	प्रमात	प्रमीत
५८	१३	धम्म	धम्म
५९	२	शिष्यैः	शिष्यैः,
६१	८	सर्व	सर्वे
६८	२१	यस्य	तस्य
७०	१२	वत्सल	वत्सल !
७६	२०	लक्षणासुष्यते	लक्षणो लक्ष्यते
८४	२१	नुणत्व	गुणत्व
८६	१२	तत्रैकादशे	तत्रैकादशे
९०	१०	भूखत्वेन	भूखत्वेन
९२	२१	मल	मूल
९६	३	‘असङ्गम्य	‘असङ्गस्य
"	११	दहस्य	देहस्य